T.C.
BAŞBAKANLIK
DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI
MÜSTEŞARLIĞI

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

M. Tarık ERASLAN

DPT - Uzmanlık Tezleri

Mayıs 2011

Yayın No: 2823

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

(Uzmanlık Tezi)

M. Tarık ERASLAN

SOSYAL SEKTÖRLER VE KOORDİNASYON GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

Mayıs 2011

ISBN 978-975-19-5048-2

Bu çalışma Devlet Planlama Teşkilatının görüşlerini yansıtmaz. Sorumluluğu yazara aittir. Yayın ve referans olarak kullanılması Devlet Planlama Teşkilatının iznini gerektirmez.

Bu tez Müsteşar Yardımcısı Erhan USTA başkanlığında Timoçin SANALAN, Şevki EMİNKAHYAGİL, Mustafa DEMİREZEN, Doç. Dr. Adil TEMEL, Hayri MARAŞLIOĞLU, Bahaettin GÜLGÖR, Nihal ERCAN, Dr. Vedat ŞAHİN ve Mehmet Fatih LEBLEBİCİ'den oluşan Planlama Uzmanlığı Yeterlik Sınav Kurulu tarafından değerlendirilmiştir.

Bu yayın 500 adet basılmıştır.

TEŞEKKÜR

Bu çalışmanın ortaya çıkış sürecinin tamamında bana yardımcı olan Planlama Uzmanları Sayın E.Emrah HATUNOĞLU, Sayın Erhan KARACAN ve Sayın Selin DİLEKLİ'ye,

Tüm iş yoğunluğuna rağmen tez danışmanım olmayı kabul eden Daire Başkanım Sayın Gökhan GÜDER'e,

Teze ilişkin görüş ve önerilerini esirgemeyen Planlama Uzmanları Sayın Aşkın TÜRELİ, Sayın Çağatay TELLİ, Sayın Ömrüye AYGÜN, Sayın Kadriye YEŞİLKAYA, Sayın Sefa ÇAVDAROĞLU, Sayın Açelya OKER ve Planlama Uzman Yardımcıları Sayın Sezai ATA, Sayın Işıl BOZKURT ve Sayın Mustafa MECİT'e,

Teze değerlendirmeleriyle katkı sağlayan BDDK Murakıbı Sayın Murat GÜLEÇ'e,

Daire Başkanım oldukları süre içerisinde bana çalışmalarımda her türlü kolaylığı sağlayan Sosyal Güvenlik Kurumu Başkan Yardımcısı Sayın İlyas ÇELİKOĞLU'na,

Yardımlarını esirgemeyen çalışma arkadaşlarıma,

Son olarak hayatımın her döneminde bana destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Tarık ERASLAN

ÖZET

Planlama Uzmanlığı Tezi

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

Mehmet Tarık ERASLAN

Avrupa Birliği içerisinde inşa edilen Ekonomik ve Parasal Birlik, II. Dünya Savaşını müteakip Avrupa ülkeleri arasında başlayan entegrasyon sürecinin önemli sonuçlarından biridir. Üye ülkelerin ortak para politikası kapsamında uluslarüstü tek bir Merkez Bankasına yetki devrinde bulunmalarını gerektiren bu yapıda, ortak para politikasına dahil olma süreci ve ekonomi politikalarının yönetimi büyük önem taşımaktadır.

Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olan ülkelerin yaşadığı en büyük değişim, para politikasına ilişkin kararlarda kendi ülkelerine yönelik özel politika uygulama serbestisini yitirerek, sisteme üye olan ülkeler ile beraber ekonomi politikalarının yönetimini koordineli şekilde sürdürmeleridir. Bu değişimin, yapısı gereği birçok Topluluk organını ve üye ülkeyi etkilemesi nedeniyle, Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş süreci net kurallar çerçevesinde tasarlanmıştır.

Bu çalışma, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişi kapsamında, sisteme dahil olma sürecinin analizini yaparak, süreçte alınacak olan kararlara ışık tutmayı amaçlamaktadır. Bu çerçevede, öncelikli olarak Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısı ayrıntılı olarak incelenmiş ve geçiş sürecine ilişkin işleyiş ele alınmıştır. Daha sonra, Euro Alanı'nın ortak para politikasına geçişi sonrasındaki ekonomik performansı ile yedi ülkenin aynı döneme ilişkin tecrübeleri ülke örnekleri olarak aktarılmıştır. Çalışmanın son kısmında ise Türkiye'nin parasal birlik üyeliği sürecindeki mevcut durumu aktarılmış, üyelik sürecine ve sonrasına ilişkin önemli aşamalar belirtilerek, alınması gerekli olan kararların analizi yapılmıştır.

Çalışmanın sonucunda, Türkiye için Avrupa Birliği üyeliği sonrasında, Ekonomik ve Parasal Birliğe tedrici bir geçiş öngörülmektedir. Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısı ile üye ülkelerin geçiş tecrübeleri çerçevesinde, üyelik sonrasında Euro Alanı ülkelerine ekonomik anlamda yakınlaşmanın kısmen gerçekleşmesinden sonra Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş yapılmasının daha yararlı olacağı sonucuna ulaşılmaktadır. Bununla birlikte, sistemin katı yapısı nedeniyle ortak para politikasına geçişte kur seviyesinin tespiti, ülke rekabet gücü açısından önemli bir tercih konumundadır.

Anahtar Kelimeler: "Avrupa Merkez Bankası", "Ekonomik ve Parasal Birlik", "Euro Alanı", "Maastricht Kriterleri", "Ortak Para Politikası", "Türkiye"

ABSTRACT

Planning Expertise Thesis

ECONOMIC AND MONETARY UNIONS TECHNICAL STRUCTURE AND TURKEY'S PARTICIPATION

Mehmet Tarık ERASLAN

Economic and Monetary Union, as a structure within the European Union, is one of the most important results of the integration process between European countries following II. World War. Under this structure member states are obliged to delegate their authority to a supranational Central Bank according to the single monetary policy. Thus, accession process towards single monetary policy and administration of economy policies is of great importance.

The most important evolution the countries that enter Economic and Monetary Union go through is having to carry economic policies in coordination with other member countries. They also lose the competence to apply specific policies towards their own countries. Owing to the fact that this evolution affects Community bodies and member states, the accession towards Economic and Monetary Union is designed under specific rules.

In this study, Turkey's accession process to the Economic and Monetary Union is analyzed in order to enlighten the decisions that will be made throughout the process. In this framework, the technical structure of Economic and Monetary Union is examined and the functioning of the accession process is discussed. Afterwards, Euro Areas economic performance after single monetary policy and the experiences of seven countries are put forward. In the last part of the study, Turkey's present status related to monetary union membership is explained, important phases of membership and aftermath are indicated and decisions that will have to be taken in the future are analyzed.

As a result of the study, a gradual accession towards Economic and Monetary Union is envisaged for Turkey. Under the experiences of member states and the technical structure of Economic and Monetary Union, acceding to the Economic and Monetary Union after further convergence towards Euro Area countries is found to be more beneficial after EU membership. In addition to this, while entering monetary union determining the exchange rate level has special importance for the countries competitiveness.

Key Words: "Economic and Monetary Union", "Euro Area", "European Central Bank", "Maastricht Criteria", "Single Monetary Policy", "Turkey"

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

TEŞEKKÜR i

ÖZET iii

ABSTRACT v

İÇİNDEKİLER vii

ŞEKİLLER xi

TABLOLAR xiii

KUTULAR xiii

KISALTMALAR xv

GİRİŞ 1

1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ 7

1.1. Parasal Birlik Fikrinin Ortaya Çıkışı 9
1.2. Avrupa Para Sistemi 11
1.3. Avrupa Tek Senedi ve Delors Raporu 12
1.4. Maastricht Antlaşması 14
1.5. Yakınsama Kriterleri 15
1.6. Ekonomik ve Parasal Birliğin Oluşturulması 17
1.6.1. Birinci Aşama 17
1.6.2. İkinci Aşama 18
1.6.3 Ortak Para Birimine Geçişte Hazırlıklar ve Avrupa Para Enstitüsünün Kurulması 19
1.6.4. Üçüncü Aşamaya Geçiş Çalışmaları 19
1.6.5. Üçüncü Aşamaya Geçiş ve Avrupa Merkez Bankasının Kurulması 20

2. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI 23

2.1. Kurumsal Yapılanma 25
2.1.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Eurosistem 26
2.1.2. Eurosistemin Görevleri 27
2.1.3. Avrupa Merkez Bankası 28
2.2. Para Politikası Stratejisi ve Operasyonel Çerçeve 35
2.2.1. Para Politikası Stratejisi 35
2.2.2. Para Politikası Araçları ve İşlemleri 37
2.2.3. Ulusal Merkez Bankalarının Müdahale Şekilleri 40
2.2.4. Döviz Kuru Politikası ve Uluslararası İşbirliği 40

2.3. Döviz Kuru Mekanizması 2 43
2.3.1. Oluşturulan Yeni Döviz Kuru Mekanizması 2 43
2.3.2. Sistemin Özellikleri 44
2.3.3. Kur Seviyesine Müdahaleler 44
2.3.4. Karar Alma Süreçleri 45
2.3.5. Döviz Kuru Mekanizması 2'ye Geçişte Zamanlama 45
2.3.6. Merkezi Kurun Seçimi 48
2.3.7. Döviz Kuru Mekanizması 2 İlk Dönemi 51
2.4. Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu 53
2.4.1. Parasal Birlikte Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu 53
2.4.2. Ekonominin Koordinasyonunu Sağlayan Organlar 54
2.4.3. Ekonominin Koordinasyonunda Kullanılan Araçlar 57

3. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN KURULMASI SONRASI DÖNEM VE ÜLKE ÖRNEKLERİ 65

3.1. Ekonomik ve Parasal Birlik İlk Dönem Performans Değerlendirmesi 67
3.1.1. Büyüme ve İstihdam 70
3.1.2. Dış Ticaret ve Yatırımlar 73
3.1.3. Kur Düzeyi 75
3.1.4. Küresel Ekonomik Kriz ve Euro 77
3.1.5. Maliye Politikası Alanındaki Sorunlar 79
3.1.6. Küresel Ekonomik Krizde Euro Kullanan ve Kullanmayan AB Ülkelerinin Değerlendirmesi 81
3.1.7. Euro Alanında Neler Yapılabilir? 83
3.1.8. Euro Alanı Ülkelerinin Yakınsaması 84
3.2. Parasal Birliğe Geçiş Süreci ve Parasal Birliğin İlk Dönemine İlişkin Ülke Tecrübeleri 88
3.2.1. İspanya 88
3.2.2. İtalya 93
3.2.3. Portekiz 98
3.2.4. İrlanda 103
3.2.5. Yunanistan 109
3.2.6. Polonya 114
3.2.7. Birleşik Krallık 120

4. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK VE TÜRKİYE 127

4.1. Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinin Tarihsel Gelişimi 129
4.2. Ekonomik ve Parasal Politika Faslında Mevcut Durum 134
4.3. Ekonomik ve Parasal Politika Faslına İlişkin Müktesebat 134
4.4. Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Üyeliği 136
4.4.1. Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine Göre Mevcut Durumu 136
4.4.2. Türkiye'nin Ekonomik Olarak Avrupa Birliği Ülkelerine Yakınlaşması 143
4.4.3. Türkiye – Euro Alanı Reel Yakınsama Senaryoları 146
4.4.4. Türkiye'nin Ortak Para Politikasına Geçiş Stratejisi 149
4.4.5. Ortak Para Politikasına Geçişte Tercih Edilecek Kur Sisteminin Belirlenmesi 153

4.4.6. Ortak Para Politikasına Geçişte Kur Seviyesinin Belirlenmesi 156
4.5. Türkiye ve Ortak Para Politikasına Geçiş Sonrası Dönem 157
4.5.1. Ortak Para Politikasına Katılım..... 157
4.5.2. Üyelik Sonrası Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu 158
4.5.3. Üyelik Sonrası Maliye Politikası..... 159
4.6. Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe Geçiş Analizi 160

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME 165

KAYNAKÇA 175

EKLER 183

DİZİN 191

ŞEKİLLER

Sayfa No:

Şekil 1.1. Ekonomik ve Parasal Birliğe Doğru Aşamalar 11
Şekil 2.1. Avrupa Merkez Bankası Karar Alma Organları..... 31
Şekil 2.2. Avrupa Merkez Bankası ve Fiyat İstikrarı Hedefi 38
Şekil 3.1. AB ve Euro Alanı Enflasyon Oranları 68
Şekil 3.2. Avrupa Birliği Dış Ticaret Yapısı (ithalat ve ihracat toplamı/milyon Euro) 74
Şekil 3.3. Euronun Dolar Cinsinden Değeri..... 77
Şekil 3.4. Euroya Geçiş Yapmış/Yapmamış Ülkeler Uzun Dönem Faiz Oranları Mukayesesi (Küresel Ekonomik Kriz Dönemi, %)..... 83
Şekil 3.5. Euro Alanı ülkelerinin Parasal Birliğe Geçişte Kişi Başı GSYH Mukayeseleri (Euro Alanı =100)..... 85
Şekil 3.6. İstihdamın Sektörel Dağılımı: Euro Alanı – Yunanistan 86
Şekil 3.7. Euro Alanı – Yunanistan Euro Alanı, İspanya, Yunanistan ve Portekiz Cari Açık Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)..... 88
Şekil 3.8. İspanya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%) 89
Şekil 3.9. İspanya'nın Reel Efektif Döviz Kuru Gelişimi (1991=100) 90
Şekil 3.10. İspanya'da Yıllara Göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)..... 91
Şekil 3.11. İtalya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 97
Şekil 3.12. Portekiz ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 99
Şekil 3.13. Portekiz'in Reel Efektif Döviz Kuru Gelişimi (1991=100) 100
Şekil 3.14. Portekiz'de Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)..... 101
Şekil 3.15. İrlanda ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 106
Şekil 3.16. İrlanda'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, %) 106
Şekil 3.17. Yunanistan ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 112
Şekil 3.18. Yunanistan'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)..... 114
Şekil 3.19. Polonya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 117
Şekil 3.20. Polonya'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, %) 118
Şekil 3.21. Birleşik Krallık ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)..... 124
Şekil 3.22. Birleşik Krallık'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)..... 125
Şekil 4.1. Enflasyon-AB-27, Euro Alanı ve Türkiye (Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyatları Endeksinde Artış - yıllık ortalama, %)..... 138
Şekil 4.2. Genel Devlet Borçlanma Gereği (GSYH'ye Oran, Yüzde) 140
Şekil 4.3. AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku (GSYH'ye Oran, Yüzde)..... 141
Şekil 4.4. Uzun Dönemli Faiz Oranları (Yüzde)..... 143
Şekil 4.5. Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH (Euro Alanı=100) 144
Şekil 4.6. İstihdamın Sektörel Dağılımı (2009) 145
Şekil 4.7. AB üyeliği sonrası farklı Euroya geçiş Stratejileri..... 152

TABLOLAR

Sayfa No:

Tablo 1.1. Euroya Geçiş Öncesinde Yakınsama Kriterleri Açısından Avrupa Birliği Ülkeleri (1998) ... 21
Tablo 1.2. Avrupa Para Biriminin Yapısı (1 Ocak 1999) ... 22
Tablo 1.3. Ulusal Paraların Sabit Dönüşüm Oranları (1 Ocak 1999) ... 22
Tablo 2.1. Euro Alanı Ülkelerinin Avrupa Merkez Bankası Sermayesine Katkıları ... 33
Tablo 3.1. GSYH Büyüme Oranları (%) ... 71
Tablo 3.2. İşsizlik Oranı (%) ... 73
Tablo 3.3. Küresel Ekonomik Kriz Sürecinde Maastricht Kriterlerine Göre Euro Alanı Performansı (%) ... 79
Tablo 3.4. İspanya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 92
Tablo 3.5. İtalya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 96
Tablo 3.6. Portekiz'in Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 102
Tablo 3.7. İrlanda'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 108
Tablo 3.8. Yunanistan'ın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 110
Tablo 3.9. Polonya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 119
Tablo 3.10. Birleşik Krallık'ın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%) ... 123
Tablo 4.1. Farklı Büyüme Senaryolarına Göre Euro Alanı ve Türkiye Kişi Başı Gelir Gelişimi (Euro) ... 147
Tablo 4.2. Farklı Büyüme Senaryolarına Göre Türkiye'nin Euro Alanına Yakınsama Yüzdeleri ... 148

KUTULAR

Sayfa No:

Kutu 1.1. Maastricht Kriterleri ... 16
Kutu 2.1. İstikrar ve Büyüme Paktında 2005 Yılında Yapılan Değişiklikler ... 62
Kutu 4.1. Türkiye – AB İlişkileri Kronolojisi ... 131

KISALTMALAR

AB	:	Avrupa Birliği
ABD	:	Amerika Birleşik Devletleri
ABGS	:	Avrupa Birliği Genel Sekreterliği
AET	:	Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
AMB	:	Avrupa Merkez Bankası
AMBS	:	Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
AT	:	Avrupa Topluluğu
DPT	:	Devlet Planlama Teşkilatı
EC	:	Avrupa Komisyonu (European Commission)
ECOFIN	:	Ekonomi ve Mali İşler Konseyi (Economy and Finance Ministers Council)
ECU	:	Avrupa Para Birimi (European Currency Unit)
EMI	:	Avrupa Para Enstitüsü (European Monetary Institute)
EMS	:	Avrupa Parasal Sistemi (European Monetary System)
ERM	:	Döviz Kuru Mekanizması (Exchange Rate Mechanism)
GKRY	:	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSYH	:	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
İKV	:	İktisadi Kalkınma Vakfı
IMF	:	Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund)
OECD	:	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (Organisation for Economic Co-operation and Development)
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TL	:	Türk Lirası

GİRİŞ

2 EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

GİRİŞ

Türkiye'nin 1959 yılında Avrupa Topluluğuna üye olmak için yaptığı ilk başvurunun üzerinden 50 yıllık bir süre geçmiştir. Bu süre zarfında dalgalı bir seyir izleyen Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri, Türkiye'nin 1999 yılında gerçekleştirilen Helsinki Zirvesinde aday ülke olarak kabul edilmesi ve 2005 yılında üyelik müzakerelerine başlaması ile beraber yeni bir boyut kazanmıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği ile beraber gündeme gelecek konuların başında Ekonomik ve Parasal Birlik yer alacaktır. Ekonomik ve Parasal Birlik, üye olan devletlerin para politikalarına ilişkin kararlarını tek bir Merkez Bankasına devrettiği, ortak para biriminin kullanıldığı, ülkeleri birbirleri ile ekonomik anlamda bütünleştiren karmaşık yapıya sahip bir sistemdir.

Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında üye devletlerin para politikaları Avrupa Merkez Bankasına devredilmekle birlikte maliye politikaları ülkelerin kendi sorumlulukları olarak kalmaktadır. Ancak, üye devletlerin herhangi birinde meydana gelecek bir ekonomik dalgalanmanın, diğer üye devletleri de önemli şekilde etkileyeceği göz önüne alındığında, Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olan devletlerarası ekonomi politikalarının koordinasyonunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Avrupa Birliğine üye olan devletlerin Ekonomik ve Parasal Birliğe katılımı zorunludur. Ancak Birliğe üye olan devletlerin ne kadar zaman içerisinde Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olmaları gerektiğine ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktadır. Bu kapsamda, üye devletlerin Ekonomik ve Parasal Birliğe kendileri için en uygun zaman ve koşullarda dahil olmayı tercih etmeleri doğal bir sonuçtur. Ancak, yeni üye olan devletlerin bazılarında şartlar ne olursa olsun bir an önce ortak para politikasına dahil olma yönünde bir irade gözlemlenmektedir. Bu noktada, Türkiye için de ileride aynı soru işaretleri ortaya çıkacaktır. Türkiye Avrupa Birliğine dahil olduktan sonra hemen Euro Alanının bir parçası haline gelmeli mi yoksa Euroya geçiş için farklı bir strateji mi izlenmelidir?

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

Bu çalışmada, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği sonrasında dahil olması gereken Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik incelemesini yaparak, sisteme dahil olma sürecinin analizinin yapılması amaçlanmaktadır. Türkiye'nin karşı karşıya kalacağı tercihler önceden incelenerek olası senaryolar üretilebilirse, üyelik sonrasında Euroya hızlı bir biçimde geçiş çabaları yerine Türkiye açısından en uygun geçiş senaryosunun üretilebileceği düşünülmektedir.

Bu kapsamda çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşum süreci incelenmiştir. Bu bölümde, ortak para politikasının kurulmasına yönelik atılan adımlar ele alınmış ve önemli geçiş aşamaları vurgulanmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısı dört ayrı kısımda incelenmiştir. Bunlardan ilkinde ortak para politikasının uygulanmasına yönelik oluşturulan kurumsal yapılanma açıklanmıştır. Ortak para politikasının yürütülmesine ilişkin önemli kurumlar ve bu kurumların görevleri incelenmiştir. İkinci kısımda Avrupa Merkez Bankasının para politikası stratejisi ve bu stratejinin uygulanmasına yönelik operasyonel çerçeve açıklanmıştır. Bu kapsamda özellikle Avrupa Merkez Bankasının fiyat istikrarı hedefi ile bu hedefe yönelik olarak kullandığı temel araçlardan bahsedilmiştir. Üçüncü kısımda Euroya geçiş yapmamış Avrupa Birliği ülkelerine yönelik tasarlanan Döviz Kuru Mekanizması 2 (DKM 2) analiz edilmiştir. DKM 2'nin içerdiği kurallar ve sistemin teknik özellikleri izah edilmiştir. Daha sonra, Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş sürecinde olan ülkelerin DKM 2 kapsamında yapması gereken tercihler incelenerek, bu tercihlerin olası fayda ve maliyetleri açıklanmıştır. Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısının analiz edildiği bu bölümün son kısmında ise ekonomi politikalarının koordinasyonunun sağlanmasına yönelik farklı organlar ve araçlar ele alınmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulması sonrasındaki ilk dönem ve ülke örnekleri, küresel ekonomik krizin etkileri de dahil olmak üzere incelenmiştir. Ortak para politikasına geçiş sonrası yaşanan ekonomik gelişmeler ve ülkelerin geçiş sürecine ilişkin tecrübeleri, Türkiye gibi aday ülkeler açısından son derece önemlidir. Türkiye'nin doğru bir geçiş stratejisi belirlemesi ve

bu kapsamda isabetli kararların alınması bakımından, Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısının incelemesinin olduğu kadar üye ülkelerin tecrübelerinin ve yapılan doğru veya yanlış tercihlerin analiz edilmesi de oldukça büyük önem taşımaktadır.

Çalışmanın son bölümünde, Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe katılımı analiz edilmiştir. Bu kapsamda, öncelikle müzakerelerdeki mevcut duruma değinilmiş ve Maastricht Kriterlerine göre Türkiye'nin performansı değerlendirilmiştir. Maastricht Kriterlerine ilave olarak Türkiye'nin Euro Alanı ülkeleri ile ekonomik seviyesinin mukayesesi yapılarak ileriye yönelik farklı reel yakınsama senaryoları oluşturulmuştur. Çalışmanın takip eden kısmında ise, Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş sürecinde tercih yapması gereken farklı durumlar analiz edilerek, ortak para politikasına geçiş stratejisinin önemli karar noktaları incelenmiştir. Bölümün sonunda ise, Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişte alması gereken kararlara yönelik önerilerde bulunulmuştur.

EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI VE TÜRKİYE'NİN SİSTEME DAHİL OLMASI

1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TARİHSEL GELİŞİMİ

1.1. Parasal Birlik Fikrinin Ortaya Çıkışı

İkinci Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan Avrupa bütünleşme süreci her anlamda kendine özgü bir deneyim olarak nitelendirilmektedir. Bu sürecin siyasi ve ekonomik olmak üzere iki ayağı bulunmaktadır. Avrupa ülkeleri tarafından siyasi amaçlar bu süreçte temel hedef olarak belirlenmiş, ancak ekonomik bütünleşme olmaksızın siyasi amaçlara ulaşılamayacağı gerçeği, söz konusu süreçte ekonomik entegrasyona büyük önem verilmesine neden olmuştur[1].

İlk etapta Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalar[2] ile başlayan ekonomik entegrasyon sürecinin kapsamı zamanla genişlemiştir. Sürecin başında öncelikli hedef olarak gümrük birliği esasında şekillenen bir ortak pazar öngörülmüş, para ve döviz kuru politikasının tek bir kuruma devri ise başlangıçta çok uzak bir olasılık olarak algılanmıştır[3]. Ancak kısa bir süre sonra 1962 yılında Avrupa Komisyonu ekonomik ve parasal bir birliğin kurulması yönünde ilk teklifini yapmıştır. O dönemde küresel düzeyde Bretton Woods sistemi çerçevesinde bir döviz kuru sisteminin varoluşu, üye devletlerin bu teklife mesafeli yaklaşmalarına neden olmuştur. Söz konusu çekincelere rağmen 1964 yılında Üye Devletler Merkez Bankaları Başkanları Komitesi[4] kurularak para ve döviz kuru politikalarının koordinasyonunun sağlanması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

1960'lı yılların sonuna doğru ABD Vietnam savaşının getirdiği ekonomik yük neticesinde para politikasında disiplini kaybetmiştir. O dönemde Bretton Woods Döviz Kuru Sisteminin parçası olan ülkelerin para birimleri Dolara bağlı olduğundan, ABD'nin savaşın finansmanı için para basması dünyada enflasyon artışına neden olmuştur. Küresel düzeyde döviz kuru sisteminde sıkıntıların baş göstermeye başlamasına bağlı olarak malların ve sermayenin serbest dolaşımının

---

[1] Lindberg, 1963:5.
[2] Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma (1952), Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma (1958) ve Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşma (1958)
[3] Molle W, 2006:16.
[4] Committee of ECC Central Bank Governors

olumsuz etkilenmesi nedeniyle, dönemin Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner başkanlığında oluşturulan bir çalışma grubu parasal birlik kurulması yönünde ilk adım sayılan Werner Planını hazırlamıştır.

Werner Planının temel amaçları; Avrupa içerisinde döviz kuru hareketlerini sınırlandırmak, para politikasına ilişkin konularda merkezi bir karar alma sürecini başlatmak ve ticaret engellerini ortadan kaldırmaktır. 1970 yılında tamamlanan plan parasal birliğine üç aşamalı bir geçiş öngörmektedir. Bu plana dayanarak Avrupa Konseyinde[5] 1980 yılına kadar ekonomik ve parasal birliğe aşamalı olarak geçilmesine Mart 1971 tarihinde karar vermiştir.

Yine Werner Planına göre döviz kuru dalgalanmaları koordineli şekilde yüzde ± 1,2'lik bir bant aralığında tutulacaktır. Ancak 1971 yılında yaşanan Dolar krizi bu sistemin resmi olarak uygulamaya başlanmasına engel olmuştur[6]. Sistemin işlememesi neticesinde Almanya gibi bazı ülkeler geçici olarak kendi para birimlerini Dolara karşı serbest bırakmışlardır

21 Mart 1972 tarihinde Avrupa Topluluğu (AT) Bakanlar Konseyinde alınan karar ile "Yılan" sistemine geçilmiştir. Bu sisteme göre üye devletler zorunlu olarak para birimlerini kendi aralarında yüzde ±2,25'lik bir bant içerisinde tutacaklardır. Diğer para birimlerine karşı ise kendi politikalarını belirleme hususunda üye ülkelere serbestlik tanınmıştır.

Aynı dönemde petrol şoku neticesinde ortaya çıkan küresel kriz ile beraber enflasyonla mücadele büyük önem kazanmıştır. Ancak Almanya, Hollanda gibi bazı ülkeler bu mücadelede başarılı olurken, Birleşik Krallık ve İtalya ve bazı diğer ülkeler enflasyonu kontrol altında tutamamıştır. Bu gelişmelerin neticesinde üye

---

[5] Avrupa Konseyi Toplantıları, Avrupa Birliği üyesi ülkelerin devlet ve hükümet başkanlarının belirli aralıklarla bir araya geldiği ortak bir zemindir. Üye ülke liderlerinin 1974 yılında Paris'te yapılan zirve toplantısında aldıkları karar uyarınca 1975 yılından itibaren düzenli olarak yapılan Avrupa Konseyi Toplantıları, 1986 yılında imzalanan Avrupa Tek Senedinde yer alan bir hüküm ile hukuki temel kazanmıştır. Avrupa Birliği Antlaşması ile bugünkü halini alan hüküm; Zirvenin, Birliğin gelişimi için gerekli ivmeyi kazandırmak ve genel siyasi hedefleri belirlemekle görevli olduğunu ve yılda en az iki kez toplanmasını öngörmektedir. Zirveler, Avrupa Birliği Konseyi dönem başkanlığını yürüten üye devlet tarafından düzenlenir. (AB Antlaşması m.4) AB Sözlüğü, DPT, Ekim 2004:13

[6] Peters, 1982:7.

devletler arasında ortaya çıkan görüş ayrılıkları mevcut sistemin ilerlemesini engellemiş ve ülkeler arası farklı uygulamalara yol açmıştır. Ortaya çıkan anlaşmazlıklar nedeniyle "Yılan" sistemine son verilmiştir.

"Yılan" sisteminden ayrılmanın neticesinde 1978 yılı sonunda Avrupa Ekonomik Topluluğunda iki ayrı yaklaşım ortaya çıkmış ve ülkeler iki gruba ayrılmışlardır. Birinci grup ülkeler Alman Markına bağlı bir sabit döviz kuru sistemini tercih ederken (Benelüks ülkeleri ve Danimarka) ikinci grup ülkeler serbest dalgalı kur sistemini tercih etmişlerdir. Söz konusu dönemde uygulanan sisteme ilişkin tecrübeler ışığında, uzun dönemde sabit döviz kuru sisteminin sorunsuz işleyebilmesi için üye ülkelerin ekonomik politikaları arasında bir koordinasyonun şart olduğu görülmüştür[7].

Şekil 1.1. Ekonomik ve Parasal Birliğe Doğru Aşamalar

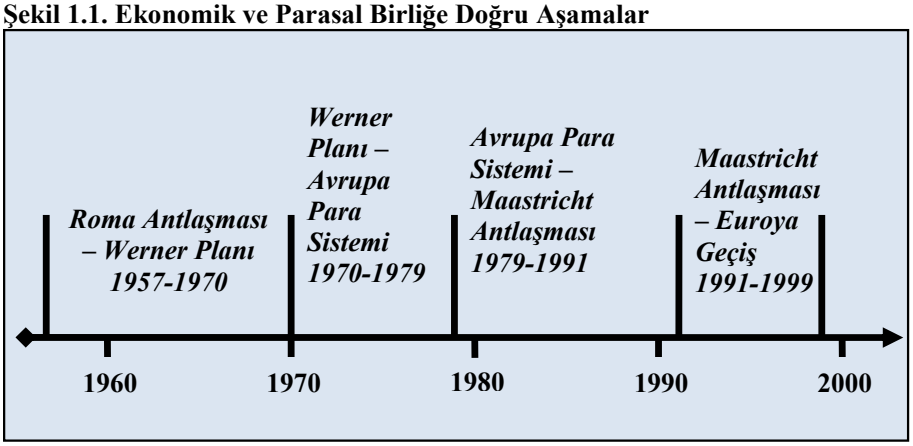

Kaynak: European Commission, *The Road to Euro* , 2007:4

1.2. Avrupa Para Sistemi

Topluluk içerisinde meydana gelen görüş ayrılıkları ve bu ayrılıklar neticesinde ekonomik entegrasyonun tehlikeye girmesi Avrupa Komisyonunu harekete geçirmiş ve 1979 yılında Avrupa Para Sistemi[8] kurulmuştur.

Sistemin temel amaçları Avrupa ülkelerinin paraları arasındaki kur dalgalanmalarının ortadan kaldırılarak döviz kurlarına istikrarın kazandırılması,

[7] Kaelberer, 1993: 21.
[8] European Monetary System

Avrupa içerisinde para politikası konusundaki koordinasyonunun artırılması ve ekonomik istikrarın sağlanması olarak belirlenmiştir[9].

Bu sisteme göre katılımcı ülkelerin para birimlerinin ağırlıklı ortalamalarıyla belirlenen Avrupa Para Birimi[10] merkezi kur olarak tanımlanmıştır[11]. Ülkeler zorunlu olarak ulusal para birimlerini bu merkezi kurun etrafında varolan yüzde ±2,25 seviyesinde bir bandın içerisinde tutacaklardır. Kural olarak bu sistemde Bretton Woods sistemindekine benzer şekilde hiçbir ülkenin tek başına ağırlığı olmamasına rağmen, Alman Merkez Bankası ve Alman Markı Avrupa Para Sisteminde çok önemli bir role sahip olmuştur[12].

Avrupa Para Sistemi üye ülkeler arasında döviz kurları açısından çok olumlu yönde işbirliğine yol açmış ve ülkeler arası ekonomi politikalarında ortak hareket etme yönünde bir müşevvik olmuştur. Bu sistem, üye devletlerin Avrupa içerisindeki görece daha istikrarlı ekonomilerdeki gelişmeleri dikkate alarak hareket etmelerine de katkıda bulunmuştur[13].

1.3. Avrupa Tek Senedi ve Delors Raporu

Komisyon 1985 yılında bir rapor[14] hazırlayarak ilk defa ortak pazara tam olarak geçilmesi için yapılması gerekenleri belirlemiştir. Bu çalışmaların ardından 1986 yılında Avrupa Tek Senedi[15] imzalanmış ve üye ülkeler tarafından kabul edildikten sonra 1987 yılında yürürlüğe girmiştir[16]. Avrupa Tek Senedine göre ortak pazarın 1992 yılı sonuna kadar tamamlanması gerekmekteydi. Ancak dönemin mevcut yasal düzenlemelerinin bunun başarılmasını zorlaştıracağı öngörülmüştür[17].

---

[9] Baldwin & Wyplosz, 2006: 328.
[10] European Curreny Unit
[11] Üye ülke para birimlerinin sepet içindeki ağırlıkları, ülkelerin Birliğin gayri safi milli hasılası ve iç ticareti içindeki paylarına göre belirlenmiştir.
[12] Alman Markının görece daha güçlü olması ve Alman Merkez Bankasının düşük enflasyon hedefine sıkı şekilde bağlı olması diğer ülkelerin para politikalarını da etkilemiştir.
[13] Baldwin R. & Wyplosz, 2006: 343.
[14] White Paper
[15] Single European Act
[16] Avrupa Tek Senedi aynı zamanda Avrupa Ekonomik Topluluğunu Kuran Antlaşmadaki ilk önemli reformdur.
[17] Konseyin oy birliği ile karar alma zorunluluğu bu zorluğa örnek gösterilebilir

Bu kapsamda Avrupa Tek Senedi ile Avrupa Topluluklarını kuran antlaşmalarda kapsamlı değişikliklere gidilmiştir.

Avrupa Tek Senedi ile beraber ortak pazar önünde engel teşkil eden tarife dışı engeller kaldırılmıştır. Bunun yanı sıra, Avrupa Parlamentosuna Avrupa Komisyonunun yasa koyma önerilerini "ikinci kez değerlendirme" yetkisi verilmiştir. Bu şekilde Avrupa Parlamentosuna yasama sürecini etkileme imkânı verilerek gücü artırılmıştır. Ayrıca, Genişleme ve Ortaklık Antlaşmalarına ilişkin Konsey kararından önce, Avrupa Parlamentosunun uygun görüşünün alınması zorunluluğu getirilmiştir. Bakanlar Konseyi ile ilgili olarak, oy birliği yerine oy çokluğuna dayalı karar alınması kararlaştırılmış ve karar alma süreci kolaylaştırılmıştır.

Haziran 1988 tarihinde Avrupa Birliğinin gerçekleştirilmesi için gerekli olan aşamaları incelemek üzere Komisyon başkanı Jacques Delors başkanlığında bir çalışma grubu oluşturulmuş ve bu grup 1989 yılında parasal birliğe üç aşamada geçişi öngören Delors Raporunu yayınlamıştır[18].

Delors Raporuna göre, ilk aşamada sermaye hareketleri üzerindeki tüm kısıtlamalar kaldırılacaktır. Ayrıca, üye ülkelerin Merkez Bankası Başkanları para politikası alanında işbirliğini artırarak fiyat istikrarı hedefine yönelik çalışacaklardır. İkinci aşamada Avrupa Para Enstitüsü[19] kurulacak, Merkez Bankalarının kamu kesimini finanse etmelerine karşı kısıtlamalar getirilecek, Avrupa Merkez Bankaları Sistemi kurulana kadar tüm üye devletlerde Merkez Bankalarının bağımsızlığı sağlanacaktır. Üçüncü aşamaya yönelik olarak tüm hazırlık faaliyetleri de ikinci aşamada yürütülecektir.

Rapora göre üçüncü aşamada döviz kurları sabitlenerek, Euroya geçiş yapılacak ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi tarafından ortak para politikası uygulanmaya başlanacaktır. Ayrıca Döviz Kuru Mekanizması 2[20] kurularak, Euroya geçmemiş olan üye devletlerin bu sisteme dahil edilmesi sağlanacaktır.

---

[18] Avrupa Merkez Bankası, <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html>
[19] European Monetary Institute
[20] Exchange Rate Mechanism 2

Bu üç aşamadan oluşan Rapor, Avrupa Konseyi tarafından onaylanarak Parasal Birliğin ilk aşamasının 1 Temmuz 1990 tarihinde başlamasına karar verilmiştir. Sürecin başladığı bu tarihten sonra uzun süren görüşmeler neticesinde "Maastricht Antlaşması[21]" üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

1.4. Maastricht Antlaşması

Avrupa Topluluklarının otuz yıl süren parasal birlik kurma çabalarının nihayetinde Maastricht Antlaşması imzalanarak amaca ulaşılabilmiştir. Bu Antlaşma ile Avrupa Topluluğunun ismi Avrupa Birliği olarak resmen değiştirilmiş ve antlaşmanın sadece ekonomik öğeler içermediği aynı zamanda siyasi olarak da önem taşıdığı vurgulanmıştır[22].

Maastricht Antlaşması 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu antlaşma Topluluğu "üç temel eksen[23]" üzerine bina edilmiş bir Birlik haline getirmiştir. Bu üç eksenden en önemlisi daha önce Avrupa Ekonomik Topluluğu olarak bilinen Avrupa Toplulukları eksenidir.[24] Avrupa Toplulukları ekseni Ekonomik ve Parasal Birlik, Avrupa Birliği vatandaşlığı, ortak pazar, topluluk politikaları ve kurumları gibi birçok önemli konuyu içermektedir. Antlaşmanın diğer iki ekseni ise, Ortak Dış İşleri ve Güvenlik Politikası ile Adalet ve İçişlerinde İşbirliğidir.

Bu Antlaşma ile Avrupa Parlamentosu güçlendirilmiş ve bazı konularda Konsey kararlarının "oy birliği" yerine "oy çokluğu" ile alınması karara bağlanmıştır. Ancak antlaşmanın en önemli özelliği ekonomi alanında getirdiği değişiklikler olmuştur. Antlaşma ile 1 Ocak 1999 tarihinde ortak para birimine geçilmesi kararlaştırılmış ve sistemin nasıl çalışacağı, Avrupa Merkez Bankası Kanunu dahil olmak üzere düzenlenmiştir.

---

[21] Antlaşmanın resmi adı Avrupa Birliği Antlaşmasıdır.
[22] Frankel J., "Founding a Community: Germany and the Maastricht Treaty" 22.06.2009 <http://www.lehigh.edu/~incntr/publications/perspectives/v14/frankel.pdf>
[23] Antlaşmada geçen üç temel eksen "three pillars" olarak ifade edilmektedir.
[24] Avrupa Topluluklarını Kuran Temel Antlaşmalardan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu Kuran Antlaşma 2002 yılında sonlanmıştır. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğunu Kuran Antlaşma ise halen geçerliliğini korumaktadır.

1.5. Yakınsama Kriterleri

Maastricht Antlaşmasının hazırlandığı dönemde üye ülkelerin ekonomik durumları ülkeden ülkeye büyük farklılıklar göstermekteydi. Fiyat istikrarı konusunda son derece hassas olan Almanya, bazı ülkelerin gerekli parasal disiplini sağlayıp sağlayamayacağı konusunda endişelere sahip bulunmaktaydı. Bu nedenle Almanya parasal birliğe giriş sürecinin otomatik bir süreç olmaması konusunda ısrarcı davranmıştır.

Bunun sonucunda, ülkelerin uzun dönemli fiyat istikrarını ve mali disiplini sağlayıp sağlayamadığına ilişkin kriterler belirlenerek, bu kriterlerin sağlanması durumunda parasal birliğe üyeliğin mümkün olması kararlaştırılmıştır.

İlk kriter doğrudan enflasyonla ilgilidir. Üye ülkenin enflasyon oranının, toplulukta fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalamasının 1,5 puan üzerini geçmemesi kurala bağlanmıştır.

Ancak ülkelerin enflasyonu geçici olarak indirmeleri ve parasal birliğe bu şekilde üye olduktan sonra fiyat istikrarı konusundaki hassasiyetlerini yitirmeleri mümkündür. Bu nedenle ikinci bir kriter olarak, uzun dönem faiz oranlarının en düşük enflasyona sahip üç ülkenin ortalama uzun dönem faiz oranlarını 2 puandan fazla geçmemesi kararlaştırılmıştır. Bunun arkasında yatan neden, genelde uzun dönem faiz hadlerinin piyasaların uzun dönemde enflasyonla ilgili beklentilerini yansıtmasıdır[25]. Uzun dönemde faiz hadlerini aşağı çekmek için, finansal piyasaların bu yönde bir algılamasının olması gerekmektedir. Aynı şekilde döviz kurunun istikrarını gerektiren üçüncü kriterin[26] arkasında da fiyat istikrarına ilişkin hassasiyetler bulunmaktadır.

---

[25] Bu varsayım Nominal faiz oranının reel faiz oranıyla beklenen enflasyon oranının toplamına eşit olduğunu gösteren ve Irving Fisher tarafından türetilen denkleme dayanmaktadır.

[26] Antlaşmaya göre son 2 yıl itibarıyla, bir üye ülkenin para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır.

Kutu 1.1. Maastricht Kriterleri

7 Şubat 1992 tarihinde, Hollanda'nın Maastricht kentinde imzalanarak 1 Kasım 1993'de yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşmasında (Maastricht Antlaşması) belirlenen **"Maastricht Kriterleri"** olarak adlandırılan yakınsama kriterleri;

- Toplulukta fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile, bir üye ülkenin enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir. (*Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma, m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol, m. 1*).
- Üye ülkelerin kamu açıklarının GSYH'lerine oranı %3'ü geçmemelidir. (*Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 2; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne İlişkin Protokol).*
- Üye devletlerin kamu borçlarının GSYH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir. (*Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 2; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne İlişkin Protokol).*
- Üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır. (*Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 4).*
- Son 2 yıl itibarıyla, bir üye ülkenin para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır. (*Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 3).*

Kaynak: Dilekli S. & Yeşilkaya K., "Maastricht Kriterleri" DPT, 2002

Dördüncü kriter mali disipline yönelik olarak bütçe açıkları ile ilişkilidir. Bütçe açıklarının finansmanı için kamu yönetimi borçlanmaya gittiğinde borç oranı yükselmektedir. Eğer süreç kontrol altında tutulmaz ise, piyasalar bir süre sonra borcun geri ödenebilirliği konusunda şüpheye düşmeye başlayacaktır. Yüksek oranda borç yükü altında bulunan bir ülkeye sağlanan finansman azalmaya başladığındaysa

geriye kalan olumsuz seçenek Merkez Bankasının para basması ve enflasyon artışı olabilmektedir. Bu nedenle Maastricht Antlaşmasında bütçe açığının GSYH'ye oranının yüzde 3 'ü aşmaması kararlaştırılmıştır.

Hükümetlerin geçici olarak bütçe açıklarını indirebileceği göz önüne alındığında, mali disipline ilişkin ek bir kriter daha Antlaşmaya konulmuştur. Bu beşinci kritere göre toplam borç stokunun GSYH'nin yüzde 60'ını geçmemesi gerekmektedir. Hükümetlerin kısa dönemde bütçe açığına ilişkin kriteri sağlamaları mümkünken, borç stoku kriterinin kısa dönemde sağlanması mümkün değildir. Bu kriterin sağlanması için orta ve uzun dönemde mali disiplinin sağlanması gerekmektedir. Bu kriterde belirlenen yüzde 60'lık oran, 1991 yılında Maastricht Antlaşmasının görüşüldüğü esnada ülkelerin toplam borç stokunun GSYH'ye oranlarının ortalamasıdır.

1.6. Ekonomik ve Parasal Birliğin Oluşturulması

1.6.1. Birinci Aşama

Parasal Birliğin kurulmasının ilk aşamasında temel hedef tek bir para biriminin kullanımına zemin oluşturmak amacıyla, üye devletlerin ekonomi politikalarının bütçe disiplini içerisinde istikrarlı bir çizgiye oturtulmasıdır. Bu da ancak üye devletler arasında çok güçlü bir ekonomi koordinasyonunun tesisi ile mümkün olmaktadır.

Koordinasyonun tesisine yönelik olarak Konsey Kararı[27] ile yeni bir koordinasyon aracı olarak çok taraflı denetim[28] mekanizması yürürlüğe sokulmuştur. Bu kapsamda, ekonomi politikaları çok yönlü olarak kısa ve uzun dönemde incelenerek, özelikle bütçe disiplinini temel alan bir denetim yapılmaya başlanmıştır. Denetime ilişkin değerlendirmeler her yıl en az iki kere Maliye Bakanlarının bir araya geldiği Konsey toplantılarında Komisyonun konuya ilişkin raporları temel alınarak yapılmıştır. Bahsi geçen karara göre olağan değerlendirmeler dışında, üye

[27] Ekonomik ve Parasal Birliğin birinci aşamasında ekonomi politikalarında yakınsamanın sağlanmasına yönelik 90/141 sayı ve 12 Mart 1990 tarihli Konsey Kararı (Official Journal of the European Communities (OJ) L 78, 24 March 1990, s. 23-24)
[28] Multilateral surveillance

devletlerin herhangi birinde ekonomiye ilişkin riskler gözlenmeye başladığında Konsey duruma müdahale edebilmektedir.

Ekonomik ve Parasal Birliğin ilk aşamasındaki bir başka yenilik ise, para politikası koordinasyonuna yönelik yaklaşım olmuştur. Ekonomi politikalarına ilişkin 1964 yılında kurulan Başkanlar Komitesi[29] para ve kur politikalarına ilişkin üye devletlerin merkez bankalarına ve Bakanlar Konseyine görüş bildirmeye başlamıştır.[30]

Bu yaklaşım Başkanlar Komitesinin tavsiyelerini sadece kısıtlı bir kesimle sınırlı kalmayıp tüm kamuoyuna hitap eder hale getirmiş, bu aynı zamanda fiyat istikrarının önemine yapılan vurgunun da artmasına neden olmuştur. Başkanlar aynı zamanda parasal birliğe giden yolda ülkeler arası para politikası uyumunun sağlanması yönünden de önemli çalışmalar yaparak ikinci aşamaya daha sağlıklı geçilmesini sağlamıştır[31].

1.6.2. İkinci Aşama

Maastricht Antlaşmasının 1 Kasım 1993 tarihinde yürürlüğe girmesiyle ilk defa Ekonomik ve Parasal Birliğin oluşması yönünde bağlayıcı bir yola girilmiştir. Antlaşmaya uygun olarak 1994 yılı başında Ekonomik ve Parasal Birliğin ikinci aşamasına geçilmiştir. Bu aşamada üye devletlerin çoğunluğu Maastricht Kriterlerini yerine getirdikleri takdirde, en geç 31 Aralık 1996 tarihinde üçüncü aşamaya geçiş tarihini belirleyebileceklerdir. Ancak her durumda, Antlaşmaya uygun olarak en geç 1 Ocak 1999 tarihinde kriterlerin sağlandığı üye devletlerde ortak para birimine geçiş yapılacaktır.

Üç yıllık bir süreden ibaret olan bu ikinci aşamada, temelde iki hedef mevcuttur. Birincisi mali disiplinin sağlanması ve üye devletlerin ortak para birimine

---

[29] Commitee of Governers

[30] İlgili yasal düzenleme 64/300 sayılı Konsey Kararını değiştiren 12 Mart 1990 tarihli Konsey Kararı ile yapılmıştır.

[31] Avrupa Merkez Bankası, "The Three Stages to Economic and Monetary Union" 05.06.2009, < http://www. ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html>

geçişe hazır hale gelmesi, ikincisi ise ortak para birimine geçiş için gerekli yasal ve kurumsal düzenlemelerin tamamlanmasıdır[32].

1.6.3 Ortak Para Birimine Geçişte Hazırlıklar ve Avrupa Para Enstitüsünün Kurulması

Parasal birliğin oluşturulmasına temel teşkil etmek ve daha sonra Avrupa Merkez Bankasına dönüştürülmek üzere 1 Ocak 1994 tarihinde Avrupa Para Enstitüsü kurulmuştur.[33] Bu Enstitünün temel görevi Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişin üçüncü aşaması için gerekli katkıyı sağlamaktır.

Bu bağlamda, üye devletler arası para ve kur politikaları arasında koordinasyonun artırılması, parasal birliğe geçiş için gerekli teknik hazırlıkların tamamlanması, Avrupa Merkez Bankası kurulması çalışmaları ve Avrupa Para Sisteminin sorunsuz işlemesi Enstitünün başlıca görev alanları olarak nitelendirilebilir. Avrupa Para Enstitüsünün Yönetim Kurulu[34], Avrupa Para Enstitüsünün başkanı ile üye devletlerin merkez bankalarının başkanlarından müteşekkil bulunmaktadır.

Yönetim Kurulu üyeleri Avrupa Para Enstitüsü Kanununun 8'inci Maddesi ile kararlarında tamamen bağımsızdılar. Bu bağımsızlığın Avrupa Para Enstitüsünün görevini ifa etmesi için olmazsa olmaz bir koşul olarak, daha sonra Avrupa Merkez Bankasında devam edecek güçlü bağımsızlığa temel teşkil ettiği söylenebilir[35].

1.6.4. Üçüncü Aşamaya Geçiş Çalışmaları

Avrupa Konseyi 1995 yılı sonunda Madrid'de yapılan toplantıda "Euro" ortak para birimine 1 Ocak 1999 tarihinde geçilmesine karar vermiştir. Bunun yanında hangi üyelerin ortak para birimine geçeceğine karar verilirken Maastricht Kriterlerine azami derecede önem verilmesi kararlaştırılmıştır. Aynı zamanda Avrupa Para

---

[32] a.g.e. s.1
[33] Üye devletlerin Devlet ve Hükümet Başkanlarının 29 Ekim 1993 tarihinde aldıkları karar gereğince, Avrupa Para Enstitüsü ve Avrupa Merkez Bankasının merkezinin Frankfurt'ta olması kararlaştırılmıştır.
[34] Council of EMI
[35] Arda, 2006:9.

Enstitüsünün yaptığı çalışmalar temel alınarak Euroya geçiş stratejisi belirlenmiştir. Buna göre öncelikle 1 Ocak 1999 tarihine kadar Avrupa Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi için gerekli olan çalışmaların tamamlanması kararlaştırılmıştır. İkinci aşamada 1999 yılı başından 2001 yılı sonuna kadar Euronun sadece kaydi olarak, 2002 yılından itibaren ise kağıt para olarak da kullanılmaya başlanması kararlaştırılmıştır.[36]

1.6.5. Üçüncü Aşamaya Geçiş ve Avrupa Merkez Bankasının Kurulması

Ekonomik ve Parasal Birliğin ikinci aşamasında üye devletlerin temel önceliği ortak para birimine geçiş için gerekli olan Maastricht Kriterlerinin sağlanması olmuştur. Bu süreçte ülkeler önemli çaba sarfetmiş ve kriterlerin sağlanması yönünde olumlu aşama kaydedilmiştir.

Bu gelişmeler neticesinde 1 Mayıs 1998 tarihinde Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, Avrupa Para Enstitüsünün ve Komisyonun konu ile ilgili raporlarına dayanarak on bir ülkenin ortak para birimine geçiş için gerekli ön şartları sağladıklarını belirtmiştir[37]. Daha sonra devlet başkanlarının bir araya geldikleri Avrupa Zirvesinde, Bakanlar Konseyinin bu görüşü kabul edilmiştir. Bu zirve neticesinde on bir ülkenin Euroya geçiş için gerekli şartları yerine getirdiği, Yunanistan ve İsveç'in ise henüz gerekli kriterleri sağlayamadığı karara bağlanmıştır.[38]

Yine aynı zirvede alınan kararla 1 Haziran 1998 tarihinde Avrupa Merkez Bankası kurulmuştur. 1 Ocak 1999 tarihinde Euro, Euro alanının ortak para birimi olarak on bir üye ülkede yürürlüğe girmiş ve ortak para politikasının sorumluluğu Avrupa Merkez Bankasına devredilmiştir. Bu tarihten hemen önce Ekonomik ve Mali İşler Konseyi 2866/98 sayılı Konsey kararına göre geçiş kur düzeylerini belirlemiştir. Belirlenen kur seviyeleri Avrupa Para Sistemindeki Döviz Kuru Mekanizmasına göre ayarlanmıştır. Euroya üye olmayan ülkeler içinse yeni bir

---

[36] Euroya geçiş ile ilgili yasal düzenlemeler 1103/97 ve 974/98 sayılı Konsey Tüzükleri ile yapılmıştır.
[37] Gerekli ön şartları sağlayan ülkeler Avusturya, Belçika, Finlandiya, Fransa, Almanya, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz ve İspanya'dır.
[38] Konsey muafiyet sahibi İngiltere ve Danimarka ile ilgili görüş vermemiştir.

Döviz Kuru Mekanizması 2 kurulmuş ve bu ülkeler bu sistemle para birimlerini Euroya bağlama imkanını elde etmişlerdir.

Tablo 1.1. Euroya Geçiş Öncesinde Yakınsama Kriterleri Açısından Avrupa Birliği Ülkeleri (1998)

	Fiyat İstikrarı	Faiz Hadleri	Kamu Açığı	Borç Stoku	Döviz Kuru
Avusturya	+	+	+	+	+
Belçika	+	+	+	*	+
Danimarka	+	+	+	+	+
Fransa	+	+	+	+	+
Finlandiya	+	+	+	+	+
Almanya	+	+	+	+	+
Yunanistan	-	-	+	*	N/A
İrlanda	+	+	+	+	+
İtalya	+	+	+	*	+
Lüksemburg	+	+	+	+	+
Hollanda		+	+	*	+
Portekiz	+	+	+	+	+
İspanya	+	+	+	+	+
İsveç	+	+	+	*	N/A
Birleşik Krallık	+	+	+	+	N/A

+ : İlgili kriteri sağlamıştır

- : İlgili kriteri sağlayamamıştır

* : Borç Stoku referans değerin üzerinde gerçekleşmiştir, ancak ilgili değer azalan bir seyir içerisinde olduğundan üyelik açısından engel olarak kabul edilmemiştir

Kaynak: European Commission, Euro 1999 Part 2: Report , 1998

Hazırlıklar tamamlandıktan sonra 1 Ocak 2002 tarihinde Euro artık "fiziksel" olarak da piyasaya sürülmüştür.[39] İki ay süreyle ülkelerin kendi para birimleri ve Euro beraber kullanılmıştır. 1 Ocak 2001 tarihinde Komisyonun ve Avrupa Merkez Bankasının olumlu yöndeki raporlarını müteakip Yunanistan Euroya geçiş yapmıştır.

[39] Konu ile ilgili yasal düzenleme 974/98 sayılı Konsey Tüzüğü ile yapılmıştır.

Tablo 1.2. Avrupa Para Biriminin Yapısı (1 Ocak 1999)

Para Birimi	Miktar	Ağırlık
Alman Markı	0,6242	32,68
Belçika Frangı	3,431	8,71
Danimarka Kronu	0,1976	2,71
İspanyol Pezetası	6,855	4,24
Fransız Frangı	1,332	20,79
İrlanda Lirası	0,00855	1,08
İtalyan Lireti	151,8	7,21
Hollanda Florini	0,2198	10,21
Portekiz Esküdosu	1,393	0,71
İngiliz Sterlini	0,08784	11,17
Yunan Drahmisi	1,44	0,49

Kaynak: The University of British Columbia, Sauder School of Business

Tablo 1.3. Ulusal Paraların Sabit Dönüşüm Oranları (1 Ocak 1999)

Para Birimi	Sabit Dönüşüm Oranı
Alman Markı	1,95583
Belçika Frangı	40,3399
Lüksemburg Frangı	40,3399
İspanyol Pezetası	166,386
Fransız Frangı	6,55957
İrlanda Lirası	0,787564
İtalyan Lireti	1936,27
Hollanda Florini	2,20371
Avusturya Şilini	13,7603
Portekiz Esküdosu	200,482
Fin Markkası	5,94573
Yunan Drahmisi*	340,75

Kaynak: Avrupa Birliğinde Ekonomik ve Parasal Birlik ve Türkiye, İKV
* Yunanistan ile ilgili düzenlemeler 1 Ocak 2001 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

2001 sonrası geçiş yapan ülkeler Slovenya (2007), Malta ve GKRY (2008) ve Slovakya (2009) olmuştur. Bu dönemde 2007 yılında sadece Litvanya'nın Euroya geçiş isteği reddedilmiştir[40]. Estonya'nın ise 1 Ocak 2011 tarihinde Euro'ya geçiş yapmasına onay verilmiştir.

[40] Litvanya enflasyona ilişkin Maastricht Kriterini sağlayamamıştır.

2. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI

2. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN TEKNİK YAPISI

Ekonomik ve Parasal Birliğin temel özelliği, ülkelerin ekonomilerini yönetmekte kullandıkları en önemli araçlardan biri olan para politikasını, üye devletlerin kontrolünden alarak Avrupa Merkez Bankasına devretmesidir. Bu yeni durumda, para politikasının Euro Alanı ülkelerinin menfaatine uygun olarak başarı ile yönetilmesi hayati bir önem taşımaktadır. Bunun sağlanması ise sistemin teknik yapısının düzgün şekilde kurularak, sorunsuz işlemesi ile mümkündür.

Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik özelliklerinin anlatıldığı bu ikinci kısım dört ayrı bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde ortak para politikasının yürütülmesine yönelik olarak oluşturulan kurumsal yapılanma anlatılmaktadır. İkinci bölümde bu kurumsal yapılanma dahilinde Avrupa Merkez Bankasının ortak para politikasına ilişkin stratejisi ve bu stratejinin uygulanmasına yönelik operasyonel çerçeve aktarılmaktadır. Üçüncü bölümde, Avrupa Birliği içerisinde bulunan ancak ortak para politikasına dahil olmamış ülkelere yönelik olarak oluşturulan DKM 2 açıklanmaktadır. Son bölümde ise Avrupa Birliği ülkelerinin ortak para politikası ile eşanlı olarak yürütmekte oldukları maliye politikaları açısından büyük önem taşıyan ekonominin koordinasyonuna ilişkin düzenlemeler izah edilmiştir.

2.1. Kurumsal Yapılanma

Ortak para politikasının uygulanmasına yönelik olarak gerçekleştirilen kurumsal yapılanma Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Eurosistem, Avrupa Merkez Bankası, ulusal merkez bankaları gibi farklı yapılardan meydana gelmektedir. Bu kısımda sistemi meydana getiren kurum, kuruluş ve organların yapıları açıklanacaktır.

2.1.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Eurosistem

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi[41] 1 Haziran 1998 tarihinde Avrupa Merkez Bankası ve tüm üye devletlerin Ulusal Merkez Bankalarını içeren bir sistem olarak kurulmuştur[42]. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin temel görevleri ;

- Toplulukta para politikasını belirlemek ve uygulamak,
- Yabancı para birimleri ile ilgili işlemleri yürütmek,
- Üye devletlerin uluslararası rezervlerini yönetmek,
- Ödeme sistemlerinin sorunsuz işleyişini sağlamak ,

olarak tanımlanmıştır[43].

AT Antlaşmasının ortaya çıktığı dönemde tüm Avrupa Birliği ülkelerinin Euroyu kullanacakları varsayıldığından, Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin ortak para politikasına ilişkin tüm görevleri yerine getireceği düşünülmüştür[44].

Ancak Avrupa Birliği içerisindeki tüm ülkeler Euroya geçiş yapmadıklarından, ortak para politikasına ilişkin kararlarda Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin bir alt organizasyonu olarak düşünülebilecek "Eurosistem"[45] karar mercii haline gelmiştir. Bu kapsamda, Eurosistem Euroya geçiş yapmış ülkelerin Merkez Bankaları ile Avrupa Merkez Bankası arasında oluşturulan sistemin adıdır.

Euronun kullanıma girmesiyle beraber ortak para politikasının yönetiminden Eurosistem sorumlu hale gelmiştir. Bu nedenle Eurosistem ile ortak para politikasının çerçevesi çizilerek uygulanmasına çalışılırken, aynı zamanda Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin de temeli oluşturulmaktadır. Euroyu kullanmayan ülkeler de Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin bir parçası olmakla beraber, Eurosistem içerisinde yer almamaktadır; dolayısıyla bu ülkeler kendi para politikalarını yönlendirmekte serbesttir. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi sayesinde

---

[41] European System of Central Banks (ESCB)
[42] AT Antlaşmasının 8. ve 105. – 110. Maddeleri.
[43] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 3. Maddesi
[44] European Commission Economic and Financial Affairs, 03.09.2009 <http://ec.Europa.eu/economy_finance/the_Euro/index_en.htm?cs_mid=2946>
[45] Eurosystem

Euro Alanı içerisindeki ülkeler ile Euroyu kullanmayan Avrupa ülkeleri[46] arasında para politikaları alanında koordinasyon sağlanmaktadır.

Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin ve Eurosistemin ayrı birer kurumsal yapılanmaları bulunmamaktadır, dolayısıyla bunlar ayrı birer tüzel kişiliğe sahip değildirler. Bu nedenle sadece üyeleri olan Avrupa Merkez Bankası ve ulusal merkez bankaları aracılığıyla müdahalelerde bulunabilmektedirler.

2.1.2. Eurosistemin Görevleri

AT Antlaşmasının 105. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanununun 3. Maddesine göre Eurosistemin temel görevleri, Topluluğun para politikasını tanımlamak ve uygulamak, AT Antlaşmasının 111. Maddesine uygun olarak yabancı parayı yönetmek, üye devletlerin yabancı para rezervlerini muhafaza etmek ve yönetmek ve sistemin akıcı şekilde işlemesini sağlamaktır.

Eurosistemin ayrı bir tüzel kişiliği olmadığı için ancak kendisini oluşturan kurumlar aracılığı ile işlem yapabilmektedir. Bu durum, Avrupa Merkez Bankası ile üye devletlerin merkez bankaları arasında bir görev dağılımını gerekli kılmaktadır. Avrupa Merkez Bankası Kanununun 14. Maddesine göre, üye devletlerin merkez bankaları Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin bir parçasıdır ve ortak para politikasının bütünlüğünün sağlanması açısından Avrupa Merkez Bankasının talimatlarına ve yönergelerine[47] uygun davranmak durumundadır.

Uygulamada ortak para politikası Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyinde tartışılarak kararlaştırılır. Operasyonel işlemler[48] ise Avrupa Merkez Bankası Kanunun 12. Maddesine uygun olarak üye devletlerin Merkez Bankaları tarafından yürütülmektedir. Üye devletlerin merkez bankaları, Eurosistem ile ilgili işlemleri haricinde bağımsız bir yapıya sahiptir ve Avrupa Merkez Bankası Yönetim

---

[46] Euroyu kullanmayan ancak Avrupa Merkez Bankaları Sistemine üye olan devletler; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, İngiltere, İsveç, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya ve Romanya'dır.

[47] guideline

[48] Bahsi geçen operasyonel işlemler; merkez bankası imkanları, yabancı para cinsleri ile ilgili işlemler ve ödemelerdir.

Konseyinde Başkan düzeyinde temsil edildiklerinden merkezdeki karar alma sürecinin fiili bir parçası konumundadırlar[49].

Avrupa Merkez Bankası Eurosistem içinde uluslararası işbirliğine ilişkin önemli bir role sahiptir. Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyi, uluslararası işbirliği gerektiren durumlarda Eurosistemin hangi şekilde temsil edileceğine karar vermektedir[50]. İlave olarak Avrupa Merkez Bankası, Eurosistem ve Avrupa Merkez Bankaları sistemi ile ilgili kamuoyunu bilgilendirmekte[51] ve Topluluk organları ile üye devletlere danışmanlık yapmaktadır[52]. Ayrıca Topluluk içerisinde yasa teklifi düzenlemeye yetkili tek Eurosistem organıdır. Avrupa Merkez Bankası, AT Antlaşmasının 110. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanunun 34. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Eurosistem ile ilgili görevlere ilişkin düzenlemeler hazırlayarak uygulamaya koyabilmektedir.

2.1.3. Avrupa Merkez Bankası

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Eurosistemin en önemli parçası olan Avrupa Merkez Bankası 1 Haziran 1998 tarihinde resmi olarak Avrupa Para Enstitüsünün yerini almıştır. Avrupa Merkez Bankası, AT Antlaşmasının 105. Maddesine göre para politikasına ilişkin belirlenen görevlerin kendi tarafından veya ulusal merkez bankaları vasıtasıyla yerine getirilmelerinden sorumludur.

Ulusal merkez bankaları Avrupa Merkez Bankasının kuruluş aşamasında, ülkelerinin toplam üretimleri ve nüfusları oranında Avrupa Merkez Bankasının sermayesine katılmışlardır[53]. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin yönetimi Avrupa Merkez Bankasının Yürütme Kurulu ve Yönetim Konseyi tarafından yapılmaktadır[54]. Genel Konsey ise Avrupa Merkez Bankası yönetiminin bir parçası olmakla beraber tüm Birlik üyelerinin Euroya geçmesi halinde ortadan kalkacak bir oluşumdur[55].

---

[49] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 10. Maddesi
[50] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 12. Maddesi
[51] AT Antlaşmasının 113. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 15. Maddesi.
[52] AT Antlaşmasının 105. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 4. Maddesi.
[53] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 29. Maddesi
[54] AT Antlaşmasının 107. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 8. Maddesi.
[55] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 45. Maddesi.

2.1.3.1. Avrupa Merkez Bankasının Organları

Avrupa Merkez Bankası ulusal merkez bankalarından farklı olarak birden çok ülkenin ekonomisini yakından etkileyen önemli kararlar almak ile yükümlüdür. Bu nedenle sistemin parçası olan ülkelerin Avrupa Merkez Bankasının karar alıcı organlarında temsil edilmeleri büyük önem taşımaktadır. Bu ülkeler sadece ortak para politikasına geçiş yapmış olan Euro Alanı ülkelerinden ibaret değildir. Euroya geçiş yapmamış Avrupa Birliği ülkeleri de Avrupa Merkez Bankasında temsil edilmektedirler. Tüm üye devletlerin Avrupa Merkez Bankası bünyesinde temsil edilmeleri, kıta genelinde ekonomi politikalarının koordinasyonunun sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Merkez Bankasının üç temel organı yapıları ve görevleri itibarıyla aşağıda belirtilmiştir;

Yönetim Konseyi

Yönetim Konseyi Avrupa Merkez Bankasının en üst karar verici mercii konumundadır. Söz konusu Konsey Avrupa Merkez Bankasının altı yürütme kurulu üyesi ile beraber, Euroyu kullanan ülkelerin merkez bankaları başkanlarından oluşmaktadır[56]. Para politikası bu Konsey tarafından kurgulanır ve yönetilir. Konsey iki haftada bir toplanır, ancak genelde parasal politika uygulamalarına ilişkin kararlar ayın ilk toplantısında alınır. Kararlar basit oy çokluğu ile alınmaktadır.

Yönetim Konseyinin üye sayısı 21'i geçtiği durumda, diğer bir ifadeyle Euroya geçiş yapan ülke sayısı 15'i geçtiği takdirde, altı yürütme kurulu üyesi oylarını korur, ancak Merkez Bankası başkanları 15'i geçmeyecek şekilde dönüşümlü olarak oy kullanırlar[57]. Buradaki amaç, Euro Alanının büyümesi ile beraber karar alma sürecinin etkiliğinin bozulmasını engellemektir. Üye ülkeler, büyüklüklerine bakılmaksızın karar alma sürecinde eşit ağırlığa sahiptir, parasal politika kararları Euro Alanının tamamında ortak şekilde alınmaktadır.

---

[56] AT Antlaşmasının 112. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 10. Maddesi.
[57] Bu kurala ilişkin karar, Devlet ve Hükümet Başkanlarından oluşan 21 Mart 2003 tarihli Konsey toplantısında alınmıştır. Üye devletlerin onayını müteakip, 1 Haziran 2004 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Yürütme Kurulu

Yürütme Kurulu Avrupa Merkez Bankasının, Yönetim Konseyi ile beraber karar alıcı diğer bir organıdır. Yürütme Kurulu, Avrupa Merkez Bankası Başkanı, Başkan Yardımcısı ve dört üyeden oluşur[58]. Yürütme Kurulunun temel görevi, para politikasını ilgili Yönetim Konseyince belirlenen yasal düzenlemeler ve kararlar çerçevesinde uygulamaktır. Bu sorumluluk çerçevesinde, ulusal merkez bankalarına yönlendirmelerde bulunmakta, Yönetim Konseyinin toplantılarını ayarlamakta ve Avrupa Merkez Bankasının günlük işlemlerini yönlendirmektedir.

Genel Konsey

Genel Konsey Avrupa Merkez Bankasının üçüncü karar alıcı organıdır. Konsey, Avrupa Merkez Bankası Başkanı ve Başkan Yardımcısı ile beraber Avrupa Birliğine üye olan tüm ülkelerin Merkez Bankalarının başkanlarından oluşmaktadır. Temel olarak Konsey, ortak para politikasının Euroya geçiş yapmamış olan ülkelerin para politikaları ile koordinasyonunu sağlamaktadır[59]. Ortak para politikasına katılmayan üye devletler mevcut olduğu sürece Genel Konsey varlığını koruyacaktır.

[58] AT Antlaşmasının 112. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 11. Maddesi.
[59] Genel Konseyin görev tanımı Avrupa Merkez Bankası Kanununun 47. Maddesinde yer almaktadır.

Şekil 2.1. Avrupa Merkez Bankası Karar Alma Organları

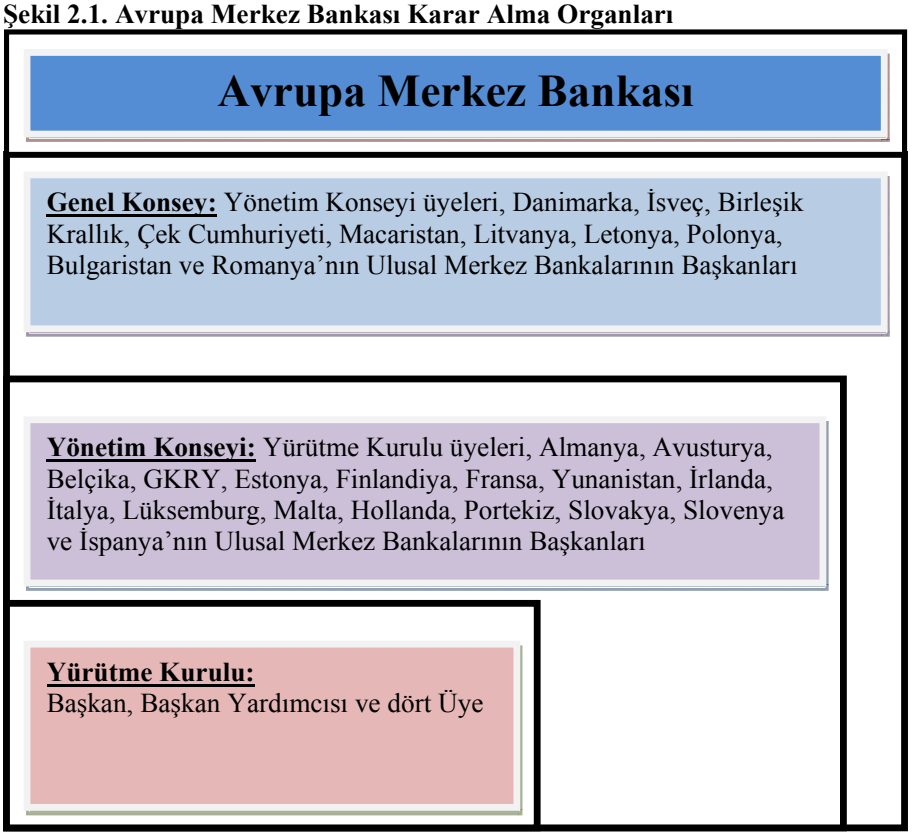

Kaynak: Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yapısı Unsurları ve Görevleri, TCMB

2.1.3.2. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin Bağımsızlığı

Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin kararları birçok ülkeyi ve uluslararası piyasaları önemli şekilde etkilediğinden, sistemin herhangi bir kesimden gelecek olan baskı sürecine karşı tam bağımsız olması gerekmektedir. Sistemin saygınlığı ve sorunsuz işleyişi kurulacak olan bağımsız bir yapıya bağlıdır. Bu kapsamda, Maastricht Antlaşmasında Avrupa Merkez Bankaları Sistemine yönelik olarak tam bağımsız bir yapı öngörülmüştür. AT Antlaşmasının 109. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanununun 14. Maddesi ve üye devletlerin kendi iç mevzuatlarında yaptıkları değişiklikler ile bu bağımsızlık temin edilmiştir.

AT Antlaşmasının 108. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanunun 7. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankası, üye devletlerin Merkez Bankaları ve karar

alıcı organlardaki herhangi bir üye, bahsi geçen yasal yükümlülüklerini yerine getirirken Topluluk kurum veya organlarından veya herhangi bir üye devletten talimat beklemeyecek ve almayacaktır. Aynı şekilde Topluluk kurum ve organları ile üye devletlerin bu konuya dikkat ederek herhangi bir yönlendirmede bulunmaktan kaçınması gerekmektedir.

Kurumsal bağımsızlığa ilave olarak Avrupa Merkez Bankası ve üye devletlerin Merkez Bankalarının karar alıcı organlarında bulunan üyelerine ilişkin düzenlemeler de mevcuttur. Avrupa Merkez Bankasının Yürütme Kurulu üyelerinin görev süreleri yenilenmemek üzere sekiz yıl olarak belirlenmiştir[60].

Üye devletlerin Merkez Bankası Başkanları görev süreleri beş yıldan az olmamak kaydıyla seçilir[61]. Üye devletlerin Merkez Bankalarının Başkanları ve Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulu üyeleri, sadece görevlerini yapamayacak bir duruma gelmeleri halinde veya görevi kötüye kullanmaktan dolayı suçlu bulunmaları halinde görevden alınırlar. Bu tür görevden almalar sadece Avrupa Adalet Divanı kararı ile mümkündür. Sonuç olarak, ortak para politikasına ilişkin karar alma mercilerinde bulunan üyelerin görevden alınma süreçleri, siyasi baskıdan etkilenmemelerini sağlayacak biçimde düzenlenmiştir.

İşlevsel anlamda Eurosistemin bağımsızlığı para politikasına ilişkin tanımlanan süreçler ve çeşitli araçlar ile sağlanmaktadır. Eurosistem kendi görev sahasına giren işlerle ilgili bağımsız şekilde karar alabilmekte, aynı şekilde Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyi de kendi işleriyle ilgili düzenleme yayımlayabilmekte ve görevlerini yerine getirebilmek için karar alabilmektedir[62].

Eurosistemin siyasi etkiden uzak olması için kamu kesiminin Avrupa Merkez Bankası tarafından finanse edilmesi yasaklanmış ve üye devletlerin basacakları madeni para miktarı Avrupa Merkez Bankasının onayına tabi tutulmuştur. Eurosistem aynı zamanda mali bağımsızlığa da sahiptir. Avrupa Merkez Bankası

---

[60] AT Antlaşmasının 112. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 11. Maddesi.
[61] Avrupa Merkez Bankası Kanununun 14. Maddesi.
[62] AT Antlaşmasının 110. Maddesi, Avrupa Merkez Bankası Kanununun 34. Maddesi.

Kanununun 28. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankası 5 milyar Euro sermayeye sahiptir. Avrupa Merkez Bankası Kanununun 29. Maddesine göre üye devletlerin Merkez Bankaları belirli oranlara göre bu sermayeyi öderler.

Parasal birliğin ilk kurulma aşamasında Eurosistem merkez bankaları, Avrupa Merkez Bankasına yabancı para cinsinden kaynak aktararak rezervlerinin oluşmasını sağlamıştır. Avrupa Merkez Bankası 100 milyar Euroya kadar yabancı para cinsinden rezerv talep edebilir ve bu rezervler üzerinde istediği şekilde tasarruf hakkına sahiptir.

Tablo 2.1. Euro Alanı Ülkelerinin Avrupa Merkez Bankası Sermayesine Katkıları

Euro Alanı Merkez Bankaları	Sermaye Payı	Euro
Belçika Merkez Bankası	24,256	139,730,384.68
Almanya Merkez Bankası	189,373	1,090,912,027.43
İrlanda Merkez Bankası	11,107	63,983,566.24
Yunanistan Merkez Bankası	19,649	113,191,059.06
İspanya Merkez Bankası	83,04	478,364,575.51
Fransa Merkez Bankası	142,212	819,233,899.48
İtalya Merkez Bankası	124,966	719,885,688.14
GKRY Merkez Bankası	0,1369	7,886,333.14
Lüksemburg Merkez Bankası	0,1747	10,063,859.75
Malta Merkez Bankası	0,0632	3,640,732.32
Hollanda Merkez Bankası	39,882	229,746,339.12
Avusturya Merkez Bankası	19,417	111,854,587.70
Portekiz Merkez Bankası	17,504	100,834,459.65
Slovenya Merkez Bankası	0,3288	18,941,025.10
Slovakya Merkez Bankası	0,6934	39,944,363.76
Finlandiya Merkez Bankası	12,539	72,232,820.48
Toplam	**697,915**	**4,020,445,721.56**

Kaynak: Avrupa Merkez Bankası

2.1.3.3. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminde Hesap Verebilirlik ve Şeffaflık

Bir önceki konu başlığında yapılan incelemelerden görüldüğü üzere, Eurosistemde yüksek düzeyde bir bağımsızlık sağlanmıştır. Ancak, Eurosistemin bu bağımsızlığı tamamen kontrol dışında bir serbestiyete sahip olunduğu anlamına

gelmemektedir. Eurosistemin kararlarının toplumun genelini ve finansal pazarları etkilediği göz önüne alındığında, bu durum, Avrupa Merkez Bankasının şeffaf ve hesap verebilir olmasını zorunlu kılmaktadır. Avrupa Merkez Bankasının hesap verebilir olması, Bankaya kamuoyunu düzenli şekilde bilgilendirme ve para politikasının amaçları konusunda farkındalık oluşturma imkanı sağlamaktadır.

Bu çerçevede, genç bir kurum olan Avrupa Merkez Bankası, kamuoyu ile iletişimin sağlanması konusuna önem vermektedir. Örneğin konsolide finansal bildiriler haftalık olarak basılmaktadır. Aylık Yönetim Konseyi toplantılarından sonra Avrupa Merkez Bankası Başkanı mevcut ekonomik durum ve enflasyon gerçekleşmeleri gibi konularda kamuoyunu bilgilendirmektedir. Avrupa Merkez Bankası aylık olarak ekonomik durumu değerlendirdiği ve ortak para politikası ile ilgili konulara ilişkin bülten yayınlamaktadır. Bunların dışında yıllık raporlar ve Eurosisteme ilişkin üretilen makaleler bu hususta önem taşımaktadır.

Eurosistemin hesap verebilirlik ile ilgili sorumlulukları Topluluk ve organları ile ilgili ilişkilerine yansımaktadır. Bu kapsamda, doğrudan seçimle göreve gelen Avrupa Parlamentosu büyük öneme sahiptir, örneğin Avrupa Merkez Bankası Yürütme Kurulu üyelerinin seçiminde Parlamentonun görüşleri alınmaktadır. Ayrıca AT Antlaşmasının 113. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanununun 15. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankası Başkanı Parlamentoya bilgilendirici nitelikte bir yıllık rapor sunmaktadır[63]. Parlamentonun isteğine bağlı olarak Avrupa Merkez Bankası başkanı ve diğer yürütme kurulu üyeleri Parlamentonun muhtelif komitelerine sunum yaparak bilgilendirmede bulunmaktadırlar.

AT Antlaşmasının 113. Maddesine göre Konsey başkanı ve Komisyonun bir üyesi Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi toplantısına gözlemci olarak katılabilmektedir. Konsey toplantıları, Ekonomik ve Finansal Komite gibi zeminlerde muhtelif Topluluk kurumları temsilcileri ile Avrupa Merkez Bankası temsilcilerini bir araya getirmektedir. Ekonomi politikalarına ilişkin karşılıklı görüş alışverişinde bulunulan toplantılarda (Ekonomik ve Mali İşler Konseyi , Eurogrup

[63] Avrupa Merkez Bankasının yıllık olarak hazırladığı rapor Parlamentoya ilave olarak Avrupa Konseyine, Ekonomik ve Mali İşler Konseyine ve Avrupa Komisyonuna iletilmektedir.

vb.) para ve maliye politikaları ile sorumlu taraflar bir araya gelmektedir. Burada amaç sorunlara ve hedeflere daha geniş bir açıdan yaklaşarak koordineli bir ekonomi politikasının yürütülmesini sağlamaktır.

2.1.3.4. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Ulusal Merkez Bankaları

Para politikası Avrupa Merkez Bankasının kontrolünde bulunmakla beraber Avrupa Merkez Bankası Kanununun[64] 12. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankası ulusal merkez bankalarına çeşitli yetkilerini aktarabilmektedir. Bu madde ile, Avrupa Merkez Bankası ile ulusal merkez bankaları arası görev paylaşımında esneklik sağlanmaktadır. Merkezi karar alma sistemi tüm Euro Alanı ülkelerinin ortak yararına yönelik karar almaya odaklanırken, yetkilerin bir kısmının ulusal merkez bankalarına devrinin mümkün olması, ilgili ülkelere yönelik en uygun işlemlerin yapılabilmesini sağlamaktadır[65].

Merkezi ve ulusal analizlerin sağlıklı şekilde yapılabilmesi için Yönetim Konseyi tarafından çeşitli komiteler kurulmuştur[66]. Avrupa Merkez Bankasının ve ulusal merkez bankalarının üst düzey yetkililerinden oluşan bu komiteler yürütme kurulu aracılığıyla Yönetim Konseyine rapor vererek çalışmaktadır. Komiteler karar alma süreçlerinde önemli rol oynamanın yanında, Avrupa Merkez Bankası ile ulusal merkez bankalarının ortak politika önermeleri olduğundan ehemmiyet arz etmektedir.

2.2. Para Politikası Stratejisi ve Operasyonel Çerçeve

2.2.1. Para Politikası Stratejisi

Avrupa Merkez Bankası fiyat istikrarını Euro Alanı genelinde sağlamak gibi zorlu bir göreve sahiptir. Birbirinden farklı ekonomilere sahip devletlerin beraber yaşadığı bir coğrafyada Avrupa Merkez Bankası bu sorumluluğu ile beraber politika

---

[64] Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank

[65] "2.2.3. Ulusal Merkez Bankalarının Müdahale Şekilleri" bölümünde ilgili müdahale şekilleri açıklanmaktadır.

[66] "2.4.2.2. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi" bölümünde İlgili komiteler incelenmiştir.

uygulamalarında Avrupa Birliğinin genel ekonomi politikalarını da desteklemesi gerekmektedir.

Eurosistemin para politikalarının yürütülmesinde iki temel işlevi mevcuttur; bunlardan birincisi Yönetim Konseyini para politikası uygulamalarında yönlendirmek ve ikinci olarak bu uygulama kapsamında Yönetim Konseyi ile kamuoyu arası iletişimi sağlamaktır.

Bu fonksiyonlar çerçevesinde Eurosistemin para politikası stratejisinin üç ana unsuru vardır. Bunlar fiyat istikrarı hedefinin tanımlanması ve bu hedefe yönelik iki ayaklı stratejidir.

2.2.1.1. Fiyat İstikrarı Hedefinin Tanımlanması

Avrupa Merkez Bankasının stratejisi fiyat istikrarı hedefini tüm kamuoyu tarafından bilinir kılmaya odaklıdır. Eurosistemde fiyat istikrarı "Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyat Endeksinin yıllık artış oranının Euro Alanında yüzde 2 seviyesinin altında tutulması" olarak belirlenmiştir[67]. Bu hedefle beraber enflasyonun yüzde 2 seviyesinin altında – ama aynı zamanda yüzde 2 seviyesine yakın bulundurulması amaçlanarak deflasyon riskinden de uzak durulmaya çalışılmaktadır. Hedefin açık olarak ilanıyla beraber, kamuoyunun beklentilerinin şekillendirilmesi sağlanmakta ve eşanlı olarak Avrupa Merkez Bankasının başarısının ölçülmesi bakımından bir seviye tayin edilmiş olmaktadır[68].

2.2.1.2. Fiyat İstikrarı Hedefine Yönelik İki Ayaklı Strateji

Avrupa Merkez Bankasının para politikası stratejisinin iki ayağı mevcuttur[69]. Bunlardan ilki ekonomik analiz safhasıdır. Burada Avrupa Merkez Bankası ekonomik ve finansal verileri analiz ederek kısa ve orta dönemde fiyat istikrarını

---

[67] ECB Watchers conference: monetary policy and the role of the price stability definition, 04.03.2009 <http://www.ecb.int/press/key/date/2002/html/sp020610.en.html>

[68] Issing O., "Inflation targeting: prospects and problems" Panel discussion, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, 2003 < http://www.ecb.int/press/key/date/2003/html/sp031017_1.en.html>

[69] Avrupa Merkez Bankasının para politikası stratejisinin bu iki ayağı, Yönetim Konseyinin 13 Ekim 1998 tarihli toplantısında belirlenmiştir.

etkileyen faktörlerin (mal ve hizmet piyasalarında arz – talep dengeleri vb.) incelemesini yapmaktadır. Stratejinin ikinci ayağı ise parasal analizdir; burada ise para stoku büyük öneme sahiptir ve para stoku ile uzun dönem fiyat hareketleri arasındaki ilişki temel inceleme alanıdır. Ekonomik analiz daha kısa ve orta döneme yönelik iken, parasal analiz uzun döneme ilişkin bir incelemedir.

Avrupa Merkez Bankası Başkanı aylık olarak düzenlediği basın toplantılarında ilk başta ekonomik analizlere ilişkin bölümü, ardından parasal analize ilişkin bölümü sunarak nihayetinde bu iki analiz sonucunda ortaya çıkan fiyat istikrarına ilişkin risklerle ilgili kamuoyunu bilgilendirmektedir.

2.2.2. Para Politikası Araçları ve İşlemleri

Avrupa Merkez Bankası operasyonel anlamda fiyat istikrarını interbank para piyasasını yönlendirerek sağlamaya çalışmaktadır. Euro Alanınındaki bankalar Avrupa Merkez Bankası kararlarından doğrudan etkilendiklerinden, Avrupa Merkez Bankası dolaşımdaki para miktarını ve faiz hadlerini kullanarak bu yönlendirmeyi gerçekleştirmektedir. Avrupa Merkez Bankasının para arzındaki temel rolü ve bankaların üye devletlerin merkez bankalarında zorunlu karşılık bulundurma mecburiyeti, para politikası aktörleri arasında kontrolün daima Avrupa Merkez Bankasında kalmasını sağlamaktadır.

Avrupa Merkez Bankası para politikası hedeflerine yönelik olarak üç temel aracı kullanmaktadır; **açık piyasa işlemleri, merkez bankası imkanları ve zorunlu karşılıklar**. Bu araçların kullanımına ilişkin kararlar Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi tarafından alınırken, işlemler merkezi olmayan yapılanma kapsamında üye devletlerin merkez bankaları tarafından gerçekleştirilmektedir. Üye devletlerin merkez bankaları bu aşamada tek para politikasının uygulanmasına yönelik olarak, merkez bankası olanaklarının bankalar tarafından kullanılmasını, zorunlu karşılık oranının uygulanmasını ve repo işlemlerinin gerçekleştirilmesi sırasında likiditenin başarılı bir şekilde sağlanmasını temin etmektir[70].

---

[70] Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yapısı Unsurları ve Görevleri", 06.05.2009, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/escb.pdf>

Şekil 2.2. Avrupa Merkez Bankası ve Fiyat İstikrarı Hedefi

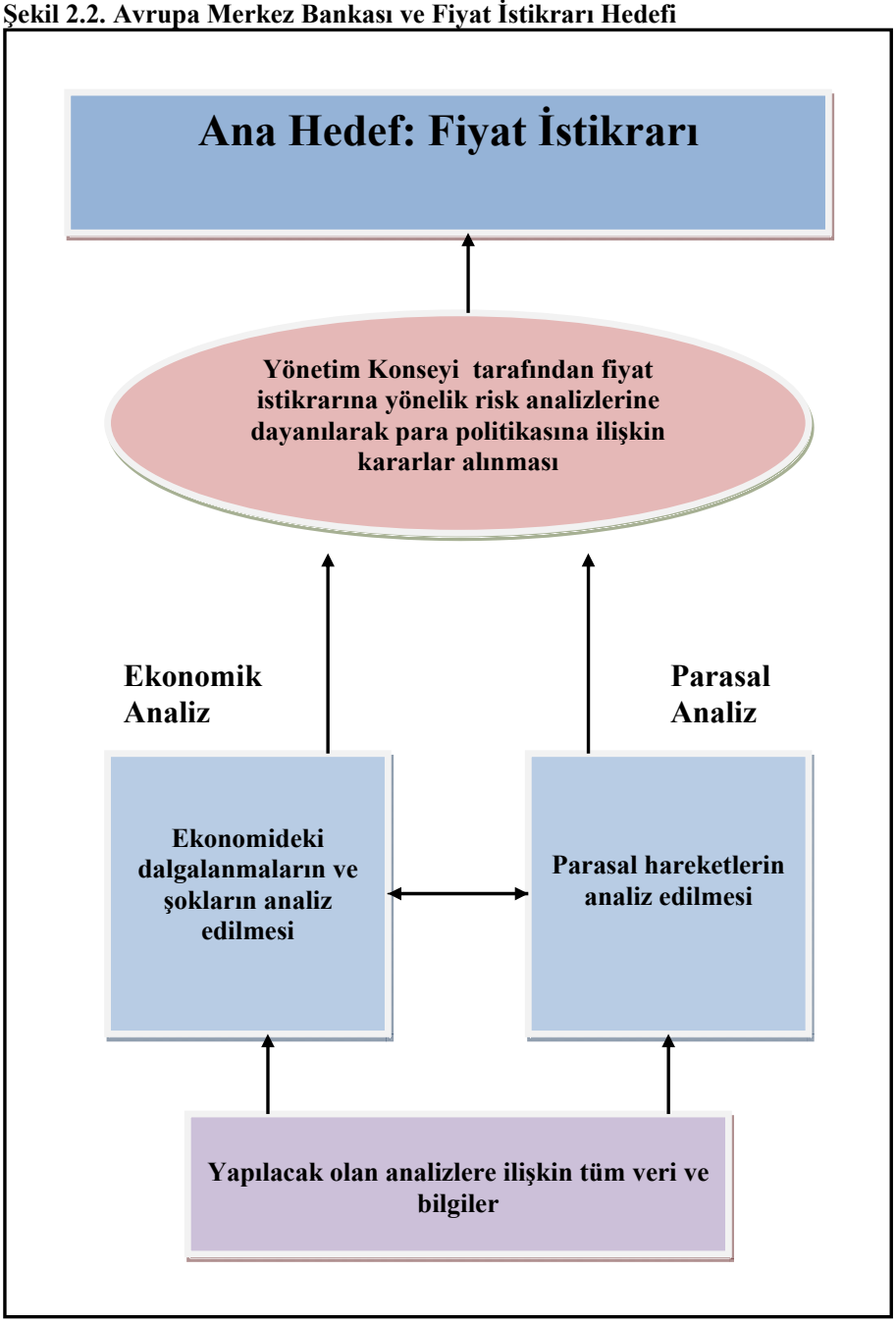

Kaynak: The monetary policy of the ECB, AMB

2.2.2.1. Açık Piyasa İşlemleri

Eurosistemin para politikası operasyonlarında en önemli aracı açık piyasa işlemleridir. Açık piyasa işlemleri dolaşımdaki para miktarının ve faiz hadlerinin ayarlanmasında kullanılmaktadır. Açık piyasa işlemleri amaçlarına, zamanlamalarına ve uygulama prosedürlerine göre farklı kategorilere ayrılmaktadır.

Genelde repo, ters-repo, doğrudan satış, döviz değişimi[71] ve merkez bankası menkul kıymet ihracı gibi teknikler kullanılarak yürütülen açık piyasa işlemleri, ekseriyetle önceden belirlenen tarihlerde yapılan iki haftalık ve üçer aylık ihalelerle gerçekleştirilirken, kısa vadeli likidite sıkıntılarını giderebilmek için açık piyasa işlemleri de yapılmaktadır. Üye devletlerin merkez bankaları, dolaşımdaki para miktarını ayarlamaya yönelik olarak açık piyasa işlemlerini yürütmektedir. İstisnai hallerde bu işlemler Avrupa Merkez Bankası tarafından da yapılmaktadır[72].

2.2.2.2. Merkez Bankası İmkanları

Para politikası yönetiminin ikinci aracı marjinal kredi imkanları ile mevduat imkanlarından oluşan Merkez Bankası imkanlarıdır. Bu imkanlar temel olarak dolaşımdaki para miktarını ayarlamada kullanılmaktadır. Açık piyasa işlemlerinden ayrı olarak bu kaynağa erişim konusundaki tercih hakkı bankalara aittir ve prensip olarak yararlanılabilecek miktar hususunda bir üst limit yoktur.

Merkez bankası imkanlarında temel para politikası düzenlemesi gecelik faizlerde üst ve alt limit belirleme şeklinde yapılmaktadır. Üst limit marjinal kredi imkanları oranına, alt limit ise mevduat imkanları oranına göre belirlenmektedir. Uygulama şartları Yönetim Konseyi tarafından belirlenmekle beraber, Merkez bankası imkanları üye devletlerin merkez bankaları tarafından uygulanmaktadır.

2.2.2.3. Zorunlu Karşılıklar

Para politikası yönetiminde kullanılan diğer bir araç olan zorunlu karşılıklar Avrupa Merkez Bankası Kanununun 19. Maddesi ile düzenlenmiştir. Bu maddeye

---

[71] Exchange swap

[72] Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yapısı Unsurları ve Görevleri", 06.05.2009, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/escb.pdf>

göre bankaların üye devletlerin merkez bankalarında kendi mevduat yükümlülükleri karşısında belirli miktarda rezerv bulundurmaları gerekmektedir. Zorunlu karşılıklarla hem bankacılık sektöründeki likitide miktarının artması sağlanmakta hem de faiz oranlarında aşırı dalgalanmalar engellenmektedir.

2.2.3. Ulusal Merkez Bankalarının Müdahale Şekilleri

Üye devletlerin Merkez Bankaları para politikası hedeflerini yerine getirmek için doğrudan alım-satım ve repo yaparak, borç verme ve alma taahhütleri kullanarak, topluluğa üye ya da yabancı ülke para birimleri ve değerli metaller cinsinden çıkarılmış araçlar kullanarak piyasada işlem yapabilmektedirler. İlave olarak bankalarla beraber teminata dayalı borç vermeye dayalı kredi operasyonları yapmaktadırlar. Tüm bu uygulamalarda genel çerçeve ve kurallar Avrupa Merkez Bankası tarafından belirlenirken işlemler üye devletlerin Merkez Bankaları tarafından yapılmaktadır[73].

2.2.4. Döviz Kuru Politikası ve Uluslararası İşbirliği

Avrupa Birliğinin ekonomik geçmişinde döviz kuru politikalarının yürütülmesine ilişkin birçok sorun yaşanmıştır. Ekonomik ve Parasal Birliğe geçilmesinin ve ortak para biriminin kabul edilmesinin müşevviklerinden bir tanesi de döviz kurlarından kaynaklanan istikrarsızlıkların sona erdirilmesidir. Euroya geçilmesi bu konuda alınmış büyük bir mesafedir ancak yine de bu alanda belirli bir politika çerçevesinin oluşturulması gerekmektedir.

2.2.4.1. Döviz Kuru Politikası

AT Antlaşmasına göre ortak para politikasının ve döviz kuru politikasının tanımlanması ve uygulanmasında temel hedef fiyat istikrarıdır[74]. Avrupa Birliğinin döviz kuru politikalarına ilişkin temel düzenleme, Konseye genel yetkiyi veren AT Antlaşmasının 111. Maddesidir. Ancak aynı maddede Avrupa Merkez Bankası

---

[73] Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yapısı Unsurları ve Görevleri", 06.05.2009, <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/banka/emu/escb.pdf>
[74] AT Antlaşmasının 4. Maddesi

Sisteminin temel hedefi olan fiyat istikrarına uygun bir politika seçimi olması gerektiği vurgulanmaktadır.

Günümüzde dalgalı kur sistemi nedeniyle, Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin bu alanda çok büyük etkisi olmamaktadır. Döviz kurlarına ilişkin görüşmeler genelde Eurogrup içerisinde yapılmaktadır. Parasal Birliğin on yıllık uygulama döneminde Avrupa Merkez Bankası sadece 2000 yılı sonbaharında bir kere zayıf durumdaki kura müdahalede bulunmuştur. Bu uygulamada ABD ve Japonya Merkez Bankaları ile önden görüşülmüş ve müdahale bu görüşmelerin sonrasında yapılmıştır[75].

2.2.4.2. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ve Uluslararası İşbirliği

Para politikasının üye devletlerin kontrolünden çıkarak Avrupa Merkez Bankası tarafından uygulanır hale gelmesi, Avrupa Birliği ile uluslararası organizasyonlar arası işbirliğini etkilemiştir. Bu yeni duruma yönelik yasal düzenleme de AT Antlaşmasının 111. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili maddeye göre Konsey para politikası ile ilgili uluslararası meselelerde, Komisyonun önerisini ve Avrupa Merkez Bankasının görüşünü alarak Birliğin pozisyonunu belirlemektedir.

Para politikasına ilişkin yetkiler Avrupa Merkez Bankasına devredildiğinden uluslararası alanda temsil yetkisi de Avrupa Merkez Bankasına devredilmiştir. Avrupa Merkez Bankası Kanununun 12. Maddesine göre Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyi bu temsilin ne şekilde olacağına karar vermektedir. Ekonomi politikaları ise büyük oranda üye devletlerin kendi kontrollerinde bulunduğundan, her ülke ayrı olarak temsil edilmektedir. Ancak yine de üye devletler AT Antlaşmasının 99. Maddesi uyarınca ortak mesele[76] olarak kabul ettikleri ekonomik konularda Birlik menfaatlerini gözetmek durumundadırlar.

Parasal Birliğin başlangıcından itibaren Eurogrup başkanı ile Avrupa Merkez Bankası Başkanının uluslararası toplantılara katılarak Birliğin temsilinin

---

[75] Lien K., "Is Currency Intervention Possible?" 10.03.2008 <http://www.kathylien.com/site/japanese-yen/is-currency-intervention-possible>
[76] common concern

sağlanmasına önem verilmiştir. Örneğin G-7 toplantılarında küresel ekonomi konularının ağırlıklı olduğu kısımlarda Eurogrup başkanı ve Avrupa Merkez Bankası Başkanı katılım sağlamakta, Birliği Eurogrup Başkanı temsil ederken Avrupa Merkez Bankası Başkanı da Euro Alanını temsil etmektedir. Avrupa Merkez Bankası ayrıca gözlemci statüsünde Eurosistem ile ilgili IMF toplantılarına iştirak etmektedir.

2.3. Döviz Kuru Mekanizması 2

Ekonomik ve Parasal Birliğin önemli bir özelliği, ortak para politikasının sorunsuz işleyişini sağlayacak teknik yapının tasarlanması ile yetinilmeyerek, eşanlı olarak sisteme dahil olacak ülkelere yönelik olarak da geçiş öncesi için bir sistemin oluşturulmuş olmasıdır. Oluşturulan bu sistem ile, geçiş sürecindeki ülkeler, Euro Alanına dahil olmadan önce Euroya bağlı bir mekanizmanın parçası haline gelmektedirler.

2.3.1. Oluşturulan Yeni Döviz Kuru Mekanizması 2

Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasındaki yeni Avrupa Para Sistemi 2 (APS 2) ve Döviz Kuru Mekanizması 2, 1 Ocak 1999 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kurulan bu yeni sistem, Euronun ortaya çıkışı ile beraber herhangi bir işlerliği kalmayan Avrupa Para Sisteminin yerini almıştır[77].

DKM 2 sistemiyle beraber Birlik üyesi fakat Euro Alanı dışındaki ülkeler para birimlerini Euroya sabitleyebilmektedirler. DKM 2'nin temel amacı Avrupa Birliği içerisindeki ortak pazarın, üye devletlerin döviz kurlarının aşırı dalgalanmalardan veya uzun dönemde reel anlamda aşırı değer kazanma/kaybetme hallerinden olumsuz etkilenmesini engellemektir[78].

DKM 2 sayesinde Euroya geçiş yapmamış olan üye devletlerde istikrarlı bir döviz kuru sistemine sahip olma olanağını elde etmekle beraber yakınsama sürecini de hızlandırma fırsatını elde etmektedirler. Üye ülkelerin para birimleri, fiyat istikrarı hedefine büyük önem veren Avrupa Merkez Bankasının kontrolünde olan Euro ile bağımlı hale getirilmektedir. Birlikteki tüm ülkelerin Maastricht Kriterlerine uyumu esas alarak para politikalarını da Eurosistem ile uyumlaştırmalarının, Avrupa Birliği ülkelerinin ekonomik seviyeleri arasındaki farkların azalmasına hizmet etmesi hedeflenmektedir[79].

---

[77] 1979-1999 tarihleri arasında Avrupa Topluluğunun para birimleri ile ilgili hususlar Avrupa Para Sistemi kapsamında düzenlenmiştir.
[78] Backé P. & Thimann, 2004:9
[79] a.g.e: s.14.

DKM 2'nin kurulmasına ilişkin karar[80] 16 Haziran 1997 tarihli Avrupa Konseyinde alınmıştır[81]. Karar sistemin temel özelliklerini, prensip ve kurallarını içermektedir. Yasal olarak ikinci bir düzenleme ise Avrupa Merkez Bankası ile Euroya geçiş yapmamış olan üye devletler arasındaki 1 Eylül 1998 tarihinde imzalanan anlaşma olmuştur. Sistemin işleyişine ilişkin ayrıntıları içeren bu anlaşma, Avrupa Birliğinin genişlemesi ile beraber bir kaç kez değiştirilmiştir[82].

2.3.2. Sistemin Özellikleri

DKM 2, belirli bantlar arasında kur seviyesinin istikrarlı şekilde sürdürüldüğü sabit bir döviz kuru mekanizmasıdır. Sistemde Euroya geçiş yapmamış olan ülkelerin para birimleri ile Euro arasında merkezi bir kur seviyesi belirlenmektedir. Belirlenen kur seviyesine göre üye devletlerin para birimleri yüzde ±15'lik bir bant aralığında seyretmektedir. Bu bantların ihlal edilmemesi ve üye devletin kur seviyesini istikrarlı şekilde kontrol edebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Döviz kuru seviyesinin korunmasına yönelik olarak faiz oranlarında değişiklikler yapılabilir ve üye devletlerin Merkez Bankaları döviz piyasasına müdahalelerde bulunabilirler. Ülkeler isteğe bağlı olarak daha dar bir bant aralığı üzerinde anlaşmaya[83] varabilirler, bu durumda teklif üye devletten gelir ve ilgili devletin darlaştırılmış bu bantları ihlal etmemesi gerekmektedir.

2.3.3. Kur seviyesine müdahaleler

Bahsi geçen bant seviyelerinin ihlali durumunda Avrupa Merkez Bankası ve ilgili ülkenin merkez bankası otomatik olarak döviz kuruna müdahalede bulunurlar. Zayıf durumda olan para biriminden satın alınarak, diğer para birimine oranla değeri yükseltilir ve bu müdahalede sadece Euro ve ilgili ülkenin para birimi kullanılır[84]. Ancak müdahaleler yapılırken ilgili ülkede enflasyonist etkiden kaçınılması

---

[80] resolution
[81] Official Journal C 236, 2 August 1997: 5-6.
[82] Official Journal C 345, 13 November 1998: 6-12, Official Journal C 73, 25 March, 2006: 21, Official Journal C 319, 29 December 2007: 7-9.
[83] Bantlara ilişkin olarak, ilgili üye devletin Merkez Bankası ile Avrupa Merkez Bankası arasında resmi anlaşmaların yanında resmi olmayan anlaşmalarda yapılabilmektedir.
[84] AB üyesi olmayan devletlerin para birimleri kullanılamaz.

gerekmektedir. Enflasyonun artması gibi bir durumun gerçekleşmesi olasılığı karşısında ilgili merkez bankasının kura müdahalede bulunmama hakkı vardır.

Müdahalelerin sorunsuz şekilde yapılması ve sistemin kredibilitesinin korunması için finansman imkanları mevcuttur. Bu anlamda ihtiyaç durumunda Avrupa Merkez Bankası ilgili ülkenin Merkez Bankasına kısa dönemli finansman sağlayabilmektedir. İhtiyaca göre kısa dönemli bu borçlanma otomatik olarak, herhangi bir üst limit olmaksızın yapılabilmektedir.

2.3.4. Karar alma süreçleri

İhtiyaç durumunda, ilk etapta belirlenen merkezi kur seviyesinde gerekli ayarlamalar yapılarak olası krizlerin önüne geçilebilmektedir. Avrupa Para Sisteminin ilk döneminin tecrübeleri de göz önüne alınarak, DKM 2 üyesi ülkelere Avrupa Merkez Bankası ile beraber merkezi kur seviyesini yeniden gözden geçirme ve ayarlama imkanı tanınmıştır. Kur seviyesinde yapılacak olan düzenleme bileşik prosedürde[85] açık olarak belirtilen hükümlere uygun şekilde gerçekleştirilmektedir.

Merkezi kur seviyesini Euroya geçiş yapmış olan ülkeler ve para birimlerini Euroya çıpalayan ülkeler beraber belirlemektedir. Bu taraflara ilave olarak Avrupa Merkez Bankası ve DKM 2'ye üye ülkelerin merkez bankalarının başkanları da sürece dahildir. Komisyon ve Ekonomik ve Finansal Komite de konu hakkındaki görüşlerini sunmaktadır. Nihai karar tüm tarafların anlaşması ile sağlanır ve yeni bant aralığı aynı şekilde belirlenmektedir.

2.3.5. Döviz Kuru Mekanizması 2'ye Geçişte Zamanlama

Üye ülkeler için önemli diğer bir soru işareti ise ne zaman DKM 2'ye giriş yaparak Euroya geçiş yapacakları sorusudur. Bu mesele birkaç farklı açıdan incelenebilir;

---

[85] joint procedure

2.3.5.1. Makroekonomik İstikrar ve Zamanlama

Yeni üye devletlerde Avrupa Birliği üyeliği sürecinin getirmiş olduğu olumlu havanın ekonomide doğrudan etkileri görülmektedir. Bu kapsamda yeni üye olan devletlerde büyüme beklentilerinde bir artış meydana gelmekte, bir taraftan tasarruflarda azalma gözlenirken, diğer taraftan ülkenin üyelik ile beraber artan kredibilitesi sayesinde yurtiçine giren yabancı kaynak miktarında da artış gözlemlenmektedir[86].

Dalgalı kur sisteminde ilgili ülkenin para birimi ülkeye giren yabancı kaynakların etkisiyle değer kazanarak cari açığın daha da artmasına neden olabilmektedir. Para politikası ile duruma müdahale edilmesi halinde de büyüme üzerinde olumsuz etkiler olabilmektedir.

Sabit kur sisteminin mevcut olduğu durumda para politikası aracı kullanılamadığından ancak maliye politikası ile mevcut duruma müdahalelerde bulunulabilir. Bu durumda da daraltıcı maliye politikası ile cari açığın kontrol altında tutulmasına çalışılmaktadır. Politik dengeler de göz önüne alındığında bu tür daraltıcı ekonomik önlemler ile cari açığı kontrol etmenin zorluğu ortadadır. Cari açıklar ile karşı karşıya olan ülkeler döviz kuru ile ilgili ciddi sorunlar yaşayabilmektedir. Ülkenin yabancı para birimi cinsinden borçlarının fazla olması durumunda da bu tür krizlerin etkisi daha da derin olabilmektedir. Sabit kurun beraberinde getirdiği risk ve riske karşı tedbirler neticesinde büyümede meydana gelebilecek olan yavaşlamayı göze almamak için Parasal Birliğe hızlı şekilde üye olma seçeneği kullanılabilmektedir[87].

2.3.5.2. Nominal ve Reel Yakınsama

Avrupa Birliğine üye ülkelerin Euroya geçiş kararı öncesinde göz önüne alması gereken diğer bir konu Avrupa Birliği geneli ile kıyaslandığında nominal ve reel anlamda yakınsamanın gerçekleşip gerçekleşmediğidir. Nominal yakınsama, Euroya geçiş öncesi bir ön şart olup, enflasyon, kamu borç stoku, bütçe açığı ve uzun

---

[86] Rostowski, 2003:7.
[87] Darvas & Szapary, 2008:39.

dönem faiz oranları ile ilgili Maastricht Kriterlerinin sağlanmasını içermektedir. Reel yakınsama ise başta kişi başı gelirde yakınsama olmak üzere üretim yapısı, üretkenlik, istihdam yapısı gibi ekonominin farklı alanlarında da yakınsamayı içermektedir ve Euroya geçiş öncesinde bir ön koşul olmamakla beraber, literatürde parasal birlik içerisinde sürdürülebilir ekonomik başarı için önemli bir gereksinim olduğu konusunda bir ittifak vardır[88].

Bu bağlamda reel anlamda yakınsamanın sağlanması için istikrarlı şekilde büyümenin gerekli olduğu görülmektedir. Kısa dönemde eğer ülkeler talep-arz şoklarına karşı para politikası araçlarını kullanabilirlerse istikrarlı şekilde büyümenin daha kolay sağlanabileceği söylenebilmektedir[89].

Diğer taraftan yakınsama sürecine uzun dönemli bir etmen olarak bakıldığında bahsi geçen politika araçları o denli etkili olmayabilir. Ülkeler Parasal Birliğe üye olduklarında kredibilitesini yükseltmekte, risk primini düşürmekte, uzun dönemli sermaye girişleri açısından olumlu bir ortam oluşturmakta ve tasarrufları artırıcı etkide bulunabilecek bir fiyat istikrarını temin edebilmektedir. Bu çerçevede ülkelerin politika oluştururken çok yönlü bir analiz ile konuya yaklaşmalarında yarar vardır.

2.3.5.3. Diğer faktörler

Süreçte Euroya geçişin ertelenmesi üye ülkenin yapısal reformları tamamlama ve ekonomide gerekli ayarlamaları yapması yönünde ek zaman kazanması anlamına gelebilmekle beraber aynı zamanda gerekli reformların ötelenmesine ve değişim sürecinde ortaya çıkan enerjinin de kaybolmasına neden olabilmektedir. Süreçte ilgili ülke döviz kurlarında istikrarsızlıkla karşı karşıya kalabilir.

---

[88] Buradaki varsayım optimal para alanı teorisine dayanmaktadır. Mundell, McKinnon ve Kenen tarafından geliştirilen optimal para alanı teorisi, herhangi bir bölgede oluşturulan parasal bir birliğin fayda ve zararlarını analiz eden bir yaklaşımdır. Temel noktası, simetrik şoklara maruz kalan ya da simetrik şokların absorbe edilmesi için mekanizmalara sahip ülke ya da bölgelerin ortak para birimi uygulamalarının "optimal" olmasıdır. (Yücel M.H., Optimal Para Alanı Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme: Teori, Uygulama ve Politika, Pivolka, 2004:3)

[89] Angelonı, Flad, Mongellı, 2007:379.

DKM 2'ye giriş yapıldıktan sonra, sistem içerisinde sağlıklı şekilde ülke ekonomisinin yönetilmesi büyük önem arz etmektedir. Euroya geçiş yapılabilmesi için DKM 2 içerisinde en az iki yılın geçirilmesi gerekmektedir. DKM 2 içerisinde geçen dönemde yüzde ±15'lik bandın ihlal edilmemesi büyük önem taşımaktadır.

Yapılacak olan bu tercih ülkeden ülkeye değişmektedir. Eğer ülkenin kişi başı gelir seviyesi ve fiyat seviyesinde Avrupa Birliği ortalamaları ile çok büyük bir fark var ve ülkede hızlı büyüme gözlemleniyorsa, ilgili ülke parasal birlik içerisinde enflasyonu kontrol etmekte zorlanabilir. Bu nedenle daha geç bir tarihte üye olmayı tavsiye eden görüşler mevcuttur[90]. Bu görüşe zıt olarak reel yakınsama düzeyine bakılmaksızın, Maastricht Kriterlerinin yerine getirilerek Euroya geçiş yapılmasının uzun dönemde büyüme açısından daha iyi olacağını savunan görüşlerde vardır[91].

Ayrıca, yakınsama kriterlerinin sağlanmasının ardından Parasal Birliğe üye olunduğunda, ilgili ülke aynı zamanda Avrupa Merkez Bankası, Eurogrup ve benzeri zeminlerde söz sahibi konuma gelmektedir. Euroya geçiş yapma aşamasında olan ülkelerin süreci hızlı geçmeleri, bölge ekonomisi üzerinde önemli etkileri olan kararlarda söz sahibi olmaları anlamına gelmektedir. Bu nedenle, karar alıcı kurumlarda söz sahibi olma isteği, erken üyelik için müşevvik olabilmektedir.

2.3.6. Merkezi Kurun Seçimi

DKM 2'ye dahil olma aşamasında her ülke için Euro cinsinden bir merkezi kur seviyesi belirlenmektedir. Merkezi kur, Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, Avrupa Merkez Bankası, Komisyon ve ulusal merkez bankalarının ortak kararı[92] ile belirlenmektedir.

2.3.6.1. Merkezi Kurun Seçim Yöntemleri

DKM 2'ye giriş esnasında merkezi kurun seçiminde önemli olan husus denge döviz kurunun doğru hesaplanabilmesidir. Bu hesabın yapılmasında zaman kıstası (kısa, orta ve uzun dönem) kullanılabileceği gibi, kullanılan istatistiksel yönteme

---

[90] Darvas & Szapary, 2008:43.
[91] Györffy, 2005:168.
[92] common procedure

göre de farklı yaklaşımlar uygulanmaktadır. Bu hesaplama yöntemleri arasında en fazla kullanılan dört yöntem satın alma gücü paritesine göre denge döviz kuru, davranışsal döviz kuru dengesi, temel döviz kuru dengesi ve reel efektif döviz kuru hesaplamalarıdır[93].

Dünya genelinde döviz kurlarına ilişkin analizlerde ilk olarak kullanılan yöntem satın alma gücü paritesinin esas alındığı yöntemdir. Bu yönteme göre uzun dönemde nominal döviz kurları yurtiçi ve yurtdışı fiyatlar ile paralel şekilde seyreder. Davranışsal döviz kuru dengesi yönteminde ise merkezi kurun hesaplanmasında yabancı varlıklar, ticaret hadleri, üretkenlik ve faiz hadleri gibi muhtelif değişkenlerin kullanıldığı bir ekonometrik model kullanılmaktadır. Temel döviz kuru dengesi yönteminde ise denge kur seviyesi ekonomide iç ve dış dengeyi sağlayan düzey olarak belirlenmektedir[94]. Reel efektif döviz kuru hesaplamasında ise yabancı ülkelerde üretilen malların yurtiçinde üretilen mallara göreli fiyatı esas alınmaktadır. Merkez kurun sağlıklı şekilde belirlenmesi için bahsi geçen metotlar kullanılmakla beraber, tek bir metodun genel kabulü şeklinde bir görüş birliği yoktur.

2.3.6.2. Merkezi Kur Seviyesinin Yanlış Seçiminde Olası Etkiler

DKM 2'ye dahil olunurken merkezi kurun yanlış seçilmesi Maastricht Kriterlerinin sağlanamaması, ekonomide makro göstergelerin bozulması gibi birçok etkide bulunabilmektedir. Sisteme üye olduktan sonra ilgili ülke yakınsama kriterlerini yerine getirmenin yanında, döviz kuru ve fiyat istikrarını da sağlamak zorundadır. Merkezi kur denge değerinin altında belirlenirse bu doğrudan iç piyasadaki fiyatlarda yükselmeye neden olabilmektedir. Enflasyonist baskılar Maastricht Kriterlerinin yerine getirilmesini ve Euro Alanına girişi riskli hale getirmektedir.

Eğer merkezi kur denge düzeyinin üstünde bir düzeyde belirlenirse genelde enflasyonist baskıda bir azalma gözlemlenmekle beraber cari açıkta artış meydana gelmektedir. Bu etkilerin yanında aşırı sermaye girişi de piyasanın ısınmasına neden

---

[93] Kava, 2005:34.

[94] Temel döviz kuru dengesi başka bir ifade ile potansiyel GSYH'yi sağlayan ve cari dengeyi hedeflenen düzeye getiren döviz kuru seviyesidir.

olabilmektedir. Piyasalarda kurun daha farklı düzeyde olması gerektiğine dair bir kanaat oluşursa, ilgili ülkede spekülasyon ihtimali yükselmeye başlamaktadır. Bu tür spekülatif atakların başlaması durumunda da mevcut sistemi muhafaza edebilmek çok zor olmaktadır[95].

Başlangıçta kurun aşırı değerli olarak belirlenmesi orta ve uzun dönemde büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir. Aşırı değerli kur neticesinde yabancı mallar göreli olarak ucuz hale gelmekte, ithalatta artışla beraber ihracatın azalmasına neden olmaktadır. Sadece ihracat yapan sektörler değil, aynı zamanda ithal mallar ile iç piyasada rekabet halinde olan yerel üreticiler açısından da zorluklara neden olmaktadır. Cari açığın artması ve ekonomik göstergelerde olası bozuklukların baş göstermesi neticesinde ülkenin risk primi artmakta ve yabancı yatırımcıların zihninde de tedirginliğe yol açmaktadır.

Merkezi kur aşırı değerli olarak sabitlendikten sonra da iç piyasada mevcut denge ancak fiyat ve ücretlerde düzeltmelerin yapılması yoluyla sağlanabilmektedir. Eğer fiyat ve ücret seviyelerinde düzelme meydana gelmezse, piyasada üretim azalmakta ve işsizlik artmaktadır[96].

Merkezi kurun denge düzeyinden farklı olarak belirlenmesinin yukarıda bahsi geçtiği gibi muhtelif ekonomik etkileri olmakla beraber, bu etkilerin düzeyi ilgili ülkenin ekonomik yapısı ile yakından ilgilidir. Bu kapsamda en önemli faktörlerden biri fiyat ve ücretlerin esnekliğidir. Fiyat ve ücretlerin esnek olması kurun aşırı değerli olduğu durumda üretimde olası azalmaları ve dolayısıyla işsizlikte meydana gelecek olan artışları engellemektedir[97]. İkinci bir faktör ise ülkenin dışa açıklık düzeyidir; ülkenin dışa açıklığı arttıkça uluslararası rekabete açık hale gelmekte ve dolayısıyla merkezi kurdaki düzey farklılıklarından da daha fazla etkilenmektedir[98].

---

[95] Goldfajn & Valdes, 1996:5.
[96] Yerli para biriminin aşırı değerlenmesi neticesinde oluşan hasara en iyi örneklerden biri Almanya'nın birleşmesi neticesinde Markın aşırı değer kazanması neticesinde yaşanan ekonomik krizdir.
[97] Backé & Thimann, 2004:34.
[98] a.g.e. s.32.

2.3.7. Döviz Kuru Mekanizması 2 İlk Dönemi

Yapı olarak DKM 2 yeni üye ülkelerin Euroya geçiş sürecinde rol alacak geçici bir sistemdir. Ancak mevcut duruma bakıldığında DKM 2'nin uzun süre varlığını sürdüreceği görülebilmektedir. DKM 2'nin en önemli hususiyeti ise yeni üyelerin Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olmadan evvel para ve maliye politikalarını mevcut üye ülkeler ile uyumlaştırabilmelerini sağlamasıdır.

Avrupa Birliğinin 2004 yılında on yeni üye ile genişlemesinden hemen önce Avrupa Merkez Bankasının Yönetim konseyi katılan yeni üyelerin kur sistemleri ile ilgili bir pozisyon belgesi üzerinde anlaşmıştır[99]. Yönetim Konseyinin görüşüne göre yakınsama sürecindeki ülkeler için standart yüzde ±15 bant uygulamasının devam etmesi gerektiği kararlaştırılmıştır. Fakat dalgalı kur veya Eurodan başka bir para birimine dayalı sabit kur DKM 2 içerisinde uygulanması mümkün görülmemiştir. Bazı ülkelerdeki para kurullarının[100] devam edip etmeyeceği mevzusu ise, her devletin özel durumuna göre ayrı ayrı görüşülecektir.

Yine pozisyon belgesinde Yönetim Konseyi DKM 2'ye üye olmanın yeni üye ülkelerin inisiyatifinde olduğunu, herhangi bir zorunluluğun bulunmadığını ancak Euroya geçiş için bir önşart olduğunu vurgulamıştır. Sisteme dahil olduktan sonra sorun yaşanmaması açısından, yeni üyelerin gerekli uyum çalışmalarını, özellikle kamu maliyesinde kredibilitenin sağlanması gibi hususları, önceden yapmaları gerekmektedir. AT Antlaşmasına göre Euroya geçiş öncesi en az iki yıl DKM 2 sisteminin içerisinde bulunma zorunluluğu mevcuttur. Ancak, Yönetim Konseyine göre bu süre durağan bir bekleme periyodu şeklinde algılanmamalı, aksine hızlı şekilde Euroya geçiş öncesi gerekli ekonomik yakınsamanın sağlanması açısından iyi değerlendirilmelidir. Bu nedenle yeni üyelerin geçiş süresini iki yıl olarak

---

[99] İngilizcesi "policy position" olan dokümanın tam metni Avrupa Merkez Bankasının internet sitesinde yayınlanmıştır.

[100] Para kurulu, döviz rezervi karşılığı (döviz ve döviz cinsi varlıklar karşılığında) sabit kur üzerinden para çıkaran bir parasal kuruluş olarak tanımlanmaktadır. Bu sistemde rezerv para birimi olarak seçilecek yabancı paranın uluslar arası piyasalarda işlem gören istikrarlı bir para birimi olması gerekmektedir. Söz konusu parayı çıkaran ülkeye de rezerv ülke denilmektedir. (Karasoy A., "Para Kurulu Sisteminin Uygulanması", TCMB, 1996: 133)

algılamaktansa, gerekli yakınsamanın sağlanarak geçişe tam hazır hale gelmek için gerekli toplam süre olarak bakmaları gerekmektedir.

AT Antlaşmasına göre yeni üye olan devletlerin yakınsama kriterlerini sürdürülebilir şekilde yerine getirdikten sonra en kısa zamanda Euroya geçiş yapmaları gerekmektedir[101]. Kriterlere ilave olarak, gerçekleşen yakınsamanın sürdürülebilirliği ile ilgili raporlar da önem taşımaktadır[102]. Eşit muamele[103] ilkesi gereği, yeni üye olan devletlere yakınsama kriterlerinde herhangi bir ayrıcalık tanınmamıştır. DKM 2 içerisinde geçirilen dönemde de, ilgili ülkenin kur seviyesini merkezi düzeye yakın olacak şekilde sürdürmesi önem taşımaktadır.

2004 yılında Avrupa Birliğine üye olduktan kısa süre sonra, Estonya, Litvanya ve Slovenya DKM 2'nin içerisine dahil olmuşlardır. Estonya ve Litvanya mevcut para kurulu uygulamalarını devam ettirerek, para birimlerini Euroya sabitlemişlerdir. 2005 yılı içerisinde de Letonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi DKM 2'ye dahil olmuşlardır. Letonya ve Malta normalde yüzde ±15 olan bant aralığını tek taraflı anlaşmalar ile küçültmüşlerdir[104]. Yine Letonya, Malta ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi DKM 2 sistemine dahil olduktan sonra mali konsolidasyon ve yapısal reformlara ilişkin tek taraflı anlaşmalar yapmışlardır.

2005 yılı sonunda da Slovakya yüzde ±15'lik bir bant ile DKM 2'ye dahil olmuştur. Ancak 2007 yılının Mart ayında ilk etapta belirlenmiş olan merkezi kurda Slovak Korunasının yüzde 8,5 oranında değeri artırılmıştır. 2004 yılında üye olan devletler arasında Slovenya 2007 yılı başında Euroya geçiş yapan ilk ülke olurken, 2008 yılında Malta ve Güney Kıbrıs Rum Kesimi, 2009 yılında Slovakya ve 2011 yılında Estonya Euroya geçiş yapmıştır.

---

[101] Euroya geçiş öncesinde gerekli yasal düzenlemelerin tamamlanması gerekmektedir. Özellikle Merkez Bankasının bağımsızlığının sağlanması büyük önem taşımaktadır.
[102] AT Antlaşmasının 121. Maddesi
[103] equal treatment
[104] Bu bantlar Letonya için ±1% ve Malta için ±0% seviyesinde belirlenmiştir.

2.4. Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu

Politika Koordinasyonu, temelde yürütülecek olan politikalara ilişkin sorumluluğun ulusal devletlerde bulunduğu bir düzende, bu uygulamalara ilişkin sınırlar tayin eden, tüm üye devletlerin üzerinde anlaşmaya vardıkları uluslarüstü kural ve normlar olarak tanımlanmaktadır[105]. Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil ülkeler arasında para politikası Avrupa Merkez Bankası tarafından yönetildiğinden, bu ülkeler arasındaki ekonomi politikalarının koordinasyonu büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda belirlenmiş olan kurallara uyulmadığında veya üzerinde mutabakata varılan sınırlar ihlal edildiğinde gerekli yaptırımların uygulanması "Katı Politika Koordinasyonu" olarak ifade edilirken, herhangi bir yaptırımı gerektirmeyen, daha ziyade tavsiye mahiyetindeki uygulamalar ise "Gevşek Politika Koordinasyonu" olarak tanımlanmaktadır. Parasal birlikte, iki usul beraber uygulanmaktadır.

2.4.1. Parasal Birlikte Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu

Ekonomik ve Parasal Birlik çerçevesinde ana aktörlerden Avrupa Merkez Bankası fiyat istikrarını temel alan bir ortak para politikasını uygulamaktadır. Bunun yanında, diğer politikalara ilişkin sorumluluklar ise üye devletlerin kendi inisiyatiflerinde bulunmaktadır.

Bu durum uygulanan politikalar arasında asimetriye neden olabilmektedir; ortak parasal politikanın uygulanması sürecinde üye devletlerden herhangi birinin yanlış maliye politikalarını uygulaması fiyat istikrarının Euro Alanında sağlanmasını zorlaştırabilmektedir.

Üye devletlerin para politikalarının ortak bir merkez bankası tarafından yürütülmesi, herhangi bir sorunun varlığında tüm devletlerin etkilenmesi anlamına

---

[105] Begg & Hodson & Maher, 2003:66.

gelmektedir. Bu nedenle ekonomi politikalarında üye devletler arası yakın koordinasyon parasal birlikte hayati önem arz etmektedir.

Maastricht Antlaşmasına bu çerçeveden bakılmasında yarar vardır. Bu bağlamda, AT Antlaşması ve ikincil mevzuatta Topluluk ve üye ülkeler ile ilgili ekonomi ve maliye politikalarının koordinasyonu ve izlenmesi ile ilgili önemli düzenlemeler bulunmaktadır. Bu yasal düzenlemeler içerisinde en önemlilerinden biri AT Antlaşmasının 99. Maddesinde geçen, üye ülkelerin ekonomi politikalarını ortak bir mesele[106] olarak kabul etmeleri ile ilgi maddedir.

Antlaşmadaki maddelere ilave olarak, ekonomi politikaları, geniş içerikli yönergeler ile koordine edilmektedir. Ekonomi politikalarına ilişkin yönergelerin uygulanması ise Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin toplantılarında izlenmektedir. Genel ekonomi politikalarına ilave olarak, tek başına önem arz eden istihdam politikası ve yapısal politikalar gibi konulara ilişkin ek koordinasyon süreçleri mevcuttur. Ulusal düzeydeki mali politikalar ise İstikrar ve Büyüme Paktı çerçevesinde koordine edilmektedir.

2.4.2. Ekonominin Koordinasyonunu Sağlayan Organlar

2.4.2.1. Avrupa Konseyi (Zirve)

Avrupa Konseyi, Avrupa Birliğine üye devletlerin hükümet başkanlarını ve Avrupa Komisyonu Başkanını bir araya getirmektedir. Konsey Avrupa Tek Senedinde yer alan bir hüküm ile hukuki temel kazanmıştır[107]. Avrupa Konseyi Birliğin gelişimini şekillendirmenin yanında topluluğun genel ekonomi politikalarının, istihdama ilişkin politikaların ve yapısal politikaların politik hedeflerini tanımlamaktadır. Konsey'in yılda en az iki kere toplanması öngörülmektedir. Avrupa Konseyinin özellikle bahar dönemindeki toplantılarında ekonomik ve sosyal konular ağırlıklı olarak tartışılmaktadır. Konsey, Komisyon tarafından üye devletlerin ve Topluluğun politikalarının analizlerini içeren değerlendirmelerini onaylar.

---

[106] matter of common concern
[107] AB Sözlüğü, DPT, Ekim 2004:13

2.4.2.2. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi[108]

Ekonomi politikaları ile ilgili hususların daha geniş şekilde ele alındığı zemin ilgili Bakanlardan oluşan Bakanlar Konseyidir. AT antlaşmasına göre[109], Konsey toplantıları üye devletlerin ekonomi ve maliye politikalarının koordinasyonunun sağlandığı temel organdır. Konsey aynı zamanda ekonomi politikalarına ilişkin kılavuzların düzenlenerek uygulamaya konulduğu tek organdır[110].

Konsey AT Antlaşmasına ve İstikrar ve Büyüme Paktına uygun olarak, üye devletlere görüş bildiriminde veya tavsiyelerde bulunabilir. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi[111] genelde ayda bir toplanmaktadır. Konsey Avrupa Merkez Bankaları Sistemi ile ilgili bir konuyu gündeme aldığı takdirde, Avrupa Merkez Bankası Başkanı da toplantıya davet edilir.

Aylık toplantılara ilave olarak Ekonomik ve Mali İşler Konseyi toplantıları yılda iki kere resmiyet taşımayacak şekilde geniş bir katılımla düzenlenir. Bu toplantılara normal katılımcılar dışında Avrupa Merkez Bankası Başkanı, tüm üye devletlerin merkez bankaları başkanları ve Ekonomik ve Parasal İşlerden sorumlu Avrupa Birliği Komisyon üyesi katılırlar. Resmi olmayan ve Topluluğu bağlayacak kararların alınamadığı bu toplantılarda amaç Avrupa Birliği genelinde ekonomi politikalarının yöneticileri arasında iletişim ortamının sağlanması olarak görülmektedir.

Ekonomik ve Mali İşler Konseyi toplantıları Ekonomik ve Finansal Komite[112], Ekonomi Politikaları Komitesi ve Daimi Temsilciler Komitesi[113] tarafından hazırlanır. Ekonomik ve Finansal Komitede Ekonomik ve Mali İşler Konseyi için birçok ekonomik ve finansal mesele analiz edilerek raporlandığından,

---

[108] Economic and Financial Affairs Council (ECOFIN)
[109] AT Antlaşmasının 99. Maddesi
[110] Resolution of the European Council of 13 December 1997 on economic policy coordination in stage 3 of EMU and on Treaty Articles 109 and 109b of the EC Treaty (Luxembourg Resolution, OJ C 35, 2 February 1998, pp 1-4).
[111] Ecofin Council
[112] Economic and Financial Committee
[113] Daimi Temsilciler Komitesi, Avrupa Birliğine üye devletlerin temsilcilerinden oluşan, danışma niteliğinde bir Komitedir. Komite haftada bir toplanarak Konsey toplantılarının hazırlık sürecine katkı verirler.

diğer komitelere oranlara daha büyük öneme sahiptir[114]. Komitede her üye devletten, Avrupa Komisyonundan ve Avrupa Merkez Bankasından en fazla iki temsilci bulunmaktadır. Ekonomik ve Finansal Komite genelde yılda altı kere bir araya gelmektedir ve bu toplantılarda finansal piyasalarda istikrar, IMF ile ilişkili hususlar veya genel ekonomik duruma ilişkin konular tartışılmaktadır.

Ekonomi Politikaları Komitesi[115] ise Komisyona ve Ekonomik ve Finansal Komiteye yardımcı olmaktadır. Ekonomi Politikaları Komitesi ile Ekonomik ve Finansal Komite arası koordinasyon Ekonomi Politikaları Komitesinin tüzüğünde düzenlenmiştir, bu iki komite Komisyonda ortak bir sekretaryaya sahiptir ve iki komitenin yöneticileri arasında sürekli bir iletişim mevcuttur. Özellikle üye devletlerdeki ve Topluluktaki makroekonomik gelişmelerin analizinde ve kamu finansmanının uzun dönemli sürdürülebilirliğine ilişkin hususlarda Ekonomi Politikaları Komitesi Ekonomik ve Finansal Komiteye yardımcı olmaktadır.

2.4.2.3. Eurogrup

Eurogrup Aralık 1997 tarihindeki Lüksemburg zirvesinde oluşturulan resmi olmayan bir organdır. Eurogrup Euro Alanı ülkelerinin Ekonomi ve Maliye Bakanlarından oluşan ve Euroya ilişkin ortak sorumlulukları ile ilgili konuları konuştukları bir zemin olarak tasarlanmıştır.

Eurogrup toplantılarına genelde Komisyon ve Avrupa Merkez Bankası da davet edilir. 2005 yılından itibaren Eurogrup toplantıları iki yıllık bir süre için seçilen başkan tarafından yönetilmektedir. Grup genelde aylık Ekonomik ve Mali İşler Konseyi toplantılarından önce bir araya gelerek Euro Alanı ülkelerinin ekonomik ve mali gidişatı ile ilgili hususları derinlemesine tartışmaktadır. Buna ilave olarak grup küresel ekonomi, finansal piyasalardaki gelişmeler gibi konularda ortak bir pozisyon belirlemektedir. Eurogrup iki yıl süre ile kendisini temsil edecek bir başkanla, toplantılardan sonra düzenli basın açıklamaları gibi araçlarla kendisini kamuoyu

---

[114] AT Antlaşmasının 114.(2) Maddesi

[115] Council Decision No 2003/475/EC of 18 June 2003 on a revision of Decision No 2000/604/EC regarding the composition and Statute of the Economic Policy Committee (OJ L 158, 27 June 2003, pp 55-57).

nezdinde daha tanınır hale getirmeye çalışmaktadır. Ancak Eurogrup her durumda Avrupa Merkez Bankasının bağımsızlığına ve Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin karar alma yetkisine saygılı olmak durumundadır[116].

2.4.2.4. İstihdam Komitesi

İstihdam komitesi[117], üye devletler arasında özellikle işgücü piyasası ve istihdam konularında çalışan ve bu konularda koordinasyonu sağlayan bir organdır. Bu komite mevcut istihdam durumunu ve üye devletlerin istihdam politikalarını yakından takip etmektedir. Komitede üye devletler ve Komisyon ikişer üye ile temsil edilmektedirler.

2.4.3. Ekonominin Koordinasyonunda Kullanılan Araçlar

2.4.3.1. Yönergeler

Ekonomi Politikası Yönergeleri[118] 1993 yılında Maastricht Antlaşması ile beraber Avrupa Birliği ekonomisinin koordinasyonuna yönelik olarak kullanılan temel araç olmuştur. Bu yönergelerin temel amacı, özellikle Ekonomik ve Parasal Birliğin sağlanmasına yönelik olan süreçte ekonomi politikalarının koordinasyonunu daha sağlıklı hale getirmektir. Topluluk ve üye devletler için yön gösterici nitelikteki bu yönergeler temel olarak AT Antlaşmasının 99. Maddesine dayanmaktadır.

2005 yılında Ekonomi Politikası yönergeleri İstihdam yönergeleri ile birleştirilerek "Entegre Yönerge" meydana getirilmiştir. Buradaki amaç ekonomi politikalarının Lizbon Stratejisindeki büyüme ve istihdam hedefleri ile daha uyumlu hale getirmek olmuştur[119]. Bu kılavuz ilkeler Komisyon tarafından üç yıllık bir dönemi kapsayacak şekilde hazırlanmakta ve daha sonra Avrupa Konseyi tarafından onaylanarak yürürlüğe girmektedir.

---

[116] AT Antlaşmasının 109. Maddesi ve Avrupa Merkez Bankası Kanunun 14. Maddesi AMB bağımsızlığı ile ilgili hükümleri içermektedir.
[117] Komite AT Antlaşmasının 130. Maddesinde yer almaktadır.
[118] Economic Policy Guidelines
[119] Lizbon Stratejisi 2005 yılında değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Yapılan değerlendirmeler neticesinde Avrupa Komisyonu Stratejinin odağında değişime gitme kararı almıştır. Yeni durumda büyüme ve istihdam ana öncelikler haline gelmişlerdir. Avrupa Komisyonu ve üye devletlerden Stratejinin yeni haline göre politikalarını şekillendirmeleri talep edilmiştir. (Presidency Conclusions of the Brussels European Council of 22 and 23 March 2005).

Yönergelere karşılık olarak üye devletler sonbaharda "Ulusal Reform Programları"nı sunmaktadır. Üç yıllık dönemin başlangıcında bu dokümanlar genel ekonomi stratejilerine yönelik olarak hazırlanırken, daha sonra bu stratejilerin uygulanmasına yönelik olarak hazırlanır. Komisyon her yılın başında, tüm Ulusal Reform Programlarını değerlendirdikten sonra, ulusal önceliklerin ve Lizbon hedeflerini yakalamaya yönelik olarak uygulanan politikaların başarılarının değerlendirdiği bir gelişme/strateji raporu hazırlamaktadır.

"Entegre yönerge"deki tavsiyelerle ilgili Konseyin elinde herhangi bir yaptırım gücü bulunmamaktadır, ancak nihayetinde Konseyin onayı ile yürürlüğe girdiğinden büyük önem taşımaktadır. Konseyin yıllık değerlendirmeleri de bu kılavuz ilkelerin etkinliğini artırmaktadır.

2.4.3.2. İstikrar ve Büyüme Paktı

Herhangi bir üye devletin maliye politikalarına ilişkin karar ve uygulamalarının diğer üye devletleri doğrudan etkilediğinden, sürdürülebilir mali politikalara Avrupa Birliğinde çok büyük önem verilmektedir. Bütçe disiplini, maliye politikasının etkin şekilde kullanılabilmesi için bir ön şart olarak kabul edilmektedir. Ayrıca ortak para politikasının başarı ile uygulanması ve buna bağlı olarak fiyat istikrarının sağlanması mali disiplin ile yakından ilişkilidir.

Bu bağlamda, AT Antlaşmasında üye devletlerin maliye politikalarının koordinasyonuna yönelik olarak özel maddeler bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi üye devletlerin aşırı bütçe açığı vermemelerini hükme bağlayan AT Antlaşmasının 104. Maddesidir. Bunun yanında yukarıda bahsi geçen Ekonomi Politikaları Kılavuz İlkelerine ilişkin 98. ve 99. Maddeler ile kamunun doğrudan finansmanını kısıtlayan 101. ve 103. Maddeler de bu amaca hizmet etmektedir.

1997 yılında yürürlüğe giren İstikrar ve Büyüme Paktının da temel amacı parasal birliğe üye olan devletlerin mali disipline sadık kalmaları olarak belirtilmiştir. Bu amaçla İstikrar ve Büyüme Paktı AT Antlaşmasının ilgili hükümlerini tamamlayıcı nitelikte oluşturulmuştur. Özellikle orta dönemde üye devletlerin bütçelerinin dengede olmaları veya fazla vermeleri ve bütçe açığını daima yüzde

3'ün altında tutmalarına ilişkin düzenlemeler bu kapsamda meydana gelmiştir. Bütçe açığına ilişkin prosedürler ve ilgili yaptırımlar düzenlenmiştir.

İstikrar ve Büyüme Paktının iki ayağı vardır; bunlar birincisi 17 Haziran 1997, diğeri ise 7 Temmuz 1997 tarihli iki Konsey tüzüğünden (bir tanesi bütçe pozisyonlarının denetimi ve ekonomi politikalarının koordinasyonu, diğeri ise yüksek düzeyde bütçe açığının engellenmesi prosedürünün uygulanması) oluşmaktadır. İlgili zirve kararı ile üye devletler, Avrupa Komisyonu ve Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, Paktın getirdiği yükümlülükleri yerine getirme sorumluluğunu üstlenmiş olmaktadır.

Paktın getirdiği yükümlülükleri yerine getirme konusunda Avrupa Komisyonu daha tavizsiz bir uygulamadan yana olmakla beraber, Ekonomik ve Mali İşler Konseyi kendi üyelerini, özellikle büyük ülkelerin maliye bakanlarını rahatsız edecek kararlar alma konusunda isteksiz davranmıştır. Örneğin 2003 yılının Kasım ayında Almanya ve Fransa İstikrar ve Büyüme Paktına aykırı olarak aşırı açık verdiklerinde Ekonomik ve Mali İşler Konseyi Paktın gereği olan yaptırım kararını alamamıştır.

İstikrar ve Büyüme Paktının Yapısı

İstikrar ve Büyüme Paktı üç ayrı parçadan oluşmaktadır:

- "Aşırı açık"ın nelerden oluştuğuna ilişkin ayrıntılı bir tanımlama
- Devletlerin aşırı açığa yönelmesini engelleyecek önleyici bir mekanizma
- Devletlerin açık sınırının aşılması durumunda yapmaları gerekenle ve ilgili yaptırımlar

İstikrar ve Büyüme Paktında Maastricht Kriterlerine uygun olarak yüzde 3'ün üzerinde bir bütçe açığı "aşırı açık" olarak tanımlanmaktadır. Otomatik istikrarlandırıcıların devreye girmesine zaman tanıma amacıyla[120] Paktta orta dönemde (3 yıl) bütçede denge veya fazla hedeflenmesi öngörülmüştür.

[120] Baldwin & Wyplosz, 2006: 418.

İstikrar ve Büyüme Paktı oluşturulurken ekonomik duraklama ve gerilemelerin çok hızlı şekilde bütçe açığına yansıyacağı göz önüne alınmıştır. Ekonomik olarak daralma durumundaki bir ülkenin meydana gelen açığı ortadan kaldırmaya çalışması krizi daha da derinleştirmesi anlamına gelebilmektedir. Bu nedenle Paktta bazı olağanüstü durumlar da tanımlanmıştır. Örneğin bir ülkede yüzde 2 veya daha fazla daralma gözlemlendiği bir yılda aşırı açık meydana gelirse bu yaptırıma tabi değildir. Eğer daralma yüzde 0,75 ile yüzde 2 arasında ise meydana gelen daralmanın kaynağında olağan dışı faktörler mevcut ise, yine ilgili ülke açık ihlali kapsamına alınmayabilmektedir.

İstikrar ve Büyüme Paktı, ülke içerisinde siyasilerin, toplumun beklentileri ve oluşan politik baskılar nedeniyle mali disiplini elden bırakmamaları için karşı yönde bir önleyici mekanizma oluşturmuştur. İstikrar ve Büyüme Paktı bu mekanizmayı ekonomi ve maliye bakanlarını bir araya getirerek ve her ülkenin maliye politikası üzerinde görüş alış verişinde bulunmalarını sağlayarak yapmaya çalışmaktadır[121].

2.4.3.3. Yenilenen İstikrar ve Büyüme Paktı

Ekonomik ve Parasal Birliğin üçüncü aşamasına geçilmesi ile beraber bazı üye devletlerde AT Antlaşması ve İstikrar ve Büyüme Paktındaki yükümlülükleri yerine getirmede sorunların ortaya çıkması ile beraber Haziran 2005 tarihinden itibaren İstikrar ve Büyüme Paktında önemli değişiklikler yapılmıştır.

Yeni paktın açıklara ilişkin aldığı önleme göre orta dönem bütçe hedeflerini gerçekleştirememiş ülkelerin yıllık olarak yüzde 0,5 düzeyinde bütçe açıklarını indirmeleri gerekmektedir. Ekonomik koşulların olumlu olduğu durumlarda bütçe açığının daha yüksek düzeyde (yüzde 0,5'den yüksek) indirilmesi hedeflenmektedir. Ancak yine yapılan bazı değişiklikler ile Paktın bazı sıkı kuralları gevşetilmiştir. Örneğin Paktın üye ülkeler için orta vadede dengede veya fazla veren bir bütçeye sahip olmalarına ilişkin hedefi, ülke koşullarına göre yüzde 1 açık verebilecek şekilde esnetilmiştir.

---

[121] Resmi süreç "*2.4.2.4. Mali Durumun İzlenmesi*" başlığı altında verilmiştir.

Ayrıca yeni düzenlemeye göre üye devletler, Lizbon Stratejisinin uygulamasına yönelik harcamalar, uluslararası işbirliği ve Avrupa Birliği politikalarına yönelik harcamalar gibi nedenlerden dolayı geçici olarak bütçe açığı hedefini aşabilmektedir. Fazla açık veren ülkelerin bütçelerinde düzeltme yapmalarına yönelik sürelerde önemli ölçüde artırılmıştır.

2.4.3.4. Mali Durumun İzlenmesi

Üye devletlerin bütçelerinin ve mali disipline ilişkin performanslarının izlenmesi yıllık olarak yapılmaktadır. Ekim ayında üye devletler orta dönem hedeflerini ve bu hedeflere temel teşkil eden varsayımlarını açıkladıkları İstikrar ve Yakınsama Programlarını sunarlar. Komisyonun ve Ekonomik ve Finansal Komitenin analizlerinden sonra Ekonomik ve Mali İşler Konseyi programın varsayımlarını ve hedeflerini İstikrar ve Büyüme Paktına uygunluk açısından inceler. Eğer Konsey bütçe açığına ilişkin bir risk olduğunu düşünürse bunu üye devlete bildirerek sorunun çözümüne ilişkin bazı önerilerde bulunur.

Herhangi bir üye devletin bütçe açığının yüzde 3'ü geçmesi halinde Komisyon Ekonomik ve Finansal Komitenin de üzerinde görüş verdiği bir rapor hazırlar. Eğer Komisyon açığın kalıcı olacağını düşünürse Ekonomik ve Mali İşler Konseyine konuya ilişkin görüşlerini ileterek aşırı açık prosedürünü başlatır. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi dört ay içerisinde açığın boyutu ve süresi ile ilgili kararını, ilgili üye devletin de görüşlerini aldıktan sonra vermek durumundadır. Eğer karar aşırı bir açığın mevcut olduğu şeklinde alınırsa AT Antlaşmasının 104. Maddesine uygun olarak üye devlete konu ile ilgili tavsiyelerde bulunur. İlk aşamada üye devlete gerekli önlemleri alması için altı ay süre verilir. Prensipte bir yıl içerisinde üye devletin bütçe açığını yüzde 3 seviyesinin altına çekmesi beklenmektedir.

Eğer Lizbon stratejisi hedeflerine yönelik harcamalar vb. nedenlerden dolayı açığın büyüdüğü kararına varılırsa bu durumda düzeltme için tanınan süre 2 yıldır. Üye devletin gerekli önlemleri almadığı durumda Konsey tavsiyelerini yayınlayarak resmi hale getirir ve önlemler alması için ilgili ülkeye 2 ay süre verilir. Üye devletin

Kutu 2.1. İstikrar ve Büyüme Paktında 2005 Yılında Yapılan Değişiklikler

Almanya ve Fransa'nın 2002 yılında İstikrar ve Büyüme Paktı (SGP) bütçe açığı limitini (GSYH'nin % 3'ü) aşmaları ile başlayan; Kasım 2003'te gerçekleştirilen zirvede ceza mekanizmasının işletilmemesiyle krize dönüşen Avrupa'daki mali disiplin karmaşası, Ekonomi ve Maliye Bakanları'nın 20 Mart 2005'te Devlet ve Hükümet Başkanlarının ise 22 Mart 2005'te gerçekleştirdikleri toplantı sonrasında düzene girdi. İstikrar ve Büyüme Paktının yeni hali aşağıdaki kuralları içermektedir:

- Avrupa Birliği Dönem Başkanlığını yürüten Lüksemburg'un ortaya attığı değişiklik taslağı uyarınca, Paktın % 3'lük bütçe açığı ve % 60'lık borç oranı kriterlerinde bir değişikliğe gidilmedi.
- Orta vadede hedef, ülkelerin denk bütçeye sahip olmasıdır. Ancak, ülkelerin borç seviyeleri, kamu yatırımlarının durumu ve potansiyel büyümeleri, orta vade hedefinin belirlenmesinde göz önünde bulundurulacaktır. Örneğin, potansiyel büyümesi yüksek ülkeler için orta vadeli hedef GSYH'nin % 1'ine kadar bütçe açığı olabilecekken, borç yükü yüksek ülkeler için dengede bir bütçe, hatta bütçe fazlası hedefi gündeme gelebilecektir.
- Ekonomik koşullardaki değişikliklere uyum sağlanabilmesi için, her 4 yılda bir orta vadeli hedefler gözden geçirilecektir. Ayrıca, Euro Alanı Maliye Bakanları, yılda en az bir defa, üye ülkelerdeki mali gelişmeleri ve bunların Euro Alanı geneline etkisini değerlendireceklerdir.
- Temel olarak, ülkeler her yıl yapısal bütçe açıklarını GSYH'nin % 0.5'i oranında azaltacaklardır. Ancak, potansiyelin üzerinde ve hızlanan bir büyüme eğilimi bulunduğunda, üye ülkeler o yıl % 0.5'ten daha fazla mali disiplin uygulayacaktır. Potansiyelin altında ve yavaşlayarak büyüyenler ise % 0.5'ten daha az kısıntıya gideceklerdir.
- Yeni getirilen kurallar uyarınca % 3 limitini aşan ülkeler aşağıdaki durumlarda cezai mekanizmadan muaf tutulacaklardır:
- % 3 limitinin "geçici" ve "limite yakın" olması şartıyla aşılabilmesine izin verilmektedir.
- Sınırı aşan her ülkenin, sınır aşımını meşrulaştıracak gerekçeleri içeren bir savunma hazırlaması kararlaştırılmıştır. Daha sonra, gerekçelerin meşruiyetini tartışacak olan Avrupa Birliği Konseyi, gerekli görürse, söz konusu ülkeye mali yaptırım uygulayabilecektir.
- Limiti aşan ülkelerin % 3'ün altına inmeleri için verilen süre ise 1 yıldan 2 yıla çıkarılmıştır.

Söz konusu süre, olağandışı durumlarda 2 yıl daha uzatılabilecektir.

Kaynak: TCMB

gerekli önlemleri almamakta direnmesi durumunda da ilgili devletin GSYH'sinin yüzde 0,5'ini geçmeyecek şekilde bir cezaya tabi tutulur. [122]

Dikkat edilirse İstikrar ve Büyüme Paktı devletlerin maliye politikası alanındaki hareket serbestiyetini ellerinden almamaktadır. Hükümetler kontrolü ellerinde tutmakta, sadece mali disiplinden uzaklaştıklarında karşı karşıya kalacakları yaptırımları kabullenmek durumunda kalmaktadır.

Paktta yapılan düzenlemeler daha bütçe açığı oluşmadan, açığın oluşmasını önlemeye yönelik olarak tasarlanmıştır. Yaptırım mekanizmasına baktığımızda bir ülkenin açık vermesi ve bunun karşısında ceza alması arasında nihayetinde çok zaman geçmektedir. Aşırı açık prosedürünü ihlal eden ülkeye verilen cezadan öte, ilgili ülkenin İstikrar ve Büyüme Paktını ihlal ettiği yönündeki deklarasyonun olumsuz tesiri daha büyük olmaktadır[123]. Nihayetinde tüm kararlar Konseyin elinde bulunmaktadır ve bu Konseyin Paktta mevcut yoruma açık maddeleri istediği yönde uygulamaya koyabileceği anlamını taşımaktadır.

2.4.3.5. Politika Yansımaları

İstikrar ve Büyüme Paktı ile mali disiplini sağlamaya çalışmak hükümetleri yurtiçinde farklı gruplara (muhalefet, sendikalar vb.) karşı bir ölçüde rahatlatmaktadır. Siyasi olarak hükümet üyelerine "Brüksel istediği için" bazı uygulamaları yapmak zorunda olduklarına ilişkin argümanları kullanabilme imkanı tanımaktadır. Ancak kısa dönemde bu argüman siyasiler tarafından kullanılmaya müsait görünmekle beraber uzun dönemde toplum içerisinde Avrupa Birliği karşıtlığını tetikleyici etkide bulunabilmektedir[124]. Özellikle Paktta öngörülen müeyyidelerin uygulanmasına, o ülke vatandaşları tarafından sert şekilde muhalefet edilebilir. Ancak ceza ve müeyyidelerin olmaması da Paktı üzerine anlaşmaya varılmış bir paket olmaktan öteye götürmeyebilir.

---

[122] Bu ceza sadece Euroya geçiş yapmış ülkelere uygulanır.
[123] Baldwin & Wyplosz, 2006: 417.
[124] a.g.e. s. 420.

İstikrar ve Büyüme Paktının tartışıldığı dönemde iki ayrı görüş mevcut bulunmaktaydı. Bunlardan ilki, Paktta öngörülen yaptırım ve cezaların Komisyon tarafından belirlenen belirli usuller çerçevesinde otomatik olarak işlemesi yönündeydi. Diğer görüşe göre ise, maliye politikasına ilişkin hususların ülkelerin kendi kontrolleri altında tutulması gerekmekteydi. Yani her ülkede toplanan vergilerin neticesinde meydana gelecek kamu harcamaları belirlenirken seçilmiş politikacılar yükümlü olmalıydı. Paktın otomatik işlemesi ve ceza suretinde kamu kaynaklarına el konulması bu ikinci gruba göre kabul edilemezdi.

Bahsi geçen nedenlerden kaynaklı olarak erken uyarı, yaptırım ve cezalar konusundaki nihai karar demokratik şekilde seçilmiş olan hükümet temsilcilerinin bir araya geldiği Ekonomik ve Mali İşler Konseyinde verilmiştir.

Ancak tabiatı itibarıyla bu yetkilerin kendileri de birer politikacı olan hükümet temsilcilerinden oluşan Ekonomik ve Mali İşler Konseyine verilmesinin de farklı yansımaları olacaktır. Ülkeler arasında farklı dengeler mevcut olduğundan, hükümet temsilcileri İstikrar ve Büyüme Paktına ilişkin kararlarda farklı konuları da pazarlığı tabi tutabilme olasılığı bulunmaktadır.

3. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN KURULMASI SONRASI DÖNEM VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

3. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİĞİN KURULMASI SONRASI DÖNEM VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulmasını takip eden dönemdeki tecrübeleri yansıtan bu üçüncü kısım iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulmasından sonra Euro Alanı genelinin ekonomik performansı değerlendirilecektir. Ekonomik performansın değerlendirilmesinde enflasyon, büyüme, istihdam gibi makro göstergeler esas alınacaktır.

İkinci bölümde ise Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş yapmış ülke örnekleri incelenecektir. Bu kapsamda yedi ülkenin parasal birlik sonrası ekonomik performansına bakılacaktır. Bu ülkeler İspanya, İtalya, Portekiz, Yunanistan, Birleşik Krallık, İrlanda ve Polonya'dır. Seçilen ülkelerin beş tanesi Euro Alanı içerisinde yer almakta, iki tanesi ise kendi ulusal para birimini kullanmaktadır.

3.1. Ekonomik ve Parasal Birlik İlk Dönem Performans Değerlendirmesi

Euro Alanında İkinci Dünya Savaşı sonrasında kaydedilen ekonomik performans çeşitli dalgalanmalar ve değişimler göstermiştir. Bu süreç esnasında kıtada ekonomik istikrarın oluşturulması çalışmaları, dünyada ilk olarak kabul edilebilecek bir sistemle neticelenmiştir.

Euro Alanı, birbirlerinden farklı ülkelerin tek bir Merkez Bankası ve dolayısıyla bağımlı para politikası ile ekonomilerine yön vermeye çalıştıkları bir sistemdir. Sistemin merkezinde uluslarüstü bir merkez bankası bulunduğundan ekonomik performansa ilişkin incelenen en temel gösterge enflasyon olmaktadır.

Euro alanında ortak para politikası ile neticelenen süreç öncesi son 40 yılda enflasyonda önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Ancak gelinen son noktada enflasyonun kontrol altına alınabildiği söylenebilmektedir. 1970'lerde iki tane petrol şoku ve yanlış ekonomi politikaları nedeniyle büyük fiyat artışları kaydedilse de, o dönemden günümüze, enflasyonda istikrarlı bir düşüş seyri görülmektedir.

Bu düşüş periyodunda dikkati çeken, enflasyonda en fazla azalmanın doksanlı yıllarda kaydedilmiş olmasıdır. Burada temel etken doksanlı yılların başında Maastricht Kriterlerinin ortaya çıkmasıdır. Maastricht Kriterlerinin ortaya çıkması neticesinde, ortak para birimine geçiş yapmak isteyen ülkeler mali disiplini ve fiyat istikrarını sağlamakta başarılı olmuştur. Bu dönemde merkez bankalarının bağımsız hale getirilerek politik etkiden nispi olarak korunmaları sürece önemli katkıda bulunmuştur.[125]

Şekil 3.1. AB ve Euro Alanı Enflasyon Oranları

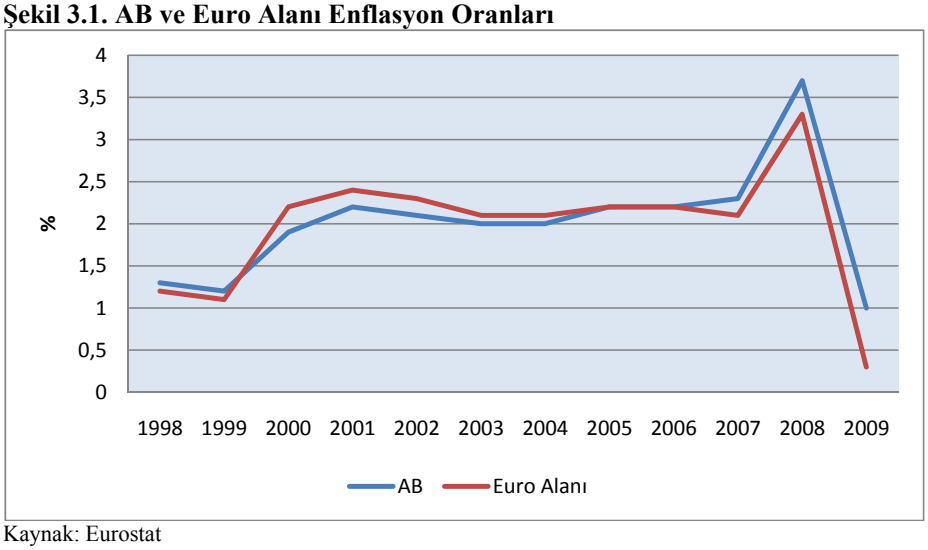

Kaynak: Eurostat

Euronun işleme girmesiyle beraber Avrupa Merkez Bankası, enflasyon oranının yüzde iki seviyesini geçmemesini kendisine hedef olarak tayin etmiş ve bunda da kısmi başarı sağlamıştır[126]. Bu dönemde enflasyonu yüzde iki seviyelerinde tutmak Avrupa Merkez Bankası açısından çok zorlu bir süreç olmuştur. Euronun ilk on yıllık döneminde petrol ve gıda fiyatlarındaki ani artışlar, Euroda yaşanan değer kaybı, bazı ülkelerde vergi oranlarında görülen önemli değişiklikler[127], uluslararası piyasalarda yaşanan dalgalanmalar gibi birçok olay Avrupa Merkez Bankasının görevini zorlaştırmıştır. Ancak bu zorluklara rağmen, Avrupa genelinde fiyat istikrarı açısından disiplinli politikaların takibiyle beraber, enflasyonda üye ülkeler arasında

[125] Eijffinger & De Haan, 1996:30.
[126] 1999-2009 yılları arasında Euro Alanı enflasyon ortalaması yüzde 2,03 olarak gerçekleşmiştir. (Kaynak: Eurostat)
[127] Canzoneri, Cumby, Diba,2002:362.

bir yakınsama meydana gelmiştir. Geçmişte enflasyonun kronik bir hastalık olarak ekonomilerini etkilediği ülkeler ile fiyat istikrarı konusunda başarı göstermiş ülkeler arasındaki performans farkı bu dönemde önemli ölçüde azalmıştır.

Diğer bir önemli nokta ise enflasyondaki dalgalanmalar olmuştur. Standart sapmalar esas alınarak yapılan hesaplamalara göre 1999-2009 döneminde 2. Dünya Savaşı sonrası görülen en istikrarlı enflasyon performansı sergilenmiştir[128].

Ancak aynı dönemde diğer ülke performansları incelendiğinde bu olumlu seyrin sadece Euro Alanı ülkelerine münhasır olmadığı görülmektedir. Son on yılda ABD, Birleşik Krallık ve Euro Alanı dışındaki diğer Avrupa Birliği ülkelerinde de enflasyonda düşüş seyri gerçekleşmiştir. Bu düşüşte bütün dünyada hükümetlerin enflasyonu ekonomi politikalarının merkezine koymaları, Merkez Bankalarının bağımsızlığı yönünde adım atmaları gibi etkenler rol oynamıştır[129].

Özellikle son yirmi yılda ekonomik istikrarı sağlamaya yönelik politikalar tüm dünyada önem kazanmıştır. Bu değişimde, hanehalklarının ve özel sektörün beklentilerinin önemi ile para politikasında kredibilitenin sağlamasının gerekliliği daha iyi anlaşılmıştır. Fiyat istikrarı neticesinde sağlanacak bir güven ortamının olası fiyat şokları karşısında ülke genelinde paniği engelleyeceği anlayışı yerleşmiştir[130]. Bu değişim sadece fiyat istikrarına münhasır kalmamış, ücret seviyelerinde de aşırı dalgalanmaların önüne geçilmiştir[131].

Avrupa genelinin Euronun ilk döneminde fiyat istikrarı açısından başarılı performansının diğer bir nedeni de, dünya genelinde fiyat seviyelerinde düşüşle beraber ithal mal fiyatlarında görülen azalma olarak belirtilebilir. İthal mal girdilerindeki fiyat dalgalanmalarının genel seyri ile enflasyon arasında paralellik görülmektedir[132].

---

[128] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008:28
[129] Eijffinger & De Haan, 1996:33.
[130] Bordo, Dueker & Wheelock, 2000:26.
[131] Heınemann , 2003:15.
[132] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008:29

Euronun ilk yıllarından itibaren fiyat istikrarında görülen başarılı performans özellikle yükselen enerji fiyatlarının etkisiyle 2008 yılında bozulmuştur. Ancak yükselen fiyat seviyesi 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle tekrardan inişe geçmiştir. Avrupa Birliği'nde ve Euro Alanında enflasyon oranı 2008 yılında sırasıyla yüzde 3,7 ve yüzde 3,3 düzeylerindeyken, 2009 yılında bu oranlar yüzde 1,0 ve yüzde 0,3 düzeylerine gerilemiştir.

3.1.1. Büyüme ve İstihdam

Euro Alanının büyüme rakamları incelendiğinde 1999-2009 döneminde ortalama yüzde 2 seviyelerinde bir büyüme gerçekleştiği görülmektedir. Ülke bazında incelendiğinde ise daha küçük ekonomilere sahip ülkelerin nispi olarak daha yüksek oranda büyüdüğü anlaşılmaktadır. Avrupa Birliği üyesi ülkelerin en büyüklerinden olan Almanya ve İtalya'nın büyüme rakamlarında Euro öncesi döneme göre bir düşüş söz konusu olmuştur. Almanya'nın büyüme rakamlarındaki düşüşle ilgili olarak, Euroya geçiş yapıldığı dönemde halen birleşmenin etkilerinin sürmesinin ve Alman Merkez Bankasının aşırı sıkı para politikasının daraltıcı etkilerinin (yurtiçi talepte daralma vb.) devam ettiği argümanı öne sürülmüştür[133]. İtalya konusunda en çok dile getirilen argümanlar ise, rekabet gücünde yaşanan düşüş, ücret politikasında dengenin sağlanamaması ve sektörel olarak gelişmekte olan ülkelerin ürünleriyle rekabet edememe olmuştur[134]. Tüm bu etmenlerin neticesinde uluslararası piyasalarda İtalya ciddi pazar kaybetmiştir.

İspanya'da ise, Euroya geçişle beraber faiz haddinde meydana gelen azalma, göçle ülke içerisine gelen yeni işgücü ve rahat borçlanma imkanlarının doğması gibi gelişmelerin etkisiyle yüksek büyüme oranları gözlemlenmiştir[135]. Ancak bu büyüme ticarete konu olmayan mallarda etkisini göstermiş ve konut piyasasında aşırı bir büyüme meydana gelmiştir. Bunun yan etkilerinden en önemlisi de büyük oranda cari açıkta meydana gelen artış olmuştur.

---

[133] Holscher, 2007:56.
[134] Russo, 2006:7.
[135] Roubini, Parisi-Capone & Megatti, 2007:21.

Tablo 3.1. GSYH Büyüme Oranları (%)

	1999-2004	2005	2006	2007	2008	2009
AB-27	2,3	2,0	3,2	3,0	0,5	-4,2
Euro Alanı	2,1	1,7	3,0	2,8	0,4	-4,1
Belçika	2,2	1,7	2,7	2,9	1,0	-2,8
Bulgaristan	5,2	6,4	6,5	6,4	6,2	-4,9
Çek Cum.	2,9	6,3	6,8	6,1	2,5	-4,1
Danimarka	1,7	2,4	3,4	1,7	-0,9	-4,9
Almanya	1,2	0,8	3,4	2,7	1,0	-4,7
Estonya	6,7	9,4	10,6	6,9	-5,1	-13,9
İrlanda	6,9	6,2	5,4	6,0	-3,0	-7,1
Yunanistan	4,3	2,3	4,5	4,3	1,3	-2,3
İspanya	3,7	3,6	4,0	3,6	0,9	-3,7
Fransa	2,3	1,9	2,2	2,4	0,2	-2,6
İtalya	1,5	0,7	2,0	1,5	-1,3	-5,0
GKRY	3,7	3,9	4,1	5,1	3,6	-1,7
Letonya	6,8	10,6	12,2	10,0	-4,2	-18
Litvanya	5,6	7,8	7,8	9,8	2,8	-14,8
Lüksemburg	4,9	5,4	5,6	6,5	0,0	-4,1
Macaristan	4,5	3,5	4,0	1,0	0,6	-6,3
Malta	:	4,0	3,6	3,7	2,6	-2,1
Hollanda	2,2	2,0	3,4	3,9	1,9	-3,9
Avusturya	2,1	2,5	3,6	3,7	2,2	-3,9
Polonya	3,4	3,6	6,2	6,8	5,0	1,7
Portekiz	1,9	0,8	1,4	2,4	0,0	-2,6
Romanya	4,3	4,2	7,9	6,3	7,3	-7,1
Slovenya	4,0	4,5	5,9	6,9	3,7	-8,1
Slovakya	3,2	6,7	8,5	10,6	6,2	-4,7
Finlandiya	3,2	2,9	4,4	5,3	0,9	-8,0
İsveç	3,3	3,2	4,3	3,3	-0,4	-5,1
Birleşik Krallık	3,0	2,2	2,8	2,7	-0,1	-4,9
Türkiye	3,1	8,4	6,9	4,7	0,4	-4,5

Kaynak: Eurostat

Küçük ülkelerin ekonomik performansları arasında da önemli düzeyde farklılık olmuştur. Yunanistan, Finlandiya ve özellikle İrlanda Euroya geçiş sonrasında 2008 yılına kadar başarılı bir büyüme performansı sergilemişlerdir. Bu ülkelerin büyüme rakamları aynı dönemde ABD, Birleşik Krallık ve İsveç gibi Euro Alanı dışındaki ülkelerden daha iyi olmuştur. Ancak yaşanan küresel ekonomik krizden en olumsuz etkilenen ülkelerden ikisi yine Yunanistan ve İrlanda olmuştur. Küçük ülkeler arasında 1999-2009 döneminde en kötü performansı Portekiz sergilemiştir. Artan cari açık, borçlanma ve mali açıklar Euroya geçiş sonrası bu ülkeyi zor durumda bırakmıştır.

Avrupa Birliği ülkelerinin GSYH rakamları ve büyüme performansları, istihdam ve verimlilik göstergelerine bakılarak incelendiğinde daha iyi anlaşılmaktadır. Tek para birimine geçilmesinden sonra Euro Alanında önemli miktarda istihdam artışı olmuştur. Sadece Hollanda'da bu eğilimin aksine istihdam artışına ilişkin göstergeler zayıf kalmıştır. Mourre, konu ile ilgili çalışmasında Euro Alanı geneli istihdam artışını; azalan vergi oranları, yasal katılıkların esnetilmesi ve üretimde daha işgücü yoğun hizmet sektörlerine yönelme ile açıklamaktadır[136]. Bu gelişmelerin neticesinde Euro Alanında 2007 yılında istihdam oranı yüzde 68 seviyesine ulaşarak Lizbon Stratejisinin hedef olarak belirlediği yüzde 70 seviyesine çok yaklaşmıştır. İşsizlik oranı 2008 yılı itibarıyla, yüzde 7 seviyelerine kadar çekilebilmişken 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkilerini işgücü piyasasında göstermesiyle beraber işsizlik oranı yüzde 9 düzeylerine ulaşmıştır.

Euro Alanında istihdam oranlarında Finlandiya, Hollanda, GKRY ve Avusturya yüzde 70 seviyesini geçerek Lizbon Stratejisi ile belirlenmiş olan hedefi geçmiştir. İstihdam oranında en düşük performansı ise Malta ve İtalya sergilemiştir. Bu iki ülke dışında Euro Alanında yüzde 60 seviyesinin altında istihdam oranına sahip ülke bulunmamaktadır. İşsizlik rakamları incelendiğinde ise İspanya, İrlanda, ve Slovakya'nın yüzde 10 seviyesinin üstünde işsizlik oranına sahip Euro Alanı ülkeleri oldukları görülmektedir. En düşük işsizlik oranlarına sahip Euro Alanı ülkeleri ise Hollanda, Avusturya ve GKRY'dir.

Euro Alanında görülen olumsuz bir gelişme azalan işgücü verimliliği olmuştur. Euroya geçiş sonrası özellikle İtalya'da verimliliğin hiç artmaması, İspanya'da istihdam artışına rağmen işçi başına çıktının azalması ve Portekiz'in zayıf performansı bu konuda etkili olmuştur. Euro Alanında verimlilik rakamlarında ABD'ye oranla daha başarısız bir görüntü çizilmesinin nedenlerinden en önemlisi, başta teknoloji ve AR-GE alanlarında özel sektör katkılarının ABD'ye oranla daha az olmasıdır[137].

---

[136] a.g.e. s.24
[137] Roper, Youtıe, Shapıra. & Fernandez, 2007:28.

Tablo 3.2. İşsizlik Oranı (%)

	1999-2004	2005	2006	2007	2008	2009
AB-27	8,8	8,9	8,2	7,1	7,0	8,9
Euro Alanı	8,5	8,9	8,3	7,4	7,5	9,4
Belçika	7,7	8,5	8,3	7,5	7,0	7,9
Bulgaristan	16,0	10,1	9,0	6,9	5,6	6,8
Çek Cum.	8,1	7,9	7,2	5,3	4,4	6,7
Danimarka	4,9	4,8	3,9	3,8	3,3	6,0
Almanya	8,5	10,7	9,8	8,4	7,3	7,5
Estonya	11,2	7,9	5,9	4,7	5,5	13,8
İrlanda	4,6	4,4	4,5	4,6	6,3	11,9
Yunanistan	10,7	9,9	8,9	8,3	7,7	9,5
İspanya	11,1	9,2	8,5	8,3	11,3	18,0
Fransa	9,1	9,3	9,2	8,4	7,8	9,5
İtalya	9,2	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8
GKRY	4,2	5,3	4,6	4,0	3,6	5,3
Letonya	12,3	8,9	6,8	6,0	7,5	17,1
Litvanya	14,0	8,3	5,6	4,3	5,8	13,7
Lüksemburg	3,0	4,6	4,6	4,2	4,9	5,2
Macaristan	6,1	7,2	7,5	7,4	7,8	10,0
Malta	7,4	7,2	7,1	6,4	5,9	7,0
Hollanda	3,2	4,7	3,9	3,2	2,8	3,4
Avusturya	4,1	5,2	4,8	4,4	3,8	4,8
Polonya	17,8	17,8	13,9	9,6	7,1	8,2
Portekiz	5,1	7,7	7,8	8,1	7,7	9,6
Romanya	7,5	7,2	7,3	6,4	5,8	6,9
Slovenya	6,6	6,5	6,0	4,9	4,4	5,9
Slovakya	18,2	16,3	13,4	11,1	9,5	12,0
Finlandiya	9,3	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2
İsveç	6,4	7,6	7,0	6,1	6,2	8,3
Birleşik Krallık	5,2	4,8	5,4	5,3	5,6	7,6
Türkiye	:	9,2	8,7	8,8	9,7	12,5

Kaynak: Eurostat

3.1.2. Dış Ticaret ve Yatırımlar

Ortak para politikasına geçişi müteakip Euro Alanının performansında incelenmesi gereken diğer bir husus ise dış ticaret verilerindeki değişim ile ülkeye gelen yabancı yatırım miktarlarıdır. Euroya geçiş öncesi Euro Alanı ülkelerinin ticaret hacimleri hem kendi aralarında hem de dünyanın geri kalanıyla süratli bir şekilde artmıştır. Ancak bu süreç incelenirken gelişmekte olan ülkelerin (Çin, Hindistan vb.) küresel ekonomiye entegrasyonları ile ulaştırma ve telekomünikasyon sektörlerindeki fiyat seviyelerinde görülen azalma gibi etmenler göz ardı

edilmemelidir. Bu süreç ülkelerin üretim aşamalarını kademelere ayırarak yatırımlarını farklı ülkelere taşımalarına neden olmuştur. Bu gelişme, gelişmiş olan ülkelerle gelişmekte olan ülkeler arasında ki ticaret hacminde artışa neden olmuş ve Euro Alanı içerisindeki ticaret hacminin nispi olarak daha az görünmesine sebebiyet vermiştir[138].

Euroya geçiş sonrası Avrupa Birliği ülkeleri arasında ticaret hareketleri kıyaslandığında, Euro Alanı ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretin diğer Avrupa Birliğine üye ülkelerle olan ticaretlerine oranla daha hızlı arttığı görülmektedir. Konu ile ilgili olarak yapılan bazı akademik çalışmalara göre Euroya geçiş Euro Alanı içerisindeki ülkelerin ticaretini yüzde 5-15 arası artırmıştır[139]. Bu artışın yanında önemli olan bir husus, Euroya geçiş yapmamış olan devletlerle olan ticaret miktarının azalmamış olmasıdır; yani ortak para birimine geçişin ticareti bozucu etkisi olmamıştır[140].

Şekil 3.2. Avrupa Birliği Dış Ticaret Yapısı (ithalat ve ihracat toplamı/milyon Euro)

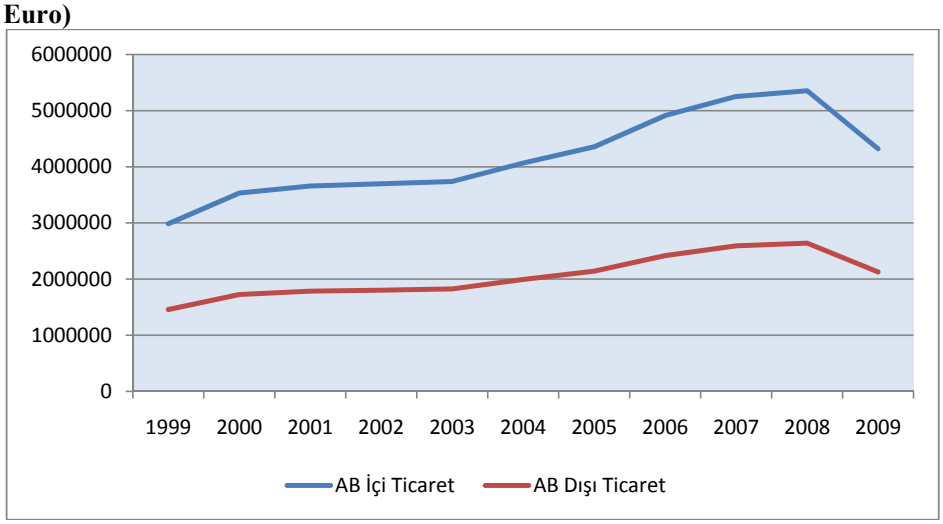

Kaynak: Eurostat

[138] Baldwin, 2006:126.
[139] Baldwin, DiNino, Fontagné, De Santis & Taglioni, 2008:130.
[140] a.g.e. s. 110

Euro Alanı ile ilgili doğrudan yabancı yatırım hareketlerine yönelik birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalara göre bazı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. İlk olarak ortak para politikasına dahil ülkeler arası hareketleri inceleyen bazı çalışmalara göre Euro Alanı ülkeleri arasında yabancı sermaye akışı yüzde 14 – 36 arası artmıştır[141]. Yine konu ile ilgili diğer bir çalışma da doğrudan yabancı yatırımların Euroya üye olmayan Avrupa ülkelerinden Euro Alanı ülkelerine doğru yön değiştirdiğini göstermektedir[142]. Euro Alanı ülkeleri ile dünyanın geri kalanını mukayese eden bazı akademik çalışmalar ise, Euro Alanına olan doğrudan yabancı yatırımların arttığını ve aynı zamanda Avrupa firmalarının da dışarıya olan doğrudan yatırımlarının arttığını göstermektedir[143]. Ticaret hareketleri ile yakından ilişkili olan diğer bir konu şirket birleşmeleri ve devralmalarıdır. Bu alan ile ilgili istatistikler incelendiğinde de, Euroya geçiş sonrası Euro Alanı içerisinde şirket devralmalarının ve birleşmelerinin arttığı görülmektedir[144].

Özetle, konu ile ilgili çalışmalar Euro Alanının ortak para politikasına geçiş sonrasında yatırım hareketlerinde olumlu sinyaller göstermektedir. Ancak burada unutulmaması gereken bir husus, ticaret hareketlerindeki değişimin sadece Euroya geçiş ile izah edilmesi mümkün değildir. Bu konuda birbiri ile ilişkili birçok farklı unsur mevcuttur.

3.1.3. Kur Düzeyi

Ekonomik ve Parasal Birliğin kurulmasında üye devletlerin güçlü bir para birimine sahip olma ve döviz kuru hareketlerinden kaynaklı ekonomik dalgalanmaların sona erdirilmesi yönündeki arzuları önemli bir pay sahibidir. Parasal birlik öncesinde birlik ülkeleri döviz kurlarından kaynaklı birçok sorun yaşamıştır. Bu sorunlar kıta genelinde ekonominin istikrarını olumsuz etkilediğinden, Euro büyük bir beklenti ile karşılanmıştır. Diğer önemli bir husus ise Avrupa'nın

---

[141] Petroulas, 2006:26.
Sousa & Lochard, 2009:27.
[142] Taylor, 2008:22.
[143] Petroulas, 2006:26.
Foad 2007:19.
[144] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008:37

Amerikan Dolarına alternatif bir para birimine sahip olma isteğidir. Tüm bu nedenlerden kaynaklı olarak Euronun ilk dönem performansı küresel düzeyde büyük bir merak ile takip edilmiştir.

1999 yılında yürürlüğe girmesi ile beraber Euro ilk başta önemli para birimlerine karşı değer kaybı yaşamıştır. ABD Dolarına karşı Haziran 2001'de en düşük seviyesi olan 0.85 düzeyine kadar gerilemiştir. 2002 ortalarından itibaren toparlanmaya başlayan Euro, 2005 yılında kısmi bir duraklama yaşasa da, tekrar toparlanarak Dolara karşı değer kazanmaya devam etmiş ve Mart 2008'de 1.60 seviyesini görmüştür.

Kur seviyesindeki hareketleri açıklamaya çalışırken, faiz hadlerindeki değişimlere bakmak gerekmektedir. Euronun değer kaybettiği dönemlerde ABD deki kısa dönemli faiz oranları Avrupa'ya göre daha yüksek durumda bulunmaktaydı. Aynı dönemde GSYİH artış oranı ve tahmini büyüme potansiyeli ABD'de Euro Alanına oranla daha yüksekti. Ancak ABD'de bilişim sektöründeki yapay genişlemenin sona ermesi[145] ve cari açığın artmasıyla beraber Euro Dolar karşısında değer kazanmaya başlamıştır. 2005 yılında ABD'de faiz oranlarının Euro Alanı faiz oranlarının üstüne çıkmasıyla Euro yeniden Dolar karşısında değer kaybetme sürecine girmiştir. Euronun 2006 itibarıyla değer kazanması ise Avrupa ile ABD arasındaki faiz farkının kapanmaya başlaması ile beraber gerçekleşmiştir. Aynı zamanda Avrupa uzun süren kötü büyüme performansından kurtulmaya başlamış ve ABD de cari açık sorunu ortaya çıkmıştır. Euronun Dolar karşısında değer kazanmasına rağmen, Euro Alanının dış ticaret dengesi 1999 yılında Euronun işlemlerde kullanılmaya başlamasından itibaren ilk on yıllık dönemde pozitif olarak gerçekleşmiştir[146].

---

[145] 1998-2001 yılları arasında ABD'de yaşanan süreç neticesinde ortaya çıkan "Dot com" krizi kastedilmektedir.
[146] European Commission, 2009:157.

Şekil 3.3. Euronun Dolar Cinsinden Değeri

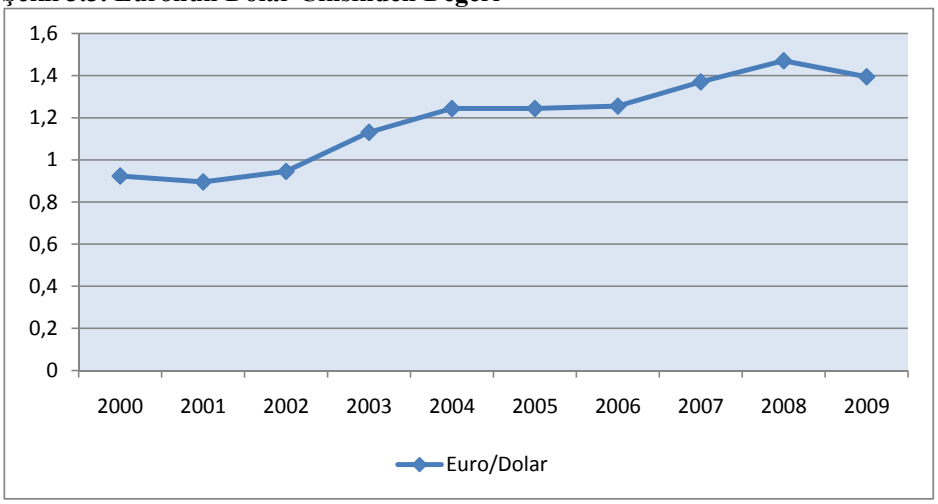

Kaynak: Eurostat

2007 yılında başlayan küresel ekonomik kriz sonrasında Dolar Euro karşısında değer kazanmaya başlamış ancak 2008 yılı ortasından itibaren süreç tekrardan tersine dönmüştür. Krizin etkilerinin yoğunlaştığı bir dönemde Dolara olan talebin artması ise, Doların tarihi olarak rezerv para olma konumunun gücüne bağlanmaktadır[147]. Ancak, Doların bu yükselişi geçici olmuş ve mali piyasalarda yeniden güven ortamının oluşmaya başlamasıyla beraber Euro/Dolar paritesi kriz öncesi seviyelerine geri dönmüştür.

3.1.4. Küresel Ekonomik Kriz ve Euro

Amerika'da konut kredilerinden kaynaklı olarak 2007 yılında başlayan küresel ekonomik krizin Avrupa geneli bankacılık hizmetlerinde etkilerini göstermeye başlaması ile beraber, reel sektör bu süreçten hızlı şekilde etkilenmiştir. Kredi imkanlarının daralması, şirketlerin finansman sorunları yaşamaya başlamaları, yatırımların ve tüketimin Avrupa genelinde daralması birbirini takip etmiştir. Tüm bu gelişmeler, toplam talepte ani bir daralmaya neden olmuş ve bu bölümün başında büyüme, istihdam vb. göstergelerde bahsi geçen bozulmalar meydana gelmiştir. Krizin başladığı dönemde yüksek enerji fiyatları, Euro'nun Dolara karşı değerli oluşu

147 Smaghi, "The Euro Area's Exchange Rate Policy and the Experience with International Monetary Coordination during the Crisis" Conference Speech,Brussels, 6 Nisan 2009

ve sıkı para politikasının sürdürülmesi Avrupa genelinde ekonomiyi olumsuz etkileyen ilave faktörler olmuştur.[148]

Küresel ekonomik kriz Euro Alanının 2009 yılında ortalama yüzde 4,1 seviyesinde küçülmesine sebep olmuştur. Euro Alanındaki tüm ülkeler 2009 yılında küçülmüş, İspanya, İrlanda ve Slovakya'da işsizlik oranı yüzde 10 düzeyini aşmıştır. Küresel ekonomik kriz Euro Alanı içerisinde en ağır şekilde Yunanistan'ı ve İrlanda'yı etkilemiştir[149]. Yunanistan ve İrlanda'nın borçlarını ödeyememe tehlikesi ile karşı karşıya kalması ile beraber acil önlem ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Yunanistan ve İrlanda ekonomileri Euro Alanı içerisinde büyük bir ağırlığa sahip değildir. Ancak Yunanistan ve İrlanda'nın borçlarını ödeyememesi ve Euro Alanını terk etmesi durumunda Euro'nun geleceği tehlike altına girecektir. Bir ülkelerin sistem dışında kalması otomatik olarak benzer durumda olan diğer ülkelerde de aynı beklentilerin ortaya çıkmasına yol açabilecektir. Bu çerçevede Euro Alanının devamlılığına olan güvenin sarsılmaması için müdahale gerekli görülmüş olup öncelikli olarak 2 Mayıs 2010 tarihinde Euro Alanı ülkeleri ve IMF tarafından Yunanistan'a 110 milyar Euro kredi verilmesi onaylanmıştır. Ayrıca, Euro Alanı ülkelerine yönelik olarak 750 milyar Euro tutarında bir fon kurulmasına karar verilmiştir. Aynı dönemde İrlanda yardım almaktan kaçınarak, süreci kendi politikaları ile atlatmaya çalışmıştır. Ancak İrlanda'da da krizin boyutunun büyümesi ile beraber Kasım ayında AB ve IMF'den yardım talebinde bulunmuştur. Bu kapsamda yapılan görüşmeler çerçevesinde İrlanda'ya 85 milyar Euro kredi verilmesi kararlaştırılmıştır.

Küresel ekonomik kriz öncesinde Avrupa genelinde izlenen temel göstergeler Maastricht Kriterleri olmuştur. Verimlilik, borç/özsermaye oranı, tasarruf-yatırım dengesi ve cari açık benzeri değişkenler izlenmekle beraber, bu değişkenlere ilişkin herhangi bir kriter seti oluşturulmamıştır. Bu durumda, üye ülkeler Maastricht Kriterlerini sağlamak hususunda çaba sarf ederken, diğer göstergelere ilişkin politikalar hükümetlerin inisiyatiflerine bırakılmıştır. Komisyon ve Avrupa Merkez Bankası bu sorunu analiz ederek harekete geçmişlerdir. İlk olarak Avrupa

148 Watt, 2008:12.

149 Yunanistan ve İrlanda ekonomilerinin geçirmiş oldukları süreç 3.2 başlığı altında ülke örneklerinde ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Komisyonu, başkanlığını eski IMF Yönetim Direktörü Jacques de Larosiere'in bulunduğu geçici bir üst düzey finansal denetim grubu atamıştır. Oluşturulan grup tarafından gerekli analizler yapılarak 2009 yılının Şubat ayında rapor hazırlamıştır.[150]

Tablo 3.3. Küresel Ekonomik Kriz Sürecinde Maastricht Kriterlerine Göre Euro Alanı Performansı (%)

	2007	2008	2009
Enflasyon	2,1	3,3	0,3
Uzun Dönem Faiz Oranı	4,32	4,30	3,82
Borç Stoku/GSYH	66,2	69,7	79,0
Bütçe Açığı/GSYH	-0,6	-2,0	-6,3

Kaynak: Eurostat

İlgili Rapora göre ülkelerin dış pozisyonlarına, rekabet güçlerine ve yurtiçi dengelerine ilişkin göstergeler belirlenerek, bu göstergelerde bozulma olması durumunda Konsey tarafından çeşitli önlemler alınması kararlaştırılmıştır. Benzer biçimde ülkelerin özel sektör dahil, borç durumlarını gösteren, varlık fiyatları ve kullanılan toplam kredileri takip eden bir sistem yoluyla üye ülkelerin izlenmeleri önerilmiştir. Bu çerçevede Avrupa Sistemik Risk Kurulu[151] ve entegre bir Avrupa Finansal Denetim Sistemi[152] (bankacılık, sigorta ve menkul değer) kurulması Raporda tavsiye edilmiştir.

3.1.5. Maliye Politikası Alanındaki Sorunlar

Euro Alanında 1999-2009 döneminde maliye politikasına ilişkin sürecin yönetiminde çeşitli sorunlar yaşanmıştır. İlk problem henüz başlangıç aşamasında, 1999 yılında Euro'ya geçişte yaşanmıştır. Maasthricht Kriterleri gereğince kamu borç stokunun GSYH'ye oranının yüzde 60 seviyesini geçmemesi gerekirken Belçika'yı dahil etmek için bu hükümde yumuşamaya gidilmiş ve borç stokunun

[150] "Report of the High Level Financial Supervision in the EU" Chaired by Jacques de Larosiere, 28 Şubat 2009, Brüksel
[151] European systemic risk board (ESRB)
[152] European System of Financial Supervisors (ESFS)

yüzde 60 seviyesinin üzerinde olunsa bile azalan bir seyir içerisinde olunması durumunda Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olunabileceği belirtilmiştir. Bu yaklaşım İtalya ve Yunanistan gibi ülkelerin yüksek kamu borçlarına rağmen Euro'ya geçmelerine imkan vermiştir. Bu yaklaşım ortak para politikasının maliye politikası ayağının gerektiğinde esneyebilecek bir yapıda olduğu yönünde kanaatin doğmasına yol açmıştır.

Almanya ve Fransa gibi büyük ekonomiler maliye politikasına ilişkin kuralları ihlal ettikleri halde, gerekli yaptırımlara tabi olmamışlardır.[153] Bu ülkelerin Euro Alanı içerisindeki güçlü konumları kendilerine, kuralları gerektiğinde menfaatleri doğrultusunda esnetme imkanı vermiştir. Ancak daha küçük ekonomiler aynı kriterleri sağlayamadıkları durumda farklı şekilde yaptırımlara tabi olabilirler. Bu durum sistem içerisinde çifte standart olduğunu göstermekte ve üye ülkelerin kurallara olan saygılarını yitirmelerine neden olmaktadır.

Maliye politikasına ilişkin olarak eksik kalan diğer bir husus ise, herhangi bir şekilde, örneğin ekonomik bir kriz neticesinde, üye ülkelerin Maastricht Kriterlerinden uzaklaşmaları durumunda tekrar bu kriterleri ne şekilde sağlayacaklarına ilişkin bir Euro Alanı politikası olmamasıdır. Bu durumdaki üye devletlerden ilgili kriterleri tekrardan sağlamaları beklenmektedir. Ancak, bu süreçte ortaya çıkacak olan ekonomik ve sosyal sorunlarla mücadele konusunda herhangi bir Euro Alanı politika çerçevesi bulunmamaktadır.

Öte yandan, Euronun kullanımı ülkelerdeki iç gelişmeler ile döviz kuru ve faiz haddi arasındaki ilişkiyi zayıflatmaktadır. Normal şartlarda, herhangi bir ülkede yaşanan siyasi, ekonomik vb. gelişmeler, ilgili ülkenin para birimini ve borçlanma maliyetini etkilerken, Euro'ya geçiş yapan ülkelerde bu ilişki zayıflamıştır. Kur ve faiz riski ortak para politikası sayesinde azaldığı için, Euro Alanındaki politikacılar bir takım kararlarının ekonomik karşılığı olmayacağı varsayımı ile ihtiyatsız şekilde davranabilmektedirler.

---

[153] Wyplosz, "Can the Satbility and Growth Pact be Made to Work?" 22.09.2010 <http://wallstreetpit.com/46877- eurozone-reform-not-yet-fiscal-discipline-but-a-good-start>

Euro'nun oluşturulmasından sonra dikkatler sürekli Maastricht Kriterlerine yönelik olmuştur ve analizler bu kriterler üzerinden yapılmıştır. Kriz göstermiştir ki bütçe açığı ve borç stokuna ilişkin kriterler ülkeleri korumakta yetersiz kalmaktadır, İspanya ve İrlanda 2000-2008 döneminde bu kriterlerde çok başarılı bir performans sergilemelerine rağmen, krizde en ağır darbeyi almışlardır. Ekonomik ve Parasal Birlikte sadece maliye politikasına ilişkin bu iki kriterin takip edilmesinin Euronun sürdürülebilirliği açısından yeterli olduğu varsayımı ortadan kalkmıştır.

3.1.6. Küresel Ekonomik Krizde Euro Kullanan ve Kullanmayan AB Ülkelerinin Değerlendirmesi

Avrupa Birliği içerisinde Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil ülkeler ile kendi para birimlerini kullanan ülkeler beraber incelendiğinde ne gibi sonuçlara ulaşılmaktadır? Euronun küresel ekonomik kriz sürecindeki etkileri konusunda her ülkede farklı tartışmalar mevcut olmakla beraber, bu bölümde yapılan analizlerden bazı sonuçlara varılmaktadır.

Bir defa ülkelerin, ortak para politikasına dahil olmaları küresel ekonomik kriz sürecinde Euro'yu kullanan ülkelerde hızlı sermaye kaçışlarını engellemiştir. İlgili ülkelerin bir kısmı kendi para birimlerini kullanmaları durumunda kriz ortamında farklı sonuçlar ile karşı karşıya kalacaklardı. Dalgalı kur sistemini kullanmaları durumunda hızlı şekilde para birimlerinde değer kaybı gözlenecek, sabit döviz kuru sisteminde ise kur seviyesini korumak adına ülke dışına döviz kaçışına tahammül etmek durumunda kalacak veya sabit kur sistemini terk ederek ani bir kararla dalgalı kur sistemine geçmek zorunda kalacaklardı. Nitekim Euro'ya bağlı sabit döviz kuru sistemi uygulayan Macaristan 2008 yılı Şubat ayında dalgalı döviz kuru sistemine geçiş yapmak durumunda kalmıştır. Dalgalı kur sistemine sahip olan İzlanda'da ise Kron Euro'ya karşı 2008 yılının ilk sekiz ayında yüzde 35 değer kaybetmiştir. Aynı yıl İzlanda'da enflasyon yüzde 12,8 seviyesine, 2009 yılında ise yüzde 16,3 düzeyine kadar yükselmiştir.

Maastricht Kriterlerinden olan uzun dönemli faiz oranları Euro'ya geçiş yapmamış olan Avrupa ülkelerinde küresel ekonomik kriz neticesinde önemli ölçüde yükselirken, İrlanda ve Yunanistan gibi krizden önemli ölçüde etkilenen Euro Alanı ülkelerinde aşırı derecede yükselmemiştir. Örneğin 2009 yılında Macaristan'da uzun dönem faiz oranı yüzde 9,1, İzlanda'da 2008 yılında yüzde 11,1 seviyelerine yükselirken Yunanistan ve İrlanda'da aynı oran 2009 yılında yüzde 5,2 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Ancak, Euro Alanının parçası olmak küresel ekonomik kriz sürecinde her zaman olumlu katkıda bulunmamaktadır. Öncelikle, ortak para politikasına dahil ülkelerden bir kısmının yaşadığı sorunlar, diğer üyelere daha çabuk sirayet edebilmektedir. Bu etkinin arkasında, ortak para biriminin kullanılması ile beraber ülkeler arasında reel ve finansal sektörlerde entegrasyonun artması yatmaktadır. Artan ticari bütünleşme ile beraber özellikle bankacılık sektöründe Euro Alanı ülkelerinin birbirleri ile bağı güçlenmiştir. Örneğin Yunanistan'a yüklü şekilde borç veren İspanya ve Portekiz olası bir borç ödeyememe durumunda en büyük zararı görecek olan ülkelerdir. Benzer şekilde, Fransa ve Almanya bankaları yüklü miktarda İspanya'ya ait hazine bonosu tutmaktadır. Bu bütünleşmiş yapı, ekonomisi zayıf duruma düşen ülkelerin hazine bonolarını elinde tutan ülkelerin ve bankaların kredibiletisini olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, Euroya geçildikten sonra Euro Alanı ülkeleri arasında ticaretin artması ile beraber, üye devletlerin toplam tüketimlerinde ve enflasyonlarında yaşanan değişim diğer ülkeleri de önemli ölçüde etkilemektedir.

İkinci önemli nokta ise kriz sonrası toparlanma sürecinin uzunluğudur. Bu etkinin arkasında döviz kurları yoluyla denkleştirme mekanizmasının çalışmaması yatmaktadır. Polonya gibi ortak para politikası dışarısında yer alan ülkelerde para birimleri kriz sırasında Euro'ya karşı değer kaybederek toparlanmaya yardımcı olurken, Yunanistan, İrlanda gibi krizden büyük ölçekte etkilenen ülkeler döviz kurlarında ayarlamalar yaparak krizin etkisi hafifletme imkanından yoksun olmuşlardır. Polonya, Çek Cumhuriyeti, Birleşik Krallık gibi Euro Alanı dışında yer alıp dalgalı kur sistemini uygulayan ülkelerin cari açıklarının GSYH'ye oranı 2009

yılında yüzde 1 seviyelerine inmiştir. Ancak Yunanistan, Portekiz cari açıklarının GSYH'ye oranını 2009 yılında yüzde 10 seviyesinin altına indirememişlerdir.

Şekil 3.4. Euroya Geçiş Yapmış/Yapmamış Ülkeler Uzun Dönem Faiz Oranları Mukayesesi (Küresel Ekonomik Kriz Dönemi, %)

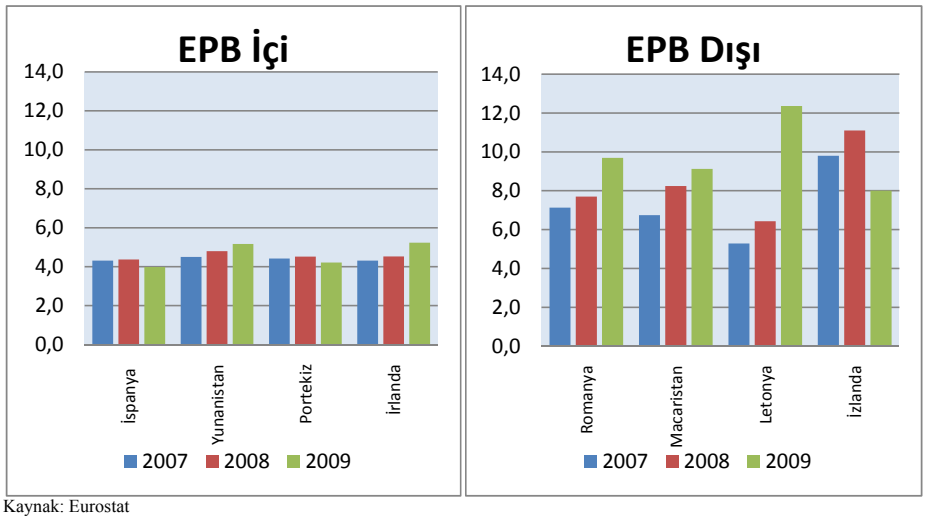

Kaynak: Eurostat

Özetle, küresel ekonomik kriz sürecinde Euro Alanı ülkeleri ile kendi para birimlerini kullanan ülkeler arasında temel farklar krize giriş ve çıkışta kendini göstermiştir. Euro Alanı ülkeleri krizin başlangıcında ortak para politikasının kredibilitesinden kaynaklanan bir korumadan faydalanmışlardır. Bu sayede, döviz kurları ve faiz hadlerinde önemli dalgalanmalar yaşamamışlardır. Ancak krizden çıkışta Euro kullanmayan ve kendi para birimine sahip Avrupa ülkeleri para birimlerinin değer kaybetmesinden ve bağımsız para politikası kullanabilmenin avantajlarından yararlanarak daha hızlı toparlanmışlarıdır.

3.1.7. Euro Alanında Neler Yapılabilir?

Euro Alanında küresel ekonomik kriz neticesinde yaşananlar, Ekonomik ve Parasal Birliğin maliye politikası ayağına ilişkin sorunların varlığını ortaya çıkarmış ve bu kapsamda yapılması gereken bazı düzenlemelere ilişkin öneriler getirilmiştir.

Öncelikli olarak Komisyona ekonomik konularda daha fazla yetki verilebileceğine ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır. Mevcut durumda ekonomik kriz

dönemlerinde inisiyatifin kim tarafından ve ne şekilde alınacağı konusu belli değildir. Ülke liderleri bir araya gelmekte ve krizin boyutunu, ülkelerinin menfaatlerini göz önüne alarak çözüm üretmeye çalışmaktadırlar. Bu da karar alma sürecini ağırlaştırmakta ve farklı ülkelerin farklı muameleler görmelerine neden olacak bir durum ortaya koymaktadır.

Ayrıca, Yunanistan'da yaşanan durum Komisyonun üye ülkeleri daha yakından takip etmesi gerektiğini göstermiştir. Bahsi geçtiği üzere, Yunanistan 2001-2006 arasında bütçe açığına ilişkin kriter olan yüzde 3 düzeyini ihlal etmiş ancak rakamlarla oynayarak mevcut durumu olduğundan iyi göstermiştir. Bu çerçevede, istatistiklerin doğruluğunun, ülkelerin mevcut durumunun ne olduğunun daha yakın takibi ve denetimi gereklidir.

Bankalara ilişkin daha güçlü mali analizlerin yapılması gerekmektedir. Küresel ekonomik kriz neticesinde bazı önemli bankaların, yüklü miktarda zayıf ekonomilere sahip ülkelerin hazine bonolarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Bu durum ilgili bankaların kredibilitesini olumsuz etkilemiştir.

Tek tip düzenlenmiş bir formül, tüm üye devletlerin ekonomik istikrarları açısından yeterli olmamaktadır. Üye ülkelerin ayrı ayrı Komisyon tarafından takibi ve yaşanan ekonomik sıkıntılarda farklı çözümlerin bu ülkelere sunulması gerekmektedir. Sadece Maastricht Kriterlerinin sağlamanın da tek başına çözüm olmadığı yaşanan küresek ekonomik krizde ortaya çıkmıştır.

3.1.8. Euro Alanı Ülkelerinin Yakınsaması

Euro Alanının ilk on yıllık dönemi sonunda incelenmesi gereken diğer bir husus ise, parasal birliğe dahil olan ülke ekonomilerinin birbirlerine yakınsama derecesidir. Ekonomik olarak görece daha geride olan ülkelerin geçen on yıllık dönemde yaşamış oldukları süreç, yeni üye olacak ülkeler açısından önem taşımaktadır. Bu kapsamda Euro Alanı incelendiğinde, 1999 yılı kişi başı gelir seviyesine göre üç ülkenin diğer Euro Alanı ülkelerine göre daha geride oldukları görülmektedir. Bu ülkeler İspanya, Portekiz ve Yunanistan'dır. Euro Alanı kişi başı gelir seviyesi 100 kabul edildiğinde İspanya, Portekiz ve Yunanistan üye oldukları

yılda sırasıyla 83, 70 ve 75 seviyelerinde bulunmaktaydılar. Diğer üye ülkeler ise Euroya geçiş yaptıklarında kişi başı gelir seviyesinde birbirlerine görece daha yakın seviyedeydiler.[154]

İlk on yıllık dönem sonunda ise kişi başı gelirde, Portekiz'de az miktarda, Yunanistan ve İspanya'da önemli ölçüde gelişme gözlenmiştir. Kişi başı gelirde Euro Alanı=100 kabul edildiğinde, İspanya, 1999 yılındaki 82 seviyesinden 2009 yılında 95'e yükselerek İtalya gibi önemli bir üyeyi geride bırakmıştır. Yunanistan aynı dönemde 75 düzeyinden 85'e yükselirken, Portekiz'de sadece 2 puanlık bir artış yaşanmıştır.

Şekil 3.5. Euro Alanı ülkelerinin Parasal Birliğe Geçişte Kişi Başı GSYH Mukayeseleri (Euro Alanı =100)

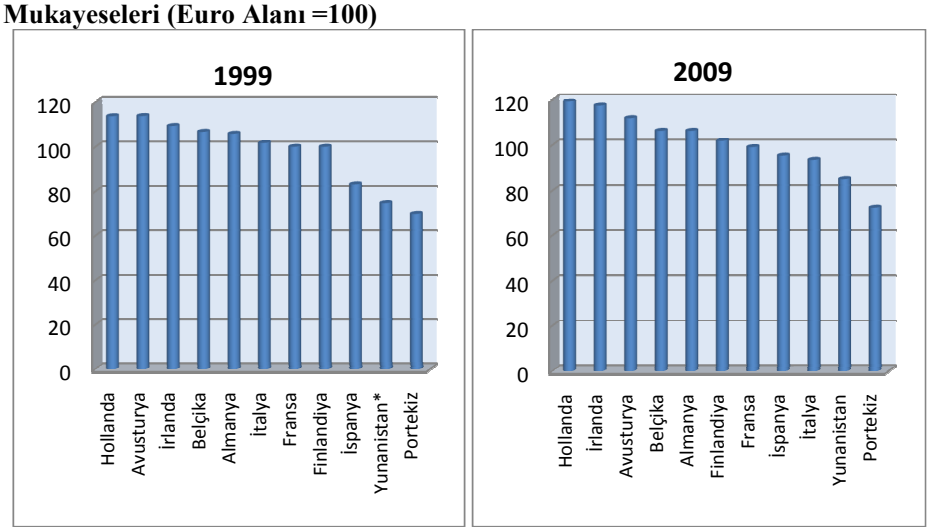

Kaynak: Eurostat
*Yunanistan 2001 yılında Euroya geçiş yaptığı için ilgili değer 2001 yılına aittir.

Fiyat seviyeleri incelendiğinde, İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ın ortak para politikası öncesindeki döneme oranla gelişme kaydettikleri görülmektedir. 1990-1998 arasında enflasyon İspanya'da ortalama yüzde 4,4, Portekiz'de ortalama yüzde 6,2 ve Yunanistan'da ortalama yüzde 12 düzeyindeyken 1999-2009 döneminde bu oranlar önemli ölçüde azalarak İspanya'da 2,9, Portekiz'de 2,6 ve Yunanistan'da 3,1 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ancak 1999-2009 döneminde Euro Alanı ortalama

[154] Bkz. Şekil 3-4.

enflasyon seviyesi yüzde 2 düzeyinde gerçekleşmiş ve bu üç ülke fiyat istikrarı konusunda en başarısız Euro Alanı ülkeleri olmuşlardır.

İstihdam oranlarına bakıldığında 1999 yılında yüzde 60 seviyesinin altında istihdam oranına sahip üç Euro Alanı ülkesi olarak İtalya, İspanya ve Yunanistan bulunmaktadır. Bu ülkelerden İspanya ve Yunanistan 2009 yılında yüzde 60 düzeyine ulaşırken, İtalya yüzde 57,5 ile en düşük istihdam oranına sahip Euro Alanı ülkesi olmuştur. Benzer şekilde bu üç ülke Euro Alanında en düşük kadın istihdam oranlarına sahip ülkelerdir. 1999 yılında İtalya ve İspanya yüzde 40 seviyesinin, Yunanistan'da ise yüzde 45 seviyesinin altında kadın istihdam oranı mevcutken, 2009 yılında İspanya'da bu oran yüzde 52,8, İtalya'da yüzde 46,4 ve Yunanistan'da yüzde 48,9 olarak gerçekleşmiştir.

İstihdamın sektörel dağılımına bakıldığında, 1999 yılında toplam istihdam içerisinde tarımın payının yüzde 10 seviyesinin üzerinde olduğu iki ülke Yunanistan (yüzde 17) ve Portekiz'dir (yüzde 12,1). 2009 yılına gelindiğindeyse, tarımda çalışanların toplam istihdam içerisindeki payı Yunanistan'da yüzde 12, Portekiz'de ise yüzde 11 seviyesine gerilemiştir. Diğer Euro Alanı ülkeleri toplam istihdam içerisinde yüzde 5 düzeyinin altında tarım istihdamına sahiptirler[155].

Şekil 3.6. İstihdamın Sektörel Dağılımı: Euro Alanı – Yunanistan

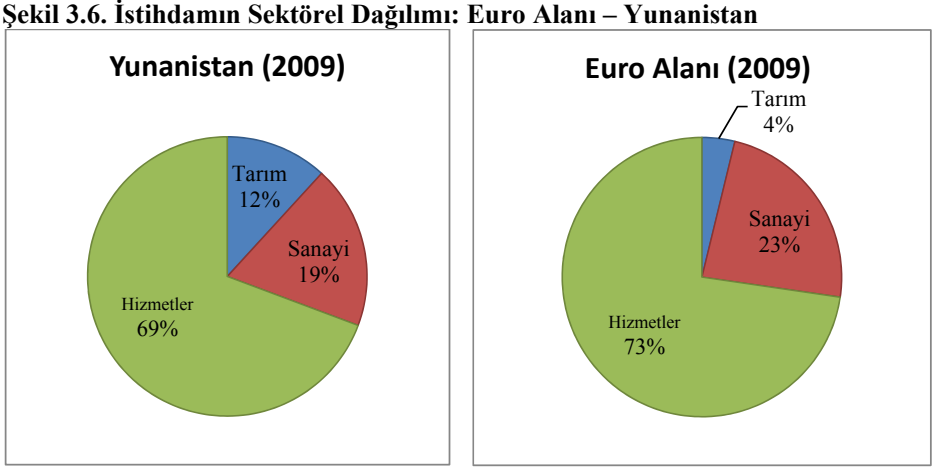

Kaynak: Eurostat

[155] Sadece İrlanda toplam istihdam içinde yüzde 5,3 düzeyinde tarım istihdamına sahiptir.

1999-2009 döneminde Euro Alanı ülkelerinin cari açıklarının GSYH'lerine ortalaması yüzde 0,3 düzeyindeyken, bu oran aynı dönemde İspanya'da yüzde 5,9, Portekiz'de yüzde 9,2 ve Yunanistan'da yüzde 8,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı oranlar 1996-2000 döneminde İspanya'da yüzde 1,1, Portekiz'de yüzde 7,3 ve Yunanistan'da yüzde 4 düzeyinde gerçekleşmiştir. 1999-2009 dönemi incelendiğinde diğer Euro Alanı ülkeleri içerisinde cari açık ortalamasının en yüksek olduğu ülkenin yüzde 2 ile İrlanda olduğu görülmektedir.

1999-2009 döneminde Euro Alanı ülkelerinde sermaye hareketleri incelendiğinde yine enflasyonun en yüksek gerçekleştiği İspanya, Yunanistan ve Portekiz'e diğer Euro Alanı ülkelerine kıyasla yüksek oranda sermaye girişi olduğu görülmektedir[156]. Bu üç ülkeden ile beraber Euro Alanı ülkeleri arasında en fazla net sermaye girişi Fransa ve İtalya'ya olmuştur. Aynı dönemde AB içinde olup Euro Alanı dışında yer alan Polonya, İspanya, Yunanistan ve Portekiz'den sonra en fazla sermaye girişi olan ülkedir. Diğer bir ifade ile, 1999 yılında reel yakınsama düzeyi en düşük olan ülkeler 1999-2009 döneminde en fazla net sermaye girişini yaşayan ülkeler olmuşlardır. Benzer şekilde konut piyasasındaki fiyat hareketleri incelendiğinde 1999-2009 döneminde fiyatların en fazla yükseldiği iki Euro Alanı ülkesinin İspanya ve Yunanistan olduğu görülmektedir. Bu iki ülkeyi ise İrlanda takip etmektedir[157].

Özetle, reel yakınsama konusunda 1999 yılında Euro Alanı ülkelerinin gerisinde bulunan üç ülke özellikle dikkati çekmektedir. Bu ülkeler İspanya, Yunanistan ve Portekiz'dir. Geride kalan on yıllık süre zarfında bu ülkeler Euro Alanına yakınsama konusunda mesafe kat etmekle beraber, fiyat istikrarı, cari açık vb. konularda en fazla sorun yaşayan ülkeler olmuşlardır.

---

[156] Finans Hesabına ilişkin ilgili Eurostat verileri EK 4'te yer almaktadır.
[157] Eurostat, "HICP (2005=100) - Annual Data (average index and rate of change)" 07.10.2010, <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

Şekil 3.7. Euro Alanı – Yunanistan Euro Alanı, İspanya, Yunanistan ve Portekiz Cari Açık Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)

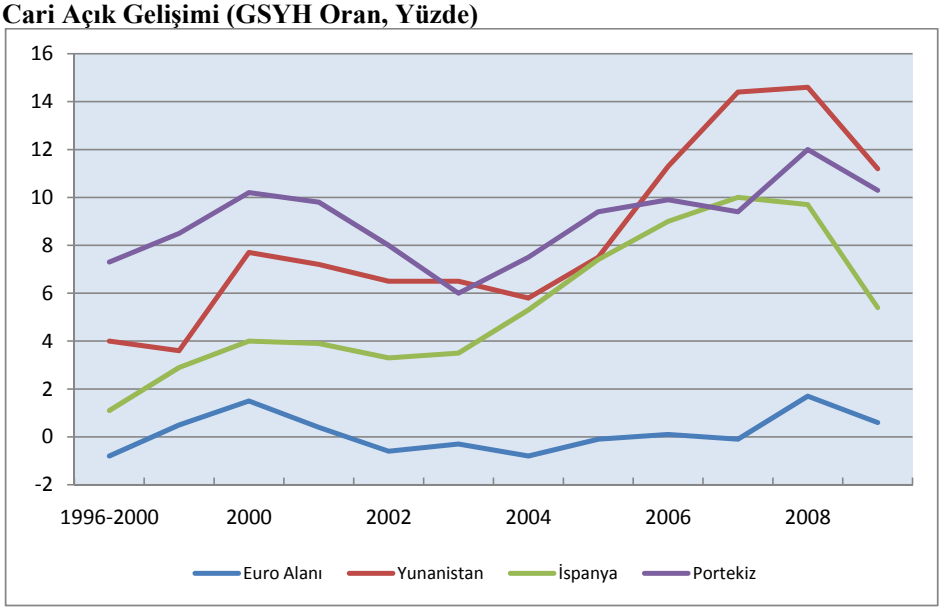

Kaynak:Eurostat

3.2. Parasal Birliğe Geçiş Süreci ve Parasal Birliğin İlk Dönemine İlişkin Ülke Tecrübeleri

Euro Alanının ekonomik performansı, parasal birliğin başarısı ve Avrupa Birliğinin geleceği açısından büyük önem taşımakta olduğundan, uluslararası düzeyde önemle takip edilmektedir. Ancak, Türkiye özelinde diğer önemli bir husus ise ortak para politikasına dahil olan ve olmayan ülkelerin ekonomik performanslarının incelenmesidir. Bu kapsamda Avrupa Birliğinin ortalama milli gelir seviyesinin gerisindeyken Birlik üyesi olan İspanya, İtalya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan ile Euro Alanına henüz dahil olmamış olan Birleşik Krallık ve Polonya'nın ekonomik performansları incelenmiştir.

3.2.1. İspanya

İspanya Avrupa Birliğinin ikinci genişleme sürecinin parçası olarak 1986 yılında Birliğe üye olmuştur. Daha sonra Döviz Kuru Mekanizmasına dahil olmuş ve 1 Ocak 1999 tarihinde de Euroya geçmiştir. 1980'lerin sonuna doğru ve 1990'ların başında İspanya dönemin uluslararası konjonktürüne paralel olarak hızlı bir şekilde

liberalizasyon ve global piyasalara entegrasyon politikalarını uygulamaya koymuştur.

Yine doksanlı yıllarda İspanya enflasyona karşı sert bir mücadeleye girişerek fiyat istikrarını sağlamıştır. 1998 yılına gelindiğinde, İspanya ekonomisi Maastricht Kriterlerine uyum sağlamış ve Parasal Birliğe üye olmaya hazır hale gelmiştir. İspanya parasal birliğe üye olduktan sonra, 2000'li yılların başında birçok Avrupa Birliğine üye devlete oranla daha başarılı bir ekonomik performans sergilemiş ve bu dönemde yılda ortalama 3,75 seviyelerinde büyüme gerçekleştirmiştir. İspanya aynı dönemde istihdama ilişkin olarak yıllık ortalama yüzde 3,5 büyüme kaydetmiştir.

Şekil 3.8. İspanya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

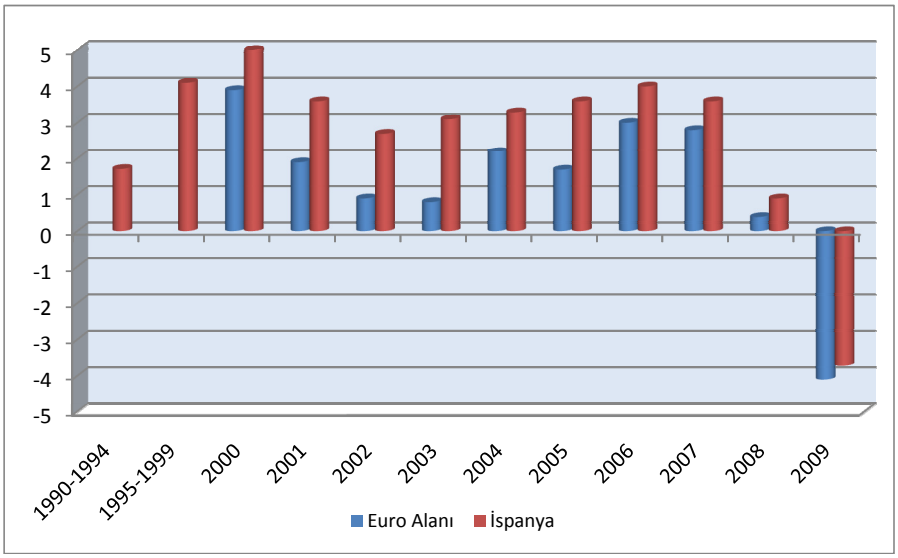

Kaynak: Eurostat

İspanya'da Parasal Birliğe üye olunması ve Euroya geçilmesiyle beraber risk piriminin düşmesi, özel sektörün ve hanehalklarının tercihlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Örneğin hanehalklarının tasarrufları azalmış ve tüketimlerinde artış gözlemlenmiştir[158]. Finansal entegrasyon ve serbestleşme sermaye hareketlerini hızlandırarak yatırıma olumlu etkide bulunmuştur. Aynı dönemde kredi kullanımında

[158]Elcano Royal, 2006:81.

çok büyük bir artış gözlenmiş, yıllık bazda yüzde 20 kredi artışı yaşanmıştır[159]. Tüm bu gelişmeler neticesinde 1999-2008 döneminde İspanya'da cari açık büyüyerek GSYH'nin yüzde 10'u düzeylerine ulaşmıştır.

Bu gelişmelerin açıklanmasında bir kaç önemli hususa değinilebilir. Bunlar Euroya geçişteki kur düzeyi, mali politikalar ve ekonomiden sorumlu kurumların yapısı, işgücü ve mal piyasalarının işleyişi ve bazı önemli sektörlerdeki intibak sorunu olarak özetlenebilir[160].

Bahsi geçen bu hususlardan ilki Euroya geçişteki kur düzeyidir. Euroya geçişte belirlenen merkezi kur, 1998 yılının son işgünündeki seviye olarak geçerli olmuştur. Doksanların başında 128 İspanya Pesetası 1 ECU'ya eşit seviyede bulunmaktaydı. Halbuki Euroya geçişte 166 Peseta 1 Euro olarak merkezi kur belirlenmiştir. Bu ise yüzde 30 devalüasyon anlamına gelmektir ve tamamı 1992-1993 yılları arasında gerçekleşmiştir.

Şekil 3.9. İspanya'nın Reel Efektif Döviz Kuru Gelişimi (1991=100)

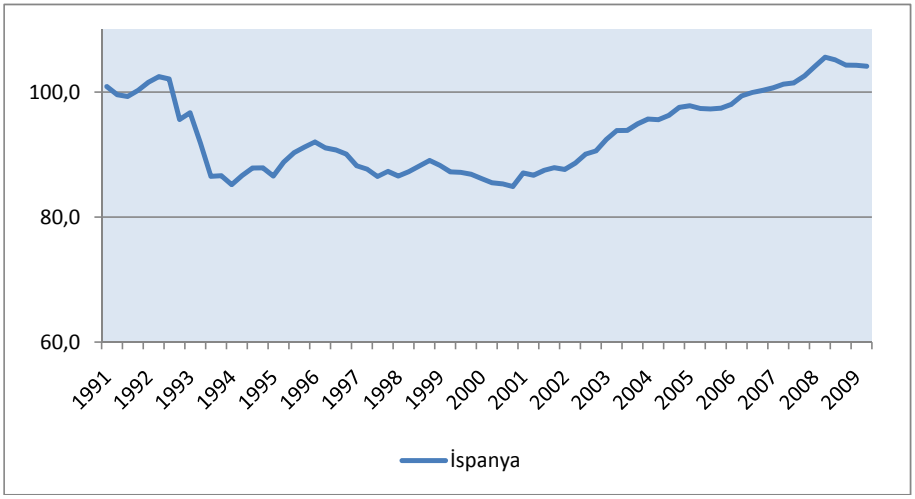

Kaynak: Eurostat

[159] Eurostat - Credit to total residents granted by monetary financial institutions – Annual Data < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/monetary_financial_statistics/data/database>
[160] Ayuso, Castro, Gomez and Martinez-Mongay, 2005:69.

Sonraki süreçte İspanya'nın reel efektif döviz kuru seviyesi doksanların ortasına kadar düşüş seyri izlemiştir. Reel efektif kur seviyesindeki bu azalma rekabet gücünde artış anlamına gelmektedir. Bu nedenle Euroya geçiş yapılan süreçte dış ticarete ilişkin herhangi bir problem yaşanmadığı söylenebilir. Parasal Birliğe üyelik ile beraber reel kur seviyesi tekrar artmaya başlamıştır. 2009 itibarıyla, İspanya'nın reel efektif döviz kuru düzeyi doksanların başı ile aynı seviyededir[161].

İspanya ekonomik toparlanmayı sağlamak amacıyla 90'lı yılların başlarında mali disipline öncelik vermiştir. 1993 yılında İspanya'nın bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 6,5 seviyelerindeyken 1998 yılına gelindiğinde bütçe açığı yüzde 3 seviyelerine kadar gerilemiştir. İspanya Euroya geçiş sonrası mali disiplini muhafaza ederek bütçe açığını 2007 yılında yüzde 2 düzeyine kadar çekebilmiştir.

Şekil 3.10. İspanya'da Yıllara Göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)

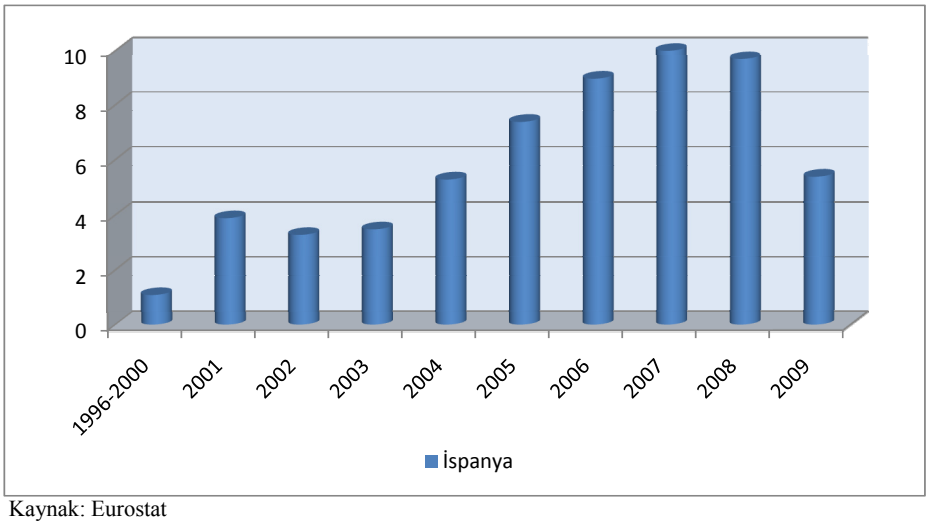

Kaynak: Eurostat

Üretim faktörlerinin büyümeye katkıları değerlendirildiğinde, toplam faktör verimliliğindeki artışın büyümeye katkısının çok düşük düzeyde gerçekleştiği görülmektedir[162]. Euroya geçiş öncesindeki döneme göre sermayenin büyümeye katkısı sadece yüzde 25 artmıştır. İspanya'da işgücünün büyümeye katkısı, çalışma

[161] Bkz. Şekil 3-5

[162] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008: 112

yaşlarındaki nüfus artışının yüksek olması, yüksek işgücüne katılım oranları ve yüksek istihdam oranlarının etkisiyle olumlu yönde gerçekleşmiştir. İspanya'da işgücüne katılım oranlarındaki artış (özellikle kadınların işgücüne yüksek katılımı, göçle beraber gelen çalışma çağındaki insanlar vb.) sosyal ve demografik etkenlerden

Tablo 3.4. İspanya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	6,5	14,68	42,6	:
1991	5,9	11,38	43,4	-4,2
1992	5,9	11,72	45,9	-3,8
1993	4,9	10,21	57,2	-6,9
1994	4,6	9,99	59,8	-6,3
1995	4,6	11,27	63,3	-6,5
1996	3,6	8,74	67,4	-4,8
1997	1,9	6,4	66,1	-3,4
1998	1,8	4,83	64,1	-3,2
1990-1998	**4,4**	**9,9**	**56,6**	**-4,9**
1999	2,2	4,7	62,3	-1,4
2000	3,5	5,5	59,3	-1,0
2001	2,8	5,1	55,5	-0,6
2002	3,6	5,0	52,5	-0,5
2003	3,1	4,1	48,7	-0,2
2004	3,1	4,1	46,2	-0,3
2005	3,4	3,4	43,0	1,0
2006	3,6	3,8	39,6	2,0
2007	2,8	4,3	36,1	1,9
2008	4,1	4,4	39,8	-4,2
2009	-0,2	4,0	53,2	-11,1
1999-2009	**2,9**	**4,4**	**48,7**	**-1,3**

Kaynak: Eurostat

kaynaklanmıştır[163]. 2007 yılına kadar gözlemlenen işsizlikteki azalma da ise doksanların başından itibaren işgücü piyasasına yönelik uygulanan reformların etkili olduğu söylenebilmektedir[164]. Çalışanları korumaya yönelik yasal düzenlemelerdeki esneklik ve istihdama katılımdaki hızlı artış İspanya'da ücretlerin hızla yükselmesine mani olmuştur.

[163] Polavieja, 2005:254.
[164] a.g.e. s.234

Ancak 2008 sonrası İspanya'da etkilerini göstermeye başlayan küresel ekonomik kriz ile konut piyasasında yaşanan daralma, ülke içerisinde istihdamın üzerinde yıkıcı etkiler ortaya çıkarmıştır. 2007 yılı ortasında yüzde 11 seviyelerinde olan işsizlik seviyesi 2009 yılı ortasında yüzde 18 düzeyini geçmiştir. Bu oran parasal birliğe üye ülkeler arasındaki en yüksek işsizlik oranıdır. Konut piyasasının bir anda çöküşe geçmesi, bu sektörde çalışan binlerce insanı işsiz bırakmıştır. Ülkeye göçün son yıllarda yüksek olması ve işgücüne katılım talebinin de yüksekliği işsizliğin bu derece yüksek olmasında diğer faktörler olarak nitelendirilmektedir.

Yaşanan tüm olumsuz gelişmelere rağmen İspanya bankacılık sektöründe bu alandaki katı mevzuat ve uygulamalar nedeniyle büyük sorunlar yaşamamıştır. Mevzuat gereği bankaların yüksek oranda zorunlu karşılık tutmaları gerekmekte, kredi verme koşulları da sıkı biçimde denetime tabi bulunmaktadır.

3.2.2. İtalya

İtalya Parasal Birliğe üye olmadan önceki 30 yıllık dönemde, ekonomik dalgalanmalara bağlı olarak döviz kurlarında birçok kez ayarlama yapmak durumunda kalmıştır. 1960'larda ve 1970'lerde işgücü maliyetlerinin artması, Bretton Woods sisteminin çökmesi ve petrol şoklarıyla beraber 1970'lerin ortalarına doğru İtalya'nın döviz kuru istikrarı bozulmuş ve bir süre sonra kur düzeyinde doğru ayarlamaların yapılamaması rekabet edebilirlik kayıplarına yol açmıştır[165].

Yaşanan sorunlar nedeniyle savaş sonrası ilk önemli ayarlama 1976 yılında yapılmıştır. Bu dönemde yaşanan ekonomik krizde İtalya Merkez Bankası ani bir rezerv erimesi yaşamış ve bunun sonucunda IMF'den borç almak durumunda kalmıştır. Enflasyon çift hanelere yükselmiş ve uzun süre fiyat istikrarı yeniden sağlanamamıştır. Süreçte yüksek enflasyon nedeniyle rekabet edebilirliğin korunabilmesi amacıyla sürekli devalüasyon yoluna gidilmiştir. Aynı süreçte çift haneli işsizlik rakamları ve politik istikrarsızlık devam etmiştir. Enflasyon, artan

[165] Russo, 2006:4.

ücretler ve bunu takip eden devalüasyon döngüsü kendini tekrarlayarak ekonomik istikrarı baltalamıştır[166].

Avrupa Para Sistemi ve bu sistemin parçası olan Döviz Kuru Mekanizmasına üyelikte, İtalya Merkez Bankası yaşanan ekonomik sıkıntılar ve yüksek enflasyon nedeniyle sabit döviz kuru sisteminin katı şekilde uygulanmasını istememekteydi. Bu kapsamda diğer üyelerle anlaşılarak her üye için geçerli olan yüzde 2,25'lik bant yerine İtalya için yüzde 6'lık daha esnek bir bant uygulamaya konulmuştur.

Avrupa Para Sisteminin bir parçası haline gelen İtalya, 1980'lerin başında ilk olarak fiyat istikrarını sağlamaya yönelmiştir. Enflasyonun kontrol altına alınmasına yönelik politikaların neticesinde 1986 yılında enflasyon yüzde 5 düzeyine indirilebilmiştir. Ancak 1986 yılını takip eden 10 yıllık süreçte bu seviye daha aşağıya çekilememiştir. 1990 yılında Döviz Kuru Mekanizmasının bir parçası olarak dar banda (yüzde 2,25) geçme aşamasına kadar 7 kere devalüasyon yapılmıştır. Aynı süreçte bütçe açıklarıyla mücadelede ve borç stokunun artışının kontrol edilmesinde başarısız olunmuştur. Borç stokunun GSYH'ye oranı 1990 yılında yüzde 100, 1994 yılında yüzde 125 seviyesine yükselmiştir.

Döviz kurunda sürekli devalüasyona gidilmesi, enflasyonun yüzde 5 seviyesinin altına çekilememesi ve mali disiplinin sağlanamaması İtalya ekonomisinin zayıflatmıştır. İtalya ekonomisinin sıkıntılı olduğu bu dönemde, dar banda geçildikten iki yıl sonra, Avrupa'da yaşanan politik istikrarsızlıkların tetiklediği spekülatif atakların neticesinde 1992 yılında İtalya Döviz Kuru Mekanizmasını terk etmek durumunda kalmıştır[167].

Krizden sonra 1992-96 döneminde İtalya yeniden toparlanma sürecine girmiştir. Maliye politikasının yürütülmesinde daha sıkı davranılarak faiz dışı fazla verilmeye başlanmıştır. Mali disiplinin sağlanması ile borç stoku da azalmaya başlamıştır. Bu süreçte hükümetin belirlediği enflasyon hedefi yönünde ekonomi politikaları izlenmiştir. Piyasalarda güven tedrici olarak sağlanmış ve enflasyonun yükselişinin önüne geçilmiştir.

---

[166] a.g.e. s. 5
[167] Baldwin & Wyplosz, 2006:325.

1996 yılında Romano Prodi başkanlığında kurulan hükümet İtalya'nın parasal birliğe üyeliğini sağlamak için daha da keskin önlemler almıştır. Faiz dışı fazla GSYH'nin yüzde 7 seviyesine yükseltilerek Bütçe açığının GSYH 'ye oranı yüzde 3 seviyesinin altına çekilmiştir. Enflasyonun ve faizlerin de düşüşe geçmesinin yardımıyla 1997 yılında İtalya borç stokunun GSYH'ye oranı haricinde tüm Maastricht Kriterlerini sağlamıştır.

1992-1999 döneminde yürütülen politikalar neticesinde ekonominin düzelmesi ile beraber 1999 yılında İtalya diğer 10 Avrupa ülkesi ile beraber Parasal Birliğe geçiş yapmıştır[168].

Ancak Parasal Birliğe üyelik sonrasında İtalya'nın ekonomisi tekrardan aksamaya başlamıştır. Euronun ilk on yılında İtalya'nın büyüme performansı çok düşük olmuştur. Sadece 2000 ve 2001 yıllarında Euro alanının ortalama büyüme hızı aşılabilmiştir. İstihdam oranında dalgalı bir seyir gözlenmiş ve yatırımların büyüme hızı süreçte çok düşük kalmıştır. Bu gelişmeler çeşitli etkenler yardımıyla açıklanabilir. Avrupa Merkez Bankası tarafından yürütülen sıkı para politikasının yanında İtalya hükümeti tarafından yürütülen daraltıcı maliye politikaları süreçte etkili olmuştur. Ancak bu gelişmelerin yanında sorunların esas kaynağı olarak İtalya'nın rekabet edebilirliğinde gözlemlenen zayıflamanın etkili olduğu öne sürülmektedir. Bu görüşe göre, verimliliğin ekonomide düşük olması ve ekonomik yapının katılığı piyasanın işleyişinde sorunlara yol açmaktadır[169].

Mal piyasalarının aşırı derecede katı yasal düzenlemelere tabi olması, piyasada yetersiz düzeyde rekabet olması, pazara giriş üzerinde engeller, ARGE faaliyetlerinin yetersizliği bunlara örnek olarak gösterilebilir[170].

İşgücü piyasası da kısmi olarak serbestleşmekle beraber halen katılığını korumaktadır. İşgücünün eğitim düzeyi diğer Avrupa Birliği ülkelerine oranla düşük düzeydedir ki bu daha yüksek teknoloji ile üretim yapan firmalar için olumsuz bir

---

[168] Borç Stoku referans değerin üzerinde gerçekleşmiştir, ancak ilgili değer azalan bir seyir içerisinde olduğundan üyelik açısından AT Antlaşmasının 122. Maddesine göre engel olarak kabul edilmemiştir.
[169] OECD, 2005:64.
[170] Russo, 2006:8.

etmendir. Bu İtalya'nın niteliksiz işgücü gerektiren sektörlerden nitelikli işgücü gerektiren sektörlere geçiş yapmasını engellemiştir[171].

2008 yılı itibarıyla bütçe açığında kısmi bir iyileşme olmakla beraber Borç stokunun GSYH'ye oranı halen yüzde 100 seviyesinin üzerindedir. Kamu maliyesinin mevcut durumuna ilave olarak düşük verimlilik ve ihracatta kötü performans İtalya'nın parasal birlik üyeliğini sorgulamasına neden olmuştur.

Tablo 3.5. İtalya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	6,6	13,5	94,7	-11,4
1991	6,2	13,2	98,0	-11,4
1992	5,0	13,3	105,2	-10,4
1993	4,5	11,2	115,7	-10,0
1994	4,2	10,5	121,8	-9,1
1995	5,4	12,2	121,5	-7,4
1996	4,0	9,4	120,9	-7,0
1997	1,9	6,9	118,1	-2,7
1998	2,0	4,9	114,9	-2,8
1990-1998	**4,4**	**10,6**	**112,3**	**-9,0**
1999	1,7	4,7	113,7	-1,7
2000	2,6	5,6	109,2	-0,8
2001	2,3	5,2	108,8	-3,1
2002	2,6	5,0	105,7	-2,9
2003	2,8	4,3	104,4	-3,5
2004	2,3	4,3	103,8	-3,5
2005	2,2	3,6	105,8	-4,3
2006	2,2	4,1	106,6	-3,4
2007	2,0	4,5	103,6	-1,5
2008	3,5	4,7	106,3	-2,7
2009	0,8	4,3	116,0	-5,3
1999-2009	**2,3**	**4,6**	**107,6**	**-3,0**

Kaynak: Eurostat

İlk on yıllık süreç neticesinde İtalya'nın parasal birlik üyeliğine ilişkin iki olumsuz gerçekleşme meydana gelmiştir. İlk olarak, ülkede üyelik sonrası yapısal

[171] Pieroni and Pompei, 2008:329.

reformların hızlanması ve birlik içerisindeki rekabet gücünün artması yönündeki beklentiler gerçekleşmemiştir. Bu gelişmelerin nedenleri arasında en güçlü tez; parasal birliğe üyelikle beraber bazı değişimleri gerçekleştirmenin daha zor olabileceği yönündedir[172]. Birliğe üye olmadan önce bu tür bir değişim hamlelerinin yapılması, para ve maliye politikasında tam bağımsız olunduğundan daha rahat davranmayı sağlayabilir[173]. Fakat bu da yine beraberinde güçlü bir siyasi irade ve kararlılığı gerektirmektedir. İtalya örneğine bakıldığındaysa, zaten parasal birlik öncesinde uzun yıllar makro göstergelerin kötü olduğu görülmektedir. Bu durumda da parasal birliğe üye olunmasaydı da bu değişimin yaşanmayacağı anlaşılmaktadır[174].

Şekil 3.11. İtalya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

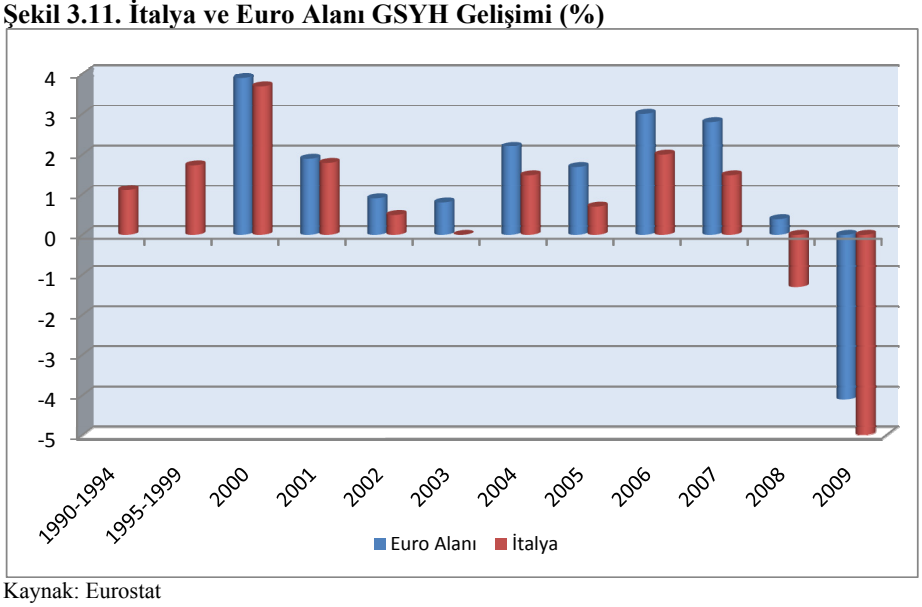

Kaynak: Eurostat

İtalya'nın parasal birlik üyeliğinde ikinci önemli husus ise fiyatlara ilişkindir. Ülke içerisinde Euroya geçiş sonrasında halk tarafında bir enflasyon artışı algısı oluşmuştur. Diğer bir ifade ile 1 Euro = 1,936.27 Liret olması gerekirken çoğu üründe 1 Euro = 1,000 Liret şeklinde bir dönüşüm gerçekleştirildiği iddia edilmiştir.

[172] Hoj, Galasso, Nicoletti & Dang, 2006:101

[173] Yapısal reformların üyelik öncesinde yapılması daha rahat olmaktadır. Üyelik beklentisinin mevcudiyeti, kamuoyu tarafından bu tür reformların desteklenmesini sağlamaktadır. Reformların olası etkileri ise ilgili ülke tarafından halen mevcut olan bağımsız politika araçları ile daha rahat atlatılabilmektedir.

[174] Parasal Birliğe geçiş sonrası dönemde de İtalya'da siyasi istikrarsızlıklar devam etmiştir.

İtalyan Merkez Bankasının ve İtalya'nın İstatistik ofisinin yaptığı çalışmalar ve akademisyenlerin çalışmaları böyle bir bulguya rastlamamıştır[175] ancak bu algı ülke genelinde Avrupa Birliğine olan desteğin azalmasına neden olmuştur.

Küresel ekonomik krizden özellikle ihracata yönelik üretim yapan imalat sektörü olumsuz yönde etkilenen İtalya, 2009 yılında yüzde 5 düzeyinde küçülmüştür. Bütçe açığının GSYH'ye oranı 2008 yılında yüzde 3 seviyesinin altındayken, 2009 yılında yüzde 5,3 düzeyine yükselmiştir. Kamu borç stokunun GSYH'ye oranı aynı dönemde yüzde 116 seviyesine ulaşmıştır. Yine aynı dönemde işsizlik yüzde 7,8 seviyesine ulaşmıştır. Hükümet sosyal taraflar ile bir araya gelerek krize karşı alınabilecek çeşitli önlemler üzerinde çalışmış ve önceliği işsizlik sorununa vermiştir. Bu kapsamda, firmaların çalışanları işten çıkarmalarını engellemeye yönelik olarak destek veren "ücret garanti fonu" erişimine kolaylık sağlayan çeşitli düzenlemeler yapılarak, firmaların işçi çıkarmalarının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Özellikle madencilik ve ulaştırma sektörlerindeki istihdam bu fon ile desteklenmiştir[176]. 2009 yılında bu fondan yaklaşık 350.000 çalışanın faydalandığı tahmin edilmektedir[177]. Ayrıca İtalya hükümeti 2010 yılı başında kamu harcamalarında tasarrufa giderek, 2012 yılına kadar bütçe açığını yüzde 3 seviyesinin altına indirmeyi hedeflediğini açıklamıştır. Bu kapsamda yaklaşık 25 milyar Euroluk bir tasarruf paketi hazırlanmıştır.

3.2.3. Portekiz

Portekiz'in ekonomik performansı ortak para birimine geçiş süreci ve sonrası olmak üzere iki dönemde incelenmelidir. 1986 yılında İspanya ile beraber Birliğe üye olan Portekiz 1999 yılında Maastricht Kriterlerine uyum sağlayarak Euroya geçiş yapan üye devletlerden biri olmuştur. Üyelikten sonra 1998 yılına kadar olan dönemde Portekiz birçok ülkenin o dönemde takip ettiği yoldan giderek, serbestleşme ve uluslararası piyasalara entegrasyon politikalarını hayata geçirmiştir. Bu politikalarla beraber Maastricht Kriterlerinin ortaya çıkması ve Parasal Birliğe

---

[175] Zecchini & Ventura, 2005:339-340.
[176] "Social shock observer system facing crises" 05.11.2010<http://www.eurofound.europa.eu /eiro/2010/05/articles/it 1005029i.htm>
[177] a.g.e. s.1

katılım için bir ön şart haline gelmesiyle, Portekiz süratle mali disiplin ve fiyat istikrarını sağlayarak 1998 yılına kadar gerekli kriterlere uyum sağlamıştır.

Ancak ortak para birimine geçilmesiyle beraber Portekiz'in ekonomik performansında yavaşlama gözlenmeye başlamıştır. Parasal birlik öncesi on yıllık süreçte ortalama yüzde 3,75 seviyesinde büyüme gerçekleştiren Portekiz, Euroya geçtikten sonraki on yılda yıllık ortalama yüzde 1,5 düzeyinde büyümüştür. İstihdam artışında da Portekiz düşük bir performansı sergilemiştir. Ortak para birimine geçilmesinden sonra, ortalama yüzde 0,75 yıllık istihdam artışı sağlayabilmiştir.

Şekil 3.12. Portekiz ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

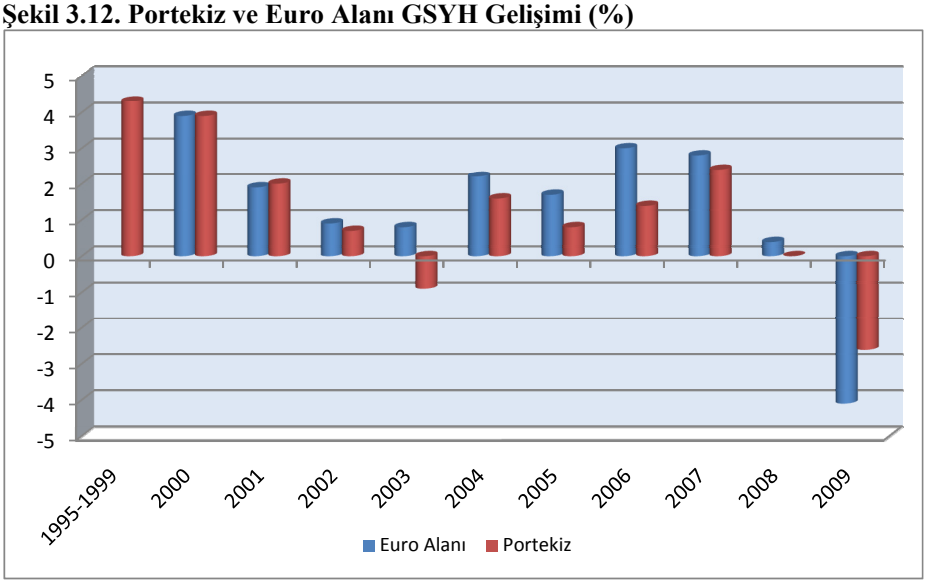

Kaynak: Eurostat

Üyelik sonrasında ortak para birimine geçilmesi, risk priminin azalması ve faizlerin gerilemesiyle beraber tüketim artışı ve kullanılan kredi miktarında yıllık yüzde 30 civarlarında bir artış gözlemlenmiştir. İspanya'dan farklı olarak Portekiz'de kullanılan kredilerin büyük bölümünden hanehalkları yararlanmışlardır[178].

Yukarıda sıralanan gelişmelerle beraber tasarruflarında azalması ile cari açık büyümüş ve GSYH'ye oranı yüzde 10 seviyelerine gelmiştir. Ayrıca Portekiz in cari

[178] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008: 114

dengesinin bozulmasının arkasında yurtdışından gelen işçi dövizlerindeki azalış ile artan dış borç servisi etkili olmuştur. Portekiz'de kredi büyüme oranları yüzde 10 civarında gerçekleşmiş, düşük büyüme rakamlarına rağmen cari açık azaltılamamış ve yüzde 10 civarlarında kalmıştır.

Portekiz'de yaşanan süreç irdelendiğinde ortak para birimine geçişle beraber yaşanan sıkıntıların nedenleri ortaya çıkmaktadır. İlk faktör olarak Portekiz'in Euroya geçerken uyguladığı kur seviyesi incelenebilir. 1991 yılında 179 Portekiz Escudosu 1 Euroya eşitken, ortak para birimine geçişte 200 Portekiz Escudosu 1 Euro olarak belirlenmiştir. Bu düzey sadece yüzde 12 devalüasyon anlamına gelmekteydi ki rakamlar incelendiğinde Portekiz'in reel efektif döviz kurunun 1991 yılındaki seviyesine oranla yüzde 20 değerli olduğu hesaplanmaktadır[179].

Şekil 3.13. Portekiz'in Reel Efektif Döviz Kuru Gelişimi (1991=100)

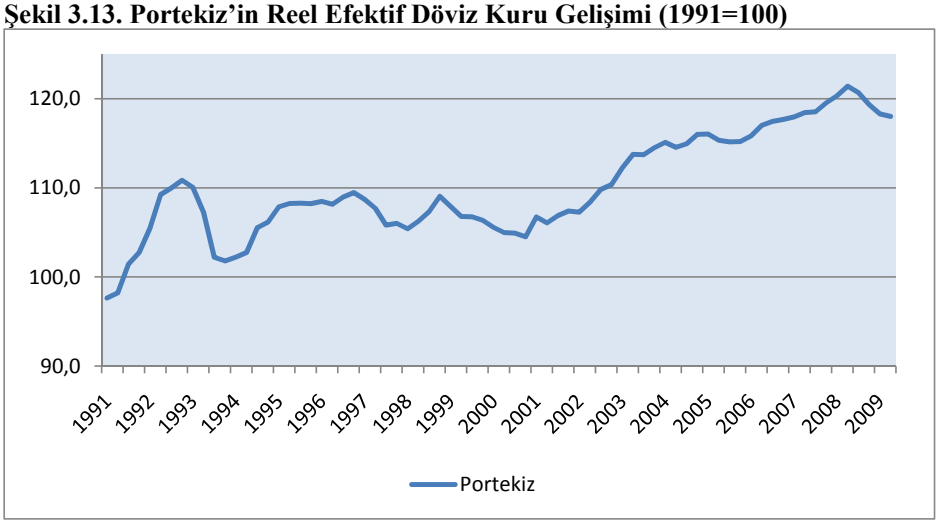

Kaynak: Eurostat

Kamu maliyesi açısından Portekiz'in ciddi bir mali disiplini uygulamaya sokması doksanlı yıllarda gerçekleşmiştir. 1993 yılında Portekiz yüzde 7,5 seviyelerinde bir bütçe açığına sahipken 1998 yılında yüzde 3 seviyesinin altına çekerek ortak para birimine geçiş için önemli bir kriteri yerine getirmiştir.

[179] Bkz. Şekil 3-9

Şekil 3.14. Portekiz'de Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)

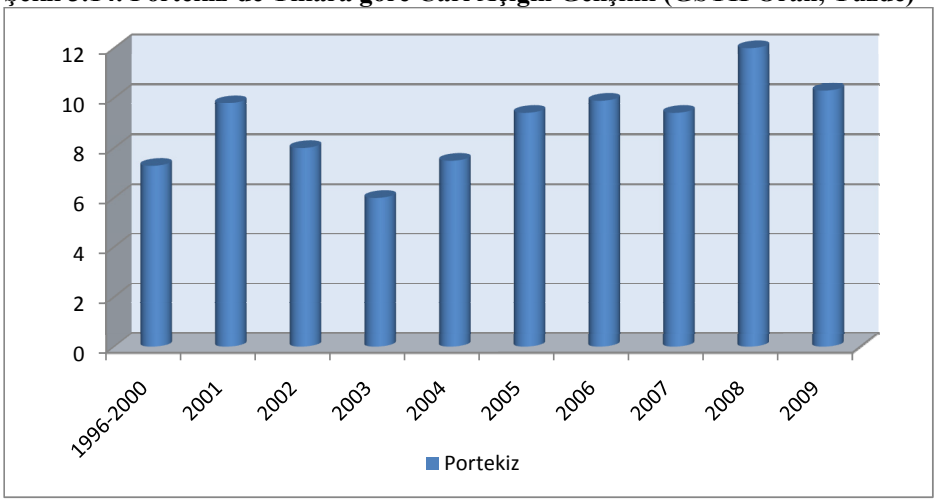

Kaynak: Eurostat

Ancak Euroya geçiş sonrasında Portekiz'in mali dengelerinde çok büyük bir bozulma gerçekleşmiş ve 2005 yılında bütçe açığı yüzde 6 seviyelerine kadar yükselmiştir. Kamu dengesinin bozulması, ekonomi yönetiminin sıklıkla mali hedeflerini değiştirme durumunda kalması ülkenin kredibilitesinin giderek azalması aynı zamanda özel sektörün de finansman sorunları yaşamasına neden olmuştur[180]. Mevcut durumda da Portekiz harcamaların kontrolü, uzun dönemli finansmanın sürdürülebilirliği gibi konularda adımlar atmakta ancak halen şeffaf ve net kurallar, konularda eksiklikler mevcut bulunmaktadır[181].

İşgücü piyasasında da Portekiz çeşitli problemler yaşamıştır. Örneğin Portekiz'deki işgücünün büyümeye katkısı yüzde 0,75 gibi çok düşük düzeylerde kalmıştır[182]. Portekiz'de yüksek işsizlik ve yeterli düzeyde olmayan işgücü katılım oranları büyümeyi olumsuz etkilemişlerdir. Ayrıca Portekiz'de reel ücretler Avrupa Birliği ortalamasının üstünde bir büyüme eğilimi göstermiştir. Bu gelişmenin Portekiz'in rekabet edebilirliğini olumsuz yönde etkilediği söylenebilir.

---

[180] Blanchard, 2006:6.
[181] a.g.e. s. 8
[182] European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" 2008: 112

Tablo 3.6. Portekiz'in Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

Yıllar	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	13,7	15,4	55,0	-6,2
1991	11,4	14,5	57,4	-7,2
1992	8,9	13,8	51,6	-4,5
1993	5,9	9,7	56,3	-7,7
1994	5,0	10,5	59,1	-7,3
1995	4,0	11,5	61,0	-5,0
1996	2,9	8,6	59,9	-4,5
1997	1,9	6,4	56,1	-3,5
1998	2,2	4,9	52,1	-3,4
1990-1998	**6,2**	**10,6**	**56,5**	**-6,2**
1999	2,2	4,8	51,4	-2,8
2000	2,8	5,6	50,5	-2,9
2001	4,4	5,2	52,9	-4,3
2002	3,7	5,0	55,6	-2,8
2003	3,3	4,2	56,9	-2,9
2004	2,5	4,1	58,3	-3,4
2005	2,1	3,4	63,6	-6,1
2006	3,0	3,9	63,9	-4,1
2007	2,4	4,4	62,7	-2,8
2008	2,7	4,5	65,3	-2,9
2009	-0,9	4,2	76,1	-9,3
1999-2009	**2,6**	**4,5**	**59,7**	**-4,0**

Kaynak: Eurostat

Ekonominin boyutu ve uzmanlaşma yapısı gibi diğer bazı yapısal faktörler incelendiğinde de, bu alanlarda problemlerin olduğu ortaya çıkmaktadır. Portekiz'in küçük bir ülke olması ve dışa açık yapısı ülkenin Euronun ilk yıllarında uluslararası piyasalarda gözlemlenen olumsuz şartlardan görece daha fazla etkilenmesine neden olmuştur[183]. İkinci bir faktör ise Portekiz'in işgücü piyasasının büyük çoğunluğunun vasıfsız işgücüne dayalı endüstrilerde yoğunlaşması olarak özetlenebilir. İlgili endüstriler özellikle ülkenin kuzeyinde bulunan tekstil, ayakkabı vb. alanlarda üretim yapmaktadır[184].

[183] a.g.e. s.112
[184] Blanchard, 2006:13.

2008 yılı başından itibaren küresel ekonomik krizin etkisiyle ihracatın azalması ve inşaat sektöründe küçülme yaşanması nedenleriyle Portekiz ekonomisi daralma sürecine girmiş, 2008 yılında hiç büyüme kaydedemezken 2009 yılında yüzde 2,6 küçülmüştür. Bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 3 seviyesinin altındayken, 2009 yılında yüzde 9,3 düzeyine yükselmiştir. Benzer şekilde, işsizlik 2008 yılında yüzde 7,7 seviyesinden, 2009 yılında yüzde 9,6 düzeyine yükselmiştir. Artan bütçe açığı ve kamu borç stoku nedeniyle, hükümet çeşitli vergilerde artış, kamu ücretlerinde kesinti, 2 milyon Euro üzerinde kar elde eden firmalara ek vergi, bir kısım büyük kamu yatırımının durdurulması vb. önlemleri içeren bir tasarruf paketi açıklamıştır. Alınan önlemlerle hükümet bütçe açığını 2011 yılına kadar yüzde 5 seviyesine indirmeyi amaçlamaktadır. Kriz sürecinde Portekiz'de en olumlu gelişme ise bankacılık sisteminin nispi olarak az hasarla yoluna devam etmesi ve hükümetin finans sistemini ayakta tutmak için ek bir maliyete katlanmak zorunda kalmamış olmasıdır[185].

3.2.4. İrlanda

1973 yılında gerçekleşen ikinci genişlemenin parçası olan İrlanda, 1978 yılı sonuna kadar İngiliz Sterlinine bağlı Parasal Birliğin bir parçası konumundayken daha sonra Avrupa Para Sistemine üye olmuş ve 1999 yılında da Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş yapmıştır. Diğer bir ifade ile, İrlanda geçtiğimiz otuz yılı aşan dönemde üç ayrı para sisteminin parçası olmuştur.

1978 yılında, Sterlinle olan uzun süreli bağı koparan İrlanda, Avrupa Para Sisteminin bir parçası haline gelmiştir. İrlanda'nın Avrupa Para Sistemine dahil olmasından hemen sonra Sterlin ani şekilde yükselerek İrlanda Poundu ve diğer Avrupa para birimlerine karşı değer kazanmıştır. Bu süreçte, ticaretinin büyük bölümü Birleşik Krallık ile olan İrlanda ihracatta büyük oranlarda artış yaşamıştır. Ancak İrlanda eşanlı olarak kur seviyelerindeki değişimden kaynaklanan fiyat artışları ile mücadele etmek durumunda kalmıştır.

---

[185] CIA World Factbook, "Portugal Economy" 28.10.2010 <http://www.theodora.com/ wfbcurrent/portugal/ portugal_economy.html>

1980'lerin başında fiyat istikrarı tedrici olarak sağlanmaya çalışılırken, ticaret yapısında da önemli bir dönüşüm gerçekleşmiş ve ihracat pazarında Birleşik Krallık'ın ağırlığı önemli ölçüde azalmıştır.[186] İrlanda o dönemde Avrupa Para sisteminin parçası tüm üye devletler gibi, para politikalarında kısıtlı bir hareket alanına sahip bulunmaktaydı. Bu kısıtlı hareket sahasında ekonomik büyümeyi sağlamaya çalışırken fiyat istikrarını temin etmek ve mali disiplini sağlamak mecburiyetindeydi. Bu süreçte ekonomi politikalarının başarılı şekilde yürütülmesi neticesinde 1980'lerin sonuna gelindiğinde, kamu maliyesi sürdürülebilir bir hale gelmiştir.

İstikrarın sağlanmasıyla İrlanda ekonomisinde güven ortamı sağlanmış ve faiz hadlerinde azalma meydana gelmiştir. Bu gelişmeler yatırımların hızlı şekilde artmasını sağlayarak büyüme sürecini hızlandırmıştır. Özellikle yüksek verimlilik artışı, yüksek miktarda doğrudan yabancı sermaye girişi, düşük enflasyon seviyesi 90'lı yıllarda İrlanda ekonomisinde yaşanan olumlu gelişmeler olmuştur. 1999 yılına gelindiğinde İrlanda hızla büyüyen, canlı bir ekonomi olarak Euroya geçiş yapmıştır.

İrlanda Euro Alanına dahil olduğu yıl, kişi başı gelir seviyesinde Lüksemburg, Avusturya ve Hollanda'dan sonra dördüncü sıraya kadar yükselerek Almanya ve Birleşik Krallık gibi büyük ekonomileri geride bırakmıştır. Yaklaşık 25 yıllık bu dönemde İrlanda'nın başarılı ekonomik performansında bazı faktörler etkili olmuştur, bunlara;

- Yüksek miktarda gelen AB fonlarının verimli şekilde kullanılması
- Eğitim alanında önemli reformların yapılması ve insan sermayesine önem verilmesi
- Genç nüfus, yüksek işgücü arzı
- Teknolojik yeniliklere önem verilmesi, ileri teknoloji alanında yoğun yatırım
- Yabancı yatırımcı için uygun ortamın oluşturulması ve yüksek miktarda sermaye girişi örnek olarak verilebilir.

[186] 1973 yılında İrlanda'nın ihracatının yüzde 60'ı Birleşik Krallık'a yapılmaktaydı, mevcut durumda ise bu oran yüzde 20 seviyelerine gerilemiştir.

İrlanda, Parasal Birliğin parçası haline geldikten sonra, kısıtlı bir iç finansal piyasaya sahip bir ülke konumundan, aniden derin bir finansal sistemin parçası haline gelmiştir. Finansal sistemin derinleşmesi kredi imkanlarının artmasına neden olmuştur. Finansal sistemin derinleşmesinin yanında, Parasal Birliğe üyelik sonucunda İrlanda'nın kredibilitesinin de artması ile faiz oranları azalmaya başlamıştır[187]. Bu gelişmelerin ülkeye etkisi ise iş alemine ve hanehalklarına daha fazla borçlanma imkanı tanınması ve kredilerde gözlemlenen aşırı derecede artış olmuştur[188].

Üyelik sonrasında İrlanda bankaları yabancı para birimi cinsinden borçlanma riskini almadan kredi verebilme imkanını elde etmiştir. Bunun en belirgin etkisi ise konut piyasasında fiyatların artması şeklinde gözlemlenmiştir. Diğer bir etki ise İrlanda'ya özel olarak dış ticarette gözlemlenmiştir. İrlanda'nın en büyük ticari ortaklarından biri ABD olduğu için Euronun Dolar karşısında değer kazanması İrlanda'yı diğer Avrupa Birliği üyelerinden farklı şekilde etkilemiştir. İrlanda malları görece pahalı hale gelirken, ABD malları görece ucuzlamıştır. Bu gelişme ticaret dengesini bozarak cari açıkta artmaya neden olmuştur.

2007-2008 döneminde Sterlinde görülen düşüş de aynı şekilde Avrupa genelini önemli düzeyde etkilememiştir. Ancak Sterlin'de yaşanan düşüşün İrlanda için çok büyük bir etkisi olmuştur. Sterlinin Euro karşısında değer kaybetmesi, İrlanda'nın Birleşik Krallık'dan yaptığı ithalatı önemli ölçüde artırmış, Birleşik Krallık'a yapmakta olduğu ihracatı ise azaltmıştır. İrlanda'nın Euroya geçiş sürecinde gösterdiği yüksek büyüme performansı ve dış ticaret ortaklarının para birimlerindeki dalgalanmalar, Avrupa geneline göre fiyat seviyesinin daha yüksek gerçekleşmesine neden olmuştur[189].

---

[187] Lane P., "EMU at ten – the Irish Experience" Europe Economonitor, 19 Mayıs 2008 <http://www.rgemonitor.com/euro-monitor/252641/emu10_-_the_irish_experience>
[188] a.g.e. s. 2
[189] Gerald, 2004:14.

Şekil 3.15. İrlanda ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

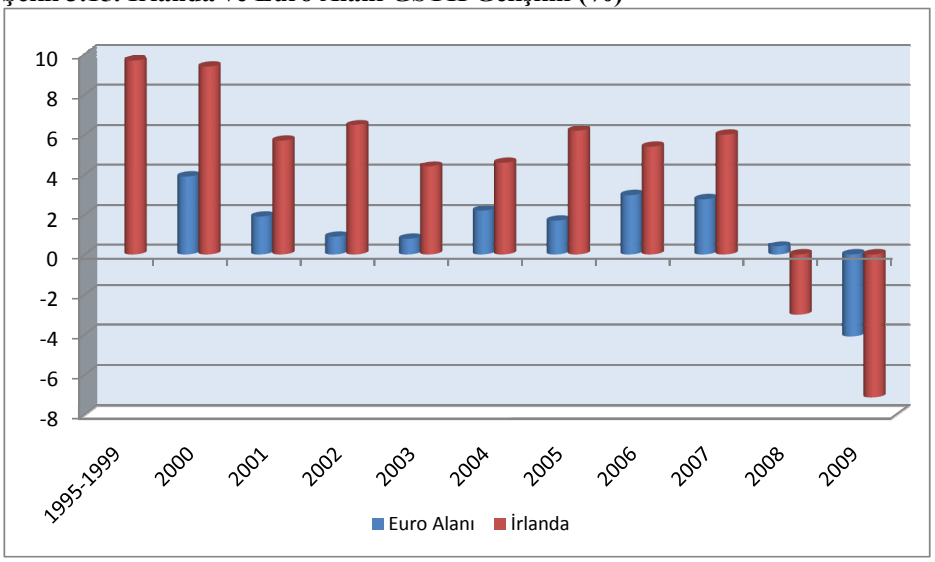

Kaynak: Eurostat

Şekil 3.16. İrlanda'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, %)

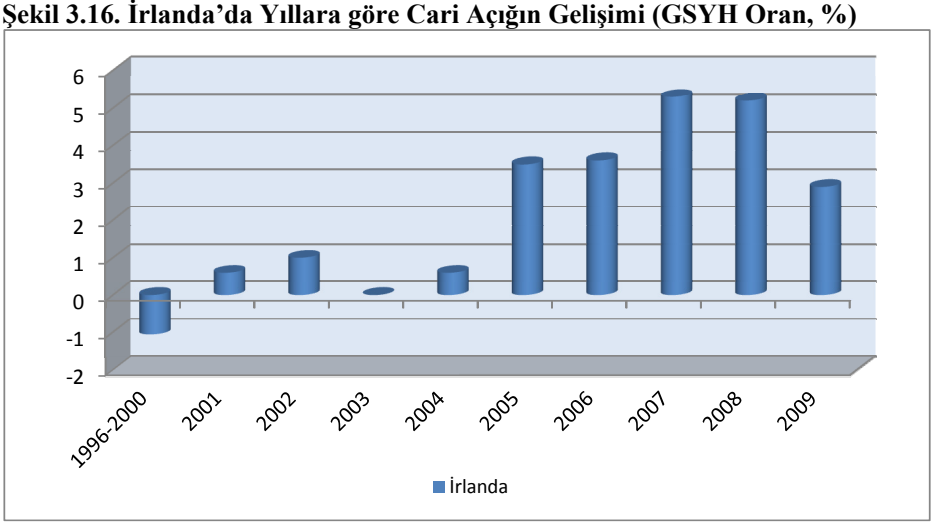

Kaynak: Eurostat

Enflasyondaki yüksek seyir aynı zamanda ülke içerisinde ücret beklentileri konusundaki çıtayı da yükseltmiştir. Ancak parasal birliğe üyelikte en hassas olan konulardan biri ücret seviyelerinde yapılacak olan ayarlamalardır. Sanayi üretiminde daralma, ya da paranın değerlenmesi gibi durumlarda ülke rekabet edebilirliğinin

korunması açısından ücret artışlarında ihtiyatlı olmak gerekebilmektedir[190]. Avrupa Merkez Bankası Avrupa geneli makroekonomik performans ile ilgili hususları kararlarında öncelikli olarak değerlendirdiğinden sadece İrlanda da gözlenecek bir daralma faiz oranlarının aşağı çekilmesi için yeterli bir neden olmamaktadır. Devalüasyon yolu da kapalı olduğu için, gereğinden yüksek ücret artışları ülkenin rekabet gücünü zayıflatarak uzun vadede büyümeyi olumsuz etkileyebilir.

Fiyat seviyesinde ve cari açıkta yükselme, ücret beklenti ve taleplerinin artışı gibi sorunlara ilave olarak, son dönemde İrlanda küresel ekonomik krizden kaynaklı sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Aşırı derecede büyüyen konut piyasasının krizle çökmesi, en büyük iki ticaret ortağı olan ABD ve Birleşik Krallık'ın krizden en fazla zarar gören ülkeler arasında olmaları İrlanda ekonomisini büyük bir krize sokmuştur. Bu gelişmelere ilave olarak iç talebinde küresel ekonomik krizde zayıflaması, uzun bir süredir Avrupa'nın en hızlı büyüyen ekonomilerinden olan İrlanda'nın 2008 yılında yüzde 3, 2009 yılında ise yüzde 7,1 seviyesinde küçülmesine neden olmuştur. İrlanda'nın milli gelirinin önümüzdeki dönemde bir süre daha krizin etkisiyle azalması beklenmektedir.[191]

Yaşanan ekonomik daralma işgücü piyasası üzerinde etkisini göstermiş ve 2007 yılında yüzde 4,6 düzeyindeki işsizlik oranı, 2008 yılında yüzde 6,3 seviyesine, 2009 yılında ise yüzde 11,9 seviyesine yükselmiştir. Krizde devlet finans sektöründe çöküşü engellemek için bankalara mali destekte bulunmak zorunda kalmıştır. Yapılan yüklü desteklerinde etkisiyle, kamu kesimi borç stokunun GSYH'ye oranı 2007 yılındaki yüzde 25 düzeyinden 2009 yılında yüzde 65 düzeyine yükselmiştir.

---

[190] Lane P., "EMU at ten – the Irish Experience" Europe Economonitor, 19 Mayıs 2008 <http://www.rgemonitor.com/euro-monitor/252641/emu10_-_the_irish_experience>
[191] EU Commission, 2009: 63.

Tablo 3.7. İrlanda'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

Yıllar	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	2,8	10,1	93,1	-2,8
1991	2,7	9,2	94,5	-2,8
1992	3,0	9,1	91,5	-2,9
1993	2,2	7,7	94,1	-2,7
1994	2,7	7,9	88,6	-2,0
1995	2,8	8,3	82,1	-2,1
1996	2,2	7,3	73,5	-0,1
1997	1,3	6,3	64,3	1,1
1998	2,1	4,8	53,6	2,4
1990-1999	**2,4**	**7,8**	**81,7**	**-1,3**
1999	2,5	4,7	48,5	2,7
2000	5,3	5,5	37,8	4,8
2001	4,0	5,0	35,6	0,9
2002	4,7	5,0	32,2	-0,3
2003	4,0	4,1	31,0	0,4
2004	2,3	4,1	29,7	1,4
2005	2,2	3,3	27,4	1,6
2006	2,7	3,8	24,8	2,9
2007	2,9	4,3	25,0	0,0
2008	3,1	4,5	44,3	-7,3
2009	-1,7	5,2	65,5	-14,4
1999-2009	**2,9**	**4,5**	**36,5**	**-0,7**

Kaynak: Eurostat

2007 – 2009 yıllarını kapsayan aynı dönemde, bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 14,4 seviyesine yükselmiştir. Hükümet 2010 yılı bütçesinde önemli kesintilere giderek bütçe açığının GSYH'ye oranını yüzde 11 düzeyine çekmeyi hedeflemiştir. 2010 yılında kamu çalışanlarının maaşlarında kesintiler, vergi oranlarında yükselme vb. tasarruf tedbirleri öngörülmüştür. Ancak hükümetin uygulamış olduğu politikalar, özellikle bankacılık sistemini kurtarma yönünde atmış olduğu adımlar etkili olmamış ve kriz 2010 yılının sonlarına doğru büyümüştür. AB ve IMF yetkilileri ile İrlanda hükümeti arasında krizin daha da büyümesini engellemek ve İrlanda ekonomisinin toparlanmasını sağlamak üzere yapılan görüşmeler çerçevesinde Kasım ayı sonunda İrlanda'ya 85 milyar Euro tutarında kredi verilmesi

kararlaştırılmıştır. Yedi yıl vadeli olan bu kredi karşılığında İrlanda gerekli tedbirleri alarak bütçe açığını 2015 yılına kadar Maasthricht Kriteri seviyesi olan yüzde 3 düzeyinin altına çekmeyi taahhüt etmiştir.

3.2.5. Yunanistan

Yunanistan Avrupa Birliğinin ikinci genişleme sürecinde, 1981 yılında Birliğe dahil olmuştur. Avrupa Topluluğuna üye olduktan sonra Yunan ekonomisi dalgalı bir seyir izlemiş ve 1990'lı yılların ortalarına kadar devalüasyonlara sıklıkla başvurulmuştur. 1980 sonrası bu dönemde, Yunanistan yüksek enflasyon ve işsizlik oranları ile mücadele etmiş ve bu süreç 1990'lı yılların başlarına kadar sürmüştür. Ekonomik açıdan sıkıntılı geçen bu süreçte, enflasyon oranı ortalama yüzde 20 seviyelerinde gerçekleşmiştir. İşsizlik oranı yüzde 4 seviyesinden yüzde 10 düzeyine yükselmiştir. Yüksek bütçe açıkları gerçekleşmiş ve bu açıklar enflasyon ile mücadeleyi zorlaştıran temel unsur olmuştur. 1981-1991 döneminde bütçe açığının GSYH'ye oranı ortalama yüzde 11 düzeyinde gerçekleşmiştir.

AB üyeliği sonrasında Yunan ekonomisi diğer Avrupa ülkeleri ile rekabet etmekte zorlanmıştır. Toplam üretiminde önemli paya sahip olan geleneksel sanayi kollarının yetersizliği ve işgücü piyasasının katı yapısı rekabet gücünü zayıflatan unsurlara örnek olarak verilebilir[192]. 1990'lı yılların ortalarına gelindiğinde, Avrupa ülkelerinin çoğu Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olma hedefi çerçevesinde Maastricht Kriterlerini sağlama yönünde önemli gelişme sergilerken, Yunanistan tam aksine olumsuz yönde gelişim göstermiştir. Örneğin Yunanistan'ın 1994 yılındaki enflasyon oranı İspanya ve Portekiz gibi geçmiş yıllarda enflasyon sorunu yaşayan ülkelerin enflasyon oranlarından iki kat fazla gerçekleşmiştir.

Bu kapsamda, Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olma hedefi çerçevesinde 1995 yılında Yunanistan Merkez Bankası sıkı para politikası uygulamasına geçerek, Yunan Drahmisinin düzeyine ilişkin hedefler açıklamaya başlamıştır. Bu politika değişikliği ile, Yunanistan Merkez Bankasının enflasyonla mücadelede ciddiyetinin

---

[192] Hochreiter & Tavlas, 2004:8.

anlaşılmasının sağlanması hedeflenmiştir[193]. Bu politikanın takip edildiği 1995-1997 döneminde Yunanistan Merkez Bankası yıllık enflasyon hedefleri belirlemiştir. Bu dönemde hem enflasyon hem de döviz kuru seviyesine ilişkin hedefler tutturulmuştur. Bu üç yılın sonunda enflasyon yüzde 10 düzeyinin üstündeyken, yüzde 5 seviyesinin altına indirilmiştir. Aynı dönemde GSYH büyüme oranı yıllık ortalama yüzde 2,8 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Tablo 3.8. Yunanistan'ın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

Yıllar	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	22,8	:	71,0	-14,0
1991	19,7	:	73,4	-9,9
1992	15,7	24,1	78,4	-10,9
1993	14,1	23,3	98,3	-11,9
1994	11,0	20,7	96,3	-8,3
1995	9,0	17,0	97,0	-9,1
1996	7,9	14,4	99,4	-6,6
1997	5,4	9,9	96,6	-5,9
1998	4,5	8,5	94,5	-3,8
1990-1998	**12,2**	**16,8**	**89,4**	**-8,9**
1999	2,1	6,3	94,0	-3,1
2000	2,9	6,1	103,4	-3,7
2001	3,7	5,3	103,7	-4,5
2002	3,9	5,1	101,7	-4,8
2003	3,4	4,3	97,4	-5,6
2004	3,0	4,3	98,6	-7,5
2005	3,5	3,6	100,0	-5,2
2006	3,3	4,1	97,8	-3,6
2007	3,0	4,5	95,7	-5,1
2008	4,2	4,8	99,2	-7,7
2009	1,3	5,2	115,1	-13,6
1999-2009	**3,1**	**4,9**	**100,6**	**-5,9**

Kaynak: Eurostat

Ancak sabit döviz kuru rejimlerinde yaşanan sorunlar Yunan ekonomisini de bu dönemde etkilemiştir. Avrupa ülkelerine oranla yüksek reel faiz oranı, ülke içerisine yoğun sermaye girişi yaşanmasına neden olmuştur. Bu gelişmeye karşılık,

[193] a.g.e s.15.

Yunanistan Merkez Bankası döviz kurlarında gerekli ayarlamaları yaparak Yunan Drahmisinin aşırı değer kazanmasını engellememiştir. Değerli döviz kuru ile beraber cari açıkta da artış meydana gelmiştir. Bu kapsamda, 1998 yılı başında değerli döviz kuru ile ilişkili sorunlar artmaya başlamıştır. Cari açığın artışı ile beraber ücretlerinde hızlı şekilde yükselmesi, döviz kuru politikasında bir değişikliği gerekli kılmıştır.

Yunanistan gerekli gördüğü bu değişikliği DKM 2'ye geçiş ile sağlamıştır. Yunanistan'ın DKM 2'ye geçişinde Drahmi ECU karşısında yüzde 12,3 devalüe edilmiştir. Döviz kuru sistemindeki bu değişiklik ile beraber, ekonomide finansal ve yapısal bazı önlemleri içeren bir paket açıklanmıştır. Alınan bu önlemlerin amacı ise belirlenen yeni kur seviyesinin sürdürülebilirliğini sağlamak olmuştur. DKM 2 kapsamında tasarlanmış olan yüzde ±15'lik sınırlar, Yunan Merkez Bankasına rahat hareket etme imkanı tanımıştır. Bu sayede Yunanistan Merkez Bankası, DKM 2'ye giriş yaptıktan sonra ülke içine doğru yaşanan sermaye girişlerinde, Drahminin yabancı para cinslerine görece düzeyinin yükselmesine müsaade etmiştir.

Yunanistan aynı süreçte sıkı para politikası uygulamaya devam edebilmiş ve 1999 yılı sonlarına doğru enflasyonu yüzde 2 seviyesine indirebilmiştir. Maastricht Kriterleri anlamında olumlu seyreden 1999-2001 dönemi sonrasında Yunanistan borç stokunun GSYH'ye oranına ilişkin kriter dışında kalan şartları yerine getirebilmiştir.[194] Borç stokuna ilişkin olarak Belçika'ya 1999 yılında tanınan imkandan yararlanarak Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil edilmiş ve Euro'ya geçiş yapmıştır. Bu kararla beraber Yunan hükümeti, Euro sonrası yeni dönemde de maliye politikasında disiplinin elden bırakılmayacağını vurgulamıştır.

Euro'ya geçiş sonrasında Yunanistan'ın bütçe açığı azalmaya devam etmiş ve 2001-2003 döneminde bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 2 seviyesinin altında gerçekleşmiştir. Ancak 2004 yılında Eurostat, Yunanistan'ın bütçe açığı ve borç istatistikleriyle ilgili olarak kapsamlı bir rapor hazırlamış ve 1997-2003 yılları arasında Yunan otoritelerinin bu istatistikleri yanlış bildirdiğini belirtmiştir.[195] Ortaya

[194] 2001 yılında aslında Yunanistan'ın bütçe açığına ilişkin Maastricht Kriterini sağlayamadığı 2004 yılında Komisyon'un ilgili raporu ile ortaya çıkmıştır.
[195] European Commıssıon "Report on Greek Government Deficit and Debt Statıstıcs" Brüksel, 2010

çıkan bu durum karşısında ülke içerisinde büyük bir tartışma başlamış ve siyasi partiler birbirlerini suçlamaya yönelmişlerdir.

Bütçe açığı ve kamu borç stokuna ilişkin rakamlarının Eurostat denetiminde revize edilmeleri ile beraber 1997-2004 yılı arasındaki süreçte bütçe açığının GSYH'ye oranının yüzde 3 seviyesinin üzerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bütçe açığının Maastricht Kriterleri ile belirlenen sınırın üzerinde olduğunun anlaşılması ile beraber, Yunanistan'a bu durumu düzeltmesi için iki yıl süre tanınmıştır. Yunan hükümeti bu gelişmeler karşısında bütçe açığını azaltmaya yönelik mali politikalar izleyerek 2006 yılında bütçe açığının GSYH'ye oranını yüzde 3 düzeyine yaklaştırmıştır.[196]

Şekil 3.17. Yunanistan ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

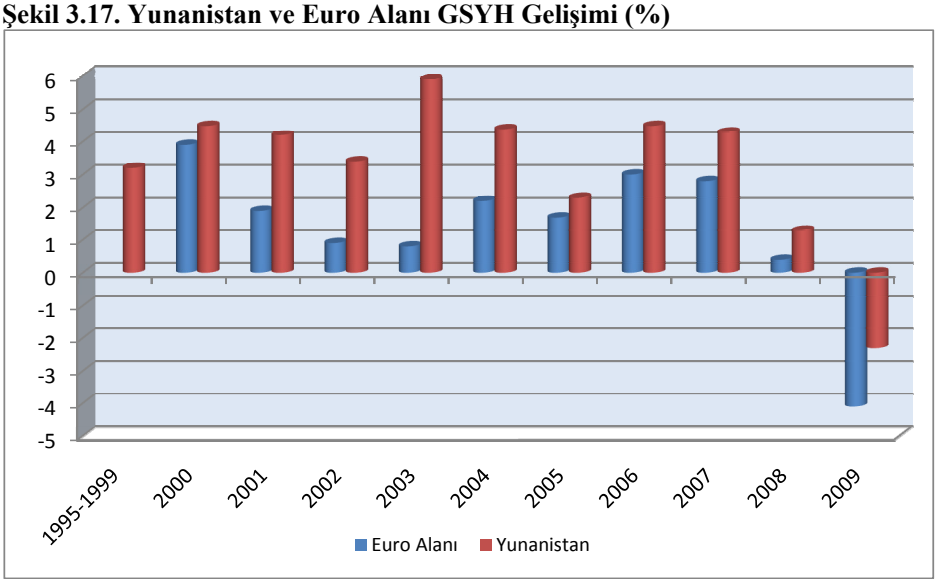

Kaynak: Eurostat

Ancak 2007 yılı ve sonrasında bütçe açığı tekrardan hızlı şekilde yükselmeye başlamış ve küresel ekonomik krizin etkisiyle 2009 yılında bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 13,6 seviyesine kadar çıkmıştır. Kamu borç stokunun GSYH'ye oranı ise yüzde 115,1 düzeyine yükselmiştir. Küresel ekonomik kriz, yüksek bütçe açığı ve kamu borç stokuna sahip Yunanistan'da özellikle turizm ve nakliyat sektörlerinden

[196] Monastiriotis, 2009:4.

elde edilen gelirlerin de önemli ölçüde azalmasına neden olarak ekonomiyi olumsuz etkilemiştir.

Netice itibarıyla, Yunanistan'ın mali durumunu olduğundan iyi göstermek için resmi istatistik rakamlarını değiştirdiğinin belirlenmesi, Yunanistan ekonomisinin gerçek durumunun ortaya çıkması ile küresel ekonomik krizin olumsuz etkileri birleşince, uluslararası kredi derecelendirme kuruluşları harekete geçmiş ve Yunanistan'ın kredi notu düşürülmüştür. Yaşanan gelişmeler neticesinde Yunanistan borçlarını ödeyememe tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır.

Yaşanan olumsuz gelişmeler neticesinde Yunanistan 2010 yılının Mart ayında 4,8 milyar Euro tutarında bir tasarruf paketi hazırlayarak yürürlüğe koymuştur. Mayıs ayında ise Yunanistan, Euro Alanı ülkeleri ve IMF arasında anlaşmaya varılarak Yunanistan'a 2010 yılı için 45 milyar Euro olmak üzere toplam 110 milyar Euro tutarında kredi verilmesi kararlaştırılmıştır. Verilen kredi karşılığında Yunan hükümeti bazı ek önlemleri almayı kabul etmiştir.[197]

Yunanistan'ın küresel ekonomik krizden en olumsuz biçimde etkilenen ülkelerden biri olmasının muhtelif nedenleri bulunmaktadır. Kamunun hantal ve büyük yapısı, emeklilik ve sağlık sisteminin yüksek maliyeti, vergi kaçakçılığı bu nedenlere örnek olarak verilmektedir[198]. Ayrıca yaşlanan Yunan nüfusu göz önüne alındığında, mevcut emeklilik imkanları devam ederse, kamu harcamaları ve bütçe açığı üzerinde önümüzdeki dönemde olumsuz etkilerin artacağı söylenebilmektedir.

---

[197] Bu önlemlerden bazıları; kamu personellerinden yüzde 8 ücret kesintisi, yüksek emekli maaşlarına ek vergi, fazla mesai ücretlerine yeniden düzenleme, özel sektöre ilişkin yeni vergi düzenlemeleri, kamu personeli emeklilik yaşının yükseltilmesi, içki, sigara ve benzine ilişkin yeni vergi düzenlemeleri, sermayesi kamuya ait şirket sayısının azaltılması vb.

[198] Nelson, Belkin & Derek, 2010:5.

Şekil 3.18. Yunanistan'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)

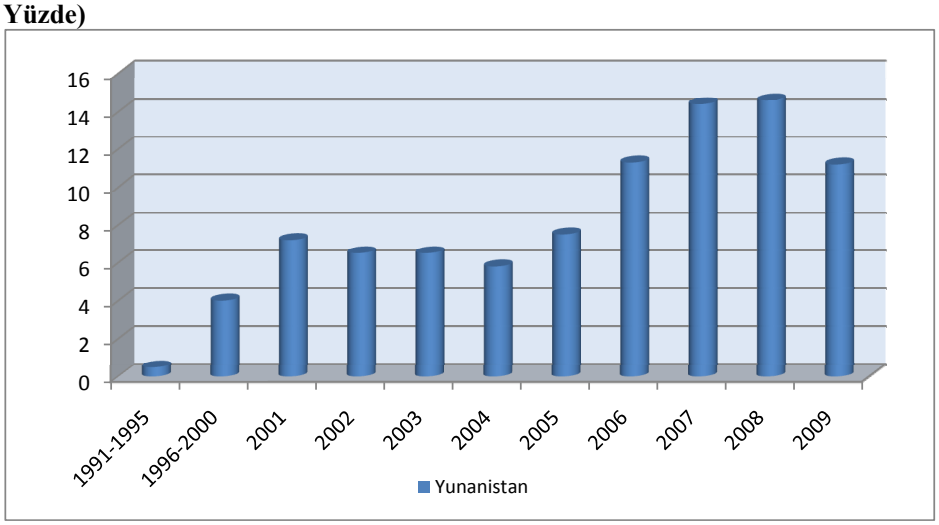

Kaynak: Eurostat

Yunan ekonomisi açısından diğer bir sorun ise kayıt dışı ekonomi ve vergi kaçakçılığıdır. Yunanistan'da kayıt dışı ekonominin GSYH'ye oranının yüzde 30 seviyelerinde olduğu tahmin edilmektedir[199]. Vergi gelirlerinin ve sosyal güvenlik katkılarının artırılması için bu alanda ek önlemlerin alınması gerekmektedir. Yunan ekonomisinin diğer bir sorunu ise rekabet gücü kaybıdır. Verimliliğin düşük olması ve ücret seviyelerinin yüksekliği bu soruna temel teşkil etmektedir. Yunanistan Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olduktan sonra, ülke içerisinde ücret düzeyi diğer Euro Alanı ülkelerinden fazla artarken, ihracat artışı aynı ülke grubunun gerisinde kalmıştır. Rekabet gücünün artması için ücret düzeyinin azalması, verimliliğin ve tasarrufların artması gerekmektedir[200].

3.2.6. Polonya

Polonya 1989 yılında gerçekleştirilen ilk kısmi serbest seçimler ile demokrasiye geçiş yapan ve serbest piyasa ekonomisini gerçekleştiren ilk doğu Avrupa ülkesidir. Yapılan seçimler ile değişen hükümet, serbest piyasa ekonomisine geçişi süratle gerçekleştirmek amacını öncelikli hedef olarak belirlemiştir. Ancak

[199] "Country Report: Greece," Economist Intelligence Unit, Mart 2009
[200] "OECD Economic Survey: Greece"

Polonya'nın 45 yıllık bir komünist idareden sonra şartları çok farklı olan serbest piyasaya ekonomisine geçiş süreci sancılı olmuştur. Bu geçiş amacı kapsamında "şok terapi" olarak adlandırılan politikalar uygulanmaya başlanmıştır.[201] İlgili politikaların uygulamaya konulduğu dönemde enflasyon yüzde 600 düzeyinin üzerine kadar çıkmıştır. Uygulamaya konulan program kapsamında öncelikli olarak Polonya'nın para birimi olan Zloti'nin konvertibilitesi sağlanmıştır. İç ticarette mevcut fiyat kontrol sistemi terk edilerek serbest fiyat uygulamasına geçilmiştir. Bütçe giderlerinde tasarruf amacıyla çeşitli sektörlerdeki harcamalarda kesintiler yapılmıştır. Devlete ait işletmelerin bir kısmı kapatılmıştır. Merkez Bankasının kamu kesiminin finansmanını engelleyici yasal düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Yabancı yatımcıların Polonya içerisinde yatırım yaparak elde ettikleri karları yurt dışına götürmelerine izin veren gerekli düzenlemeler yapılarak ekonominin yapısı kısa sürede tamamen değiştirilmiştir.

Ancak Polonya'da bu dönüşüm sürecindeki en büyük zorluk, devlete ait işletmelerin kapatılmaları ile beraber yüzbinlerce insanın işsiz kalmaları olmuştur. Yeni kurulan özel işletmeler önemli miktarda istihdam imkanı ortaya çıkarsa da, işsiz kalan yığınlar için yetersiz kalmışlardır. Aynı dönemde ithalatta ihracata oranla süratli bir artış başlamış ve dış ticaret açığı ortaya çıkmıştır. 1989-1993 dönemini kapsayan bu yıllarda ortalama yıllık yüzde 10 düzeyinin üzerinde ekonomik daralma gerçekleşmiştir. Uygulanan şok terapi programının ilk olumlu etkisi ise fiyat seviyelerinde görülmüş ve Polonya'nın en önemli ekonomik sorunlarından olan enflasyon 1993 yılı itibarıyla yüzde 30 seviyelerine gerilemiştir.

1997 yılında Polonya'da yeni bir anayasa ve yine yeni bir merkez bankası kanunu yürürlüğe girmiştir. Yeni anayasanın önemli özelliklerinde bir tanesi Merkez Bankasının bütçe açıklarını finanse etmesini yasaklaması, ikincisi ise bütçe açığının GSYH'ye oranının Maastricht seviyesini geçmemesini kurala bağlamasıdır[202]. Polonya yeni Merkez Bankası Kanunu ile Avrupa Merkez Bankaları Sistemine neredeyse tam uyum sağlanmış ve bu kapsamda Merkez Bankası bağımsız hale getirilmiştir. 1998 yılında ise Polonya Merkez Bankası enflasyon hedeflemesi

[201] Bu politikalar "Balcerowicz Planı" olarak da adlandırılmaktadır.
[202] Polonya Anayasasının 120. Maddesi.

uygulaması kapsamında Euro Alanına giriş için gerekli olan fiyat seviyesine ulaşmayı hedef olarak belirlemiştir. Bu kapsamda 1997 yılında yüzde 15 seviyesinde olan enflasyon oranı azalarak 2003 yılında yüzde 0,7 seviyesine kadar gerilemiş ve ilgili Maastricht kriterini sağlamıştır. Ancak 2001 yılı itibarıyla artmaya başlayan bütçe açığı ve artan politik istikrarsızlıkların etkisiyle 2004 yılında enflasyon tekrar yükselerek yüzde 3,6 düzeyine çıkmıştır.

1997-2004 arasındaki dönemde Polonya bütçe açığı ve borç stokuna ilişkin diğer Maastricht Kriterlerinde dalgalı bir performans sergilemiştir. Bütçe açığının GSYH'ye oranı 1999 yılında yüzde 2,3 seviyesine gerileyerek ilgili kriteri sağlasa da bir sonraki yıl tekrar yüzde 3 düzeyini aşmıştır. Borç stokunun GSYH'ye oranı bu dönemde yüzde 60 düzeyinin altında olmakla beraber yükselen bir seyir içerisinde olmuştur. Bütçe açığının ve borç stokunun artmasında Polonya'nın yapısal sorunları, serbest piyasa ekonomisine geçiş süreci içerisinde öngörülen reformların tamamlanmamış olması, sosyal harcamalarda yapılan yanlış tercihler etkili olmuştur.[203]

Polonya yaşadığı bu dönüşüm sürecinde farklı döviz kuru sistemleri uygulamıştır. Doksanlı yılların başında farklı sabit döviz kuru sistemleri uygulamış olmakla beraber 2000 yılında dalgalı döviz kuru rejimine geçiş yapmıştır. Konu ile ilgili 1998 yılında Polonya Merkez Bankası tarafından hazırlanan raporda, Euro'ya geçiş öncesi dalgalı döviz kuru rejiminin tercih edileceği söylenmektedir. Raporda, dalgalı kur rejimi ile DKM 2'ye dahil olmadan evvel kur seviyesinin denge döviz kuru seviyesine yakınlaşmış olacağı varsayımı yer almaktadır. Bu politika tercihi kapsamında, Polonya Merkez Bankası döviz kurlarına müdahaleden kaçınmış ve kur seviyesinin piyasa tarafından belirlenmiştir.

[203] Polanski, 2008:283.

Şekil 3.19. Polonya ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

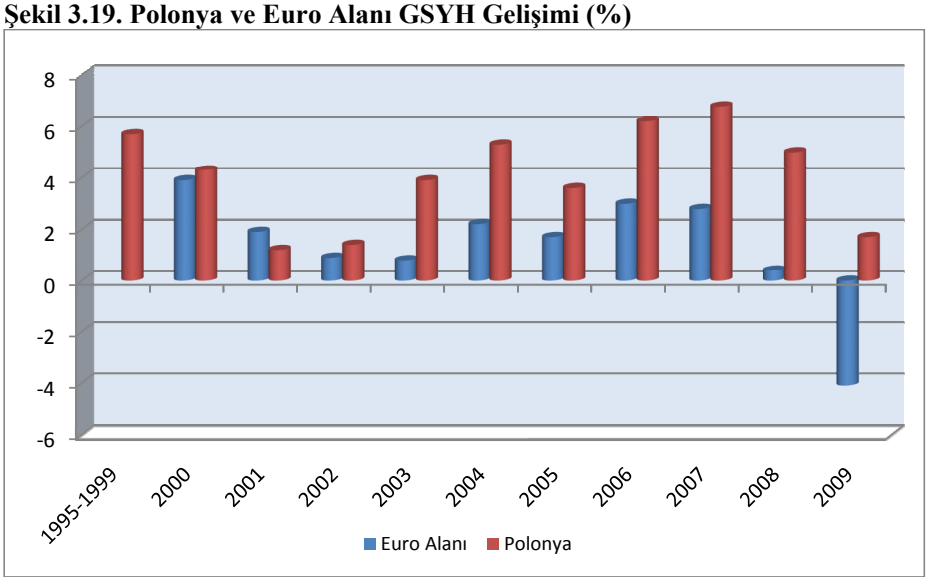

Kaynak: Eurostat

2004 yılında Avrupa Birliği Doğu Avrupa ülkelerinin katılımı ile beraber genişlemiş ve Polonya'da Birliğe dahil olan ülkeler arasında yer almıştır. Polonya 2004 yılında Maastricht Kriterlerinden sadece borç stokuna ilişkin olanını sağlayabilmiştir. Bütçe açığının GSYH'ye oranı 2001 yılından itibaren yüzde 3 seviyesinin üstünde gerçekleşmiştir. Enflasyon yüzde 3,6, uzun dönem faiz haddi ise 6,9 düzeyinde gerçekleşmiştir. Dalgalı döviz kuru sistemi uygulandığından, döviz kurlarına ilişkin kriter de sağlanamamıştır.

Avrupa Birliği üyeliği öncesi ve sonrasında Polonya'nın DKM 2'ye bakışı ihtiyatlı olmuştur. Polonya Merkez Bankasının yayınladığı raporlarda DKM 2'ye giriş yapıldıktan sonra "mümkün olan en az sürede" Euro'ya geçiş yapılması hedeflenmiştir. DKM 2'ye giriş yaparken belirlenecek olan kur seviyesi ile ilgili olarak ise iki kriter; "sürdürülebilir ekonomik büyümeye uygun" ve "döviz piyasasında gerilimleri engelleyecek" nitelikte olması gerektiği belirlenmiştir.

Şekil 3.20. Polonya'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, %)

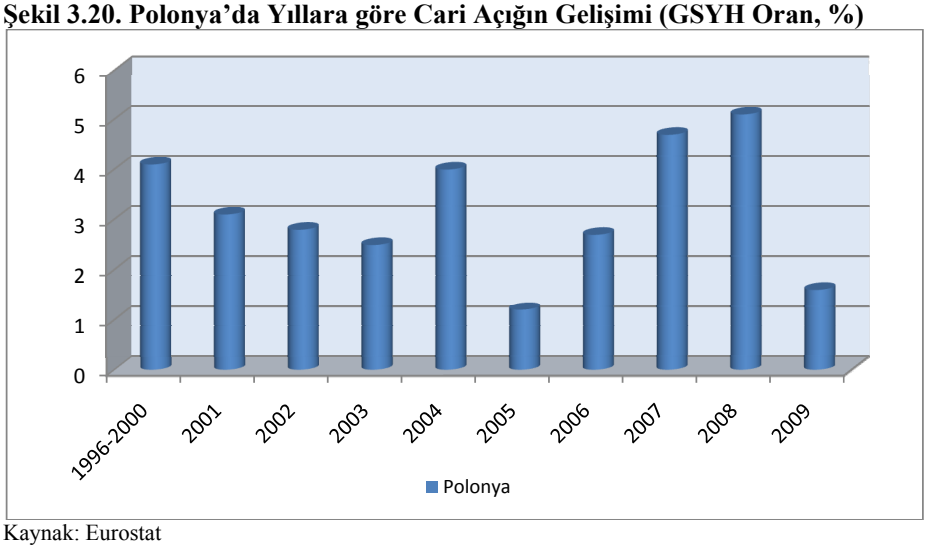

Kaynak: Eurostat

Birliğe üye olduktan sonra Polonya'da Euro'ya geçiş amacı çerçevesinde yüzde 2,5 seviyesinde enflasyon hedefi belirlenmiştir. Yeni stratejinin belirlenmesini müteakip ilk üç yılda fiyat düzeyi gerileyerek hedef enflasyon seviyelerinde gerçekleşmiştir. Ancak 2008 yılından itibaren enerji fiyatlarında yaşanan yükseliş ile beraber enflasyonda artmaya başlamıştır.

Büyümede yaşanan önemli gerilemeye rağmen Polonya küresel ekonomik krizden en az etkilenen ülkelerden biri olmuştur. 2009 yılında kaydedilen yüzde 1,7 seviyesindeki büyüme, OECD ülkeleri arasındaki en yüksek orandır. Ülke içerisinde talepte çok büyük bir gerileme olmaması ve güçlü finansal yapı Polonya'nın kriz döneminde büyüme kaydetmesinde etkili olmuştur. [204] Kriz ile beraber artan riske karşı ülke dışına çıkan kısa vadeli sermaye nedeniyle Zloti değer kaybetmiş, bu da dış ticaret dengelerine olumlu etkide bulunmuştur. Kriz öncesinde yapılan vergi indirimleri ve AB fonlarından kaynaklana yatırımlar yurtiçi talebin canlı tutulmasına katkıda bulunmuşlardır[205]. İşgücü piyasasında ise ücret düzeyindeki reel artış sona

[204] Dünya Bankası, 20.09.2010 <http://www.worldbank.org.pl/WBSITE/EXTERNAL/COUNTRIES/ECAEXT/POLANDEXTN/0,,contentMDK:20630617~menuPK:304802~pagePK:141137~piPK:141127~theSitePK:304795,00.html>

[205] AB fonları Polonya için büyük öneme sahiptir. 2009 yılında Polonya'nın AB fonlarından aldığı toplam kaynakların GSYH'sine oranı yüzde 3,3 seviyesindedir.

ermiştir. Merkez Bankası faizlerde indirme gitmiş, hükümet ise GSYH'nin yüzde 0,7 seviyesinde bir kriz planını yürürlüğe koymuştur.

Tablo 3.9. Polonya'nın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

Yıllar	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	247,0	:	:	:
1991	67,8	:	:	-8,5
1992	44,4	:	:	-6,4
1993	31,5	:	:	-4,1
1994	37,9	:	:	-5,8
1995	27,2	:	49,0	-4,4
1996	18,7	:	43,4	-4,9
1997	15,0	:	42,9	-4,6
1998	11,8	:	38,9	-4,3
1990-1998	**55,7**	**:**	**43,6**	**-5,4**
1999	7,2	:	39,6	-2,3
2000	10,1	:	36,8	-3,0
2001	5,3	10,7	37,6	-5,3
2002	1,9	7,4	42,2	-5,0
2003	0,7	5,8	47,1	-6,2
2004	3,6	6,9	45,7	-5,4
2005	2,2	5,2	47,1	-4,1
2006	1,3	5,2	47,7	-3,6
2007	2,6	5,5	45,0	-1,9
2008	4,2	6,1	47,1	-3,7
2009	4,0	6,1	50,9	-7,2
1999-2009	**3,9**	**6,5**	**44,3**	**-4,3**

Kaynak: Eurostat

Alınan önlemler neticesinde 2009 yılında negatif büyüme engellenmiş, işsizlik oranı yüzde 10 seviyesinin altında tutulmuştur. Ancak bütçe açığının GSYH'ye oranı yüzde 7 düzeyini, kamu borç stokunun GSYH'ye oranı ise yüzde 50 seviyesini geçmiştir. Bu rakamlar kamu mali dengelerinde bir bozulma anlamına gelse de, bütçe açığının GSYH'ye oranının Avrupa Birliğinde 2009 yılında ortalama yüzde 6,8 seviyesinde, kamu borç stokunun GSYH'ye oranının ise ortalama yüzde 73,6 düzeyinde olduğunu vurgulamakta yarar vardır.

Yaşanan küresel ekonomik kriz süresince Polonya dalgalı döviz kuru sistemini uygulamıştır ve DKM 2'ye geçiş yönünde bir teşebbüsü olmamıştır. 2008 yılında hükümet tarafından Euro'ya geçiş için 2012 tarihi hedef olarak belirlenmiştir. Ancak yaşanan ekonomik gelişmeler bu tarihin ertelenmesine neden olmuştur. 2009 yılında Polonya Merkez Bankası Euro'ya geçişin olası etkilerini analiz eden bir çalışma yapmış ancak geçiş tarihine ilişkin herhangi bir tavsiyede bulunmamıştır. Hükümet tarafından Euroya geçiş için en son ifade edilen tarih ise 2015 yılıdır.

3.2.7. Birleşik Krallık

Birleşik Krallık'ın Avrupa Birliği kapsamında gerçekleşen ekonomik entegrasyona yaklaşımı diğer Birlik üyelerinden farklı olmuştur. Margaret Thatcher'in Başbakanlığı döneminde Birleşik Krallık'ın daha mesafeli bir yaklaşımı söz konusuyken, John Major'un görevi devralması ile beraber daha olumlu bir yaklaşım söz konusu hale gelmiştir. Yaşanan bu değişim kapsamında Birleşik Krallık 1990 yılında Döviz Kuru Mekanizmasına dahil olmuştur.

Ancak Birleşik Krallık'ın Döviz Kuru Mekanizmasına dahil olduğu dönem Avrupa açısından önemli geçişlerin yaşandığı bir sürece isabet etmiştir. Batı ve Doğu Almanya'nın birleşmesi, komünist devletlerde yaşanan çözülme vb. siyasi gelişmelerin yanında, Maastricht Antlaşmasının onay süreci gibi ekonomik entegrasyona yönelik önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bahsi geçen gelişmelerin siyasi sonuçları ile ekonomik yansımaları Avrupa genelinde tedirgin bir bekleyişe neden olmuştur. Nihayetinde, Maastricht Antlaşmasının ilk oylamaya sunulduğu ülke olan Danimarka'da reddedilmesi ile beraber döviz piyasalarında spekülatif saldırılar başlamıştır. Bu saldırılardan ilk etkilenen ülkelerden biri de Birleşik Krallık olmuştur. İlk aşamada bu ataklara karşılık diğer ülkelerden destek olmuşsa da, spekülatif saldırıların artarak devam etmesi karşısında Birleşik Krallık Döviz Kuru Mekanizmasını terk etmek durumunda kalmış ve dalgalı kur rejimine geçmiştir. Yapılan bu değişikliğin yanında enflasyon hedeflemesine geçilmiş ve 1993-1997 döneminde enflasyon başarılı şekilde düşürülüştür.

1997 yılında İngiliz hükümeti İngiliz Merkez Banaksını operasyonel olarak bağımsız hale getirmiştir. İngiliz Merkez Bankası Hazine tarafından belirlenen enflasyon hedefini sağlamakla sorumludur. Hedefte yüzde birden fazla bir sapma olması durumunda, Merkez Bankası Başkanının bu sapmanın nedenlerini anlatan ve alınan önlemleri sıralayan "açık mektup" olarak ifade edilen bir rapor sunması gerekmektedir.

30 Ekim 1997 tarihinde Birleşik Krallık, Avrupa Konseyine 1 Ocak 1999 tarihinde ortak para politikasına geçiş yapmayacağını belirtmiştir. Ancak "Beş Ekonomik Test" olarak ifade edilen kriterlerin yerine gelmesi durumunda Birleşik Krallık ortak para politikasına dahil olmaya karar vermiştir[206].

Bu beş ekonomik test aşağıdaki gibi sıralanmıştır;

Ekonomik Konjonktürün Yakınsaması: Euro Alanı ve Birleşik Krallık'taki ekonomik konjonktür uyumlu olmalıdır. Bu kriterde yapılacak olan analizde enflasyon, faiz oranları, reel efektif döviz kuru gibi göstergeler temel alınmaktadır.

Esneklik: Birleşik Krallık ekonomisi herhangi bir asimetrik şoku rahat şekilde atlatabilecek esnekliğe sahip olmalıdır.

Yatırımlar: Birleşik Krallık'ın ortak para politikasına dahil olması uzun dönemde Birleşik Krallık içi ve dışardan gelen yatırımları destekleyecek sonuçlar doğurmalıdır.

Finans Sektörü: Euro'ya geçişle beraber Birleşik Krallık'ın finans sektöründeki gücü artmalıdır.

Büyüme, İstikrar ve İstihdam: Ekonomik ve Parasal Birliğin Birleşik Krallık'da istihdam ve büyüme üzerinde olumlu etkisi olmalı ve ekonomik istikrara katkı sağlamalıdır.

Birleşik Krallık hükümetine göre Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olmadan önce Birleşik Krallık'ın bu beş testteki şartları sağlaması gerekmektedir. Bu şartların

---

[206] HM Treasury, 1997:11.

tamamı Maastricht Kriterlerine ilave olarak Birleşik Krallık'ın kendi inisiyatifi ile belirlemiş olduğu kriterlerdir.

2003 yılına gelindiğinde, Birleşik Krallık bu beş teste yönelik analizini içeren raporunu yayınlamıştır. Bu rapora göre, Birleşik Krallık' bu testleri sağlama yönünde reel gelişim göstermiştir. Ancak raporda yatırımlar, finans sektörü, büyüme, ekonomik istikrar ve istihdam konularında Euro'ya geçişin olumlu katkılarından emin olunmakla beraber, yakınsama ve esneklik konularında şüpheler mevcuttur. Bu nedenle, raporun sonucunda Birleşik Krallık'ın ortak para politikasına dahil olmasının mevcut durumda menfaatine olmayacağı kanaati belirtilmektedir. Bu kapsamda da Birleşik Krallık Euro'ya geçiş yönünde herhangi bir adım atmamış ve parasal birliğe katılım tarihi konusunda da ilave bir açıklamada bulunmamıştır.

Birleşik Krallık'ın 2003 yılı ile 2006 yılı arasında geçirdiği dönem, 2004 yılı sonu yaşanan ekonomik durgunluk haricinde, olumlu seyretmiştir. GSYH bu dönemde ortalama yüzde 2,7 büyüyerek Avrupa Birliği ortalaması olan 2,2 düzeyini aşmıştır. Enflasyon ortalama 1,8 düzeyinde, bütçe açığının GSYH'ye oranı ortalama yüzde 3,2 oranında ve kamu borç stokunun GSYH'ye oranı ortalama yüzde 41,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde Maastricht Kriterleri açısından tek eksik bütçe açığına ilişkin yüzde 3 seviyesinin ihlal edilmiş olmasıdır. Bu kriter dışında Birleşik Krallık'ın makro ekonomik göstergeleri sağlıklı şekilde seyretmiştir.

Ancak 2007 yılına doğru konut piyasasında fiyatların yükseldiği, tüketicilerinse yoğun şekilde mortgage kredi yükü altına girdikleri görülmüştür. Amerika'da konut piyasasında baş gösteren sorunlarla beraber, mali piyasalarda konut piyasasındaki mevcut durumun sürdürülebilirliği konusunda şüpheler ortaya çıkmış ve küresel krizin etkileri Birleşik Krallık'ta hissedilmeye başlanmıştır. 2007 yılı ortasından itibaren Birleşik Krallık konut fiyatları hızlı şekilde düşmeye başlamıştır.

Tablo 3.10. Birleşik Krallık'ın Maastricht Kriterlerine Göre Performansı (%)

Yıllar	Enflasyon	Uzun D. Faiz Oranı	Borç Stoku/GSYH	Bütçe Açığı/GSYH
1990	7,6	11,8	33,3	-1,8
1991	7,5	10,11	33,6	-3,1
1992	4,2	9,06	38,5	-6,5
1993	2,5	7,55	44,5	-8
1994	2	8,15	47,7	-6,8
1995	2,7	8,32	51,2	-5,9
1996	2,5	7,94	51,3	-4,3
1997	1,8	7,13	49,8	-2,2
1998	1,6	5,6	46,7	-0,1
1990-1998	**3,6**	**8,4**	**44,1**	**-4,8**
1999	1,3	5,01	43,7	0,9
2000	0,8	5,33	41	3,6
2001	1,2	5,01	37,7	0,5
2002	1,3	4,91	37,5	-2,1
2003	1,4	4,58	39	-3,4
2004	1,3	4,93	40,9	-3,4
2005	2,1	4,46	42,5	-3,4
2006	2,3	4,37	43,4	-2,7
2007	2,3	5,06	44,5	-2,7
2008	3,6	4,5	52,1	-5
2009	2,2	3,36	68,2	-11,4
1999-2009	**1,8**	**4,7**	**44,6**	**-2,6**

Kaynak: Eurostat

Küresel krizin başlangıcında Birleşik Krallık'da ilk somut etki Nothern Rock isimli bankanın zor duruma düşmesi ile beraber görülmüştür. Bankayı kurtarmaya yönelik muhtelif önlemlerin başarılı olamaması nedeniyle, 2008 yılının şubat ayında banka kamulaştırılmıştır. Yaşanan gelişmeler neticesinde İngiltere Merkez Bankası önlem olarak piyasada likitideyi sağlayacak tedbirler almaya çalışmıştır. Ancak alınan önlemlere rağmen krizin sarsıcı etkisinin devam etmesi neticesinde, ikinci kamulaştırma Bradford and Bingley Bankasına ilişkin olarak yapılmıştır. Bankacılık sektöründe sürmekte olan bunalımı azaltmak ve yatırımcıların güvenlerini artırmak

amacıyla hükümet mevduat garanti miktarını yükseltmiş[207] ve 50 milyar Sterlin tutarında ek fon tahsis etmiştir. Firmalara yönelik olarak kredi garanti miktarları yükseltilmiş ve çeşitli finans sektöründeki çeşitli enstrümanlarının kullanımını teşvik edici tedbirler alınmıştır.

Şekil 3.21. Birleşik Krallık ve Euro Alanı GSYH Gelişimi (%)

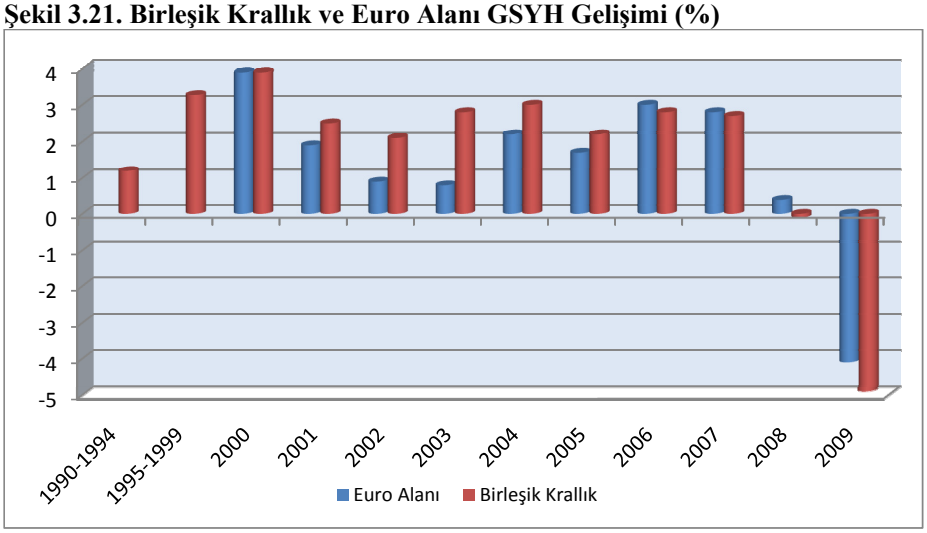

Kaynak: Eurostat

İlk etkilerini finans sektöründe gösteren kriz tüm Birleşik Krallık ekonomisini olumsuz etkilemiştir. Enflasyon seviyesi 2008 yılında yüzde 3,6 düzeyine kadar yükselmiş, 2009 yılında ise 2,2 seviyesine gerilemiştir. GSYH 2008 yılında yüzde 0,1, 2009 yılında ise yüzde 4,9 düzeyinde azalmıştır. 2000-2007 döneminde ortalama yüzde 5 olan işsizlik oranı 2008 yılında yüzde 5,6, 2009 yılında ise yüzde 7,6 seviyesine kadar yükselmiştir. 2009 yılındaki yüksek işsizlik oranı, 1993 yılında yaşanan ve Birleşik Krallık'ın Döviz Kuru Mekanizmasını terk etmesine neden olan krizdeki yüzde 10,2 düzeyinden daha düşüktür. Ancak aynı zamanda son on üç yılın en yüksek işsizlik oranıdır.

Kriz neticesinde kamu maliyesindeki dengeler de önemli ölçüde bozulmuştur. Bütçe açığının GSYH'ye oranı 2008 yılında yüzde 4,9, 2009 yılında ise yüzde 11,5 seviyesine çıkarak ilgili Maastricht kriterini sağlamaktan çok uzaklaşmıştır. Avrupa genelinde bütçe açıkları 2009 yılında yükselmiştir ancak Avrupa Birliği

[207] 35.000 Sterlinden 50.000 Sterline yükseltilmiştir.

ortalamasının yüzde 6,8 düzeyinde gerçekleştiği göz önüne alındığında, Birleşik Krallık'taki açığın boyutu daha rahat anlaşılmaktadır. Kamu borç stokunun GSYH'ye oranı da aynı şekilde hızlı bir yükseliş ile 2008 yılında yüzde 52, 2009 yılında ise yüzde 68,1 düzeyine çıkmıştır.

Şekil 3.22. Birleşik Krallık'da Yıllara göre Cari Açığın Gelişimi (GSYH Oran, Yüzde)

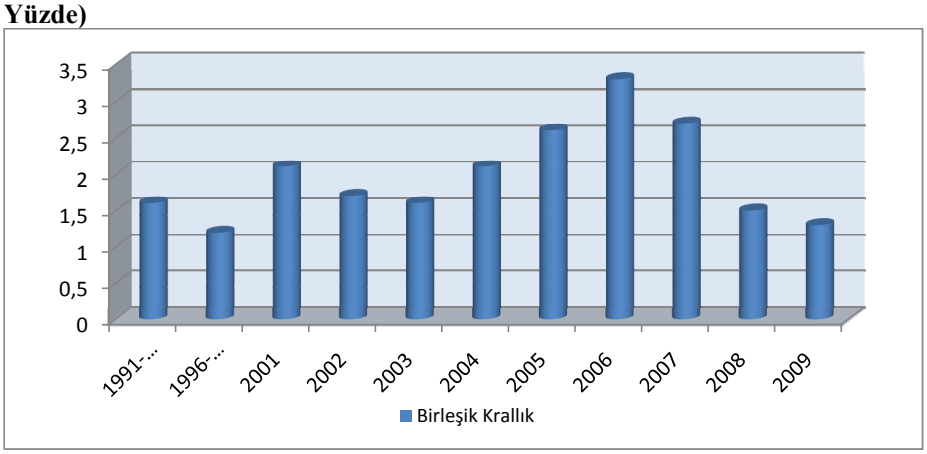

Kaynak: Eurostat

2009 yılında yaşanan olumsuz ekonomik gelişmelerle beraber 2010 yılının başından itibaren Birleşik Krallık ekonomisinde olumlu gelişmeler görülmeye başlanmış ve GSYH yılın ilk iki çeyreğinde beklenenden daha fazla büyümüştür. Bu büyümenin ardında finans sektörüne yönelik olarak önlemler, Sterlin'in kriz süresince değer kaybetmesi ve ihracat yapan sektörlerin bu değer kaybından faydalanmaları önemli rol oynamıştır[208].

[208] "Economy watch: What next for Britain?" 11.11.2010 <http://www.thisismoney.co.uk/credit-crisis>

4. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK VE TÜRKİYE

4. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK VE TÜRKİYE

Türkiye'nin Avrupa Birliğine katılım müzakerelerine başlamasıyla beraber, Birliğe üyelik ve sonrası için gerekli teknik çalışmaları yapma ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Üyelik sonrasında her devletin ortak para politikasına geçiş yapması gerektiği göz önüne alındığında, bu alanda da Türkiye'nin üyelik öncesinden konuya ilişkin analizler yapması gerekmektedir.

Çalışmamızın son bölümü olan bu kısımda, Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik üyeliği analiz edilmektedir. Bu çerçevede öncelikle Türkiye – Avrupa Birliği ilişkilerinin tarihsel gelişimi özet olarak verilmiş, daha sonra Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik faslındaki mevcut durumu aktarılmıştır. Bölümün devamında üyelik sonrası kurumsal yapılanma ve ortak para politikasına geçiş konuları incelenmiştir.

4.1. Türkiye - Avrupa Birliği ilişkilerinin Tarihsel Gelişimi

Türkiye, Avrupa Birliği ile 50 yıllık köklü bir geçmişe sahiptir. Avrupa Ekonomik Topluluğunun 1958 yılında kurulmasının hemen ardından, 1959 yılında Türkiye Topluluğa üye olmak için başvuruda bulunmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu tarafından verilen cevapta Türkiye ile Topluluk arasında kalkınma düzeyi farklılıklarının bulunması nedeniyle, Türkiye'nin tam üyelik için henüz hazır olmadığı belirtilmiştir. Ancak Türkiye'nin kademeli olarak tam üyeliği öngörülmüş ve bu kapsamda 12 Eylül 1963 tarihinde Ankara'da iki taraf arasında Ortaklık Antlaşması (Ankara Antlaşması) imzalanmıştır.

Ankara Antlaşmasında 1 Aralık 1964 tarihinden başlamak üzere, hazırlık dönemi, geçiş dönemi ve nihai dönemden oluşan 30 yıllık bir süreçte Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasında Gümrük Birliğinin tamamlanması hedeflenmiştir.

13 Kasım 1970 tarihinde Katma Protokolün imzalanması ile hazırlık dönemi sona ermiştir. İmzalanan katma protokol ile Gümrük Birliğinin tamamlanmasına ilişkin yol haritası belirlenmiştir. Buna göre protokolün 1973 yılında yürürlüğe girmesiyle Avrupa Ekonomik Topluluğu Türkiye'den yaptığı ithalatta tarifeleri

indirecektir. Türkiye ise 12 ve 22 yıllık iki aşamalı bir süreçte ekonomi alanındaki mevzuatını Avrupa Ekonomik Topluluğu ile uyumlu hale getirerek, Topluluğa uyguladığı tarifeleri indirecektir.

Ancak ek protokolün imzalanmasından sonraki geçiş döneminde, Türkiye ile Avrupa Ekonomik Topluluğu arasındaki ilişkilerde gerileme meydana gelmiştir. 1970'li yıllardaki ekonomik durum, ardı ardına gelen krizler ve o dönem ithal ikamesine dayalı bir ekonomi politikasının tercih edilmesiyle, Türkiye, Katma Protokol gereği ortaya çıkan yükümlülüklerini yerine getirmekten kaçınmıştır[209].

Daha sonra 1974 Kıbrıs meselesi sonrası ortaya çıkan durum ve 1980'de Yunanistan'ın Topluluğa tam üye yapılması ilişkileri daha da kötü hale getirmiştir. 12 Eylül 1980 tarihinden sonra askeri idarenin başa geçmesiyle de ilişkiler donmuştur.

Türkiye ile Topluluk arasındaki ilişkiler 1980'lerin ortalarına doğru düzelmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye'nin ithal ikameci politikaları terk ederek, ihracata dayalı büyümeyi hedef alan politikaları uygulamaya geçirmesi bu gelişmede önemli bir paya sahiptir[210]. İlişkilerde düzelmenin başlamasını müteakip 14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye Topluluğa tam üyelik başvurusunda bulunmuştur.

Ancak, Türkiye'nin tam üyelik başvurusunda bulunduğu dönem, Avrupa için zorlu bir geçiş süreci olan 1987-89 yıllarına denk gelmiştir. Bu süreçte Topluluk iki önemli mesele ile uğraşmaktaydı; bunlardan birincisi Ortak Pazara geçiş çabaları, ikincisi ise Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin bağımsızlıklarını kazanmaya başlamaları ile beraber bu ülkelere yönelik olarak uygulanacak politikaların belirlenmesine ilişkin çalışmalardı. O dönemde özellikle bağımsızlığını kazanmaya başlayan Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin Topluluğa üye olma istekleri Avrupa'nın öncelikli meselesi haline gelmiştir.

---

[209] ABGS , "Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi" 12 Nisan 2009, < http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>

[210] a.g.e. s. 3

Kutu 4.1. Türkiye – AB İlişkileri Kronolojisi

31 Temmuz 1959: Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Ekonomik Topluluğu'na ortaklık başvurusunda bulunmuştur.
12 Eylül 1963: Türkiye için kademeli bir üyelik süreci öngörülmüş ve Ankara Anlaşması imzalanmıştır.
23 Kasım 1970: Katma Protokol imzalanmış, Gümrük Birliğinin tamamlanmasına ilişkin yol haritası belirlenmiştir.
1 Ocak 1973: Katma Protokol yürürlüğe girmiştir.
20 Temmuz 1974: Kıbrıs Barış harekatı gerçekleştirilmiştir.
12 Eylül 1980: Askeri darbe gerçekleşmiştir.
14 Nisan 1987: Türkiye, Avrupa Topluluklarına tam üye olmak amacıyla Ortaklık Konseyine müracaat etmiştir.
18 Aralık 1989: Avrupa Komisyonu, Türkiye'nin adaylık başvurusuna olumsuz görüş bildirmiştir.
1 Ocak 1996: Türkiye- Avrupa Birliği arasında yaklaşık 22 yıl süren "Geçiş Dönemi" 31.12.1995 tarihinde tamamlanmış, 01.01.1996 tarihi itibariyle, sanayi ve işlenmiş tarım ürünlerinde sağlanan Gümrük Birliği ile tam üyelik süreci adı altında "Son Dönem"e geçilmiştir.
12–13 Aralık 1997: Avrupa Birliği tarafından Lüksemburg'ta gerçekleştirilen Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Macaristan, Polonya, Slovenya, Romanya, Bulgaristan, Litvanya, Letonya, Estonya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi tam üyelik için aday ülkeler olarak belirlenmişler; fakat Türkiye aday ülkeler arasında gösterilmemiş, sadece tam üyeliğe ehil olduğu onaylanmıştır.
11–12 Aralık 1999: Avrupa Konseyi Zirve Toplantısı Helsinki'de gerçekleşmiş ve bu Zirve'de Türkiye'ye adaylık statüsü tanınmıştır.
16–17 Aralık 2004: Brüksel'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Konseyi Zirve Toplantısında, Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini büyük ölçüde yerine getirdiğine ilişkin görüş bildirilerek 3 Ekim 2005 tarihinde müzakerelerin başlamasına karar verilmiştir.
11 Aralık 2006: Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinin almış olduğu karar çerçevesinde "Ek Protokolün tam olarak uygulanması şartına bağlı olarak" 8 müzakere faslının müzakerelere açılmaması ve aynı sebeple hiçbir faslın geçici olarak kapatılmaması kararlaştırılmıştır.
1 Temmuz 2010: Türkiye ile AB arasında sürmekte olan müzakerelerde 13 Fasıl müzakereye açılmış, 2 fasla ilişkin müzakere pozisyonu sunulmuş, 8 fasılda açılış için kriterler belirtilmiştir. 10 fasılda görüşmeler sürmekte ve 8 fasıl askıya alınmış bulunmaktadır.

Kaynak: ABGS, DPT

Bu gelişmeler çerçevesinde, 1989 yılında Komisyon Türkiye'nin başvurusuna verdiği yanıtta, Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik konusundaki ehliyetini kabul etmekle birlikte, Topluluğun kendi içindeki derinleşme sürecini tamamlanmasına ve gelecek genişlemesine kadar beklenmesini ve bu arada Türkiye ile Gümrük Birliği

sürecinin tamamlanmasını önermiştir[211]. Bu gelişmenin ardından Türkiye 1995 yılına kadar Gümrük Birliğini tamamlamaya yönelik çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Bu kapsamda 1994 yılında müzakereler başlamış ve 5 Mart 1995 tarihinde yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Gümrük Birliği ile beraber, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında sanayi malları ve işlenmiş tarım ürünlerinin serbest dolaşımını sağlayacak gerekli gümrük ve ticaret politikaları alanında mevzuat uyumunun yanında, Türkiye, rekabet ve fikri sınai mülkiyet haklarına ilişkin politikalarının da dahil olduğu kapsamlı bir alanda mevzuatını uyumlaştırma yükümlülüğünü üstlenmiştir[212]. Söz konusu yükümlülüklerin bir kısmının Gümrük Birliği'nin resmen tamamlandığı 1 Ocak 1996 tarihinde, bir kısmının ise belirlenen geçiş süresi içinde tamamlanması öngörülmüştür. Bu kapsamda:

- Malların serbest dolaşımı – gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarının kaldırılması, ve AB Gümrük Kodu'na uyum,
- Ortak Ticaret Politikası – Ortak Gümrük Tarifesi'ne uyum, tercihli ticaret anlaşmaları, otonom rejimler,
- Ticarette teknik engellerin kaldırılması – teknik mevzuat uyumu,
- Yasal düzenlemeler – fikri ve sınai mülkiyet hakları, rekabet kuralları, kamu alımları,
- Kurumsal işbirliği – Gümrük Birliği Ortak Komitesi, Gümrük İşbirliği Komitesi , teknik komiteler, danışma ve karar usulleri başlıca alanlardır[213].

---

[211] DPT, "Türkiye – AB İlişkileri 14 Nisan 2008" < http://www.dpt.gov.tr/DocObjects/Download/993/tarihce.doc>

[212] İKV, Gümrük Birliği, 20 Ekim 2010 <http://www.ikv.org.tr/icerik.asp?konu=gumrukbirligi&baslik=Gümrük Birliği>

[213] a.g.e. s.1

Gümrük Birliğinin tamamlanmasından sonra, Türkiye için tam üyelik hedefi önem kazanmıştır. O dönemde Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin tam üyelik sürecine adım atmaları da, Türkiye için muhtemel bir genişlemede bu ülkelerle beraber Avrupa Birliğine üye olma fırsatını ortaya çıkarmıştır. Fakat 12-13 Aralık 1997 tarihlerinde Lüksemburg'da gerçekleştirilen Avrupa Birliği Zirvesinde Türkiye'nin beklentilerinin büyük bir kısmı gerçekleşmemiştir. Her ne kadar Türkiye'nin Avrupa Birliğine üyelik hedefi doğrultusunda, katılım öncesi strateji olarak nitelendirilebilecek bir işbirliği programının geliştirileceği ifade edilmiş ve Türkiye Avrupa Konferansına davet edilmiş ise de, gerek Türkiye'nin diğer on bir aday ülke ile birlikte değerlendirilmeyerek Avrupa Birliği tarafından ayrımcı bir yaklaşımın benimsenmesi; gerek bahse konu Konferansın genişleme süreci ile bağlantısının kesilerek, Türkiye açısından öngörülen kapsam ve nitelikten uzaklaşmış olması; gerekse Türkiye için diğer aday ülkelerden farklı "özel siyasi koşullar" öne sürülmesi nedeniyle, anılan Zirve ertesinde taraflar arasındaki siyasi ilişkilerde yeniden bozulma meydana gelmiştir[214].

Ancak iki yıl sonra Türkiye- Avrupa Birliği ilişkilerinin yeni bir dönüm noktası olan Helsinki Zirvesi 10-11 Aralık 1999 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu zirvede, Türkiye oybirliği ile Avrupa Birliği'ne aday ülke olarak kabul ve ilan edilmiş ve Türkiye'nin Avrupa Birliğinin yeni genişleme politikası çerçevesinde oluşturulan sisteme, diğer aday ülkelerle eşit statüde katılacağına ilişkin karar verilmiştir. Bu kararla beraber ilişkilerde tekrardan bir toparlanma gözlemlenmiş ve iki taraf arasında üyelik sürecine yönelik işbirliği güçlenmiştir.

İlişkilerin tekrardan olumlu bir hal alması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine yönelik reform sürecinde somut ilerleme kaydetmesiyle beraber, 16-17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel'de gerçekleştirilen Zirve'de alınan karar doğrultusunda, 3 Ekim 2005 tarihinde Lüksemburg'ta yapılan Hükümetler Arası Konferans ile Türkiye resmen Avrupa Birliğine katılım müzakerelerine başlamıştır.

---

[214] DPT, "Türkiye – AB İlişkileri 14 Nisan 2008" < http://www.dpt.gov.tr/ DocObjects/Download/993/tarihce.doc>

4.2. Ekonomik ve Parasal Politika Faslında Mevcut Durum

Türkiye'nin 3 Ekim 2005 tarihinde katılım müzakerelerine başlamasını müteakip, Ekonomik ve Parasal Politika faslına ilişkin Komisyon tarafından yapılan Tanıtıcı Tarama Toplantısı 16 Şubat 2006 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıda, Ekonomik ve Parasal Politika faslına ilişkin uyum sağlanılması gereken Avrupa Birliği müktesebatı Komisyon tarafından özetlenmiştir. 23 Mart 2006 tarihinde gerçekleştirilen Ayrıntılı Tarama Toplantısında ise Türk tarafı ilgili mevzuata ilişkin Türkiye'deki mevcut durumu anlatarak sürecin tamamlanması için yapılacak çalışmaları özetlemiştir.

Tarama toplantılarından sonra Komisyon tarafından Tarama Sonu Raporu hazırlanarak Türk tarafına iletilmiştir. Raporda, gerçekleştirilen toplantılar çerçevesinde Ekonomik ve Parasal Politika faslına ilişkin Türkiye'nin uygulama kapasitesi ve uyumlaştırması gereken mevzuat belirtilmiştir. Raporda herhangi bir açılış kriterine yer verilmemiştir.

Ancak müzakerelerin başlamasına teknik bir engel olmamasına rağmen Fransa'nın yoğun muhalefeti nedeniyle Ekonomik ve Parasal Politika faslı müzakereye açılmamıştır[215]. Fransa'nın bu yaklaşımının ardında muhtelif nedenler mevcuttur. Ancak temel gerekçe bu faslın yapısı itibarıyla tam üyeliğe yönelik bir bakış açısını içermesi ve Türkiye'ye Avrupa Birliği kurumlarına dahil olma perspektifini getirmesidir[216].

4.3. Ekonomik ve Parasal Politika Faslına İlişkin Müktesebat

Ekonomik ve Parasal Politikaya ilişkin müktesebat, ekonomi politikalarının koordinasyonunu, üye devlet merkez bankalarının bağımsızlığını ve kamu kesiminin Merkez Bankası tarafından doğrudan finansmanı ile kamu kesiminin mali kurumlara imtiyazlı erişimini yasaklayan kuralları içeren dar bir mevzuat setinden ibarettir.

---

[215] Daimi Temsilciler Komitesi (COREPER) toplantısı kararı ile açılacak müzakere başlıkları iki ile sınırlanmış ve Ekonomik ve Parasal Birlik faslı müzakereye açılmamıştır.
[216] Memişoğlu & Esen, 2007:2.

Türkiye için "Ekonomik ve Parasal Politika" faslında; Merkez Bankasının bağımsızlığı, kamunun doğrudan finansmanı ve imtiyazlı erişim konularında mevzuatın halihazırda büyük ölçüde uyumlulaştırılmış olması nedeniyle yakınsamaya yönelik geniş kapsamlı bir mevzuat uyumu gerekmemektedir.

2010 yılı İlerleme Raporunda Ekonomik ve Parasal Politika Faslına İlişkin özetle iki eksiklik belirtilmiştir. Bunlar:

1. Merkez Bankasının enflasyon hedefini hükümet ile beraber belirlemesi,
2. Kamunun mali piyasalara imtiyazlı erişimi konusunda bazı yönetmeliklerde değişiklik gereğidir.

Bu maddelere ilişkin Türk tarafının görüşleri ve Müzakere Pozisyon Belgesinde öngörülen takvim aşağıdaki gibidir;

Merkez Bankasına ilişkin hükümlerin müktesebatla uyumlulaştırılması[217]:

Merkez Bankası ile ilgili düzenlemelerin üyelikten hemen önce yapılması öngörülmüş ve bu husus Avrupa Birliği tarafına bildirilmiştir. Bu hususla ilgili Türkiye tarafından hazırlanan Müzakere Pozisyon Belgesinde: "Türkiye, Merkez Bankasının Avrupa Merkez Bankaları Sistemine entegrasyonunun sağlanması için gerekli değişiklikleri yürürlüğe koyacak ve Euronun kabul tarihi ile birlikte teknik değişiklikleri uygulayacaktır." ve "Katılım tarihinin bir yıl öncesinde, Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi Tüzüğüne uygun olarak Merkez Bankasının kurumsal, mali ve kişisel bağımsızlığına dair ilave uygulamalar için gerekli ek değişiklikler yapılacaktır." ifadeleri yer almıştır.

Kamunun mali piyasalara imtiyazlı erişimi:

Kamunun fon temin etmekte özel sektöre göre mevzuattan kaynaklanan avantajlarının olması Avrupa Birliği müktesebatına aykırı bir durumdur[218]. Bu kapsamda, Gelir Vergisi Kanununa eklenen geçici 67. Maddeyle, kamu kağıtlarının stopajı ile özel sektör tahvillerinden kesilen stopajlar eşitlenmiştir. Ayrıca, emeklilik

---

[217] Bu konuda iki sorunlu mesele Merkez Bankasının enflasyon hedefini hükümet ile beraber belirlemesi ve Merkez Bankasının kredi kartlarında faiz limitlerini belirlemesidir.
[218] AT Antlaşmasının 102. Maddesi

fonlarının belirli oranlarda devlet tahvili alma zorunlulukları kaldırılmış, imtiyazlı erişim konusunda önemli mesafe kat edilmiştir.

Bu iki husus dışında 2010 yılı İlerleme Raporunda Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Politika faslında ileri düzeyde aşama kaydettiği belirtilmiştir.

4.4. Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik Üyeliği

4.4.1. Türkiye'nin Maastricht Kriterlerine Göre Mevcut Durumu

Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik faslında müzakerelere başlamasına ilişkin herhangi bir teknik engel bulunmamaktadır. Ancak Birlik üyesi ülkelerin parasal birliğe dahil olabilmeleri için yerine getirmeleri gerekli olan Maastricht Kriterleri Türkiye açısından da öneme sahiptir. Türkiye'nin Maastricht Kriterlerini sağlaması ekonomik olarak kendi menfaatlerine uygun olmakla beraber, Avrupa Birliği içerisinde ekonomik nedenlerden dolayı Türkiye'nin üyeliğine mesafeli yaklaşan kesimler tarafından da olumlu karşılanacaktır. Bu kesimlerin Türkiye'de nominal yakınsamanın sağlandığını görmeleri üyelik sürecinde Türkiye'nin elini güçlendirecektir.

Maastricht Kriterlerinin ortaya çıkmasından sonra birçok Avrupa ülkesi Parasal Birliğe üye olmak amacıyla nominal yakınsamada çok önemli mesafe almıştır. Bu ülkeler yakınsama kriterlerini sağlayabilmek için fiyat istikrarına büyük önem vermiş, enflasyona karşı başarılı politikaları hayata geçirmişlerdir. Aynı zamanda kamu maliyesinde disiplini sağlayarak ülke ekonomilerinin istikrara kavuşmasını sağlamışlardır.

Ancak 1991 ve 1999 yılları arasını kapsayan aynı süreçte, Maastricht Antlaşmasından sonra Türkiye'de Avrupa Birliği üyeliği gündemde olmadığından yakınsama kriterlerinin sağlanması yönündeki çalışmalar yetersiz kalmış, politik istikrarsızlıkların da büyük oranda etkisiyle ekonomik açıdan olumsuz bir dönem yaşanmıştır.

Türkiye'nin Helsinki Zirvesinde resmi olarak tam üyeliğe aday gösterilmesi ile beraber Avrupa Birliği üyeliği ülke gündeminde önemli bir yer almaya

başlamıştır. Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin talebine bağlı olarak, 2001 yılından itibaren Türkiye Katılım Öncesi Ekonomik Program hazırlayarak Avrupa Komisyonuna sunmaya başlamıştır. Katılım Öncesi Ekonomik Program Türkiye'nin, orta dönem makro ekonomi politikalarının hedeflerini, kamu maliyesinin amaçlarını ve yapısal reformların önceliklerini içeren üç yıllık bir ekonomik programdır. Programın amacı, Avrupa Birliği ülkeleri ekonomilerine yakınsama perspektifinde Kopenhag ekonomik kriterlerinin karşılanmasıdır. Programlar Türkiye'nin ekonomik olarak Avrupa Birliğine yakınsama sürecinde faydalı olmuşlardır. Aynı dönemde politik olarak istikrarında sağlanmasının olumlu katkılarıyla beraber bu süreçte Maastricht Kriterlerinin yerine getirilmelerine yönelik ciddi aşama kaydedilmiştir.

4.4.1.1. Enflasyon

Türkiye 2001 ekonomik krizinden sonra fiyat istikrarını sağlamaya yönelik politikalara büyük önem vermiştir. Bu kapsamda 2002-2005 yılları arasında örtük enflasyon hedeflemesi uygulanmış, 2006 yılından itibaren ise açık enflasyon hedeflemesine geçilmiştir.

2002-2005 yılları arasında Türkiye'de yıllık enflasyon belirlenen hedeflerin altında gerçekleşmiştir. 2006 yılında ise yaşanan arz şokları, uluslararası piyasalarda dalgalanmaların neticesinde döviz kuru seviyesinin yükselmesi gibi nedenler dolayısıyla hedefin üstünde bir enflasyon gerçekleşmesi meydana gelmiştir. Ancak para politikasında daralmaya gidilmesinin etkileriyle enflasyon tekrar kontrol altına alınmış ve hedef düzeye doğru çekilmiştir.

2007 yılının ilk üç çeyreğinde enflasyon, öngörüldüğü şekilde hedefle uyumlu şekilde seyretmiştir. Yılın son çeyreğinde ise kuraklık ve enerji fiyatlarındaki artışlar gibi arz yönlü şokların etkileriyle fiyatlarda gerçekleşen ayarlamalar enflasyondaki düşüş eğiliminin duraklamasına neden olmuş ve 2007 yılında hedef tutturulamamıştır[219]. 2006 ve 2007 yıllarında enflasyon hedefinin tutturulamaması ve uluslararası konjonktür nedeniyle Hükümet ve Merkez Bankası tarafından enflasyon

[219] DPT, "2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı" Ankara, 2008

hedeflerinin revize edilmesine karar verilerek enflasyon hedefleri, 2009 yılı için yüzde 7,5, 2010 yılı için yüzde 6,5, 2011 yılı için ise yüzde 5,5 olarak belirlenmiştir.

2008 yılında gıda ve enerji fiyatlarındaki artışın enflasyon üzerindeki baskısı devam etmiştir. Yılın ilk üç çeyreğinde enerji ve diğer emtia fiyatlarında gözlenen hızlı artışlar, son çeyrekte küresel ekonomik krizin derinleşmesiyle ve dünya ekonomisinde gözlenen belirgin yavaşlamayla yerini keskin bir düşüşe bırakmıştır. Bu doğrultuda, yılın son çeyreğinde yurt içi enerji ve işlenmiş gıda fiyatlarının artış hızında kayda değer bir gerileme gözlenmiştir. Bununla birlikte, emtia fiyatlarında geçmiş dönemde gözlenen yüksek artışların birikimli etkileri enflasyonu göreli olarak yüksek düzeylerde tutmaya devam etmiştir[220]. Bu gelişmeler neticesinde enflasyon 2008 yılında yüzde 10,06 düzeyinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında ise küresel ekonomik krizin etkisiyle iktisadi faaliyetlerin yavaşlaması ve emtia fiyatlarının düşmesiyle beraber enflasyonda azalma meydana gelmiş ve bir önceki yıla göre yaklaşık yüzde 3,5 gerileyerek yüzde 6,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Şekil 4.1. Enflasyon-AB-27, Euro Alanı ve Türkiye (Uyumlaştırılmış Tüketici Fiyatları Endeksinde Artış - yıllık ortalama, %)

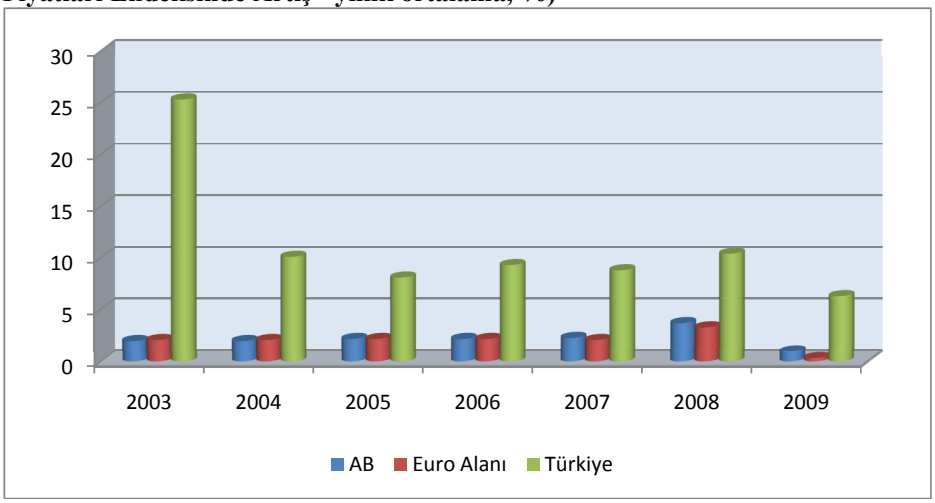

Kaynak: Eurostat

İlgili Maastricht Kriterine göre ise Toplulukta fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülkenin yıllık enflasyon oranları ortalaması ile, bir üye ülkenin

[220] Yılmaz D., "2009 Ocak Enflasyon Raporu Tanıtımı Basın toplantısı" TCMB, Ankara 2009

enflasyon oranı arasındaki fark 1,5 puanı geçmemelidir. Bu çerçevede 2009 yılında Avrupa Birliğinde enflasyona ilişin referans değer 0,56 olarak gerçekleşmiştir[221].

Sonuç itibarıyla Türkiye enflasyona ilişkin olarak Maastricht Kriterine yaklaşmakla beraber, henüz Avrupa Birliği ülkeleri ile arasında önemli oranda bir fark mevcuttur.

4.4.1.2. Genel Devlet Borçlanma Gereği

Türkiye'de 2001 ekonomik krizinin bütçe dengeleri üzerinde yıkıcı etkisi olmuştur. Kriz sonrasında 2002 yılında genel devlet borçlanma gereğinin GSYH'ye oranını yüzde 13,1[222] olarak gerçekleşmiştir. Ancak 2003 yılından itibaren uygulanan istikrarlı maliye politikaları ve alınan tedbirler neticesinde merkezi yönetim bütçe açığı hızla düşürülmüştür. Açığın azalmasıyla beraber 2005, 2006 ve 2007 yıllarında bütçe açığına ilişkin Maastricht Kriteri sağlanmıştır[223].

Ancak 2007 yılından itibaren bütçe dengelerindeki olumlu seyrin bozulmaya başladığı gözlemlenmiştir. Bozulmanın arkasında 2006 yılında küresel düzeyde yaşanan ekonomik dalgalanmalar ve bunların iç piyasadaki faiz oranlarını yükseltmesi yatmaktadır. Yükselen faiz oranlarının neticesinde faiz ödemelerinin GSYH içerisindeki payı artarak bütçe dengesini olumsuz yönde etkilemiştir[224].

2008 yılının sonlarına doğru ise küresel düzeyde yaşanmakta olan ekonomik kriz, Türkiye ekonomisini de olumsuz etkileyerek, 2007 yılının sonlarına doğru bütçe dengesinde başlayan bozulmanın devam etmesine neden olmuştur. Yıl içerisinde hem ekonomide yavaşlamanın hem de krizin olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla alınan tedbirlerin etkisiyle, genel devlet borçlanma gereğinin GSYH'ye oranı yüzde 1,8 düzeyinde gerçekleşmiştir. Ancak, 2007 ve 2008 yıllarında bütçe açığında artış

---

[221] 2009 yılında fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip üç ülke İrlanda (-1,7), Portekiz (-0,9) ve İspanya (-0,2) olmuşlardır. (Referans değer:((-1,7-0,9-0,2)/3=-0,93+1,5=0,56)
[222] DPT, "2003 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı" Ankara, 2003
[223] Üye ülkelerin kamu açıklarının GSYH'lerine oranı %3'ü geçmemelidir. (Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 2; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne İlişkin Protokol)
[224] DPT, "2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı" Ankara, 2008

görülmesine rağmen, Maastricht Kriteri olan yüzde 3 seviyesinin altında gerçekleşmiştir.

2009 yılında ise küresel ekonomik krizin etkilerinin büyük oranda artması ve buna bağlı olarak krize karşı yeni tedbirlerin alınması neticesinde bütçe dengeleri ciddi biçimde bozulmuştur. 2009 yılında bütçe açığında görülen bu artış ile beraber, son 4 yıl içerisinde ilk defa olarak genel devlet borçlanma gereğinin GSYH'ye oranı yüzde 3 seviyesini geçmiş ve yüzde 5,45 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Şekil 4.2. Genel Devlet Borçlanma Gereği (GSYH'ye Oran, Yüzde)

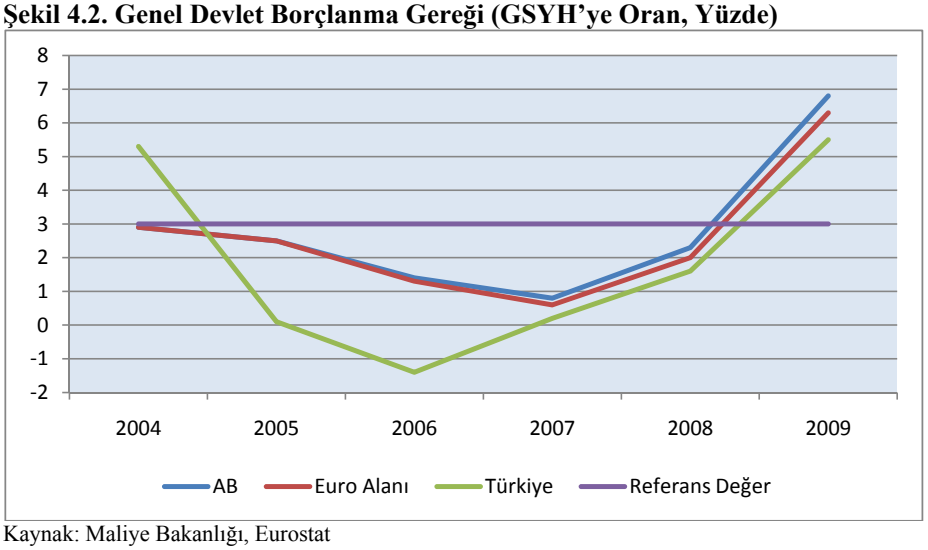

Kaynak: Maliye Bakanlığı, Eurostat

4.4.1.3. Genel Devlet Borç Stoku

Türkiye'de 2001 ekonomik krizi neticesinde bütçe dengelerinde olduğu gibi, kamu finansmanında da büyük bir bozulma meydana gelmiştir. Krizle beraber ani şekilde yükselen genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ye oranı[225] 2002 yılı sonu itibarıyla yüzde 73,7 olarak gerçekleşmiştir.

Ancak uygulanan ekonomik program neticesinde mali disiplinin sağlanması, risk priminin düşmesi, borçlanma faizlerinde meydana gelen azalma ile beraber kısa sürede borç stokunun GSYH'ye oranı azalmaya başlamıştır. Azalmaya başlayan bu oran 2004 yılı sonunda yüzde 59,2 seviyesinde gerçekleşerek ilgili Maastricht

[225] Avrupa Birliği Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku

Kriterini sağlamıştır[226]. Sonraki dönemde de borç stokunun GSYH'ye oranındaki azalma devam ederek 2007 yılı sonu itibarıyla yüzde 39,4 oranına kadar inmiştir. 2008 yılı sonu itibarıyla Türkiye'nin borç stokunun GSYH'ye oranı değişmeyerek yüzde 39,5 seviyesinde gerçekleşmiştir[227]. 2009 yılında ise kamu borç stokunun GSYH'ye oranı, kamu açığındaki artış ve büyümedeki daralmaya bağlı olarak artmış ve yüzde 45,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Şekil 4.3. AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku (GSYH'ye Oran, Yüzde)

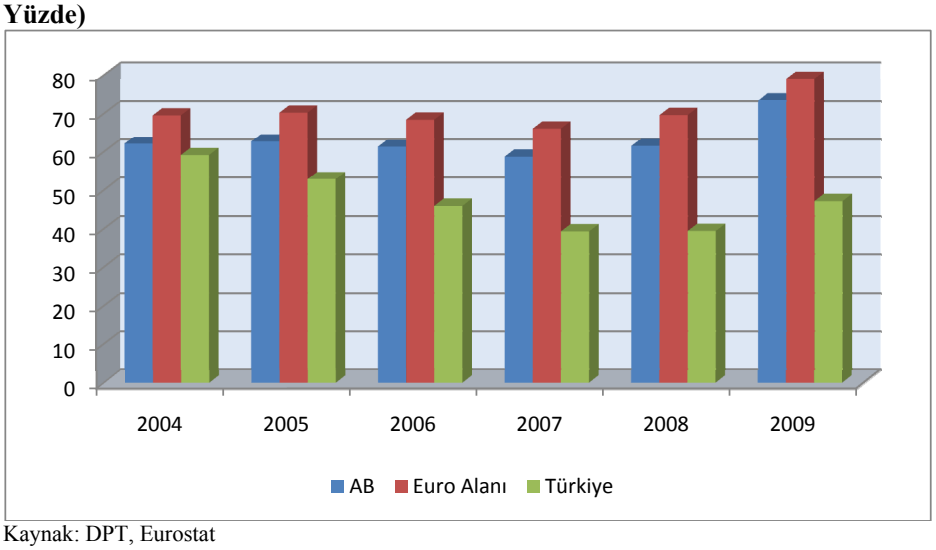

Kaynak: DPT, Eurostat

Türkiye'nin genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ye oranı 2009 yılı sonu itibarıyla diğer Avrupa Birliği ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye'nin görece daha iyi bir durumda olduğu görülmektedir. Genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ye oranı 2009 yılında üye devletlerden Almanya 'da yüzde 73,2, İspanya'da yüzde 53,2, Fransa'da yüzde 77,6, İtalya'da yüzde 115,8 ve Birleşik Krallık'ta yüzde 68 düzeyinde gerçekleşmiştir. Avrupa Birliği ortalaması ise yüzde 73,6 olmuştur.

[226] Üye devletlerin kamu borçlarının GSYH'lerine oranı %60'ı geçmemelidir. (Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 2; Aşırı Kamu Açığı Prosedürüne İlişkin Protokol)

[227] 2009 yılı için Komisyonun AB tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stokunun GSYH'ye oranına ilişkin tahmini yüzde 42,7, Orta Vadeli Program tahmini ise yüzde 47,2 seviyeleridir.

Mevcut durumda Türkiye'nin borç stokuna ilişkin Maastricht Kriterinde herhangi bir sorun yaşaması beklenmemektedir[228]. Mali disiplinin korunması ve politik çalkantıların engellenmesi yoluyla önümüzdeki dönemde borçlanma faizlerinde azalma meydana getirilebilirse, borç stokunun GSYH'ye oranında da azalma meydana gelebilecektir.

4.4.1.4. Uzun Dönem Faiz Oranları

Faiz oranlarına ilişkin Maastricht Kriterine göre üye ülkelerde uygulanan uzun vadeli faiz oranları, 12 aylık dönem itibarıyla, fiyat istikrarı bakımından en iyi performansa sahip 3 ülkenin faiz oranını 2 puandan fazla aşmamalıdır[229]. Burada bahsi geçen uzun dönemli faiz oranına ilişkin yakınlaşma kriterinin değerlendirilmesinde, 10 yıllık devlet tahvillerinin getirisi kullanılmaktadır. Bu kapsamda, söz konusu tahvillerin faiz oranlarının 12 aylık dönemler itibarıyla ortalamaları alınmaktadır[230].

Türkiye'de uzun dönemli faiz oranları 2001 yılında yaşanan ekonomik kriz neticesinde yükselerek yüzde 99,6 seviyelerine yükselmiştir[231]. Ancak ekonomide mali disiplinin sağlanarak istikrarın yakalanması Türkiye'nin risk primini düşürmüş bu da uzun dönemli faiz oranlarının azalmasına neden olmuştur. Bu gerilemenin neticesinde 2009 yılında Türkiye'nin uzun dönem faiz oranları yüzde 11 seviyelerine inmiştir.

Ancak Maastricht Kriteri gereği faiz oranlarının Avrupa Birliğinin en düşük enflasyona sahip üç ülkesinin ortalamasını 2 puandan fazla aşmamalıdır. 2009 yılı için en iyi enflasyona sahip ülkelerin faiz oranlarının ortalaması[232] yüzde 4,47 olup referans değer yüzde 6,47 olarak hesaplanmaktadır. Türkiye'nin yüzde 11 düzeyindeki uzun dönem faiz oranı ise bu oranın oldukça üstündedir. İlgili yakınsama kriterinde, Türkiye'ye en yakın Euro Alanı ülkesi olan İrlanda'da uzun

---

[228] Orta Vadeli Program (2011-2013) AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku Tahminleri; 2010: yüzde 42,3 , 2011: yüzde 40,6 , 2012: yüzde 38,8 , 2013: yüzde 36,8 düzeyindedir.
[229] Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 4
[230] Dilekli & Yeşilkaya, 2002:2.
[231] Türkiye için uzun dönem faiz oranları OECD'den alınmıştır
[232] İlgili ülkeler: İrlanda (5,23), Portekiz (4,21) ve İspanya'dır (3,98).

dönem faiz oranı yüzde 5,23 düzeyinde olup, iki ülke arasında 5 puandan fazla fark bulunmaktadır. Bu rakamlar, Türkiye'nin uzun dönemli faiz oranları konusunda Avrupa Birliği ortalamasının çok uzağında olduğunu göstermektedir.

Şekil 4.4. Uzun Dönemli Faiz Oranları (Yüzde)

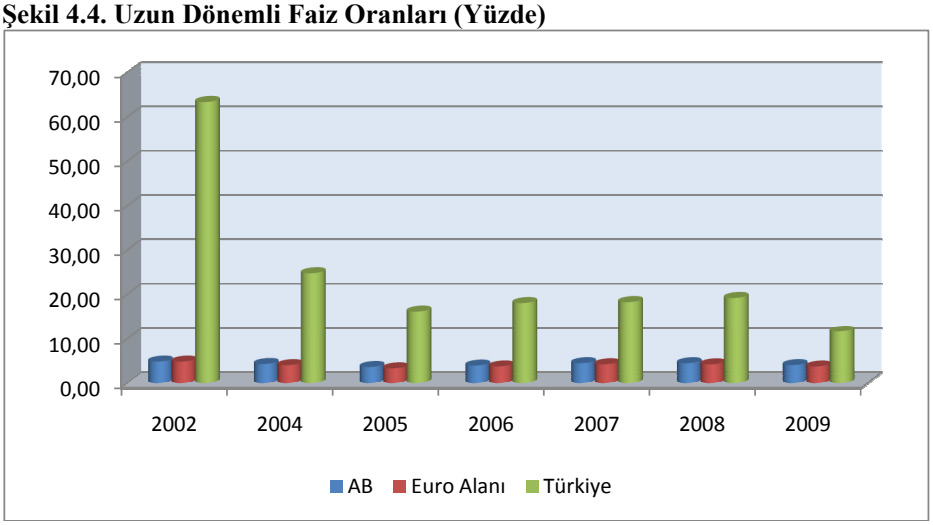

Kaynak: Eurostat, OECD

4.4.2. Türkiye'nin Ekonomik Olarak Avrupa Birliği Ülkelerine Yakınlaşması

Maastricht Kriterlerinin sağlanması Türkiye ekonomisinin Avrupa Birliği ekonomilerine yakınlaşmasını sağlamakla beraber, tek ölçüt olarak görülmemelidir. Ekonomik yapıların benzeşmesinde reel yakınsamanın da dikkate alınması büyük önem taşımaktadır. Reel yakınsama, başta kişi başı Gayri Safi Yurtiçi Hasıla olmak üzere ekonomilerin birbirlerine yaklaşarak üretim ve ticaret yapılarının benzeşmesi anlamına gelmektedir.

Maastricht Kriterlerinin sağlanması çerçevesinde nominal yakınsama da Türkiye önemli gelişme göstermiş olmakla beraber, aynı durum reel yakınsama açısından söz konusu değildir. Reel yakınsama açısından en önemli kriter olan kişi başı milli gelir seviyesi (satın alma gücü paritesine göre) mukayeseli olarak incelendiğinde, AB-27= 100 kabul edildiği durumda Türkiye 2009 yılı için 46, Euro Alanı=100 kabul edildiğindeyse 42 seviyesinde bulunmaktadır. Yani Türkiye Avrupa Birliği ortalama kişi başı gelir seviyesinin henüz yarısına ulaşabilmiş değildir. 2002

yılında bu oranların 34,3 ve 30 oldukları göz önüne alındığında[233], 6 yıllık süreçte önemli bir ilerlemenin kaydedildiği görülmektedir. Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliği ortalamalarına yaklaşması için bu ilerlemenin uzun süre devam etmesi gerekmektedir. Tüm Avrupa Birliği üyeleri içerisinde sadece Bulgaristan ve Romanya kişi başı gelir seviyesinde Türkiye'nin gerisinde kalmıştır.

Şekil 4.5. Satın Alma Gücü Paritesine Göre Kişi Başına GSYH (Euro Alanı=100)

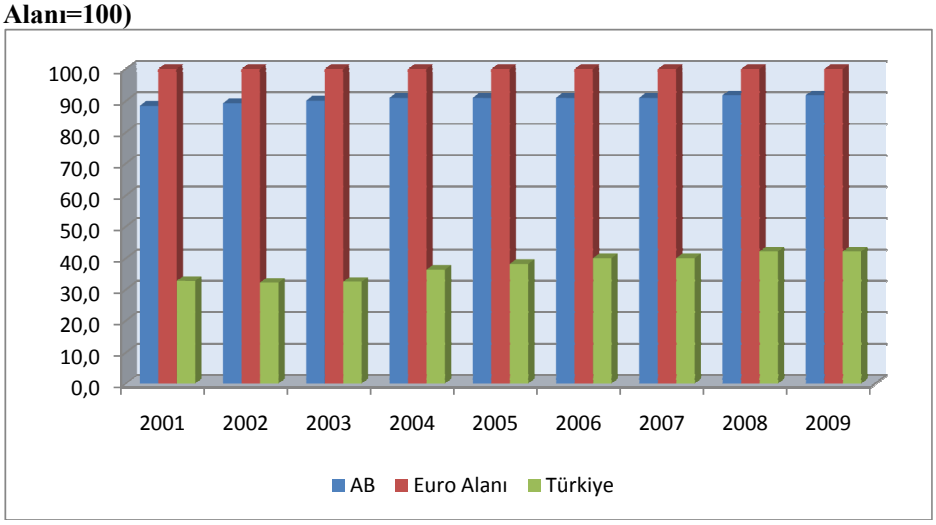

Kaynak: Eurostat

Reel yakınsamaya ilişkin önemli diğer bir gösterge ise istihdamın yapısıdır. Bu kapsamda istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde, Avrupa Birliğinde 2008 yılında toplam istihdamın yüzde 69,4'unun hizmetler sektöründe, yüzde 24,9'unun sanayi sektöründe ve yüzde 5,7'sinin tarım sektöründe çalışmakta olduğu görülmektedir[234]. Türkiye'de istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde ise toplam istihdamın yüzde 50'sinin hizmetler sektöründe, yüzde 25,3'ünün sanayi sektöründe ve yüzde 24,7'sinin tarım sektöründe çalıştığı görülmektedir. Türkiye'de tarım istihdamının toplam istihdam içerisindeki payının 1999 yılında yüzde 45,8 düzeyinde olduğu göz önüne alındığında, bu alanda hızla Avrupa Birliğine yakınsamanın sağlanmakta olduğu görülmektedir. Ancak Türkiye halen Avrupa Birliği ortalamasının çok uzağında bulunmaktadır.

[233] Dilekli & Eraslan, 2008:9.
[234] European Commission, 2008: 220.

Şekil 4.6. İstihdamın Sektörel Dağılımı (2009)

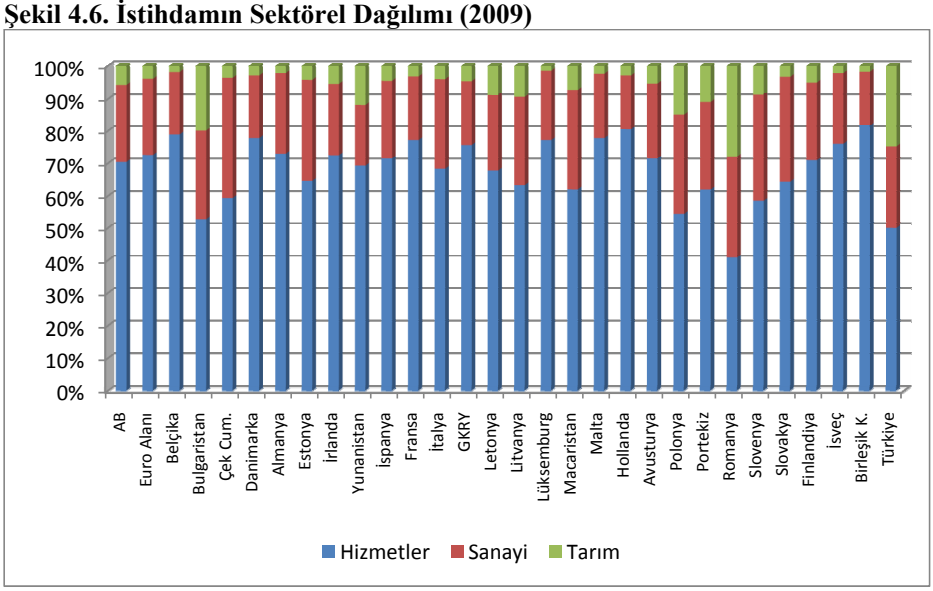

Kaynak:Eurostat

İstihdam oranları incelendiğinde ise Avrupa Birliği genelinde istihdam oranının yüzde 64,6 düzeyinde olduğu görülmektedir. Türkiye'de ise istihdam oranı yüzde 44,3 seviyesindedir[235]. Yeni üye devletlerden Bulgaristan'da bu oran yüzde 62,6 düzeyinde, Romanya'da ise yüzde 58,6 düzeyindedir.

Erkeklerin istihdam oranı Avrupa Birliği genelinde yüzde 70,7 düzeyindeyken, bu oran Türkiye'de yüzde 64,5 seviyesindedir. Bu rakamlara bakarak erkeklerin istihdama katkılarında Türkiye'nin Avrupa Birliği ortalamasına çok yakın olduğunu söylemek mümkünken aynı yargıya kadınlar için varmak mümkün değildir. Kadınların istihdam oranı Avrupa Birliği genelinde yüzde 58,6 düzeyindeyken, Türkiye'de bu oran yüzde 24,2 seviyesindedir ve arada çok büyük bir fark mevcuttur.

Türkiye'nin ihracat ve ithalatının GSYH'sine oranları analiz edildiğinde ise Avrupa Birliği içerisindeki Akdeniz ülkeleri ile Türkiye'nin dışa açıklık seviyeleri arasında benzerlikler görülmektedir. 2008 yılında Türkiye'nin ihracatının GSYH'ye oranı yüzde 18,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Benzer şekilde bu oran İspanya'da

[235] İstihdam verilerinde, Avrupa Komsiyonunun "Employment in Europe 2009" çalışmasından faydalanılmıştır.

yüzde 17,8 , Fransa'da yüzde 21, Portekiz'de yüzde 23,1 ve İtalya'da yüzde 23,7 oranında gerçekleşmiştir[236]. İthalatın GSYH'ye oranı ise 2008 yılında Türkiye için yüzde 25,7 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı gösterge Fransa'da yüzde 24,1, İtalya'da yüzde 23,6, Yunanistan'da yüzde 26,3 ve İspanya'da yüzde 25,9 seviyelerinde gerçekleşmiştir.[237]

İhracatın sektörel dağılımında, Türkiye'de son yıllarda otomotiv sektörü ve makina ve mekanik cihazların toplam ihracat içerisindeki payları artmaktadır. Demir ve çelik sektörü toplam ihracat içerisinde önemini korumaktadır. Tekstilin toplam ihracat içerisindeki payı azalmaktadır[238]. Geçtiğimiz dönemde ihracat ve üretimdeki yüksek artışlar nedeniyle orta ve yüksek teknoloji sektörlerinin imalat sanayindeki payı önemli oranda yükselmiştir. Ancak Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında bu sektörlerin payı hala düşük kalmaktadır[239].

Özetle, reel yakınsamaya ilişkin olarak son yıllarda Türkiye önemli mesafe almıştır. Ancak Türkiye ve Avrupa Birliği arasındaki ekonomik düzey farkı halen yüksek seviyededir.

4.4.3. Türkiye – Euro Alanı Reel Yakınsama Senaryoları

Türkiye'nin olası Avrupa Birliği üyeliği zamanında Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliği açısından muhtelif tarihler konuşulmakla beraber, üyeliğe ilişkin olarak farklı Avrupa Birliği yetkililerinden en erken 2020 tarihi ifade edilmiştir. Bir önceki başlıkta yaptığımız analizden görüldüğü üzere, mevcut durumda reel yakınsama anlamında Türkiye Avrupa Birliğinin ve Euro Alanı'nın oldukça gerisinde olmakla beraber, 2020 yılında farklı senaryolar kapsamında nasıl bir tablo ile karşı karşıya kalınmaktadır? Bu soruya cevap vermek için bu kısımda Türkiye'nin ve Euro Alanı'nın 2010-2020 dönemine ilişkin farklı büyüme oranları ile ileriye

---

[236] DPT, "Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2009", Ankara, 2009.
[237] DPT, "Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2009", Ankara, 2009.
[238] Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Türkiye İhracatının Gelişimi" 14 Haziran 2009 < http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&dil=TR&yayinid=1128&icerikid=1234&from=home>
[239] DPT, "Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)" Ankara, 2006.

yönelik olarak projeksiyon yapılmış ve 2020 yılında karşılaşılacak muhtemel kişi başı gelir seviyeleri mukayese edilmiştir.

Yapılan bu analizde Euro Alanı için ileriye yönelik olarak iki farklı büyüme oranı kullanılmıştır. Birincisi 2000-2009 dönemine ilişkin olan ortalama yıllık yüzde 1,4'lük büyüme oranı, ikincisi ise 2005-2009 ortalama yıllık büyüme oranı olan yüzde 0,8 düzeyidir. Türkiye içinse beş farklı senaryo çizilmiştir. En düşük büyüme oranını içeren senaryoda, Türkiye'nin 2000-2009 yılları arası ortalama GSYH büyüme oranı olan yüzde 3,8 temel alınmış, diğer senaryolarda ise Türkiye'nin önümüzdeki on yıllık dönemde sırasıyla ortalama yüzde 4,5 , yüzde 5, Yüzde 5,5 ve yüzde 6 oranlarında büyüyeceği varsayılmıştır. Kişi başı gelirin hesaplanmasında Euro Alanı'nın ve Türkiye'nin 2010-2020 dönemine ilişkin nüfus verisi için Eurostat'ın nüfus projeksiyonları kullanılmıştır.

Tablo 4.1. Farklı Büyüme Senaryolarına Göre Euro Alanı ve Türkiye Kişi Başı Gelir Gelişimi (Euro)

KİŞİ BAŞI GSYH GELİŞİMİ								
	Euro Alanı		Türkiye					
Yıllar	0,8	1,4	3,8	4,5	5,5	5,5	6,0	7,0
2010	25.907	26.061	11.150	11.226	11.279	11.333	11.387	11.494
2011	25.993	26.303	11.448	11.603	11.715	11.826	11.939	12.165
2012	26.087	26.555	11.759	11.998	12.171	12.346	12.522	12.880
2013	26.188	26.817	12.077	12.406	12.646	12.888	13.134	13.637
2014	26.297	27.089	12.409	12.833	13.143	13.459	13.781	14.443
2015	26.415	27.372	12.752	13.277	13.663	14.058	14.462	15.300
2016	26.539	27.665	13.107	13.738	14.205	14.685	15.179	16.211
2017	26.672	27.969	13.475	14.220	14.773	15.346	15.937	17.180
2018	26.811	28.282	13.859	14.723	15.370	16.041	16.738	18.214
2019	26.958	28.606	14.255	15.246	15.992	16.770	17.582	19.313
2020	27.110	28.939	14.666	15.791	16.643	17.535	18.472	20.482

Bu kapsamda, Euro Alanı için 2010-2020 döneminde yüzde 1,4 yıllık ortalama büyüme oranı varsayımı yapıldığında, Türkiye'nin aynı dönemde ortalama yüzde 3,8 büyümesi durumunda kişi başı gelir seviyesinde Euro Alanı 100 kabul edildiğinde Türkiye 50,6 düzeyine gelmektedir. Aynı varsayımlar altında Türkiye'nin ortalama yüzde 4,5 büyümesi durumunda bu oran 54,6 , ortalama yüzde

5 büyümesi durumunda 57,5, ortalama yüzde 5,5 büyümesi durumunda 60,6 ve ortalama yüzde 6 büyümesi durumunda ise 63,8 olmaktadır.

Euro Alanı için 2010-2020 döneminde yüzde 0,8 yıllık ortalama büyüme oranı varsayımı yapıldığında ise, Türkiye'nin aynı dönemde ortalama yüzde 3,8 büyümesi durumunda kişi başı gelir seviyesinde Euro Alanı 100 kabul edildiğinde Türkiye 54,1 düzeyine gelmektedir. Aynı varsayımlar altında Türkiye'nin ortalama yüzde 4,5 büyümesi durumunda bu oran 58,2, ortalama yüzde 5 büyümesi durumunda 60,6, ortalama yüzde 5,5 büyümesi durumunda 64,7 ve ortalama yüzde 6 büyümesi durumunda ise 68,1 olmaktadır.

Tablo 4.2. Farklı Büyüme Senaryolarına Göre Türkiye'nin 2020 Yılında Euro Alanına Yakınsama Yüzdeleri

		Türkiye Büyüme Senaryoları					
		3,8	4,5	5,0	5,5	6,0	7,0
Euro Alanı Büyüme Senaryoları	0,8	54,1	58,2	61,3	64,7	68,1	75,5
	1,4	50,6	54,6	57,5	60,6	63,8	70,7

Yapılan analiz sonucunda, 2010-2020 döneminde Euro Alanı'nın yıllık ortalama yüzde 0,8, Türkiye'nin ise yıllık ortalama yüzde 7 büyüdüğü senaryo Türkiye açısından en olumlu sonucu vermektedir. Bu varsayımların gerçekleşmesi durumunda Euro Alanı kişi başı gelir seviyesinde 100 kabul edildiğinde Türkiye 75,5 düzeyine ulaşmaktadır. Ancak en iyimser senaryo sonucu ortaya çıkan bu seviye Yunanistan'ın Euroya geçiş yaptığı yıl kişi başı gelir seviyesinde bulunduğu 75 seviyesini ancak yakalayabilmektedir.

4.4.4. Türkiye'nin Ortak Para Politikasına Geçiş Stratejisi

Aday ülkelerin Avrupa Birliğine üye olduktan sonra ne zamana kadar Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olacaklarına ilişkin tarih belirten bir yasal düzenleme bulunmamaktadır. Ancak üye ülkelerin Maastricht Kriterlerini yerini getirdikten sonra AT Antlaşmasına göre parasal birliğe geçiş yapmaları gerekmektedir.

Parasal Birliğe hızlı şekilde geçiş yapmakta temel amaç makroekonomik istikrar, ticaret artışı ve faiz hadlerinde düşüş gibi ekonomiyi iyileştirici beklentilerdir. Ancak ekonomik olarak Avrupa Birliği ortalaması ile olan gelişmişlik farkı arttıkça fiyat istikrarını koruyarak yüksek büyüme oranlarının gerçekleştirilmesi zorlaşmaktadır. Türkiye açısından da zorlu bir tercih söz konusudur. Ekonomik olarak Türkiye'nin Avrupa Birliğine yakınsama süreci devam etmekle beraber, bir önceki başlıkta bahsi geçtiği üzere, satın alma gücü paritesine göre yapılan hesaplarda, Birlik ortalaması kişi başı gelir AB-27=100 olarak kabul edildiğinde Türkiye henüz yüzde 46, Euro Alanı=100 kabul edildiğindeyse 42 seviyesindir[240]. Ayrıca Türkiye'nin üye olduktan sonra Euro Alanına kıyasla daha yüksek oranlı enflasyona sahip olacağı açıktır[241].

Maastricht Kriterlerine uyumun parasal birlik üyeliği kapsamında gözetileceği göz önüne alındığında, üyelik konusunda zamanlamanın önemi ortaya çıkmaktadır. Eğer reel yakınsama süreci tamamlandıktan sonra Parasal Birliğe üye olunursa üretkenlik farklarından kaynaklanan enflasyon farkları ortadan kalkacaktır[242]. Ancak böyle bir tercihin yapılması durumunda reel yakınsama sürecinin tamamlanmasını beklemek çok uzun yıllar alacaktır.

Üyelik sonrasında hızlı şekilde Parasal Birliğe üye olma isteğinin arkasında döviz kuru dalgalanmalarını ortadan kaldırmak, ticari ve finansal entegrasyonu artırmak, ülkenin para politikası konusunda kredibilitesini yükseltmek gibi saikler

---

[240] Hesaplama Eurostat verilerine dayanılarak yapılmıştır.
[241] Halpern & Wyplosz , 2001:15.
[242] Reel yakınsamanın neticesinde gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelere oranlara daha fazla büyümeleri sürecinde, gelişmekte olan ülkelerin ücret ve fiyat seviyelerindeki genel yükselmeye literatürde Balassa-Samuelson etkisi denmektedir.

bulunmaktadır[243]. Ancak eğer üyelik gerçekleştikten sonra hızlı bir şekilde parasal birliğe geçiş yapılmak istenirse makro ekonomi politikalarında bazı kısıtlamalara gidilmesi gerekebilir[244]. Bu şekilde ülke içine giren yabancı sermayeye rağmen enflasyon engellenebilir. Bu kapsamda farklı öneriler mevcuttur, örneğin Slovakya Merkez Bankası ücretlerin bu süreçte baskı altına alınmasını önermiştir[245]. Ancak bu kısıtlamalarla, daraltıcı maliye politikalarının tercih edilmesi durumunda büyüme oranlarında azalma ve reel yakınsama sürecinin yavaşlaması söz konusu hale gelebilir.

Bir önceki bölümdeki ülke örnekleri analizleri incelendiğinde, Euro Alanı ülkeleri arasında küresel ekonomik krizden en fazla etkilenen ülkelerin, henüz reel yakınsama sürecini tamamlamadan Euroya geçiş yapmış olan Yunanistan, Portekiz ve İspanya oldukları görülmektedir. Bahsi geçen ülkeler 1999-2009 döneminde İrlanda ile beraber en yüksek enflasyon seviyesine sahip olmuşlardır. Bu dönemde ilgili ülkelerin dış ticaret dengeleri bozulmuş ve ihracatın ithalatı karşılama oranı önemli ölçüde gerilemiştir. Bu ülkelerin sermaye hesapları incelendiğinde ise, 1999-2009 döneminde Euro Alanı ülkeleri arasında en fazla sermaye girişinin de krizden en olumuz şekilde etkilenen bu üç ülkeye olduğu görülmektedir.

2004 ve 2007 yıllarında Avrupa Birliğine giriş yapan ülkelerde ise, 1990'lı yıllarda enflasyonda düzenli bir azalma gerçekleşmiştir. Ancak yukarıda bahsi geçen gelişmelerin neticesinde üyelik sonrasında bu ülkelerin birçoğunda enflasyon ve ücret seviyelerinde yükselme gözlemlenmiştir. Türkiye açısından düşündüğümüzde de benzer gelişmelerin yaşanması kuvvetle muhtemeldir. Türkiye üyelik öncesinde Maastricht Kriterlerini sağlamak için ciddi çaba sarf etmekte ve enflasyona karşı önemli bir mücadeleyi sürdürmektedir. Ancak üyelik sonrasında şartların ve beklentilerin değişmesi neticesinde farklı ekonomik önlemlerin alınması ve üyelik tarihine ilişkin kararlarda bu gelişmelerin dikkate alınması gerekmektedir.

Türkiye'nin Parasal Birliğe üyelik zamanlamasını etkileyebilecek diğer bir faktör ise üyelik sonrasında yeni üye devletlere yoğun sermaye girişleridir. Ülkeye

[243] Darvas & Szapary, 2008:39.
[244] Begg, 2001:11.
[245] National Bank of Slovakia "Strategy of the Slovak Republic for Adoption of the Euro", 2003: 10

giriş yapan doğrudan yabancı sermayenin miktarı makroekonomik duruma, özelleştirmelere ve yasal ve kurumsal düzenlemelere göre ülkeden ülkeye farklılaşmıştır. Şüphesiz Türkiye'nin üyelik öncesi mevcut durumuna göre de bu miktar değişiklik gösterecektir. Ancak doğrudan yabancı sermayeden ziyade, esas risk faiz hadlerindeki farklılıklardan ve ülkenin risk priminden etkilenen kısa vadeli sermaye hareketlerinden kaynaklanmaktadır[246]. Doğrudan yabancı sermaye uzun vadeli bir planlama sonucu ülkeye giriş yaparken, kısa vadeli sermaye hareketlerinde aynı durum söz konusu değildir. Yeni üyelerde Birlik ortalamasına oranla daha yüksek faizler geçerli olduğundan, Avrupa Birliği üyeliğinin sağlamış olduğu kredibilite ile beraber yüksek miktarlarda kısa vadeli sermaye girişi yaşanmıştır.

Kısa vadeli sermaye girişleri incelendiğinde, sabit kur rejimine sahip ülkelere dalgalı kur rejimine sahip ülkelerden daha fazla sıcak para girişi yaşandığı gözlemlenmiştir[247]. Hızlı sermaye girişlerinin oluşturduğu temel riskler, iç talebin canlanmasından kaynaklanan cari açık ve enflasyon riskleri olmuştur. Hızlı sermaye girişleri dalgalı kura sahip ülkelerde de ülke parasının değerini artırıp, rekabet gücünde zayıflamaya neden olabilmektedir. Diğer bir risk ise hanehalklarının aşırı borçlanmasından ve tüketimden kaynaklanan, cari dengeyi etkileyen daha önce bahsi geçen sorunlardır.

---

[246] Calvo, 1998:47.

[247] Eurostat verilerine göre 2006-2007 yıllarında Letonya'ya GSYH'nin yüzde 30'u, Litvanya'ya yüzde 15'i ve Estonya'ya yüzde 20'si oranında sıcak para girişi yaşanmıştır.

Şekil 4.7. AB üyeliği sonrası farklı Euroya geçiş Stratejileri

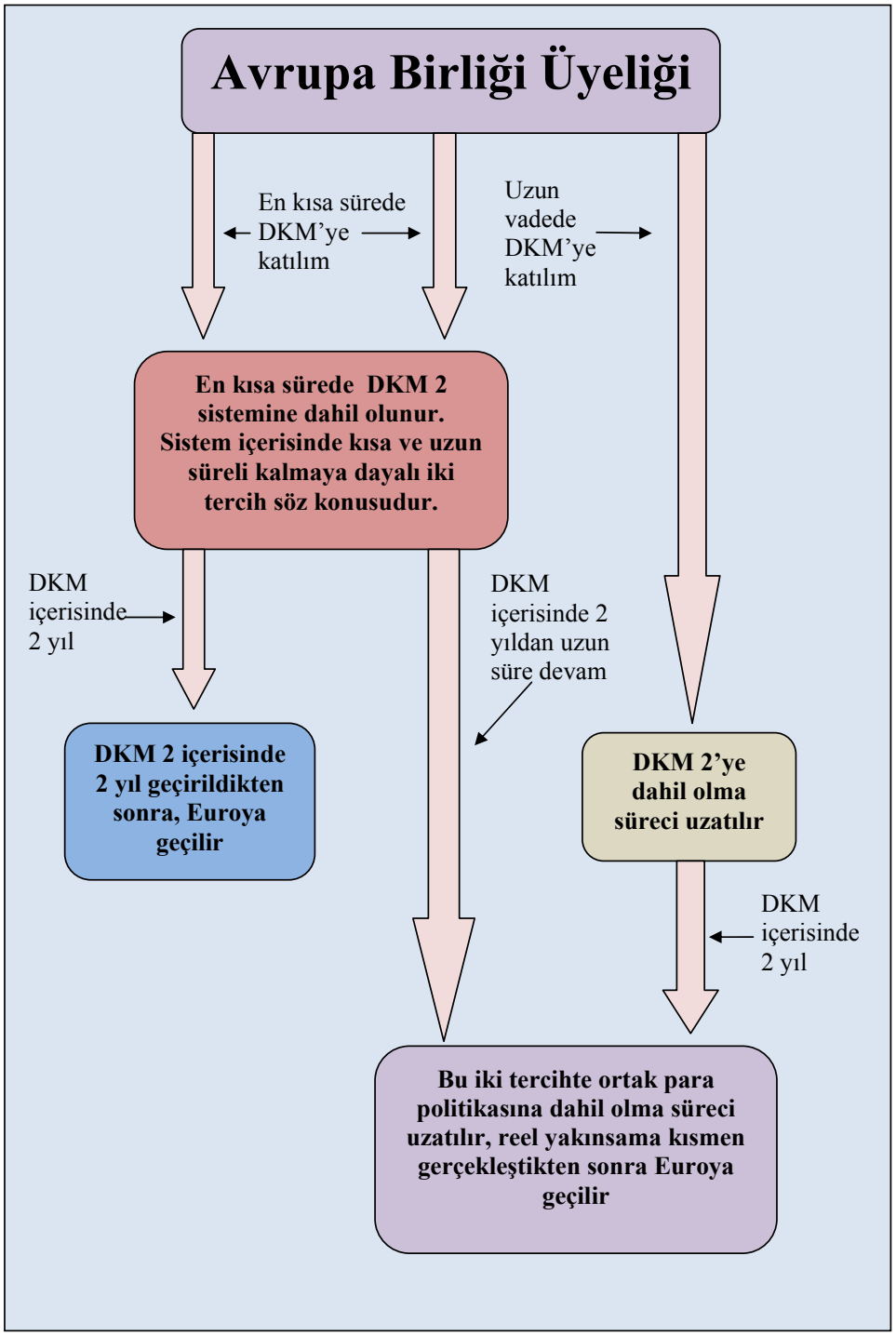

Üyelik sonrasında Türkiye'nin parasal birliğe geçişi öncesinde maliye politikası ile ekonomide dengenin korunması gerekmektedir. Uygulanacak olan maliye politikasının şekli, enflasyonist baskıların ve tüketim miktarının düzeyine göre değişecektir. Fiyatların yakınsaması ve kullanılan kredi miktarlarında görülecek olan artışla ilgili önlemlerin alınması gerekebilir. Bu kapsamda uygulanacak politikaların siyasi tepkilere yol açabileceği gerçeğinin göz önüne alınması çok önemlidir.

Türkiye açısından, yukarıda bahsettiğimiz zamanlama konusunda göz önüne alınması gereken faktörler arasında en önemlisi enflasyondur. Yakınsama ile ilgili önemli husus fiyat seviyelerinin yakınlaşmasıdır. Bunun sağlanması için döviz kurunun değerlenmesi veya fiyat seviyelerinin yükselmesi gerekmektedir. Sermaye hareketlerinin serbest olması ve para politikası ile ilgili kısıtlar nedeniyle bunların ikisinin sağlanması zor görülmektedir. Portekiz örneğinde görüldüğü üzere para politikasının Avrupa Merkez Bankasına teslim edilmesinden sonra ücretlerde ve fiyatlarda ayarlama yaparak rekabet gücünü tekrardan kazanmak zor olabilmektedir.

Üyelik sonrası olası gelişmelere ilişkin değerlendirmeler ışığında Türkiye'de üyelik sonrası mevcut şartlar altında karar alıcıların iki seçenek arasında uygun olanı seçmeleri gerekmektedir; birincisi erken üyelikle beraber yüksek enflasyon ve döviz kuru ayarlaması yapamadan rekabet gücünü korumaya çalışmaktır. İkinci seçenek ise yakınsamanın gerçekleşmesi için üyeliği bir süre erteleyerek faydalarından mahrum kalmak ve döviz kurlarında yaşanacak olası dalgalanmalara ilişkin riskleri taşımaya devam etmektir.

4.4.5. Ortak Para Politikasına Geçişte Tercih Edilecek Kur Sisteminin Belirlenmesi

Parasal Birliğe üyelik sürecinde Türkiye'nin alması gereken önemli kararlardan biri de döviz kuru sistemine ilişkin olacaktır. Mevcut durumda olduğu gibi dalgalı bir kur rejimi ile DKM 2'ye geçiş yapmak bu tercihlerden biridir. Fakat geçiş öncesinde, ileride sabit kur sistemi altında ekonomi politikalarının yürütüleceği

göz önüne alınarak, Türk Lirasını Euro ile sabitlemekte ayrı bir tercih olacaktır. Tercih edilecek kur rejiminin Euroya geçiş öncesinde önemli yansımaları olacaktır.

Burada önemli olan nokta Türkiye'nin Avrupa Birliğine ekonomik olarak yakınsamakta olduğu gerçeğidir. Üyelik sonrasında da bu sürecin, diğer üye olan ülkelerde olduğu gibi, hızlanarak devam etmesi beklenmektedir. Bunun anlamı, mevcut durumda Avrupa Birliği ortalamasından daha hızlı büyüyen Türkiye'nin üyelik sinyalleri veya üyelik ile beraber daha da fazla büyümesi şeklinde yorumlanmaktadır. Türkiye'nin kredibilitesin artması ve ülke içerisinde ekonomik beklentilerin iyileşmesi anlamına gelecek bu sürecin tüketim, yatırım, yabancı sermaye girişleri vb. faktörler üzerinde önemli etkileri olacaktır. Bu kapsamda Türkiye'de ekonomi ile ilgili karar alıcıların değişen duruma yönelik olarak kur sistemine ilişkin kararlar almaları gerekebilir.

Sabit kur istikrarsız şekilde gelişen dalgalanmalara karşı koruma sağlayabilir, ancak düşük faiz oranları ve döviz kuruna ilişkin riskin ortadan kalkması aşırı derecede kredi kullanımını artırabilir ve tüketim artışına neden olabilir. Sabit kur uygulayan ülkelerde fiyat seviyelerinin yakınsaması yurtiçi enflasyon olarak yansımaktadır[248]. Bunun neticesinde reel faizler düşmekte tüketim ve borçlanma artmaktadır.

Dalgalı kur enflasyon hedeflemesi ile beraber uygulandığında enflasyona karşı mücadelede daha fazla esnekliğe sahip olunmaktadır. Ancak Euroya geçiş beklentisinin büyük ölçüde neden olduğu sermaye girişleri ve döviz kuru üzerine beklentiler bu esnekliği kısıtlamaktadır. Daha önce bahsi geçtiği üzere daraltıcı para politikası uygulansa bile dış borçlanma kanalları ile piyasaya bol miktarda sıcak para girebilmektedir.

---

[248] Kava, s. 34.

Kısa vadeli yabancı sermayenin cari açığın finansmanı içindeki payının yükseldiği ve bu sermayenin risk algılamasına göre çıkış yaptığı durumda döviz kurunda aniden meydana gelecek değişim nedeniyle ülkeyi zorda bırakabilir[249].

Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya enflasyon hedeflemesi ve dalgalı kur ile nispi olarak başarılı olmuşlardır. Ancak Letonya gibi yeni üye devletler sabit kur sistemi ile Euroya geçiş sağlamakta başarılı olamamışlardır.

Enflasyon hedeflemesinin tercih edilmesi durumunda temel risk döviz kurunda istikrarsız şekilde meydana gelebilecek olan dalgalanmalardır. Ancak ülke içerisinde makroekonomik istikrarın sağlanması durumunda bu dalgalanmalar asgari düzeye inecektir.

Dalgalı kur sisteminde kur seviyesindeki değişikliklerle beraber fiyat seviyesindeki artışın bir kısım etkileri indirgenebilir. Ancak sabit kur sisteminde böyle bir imkan yoktur. Euro üyeliği öncesinde sabit kurun herhangi bir nedenden dolayı terk edilmesi durumunda ülkede yerli paranın değer kaybetmesi ve makro istikrarın bozulmasına neden olabilir. Bu otomatik olarak parasal birliğe üyeliğin 2 yıl ertelenmesi anlamına gelmektedir[250].

Mevcut sistemler arasında Türkiye'nin kendi özel koşullarına en uygun olanı tercih etmesi gerekmektedir. Dalgalı kurun devamına karar verilmesi durumunda kur seviyesindeki olası dalgalanmalar ve DKM 2 bandının nasıl korunacağı gibi faktörler hesaba katılmalıdır. Sabit kur sistemine geçiş tercihinde ise, ülke içerisine olası yoğun sermaye girişleri altında kurun aşırı değerlenmesinin engellenmesi ve fiyat istikrarının korunması gibi farklı zorluklar mevcuttur.

---

[249] Macaristan'da uygulanan yanlış politikalar neticesinde 2003 ve 2006 yıllarında makroekonomik dengeler bozulmuş, yurtdışına hızlı şekilde sermaye çıkışı, döviz kuru seviyesinde azalma ve faiz oranlarında artış yaşanmıştır.

[250] Son 2 yıl itibarıyla, bir üye ülkenin para birimi, diğer bir üye ülkenin para birimi karşısında devalüe edilmemiş olmalıdır. (Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşma m. 121(1); Avrupa Topluluğunu Kuran Antlaşmanın 121'inci Maddesinde Öngörülen Yakınlaşma Kriterlerine İlişkin Protokol m. 3).

4.4.6. Ortak Para Politikasına Geçişte Kur Seviyesinin Belirlenmesi

Üyelik sonrasında Parasal Birliğe giriş kararının verilmesi durumunda DKM 2'ye dahil olurken belirlenecek merkezi kur seviyesi büyük önem taşımaktadır. Merkezin kurun yanlış seçilmesinin Türkiye ekonomisi açısından olumsuz etkilerinin olmasının yanında, Parasal Birliğe giriş imkanının da uzun bir müddet elden kaçması anlamına gelecektir.

Merkezi kur belirlenirken dış ticaret dengesi ve ülkenin mevcut kur seviyesindeki edebilirliğinin büyük önemi vardır. Rekabet edebilirliğin korunmasının yanında Maastricht Kriterlerinden kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle fiyat istikrarının sağlanmasının da büyük önemi vardır.

Türkiye'nin rekabet edebilirliğinin korunması ve dış ticaret dengesi açısından avantajlı bir konumda bulunması için merkezi kurun denge düzeyinin altında belirlenmesi bir seçenektir. Ancak bu durumda enflasyonist baskılar artacak ve fiyat istikrarını sağlamak zorlaşacaktır. Fiyat seviyesindeki artışlar aynı zamanda beklentileri ve faiz oranlarını olumsuz etkileyecektir. Bu durumda ilgili Maastricht Kriterlerinin sağlanması Türkiye açısından çok zor olacaktır. Örneğin Letonya'nın 2008 yılı başında Euroya geçme planı, sadece enflasyona ilişkin Maastricht Kriterini yerine getiremediği için gerçekleşmemiştir[251].

Merkezi kur düzeyinin denge seviyesinin üstünde belirlenmesi durumunda ise farklı sorunlar ortaya çıkacaktır. Bu tür bir tercihin yapılması durumunda enflasyonist baskıda azalma gözlemlenmekle beraber aşırı sermaye girişi, ithalatta artış ve bunun neticesinde cari açığın büyümesi gibi etkileri olabilmektedir.

Türkiye açısından merkezi kurun denge düzeyinden yüksek belirlenmesi durumunda diğer bir yan etki ihracat yapan sektörler üzerinde görülecektir. Aşırı değerli kur bir taraftan bu sektörlerin ihracatlarını azaltırken diğer taraftan iç piyasada ithal ürünlerle rekabet halindeki üreticileri de zor durumda bırakabilmektedir. İhracat yapan ve iç piyasada ithal mallar ile rekabet eden bu iki

[251] EU Business, 22 Haziran 2009, <http://www.eubusiness.com/Euro/060308175357.45p8eldk/>

kesimin, yüksek kur seviyesi nedeniyle ithal mallar ile rekabette zorlanmalarının işgücü piyasasına da yansımaları olacaktır[252].

Türkiye DKM 2'ye dahil olmadan önce, merkezi kurun seviyesine ilişkin bahsi geçen tüm hususlara ilave olarak işgücü piyasasının mevcut durumu, Türkiye'nin dışa açıklığı gibi diğer önemli faktörleri de hesaba katarak kararını vermek durumundadır. Merkezi kurun belirlenmesini takiben, sisteme dahil olduktan sonra meydana gelecek olası senaryolar kapsamında önlemlerini alması faydalı olacaktır.

4.5. Türkiye ve Ortak Para Politikasına Geçiş Sonrası Dönem

4.5.1. Ortak Para Politikasına Katılım

Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Türkiye bağımsız para politikasını bir noktadan sonra Avrupa Merkez Bankasına devretmek durumundadır. Ancak Avrupa Birliğine yeni üye olan devletlerin ortak para politikasına dahil olmalarına ilişkin kesin bir takvim yoktur. Yeni üye devletlerden en kısa sürede DKM 2'ye dahil olmaları ve iki yıl sistem içerisinde kaldıktan sonra Euroya geçiş yapmaları beklenmektedir[253]. Bu kapsamda Birliğe dahil olduktan sonra Türkiye ilk olarak Avrupa Merkez Bankaları Sistemine dahil olacaktır. Bu sistemde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı Avrupa Merkez Bankasının Genel Konseyinde üye olarak yer alacaktır. Genel Konsey Euroya geçiş yapmamış Birlik üyeleri ile Euro Alanı ülkeleri arasında koordinasyonu sağlayan temel organdır.

Türkiye'nin Euroya geçiş yapması ile beraber, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı ülkeyi temsilen Avrupa Merkez Bankasının Yönetim Konseyinde yer almaya başlayacaktır. Yönetim Konseyi Avrupa Merkez Bankasının en üst karar verici organıdır ve Euro Alanı para politikası bu Konsey tarafından kurgulanarak yönetilir.

---

[252] Thorbecke, 2008:14.
[253] Aday ülkelerin Avrupa Birliğine üye olduktan sonra ne zamana kadar Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olacaklarına ilişkin tarih belirten bir yasal düzenleme bulunmamaktadır.

Ortak para politikasına geçilmesi ile beraber Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görevlerinde de değişiklikler meydana gelecektir. Euroya geçilmesi ile beraber para politikasına ilişkin kararlar Avrupa Merkez Bankasına devredilmiş olacak ve Türkiye Yönetim Konseyinde kendi görüş ve önerilerini Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanı aracılığı ile sunacaktır. Bu durumda Yönetim Konseyi toplantıları büyük önem taşımaktadır. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Başkanının bu toplantılarda bölge ekonomisi açısından en yararlı politikaları savunmasını sağlamak ve Başkana toplantılardan evvel gerekli bilgileri aktarmak Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının en önemli görevlerinden biri olacaktır.

Yönetim Konseyinin aldığı kararları Türkiye'de uygulama görevi de Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasına ait olacaktır. Bu kararların uygulamaya geçmesinde Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının şubelerini gerekli şekilde kullanması, kamu ve özel kesimden ilgili tarafları bilgilendirmesi ve gerektiğinde halkı bilgilendirici basın toplantıları düzenlemesi gerekecektir.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının diğer bir sorumluluğu ise ülke içerisinde mali sistemin sorunsuz işlemesini temin etmektir. Bu amaca yönelik olarak piyasaların düzenli takibi, gerekli analiz ve raporlamaların zamanında yapılmaları gerekecektir. Bu kapsamda ilgili kesimlerle ve özellikle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurumu gibi mali piyasa ile yakından ilişkili kurumlarla yakın işbirliğinin temin edilmesi gerekmektedir.

Mevcut durumda Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının ekonomi ile ilgili hususlarda hükümete gerektiğinde danışmanlık yapmak, gerekli istatistikleri hazırlayarak bunları yayınlamak, düzenli yayın, rapor vb. üretmek gibi sorumlulukları üyelik sonrasında da devam edecektir.

4.5.2. Üyelik Sonrası Ekonomi Politikalarının Koordinasyonu

Avrupa Birliğine dahil olunduktan sonra yeni üyeler açısından en önemli konulardan biri ekonomi politikalarının koordinasyonu olacaktır. Özellikle ortak para politikasına dahil olduktan sonra Euro Alanı ülkelerinin ekonomileri birbirleri ile çok yakından ilişkili bir konuma gelmektedir. Bu çerçevede Türkiye'nin de Birliğe üye

olduktan sonra, özellikle Euro Alanına girilmesi ile beraber bu koordinasyon mekanizmasının sağlıklı şekilde işlemesine yönelik katkı vermesi gerekmektedir.

Ekonominin Birlik genelinde koordinasyonunu sağlayan en üst organ Avrupa Konseyi'dir. Türkiye üyelik sonrasında Başbakan düzeyinde düzenli olarak Konsey toplantılarında yer alacaktır. Birlik bütçesi, ekonomik ve sosyal konular gibi büyük ehemmiyet arz eden konular Avrupa Konseyinde karara bağlandığından, Türkiye'nin Başbakan düzeyinde bu kararlara müdahil olması önem taşımaktadır.

Birlik genelinde ekonominin koordinasyonu sağlayan ikinci organ ise Ekonomi ve Maliye Bakanlarından müteşekkil Konseydir. Ekonomi politikalarının koordinasyonunun sağlandığı ve ekonomi politikalarına ilişkin kılavuzların düzenlenerek uygulamaya konulduğu Ekonomik ve Mali İşler Konseyinde Türkiye'yi üyelik sonrasında Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı temsil edecektir. Ekonomik ve Mali İşler Konseyi toplantılarına yönelik olarak gerekli hazırlıkları yapan Ekonomik ve Finansal Komite, Ekonomi Politikaları Komitesi ve Daimi Temsilciler Komitesinde de üyelik sonrasında Türkiye'den temsilciler bulunacaktır. Türkiye'nin Euroya geçiş yapması ile birlikte, Ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Ekonomik ve Mali İşler Konseyine ilave olarak Eurogrupun da bir üyesi haline gelecektir. Eurogrupun resmi olarak herhangi bir karar alma yetkisi bulunmamaktadır ancak Euro Alanının ekonomisi ile ilgili analizlerin yapıldığı ve Euro Alanı ülkeleri olarak küresel ekonomik gelişmelere ilişkin ortak pozisyonların belirlendiği Eurogrup toplantıları büyük önem taşımaktadır.

4.5.3. Üyelik Sonrası Maliye Politikası

Avrupa Birliğine üye devletler ortak para politikasının parçası haline geldiklerinde ellerindeki iki makroekonomik araçtan biri olan para politikasını Avrupa Merkez Bankasına devretmek durumundadır. Şüphesiz üyelik sonrasında aynı durum Türkiye açısından da söz konusu olacaktır. Bu durumda da, üyelik sonrası Türkiye'de maliye politikalarının başarılı şekilde yürütülmesinin önemi artacaktır.

Türkiye'de üyelik sonrasında maliye politikasının yürütülmesinde, diğer Birlik ülkelerinde olduğu gibi, bütçe açıklarına ilişkin yüzde 3 sınırı söz konusu olacaktır. Birlik içerisindeki herhangi bir ülkenin yüzde 3 seviyesinden fazla açık vermesi durumunda çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalması söz konusudur ve ilgili yaptırımlar İstikrar ve Büyüme Paktı ile düzenlenmiştir.

Yine maliye politikası kapsamında, Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş sonrasında Türkiye'nin her yıl bir istikrar programı[254] hazırlaması gerekmektedir. Bu programda hükümetin üç yıllık bütçe hedefleri ile beraber bütçe açığında yüzde 3'ün geçilmesi durumunda ne gibi önlemlerin alınacağını da önceden bildirmesi gerekmektedir. Hazırlanan bu rapor Komisyon tarafından incelenerek Ekonomik ve Mali İşler Konseyine onay için görüşleri ile beraber sunulmaktadır.

Bütçe açığı ile ilgili kısıtlama nedeniyle Türkiye'nin parasal birlik üyeliği sonrasında ekonomik büyüme dönemlerinde bütçe fazlası vermeye çalışması gerekmektedir. Aksi takdirde ekonominin daralmaya başladığı dönemlerde genişletici maliye politikalarını uygulama imkanı çok kısıtlı olacaktır. Örneğin, yüzde 3 seviyesine yakın bir bütçe açığı mevcutken, ekonomik daralma durumunda genişletici maliye politikaları, bütçe açığının daha fazla artarak referans değer olan yüzde 3'ü geçmesine, bu da ülkenin ekonomik yaptırımlar ile karşı karşıya kalmasına neden olacaktır. Ancak her ülkede olduğu gibi Türkiye'de de ekonomik büyüme dönemlerinde harcamaların kısılarak bütçede fazla verilmesi zordur. Hükümetler kendi dönemlerindeki başarıyı esas kabul ettiklerinden, uzun dönemli çekinceler nedeniyle harcamalarda daralmaya gitmeye karşı isteksiz davranabilmektedirler[255].

4.6. Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe Geçiş Analizi

Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olduktan sonra alması gereken en önemli kararlardan bazıları Ekonomik ve Parasal Birliğe ne zaman, hangi şartlarda ve nasıl geçiş yapacağına ilişkin olacaktır. Türkiye para politikasına ilişkin politika belirleme

---

[254] Euro Alanına dahil olmayan ülkeler ise benzer şekilde yakınsama programı hazırlamaktadır. Bu programın İstikrar Programından farkı ise Ekonomik ve Mali İşler Konseyinin onayına tabi olmamasıdır.

[255] Buti & Noord, 2003:15.

yetkilerini Avrupa Merkez Bankasına devredeceğinden, geçiş sürecinin ve zamanlamasının doğru şekilde programlanması büyük önem taşımaktadır.

Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişin sağlanması için Türkiye'nin ilk olarak Maastricht Kriterlerini yerine getirmesi gerekmektedir. Mevcut durumda ilgili kriterlerden yerine getirilmesi en zor olanlar enflasyon ve uzun dönem faiz hadleri ile ilişkili olanlardır. Türkiye'nin enflasyonu aşağı çekmesi ve Avrupa Birliği içerisindeki ülkeler arasında enflasyon açısından en iyi performansa sahip üç ülkenin enflasyon ortalamasını 1,5 puandan fazla geçmemesi gerekmektedir. Enflasyonun aşağı çekilmesi ve Avrupa Birliğine tam üye olunması ile beraber, uzun dönemli faizlerde de büyük oranda azalma meydana gelecektir. Böylece uzun dönem faizlere ilişkin kriter de yerine getirilerek Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olma hakkı elde edilecektir.

Bu noktada önemli bir soru işareti ile karşı karşıya kalınacaktır. Türkiye ekonomi politikalarını Maastricht Kriterlerini en kısa sürede sağlamak üzerine kurguladığında, ekonomisinin reel anlamda diğer Avrupa Birliği ülkelerine yakınlaşmasını beklemeden Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olmuş olacaktır. Türkiye ile diğer Euro Alanı ülkeleri arasında üretkenlik farklarının mevcut olduğu bir durumda Türkiye'nin fiyat istikrarını sağlaması zorlaşacaktır. Ayrıca Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Türkiye'ye giriş yapacak yabancı sermaye miktarının da artacağı unutulmamalıdır. Türkiye Ekonomik ve Parasal Birliğe hızlı giriş yapması durumunda fiyat istikrarını sağlama ve ülke içerisine giriş yapan yabancı sermaye artışının etkilerini dengeleme görevlerini aynı anda gerçekleştirmek durumunda kalacaktır.

Ekonomik ve Parasal Birliğe hızlı şekilde giriş yapma isteğinin altında muhtelif nedenler mevcuttur. Bunlardan ilki döviz kuru dalgalanmalarından kurtularak güçlü bir para birimine sahip olma isteğidir. Türkiye'nin dalgalı kur sistemi ile geçirdiği son dokuz yıllık dönem bu konuda herhangi bir probleminin olmadığı kanaatini oluşturmaktadır. Zaman zaman kur dalgalanmaları nedeniyle ekonomide kısa dönemli tedirginlik meydana gelmiş olsa bile, genel itibarıyla aşırı dalgalanmalardan uzak, istikrarlı bir dönem geride bırakılmıştır. Hala etkisi devam

etmekte olan küresel ekonomik kriz sürecinde de Türkiye dalgalı kur rejimi nedeniyle herhangi bir sorun yaşamamıştır. Türkiye'nin on yıla yaklaşan bu tecrübesi çerçevesinde, döviz kuru dalgalanmalarından kurtulmanın Ekonomik ve Parasal Birliğe hızlı giriş yapılması için yeterli bir neden olmadığı kanaati oluşmaktadır.

Sisteme hızlı şekilde dahil olma isteğinin arkasında yatan ikinci bir neden ise para politikası alanında ülkenin itibarının yükselmesinin istenmesidir. Bu şekilde para politikası üzerindeki olası siyasi baskılar tamamen ortadan kalkacak, fiyat istikrarı güvence altına alınmış olacak ve uzun dönemli faiz hadlerinde de azalma meydana gelecektir. Yine bu meseleye Türkiye'nin geçtiğimiz yıllarda göstermiş olduğu performans çerçevesinde bakıldığında, Merkez Bankasının fiyat istikrarı hedefine odaklı yaklaşımında herhangi bir sapma olmadığı görülmektedir. Türkiye'de Merkez Bankasının izlemiş olduğu politikalardan şikayet eden taraflar sıklıkla görüşlerini dile getirmiş ancak Merkez Bankasının fiyat istikrarına odaklı yaklaşımında herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Avrupa Merkez Bankasının yürüttüğü para politikasının kredibilitesinin daha yüksek olacağı belirgin bir durum olmakla beraber, Türkiye'nin bu konuda acele ederek para politikasına ilişkin yetkilerini hızla devretmesini gerektirecek bir durum söz konusu değildir**.** Ayrıca mevcut durumda diğer Avrupa Birliği ülkelerine oranla yüksek olan uzun dönemli faizlerin, Avrupa Birliği üyeliği ile beraber azalacağı bilinen bir gerçektir. Ekonomik ve Parasal Birliğe hızla dahil olarak faizlerde ilave azalmayı amaçlayacak acele bir durum söz konusu olmamaktadır.

Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Türkiye'ye giren yabancı sermaye miktarındaki artışla beraber, faiz hadlerinde azalma ve tüketimde artış meydana gelecektir. Bu gelişmeler rekabet gücünün korunması, fiyat istikrarının sağlanması, cari dengede aşırı açığın engellenmesi gibi farklı zorlukları beraberinde getirecektir. Bu kapsamda, Avrupa Birliği üyeliğinin ilk yıllarında para politikası yönetiminin Türkiye'de bulunmasında ve geçiş sürecinin bu şekilde aşılmasında yarar olduğu düşünülmektedir. Türkiye ekonomisinin Euro Alanı ülkelerine yakınlaşması Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş sürecini ve sonrasındaki ekonomik performansı olumlu etkileyecektir.

Süreçte alınması gereken ikinci önemli karar Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olmadan önce, hangi kur sisteminin tercih edileceğine ilişkin olacaktır. Türkiye'nin Euroya erken hazırlık olması amacıyla sabit kur sistemini tercih etmesi veya şu an Türkiye'de uygulanan dalgalı kur rejimi ile devam etmesi mümkündür. Avrupa birliği üyeliği sonrasında Türkiye ekonomisinin daha fazla canlanacağı göze alındığında, sabit döviz kuru sistemi altında Türk Lirasının aşırı değerlenmesi, tüketim artışı, cari açığın yükselmesi vb. sorunlarla karşı karşıya kalması muhtemeldir. Dalgalı kur sisteminin tercihi durumunda ise kur seviyesindeki olası dalgalanmalar fiyat istikrarını bozabilecektir.

Son dönemde Avrupa Birliği içerisinde Euroya geçiş öncesinde sabit kur sistemini uygulayan Estonya, Letonya gibi ülkeler sıcak para akışları karşısında zor duruma düşmüş ve kur seviyesine ilişkin sorunlar yaşamışlardır. Polonya, Slovakya gibi dalgalı kur sistemi ile enflasyon hedeflemesini beraber yürüten ülkeler ise daha başarılı olmuş, bu ülkelerden Slovakya Euroya geçiş yapabilmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'nin geçtiğimiz yıllarda dalgalı kur rejimi altında göstermiş olduğu performans ve Avrupa Birliği içerisinde Euroya geçiş öncesi sabit kur sistemini uygulayan ülkelerin yaşadığı sorunların göz önüne alınması faydalı olacaktır.

Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olmasını müteakip ekonomik performansını etkileyecek önemli faktörlerden biride geçişte belirlenecek merkezi kur düzeyi olacaktır. Merkezi kur düzeyinin denge düzeyinin altında belirlenmesi enflasyonist baskılara neden olarak fiyat istikrarının bozulması riskini doğuracaktır. Merkezi kur düzeyinin denge düzeyinin üzerinde belirlenmesinde ise aşırı sermaye girişi, cari açıkta artış, rekabet gücü kaybı gibi sorunlar ortaya çıkabilecektir. Bu nedenle, Euroya geçiş sonrası merkezi kur hesabı Türkiye açısından büyük önem taşımaktadır.

Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş stratejisi büyük önem taşımaktadır. Ekonomik ve Parasal Birliğe geçişte ülkelerin karşı karşıya kaldıkları temel soru işaretleri üyeliğin zamanlaması, geçişte uygulanacak sistem ve merkezi kur seviyesine ilişkin olmaktadır. Bu kapsamda Ekonomik ve Parasal Birliğin teknik yapısının özelliklerinin ve ülke örneklerinin

incelenmesi sonrasında, çalışmanın bu bölümünde Türkiye'ye ilişkin olası tercihler tartışılmıştır. Temelde varılan en önemli sonuçlardan biri Ekonomik ve Parasal Birliğe üyelik için Avrupa Birliğine giriş sonrası acele davranılmaması gereğidir. Birliğe üye olduktan sonra Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş stratejisi ekonomik açıdan incelenmeli ve bir an önce sisteme dahil olmak temel amaç olmamalıdır. Sisteme dahil olduktan sonra artık geriye dönüş Türkiye açısından zor olacaktır. Bu çerçevede, parasal birliğe şartlar ne olursa olsun dahil olmak hedef olmamalıdır. Türkiye için en uygun koşullarda, uzun dönemli büyüme koşullarının ve rekabet gücünün hesaba katıldığı bir strateji ile Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birliğe avantajlı şekilde geçiş yapması temel hedef olmalıdır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Avrupa genelindeki siyasi istikrarsızlıkları ve savaşları ortadan kaldırmaya yönelik kurgulanan Avrupa entegrasyon sürecinin en önemli parçalarından biri, zamanla gelişerek Ekonomik ve Parasal Birliği netice veren ekonomik bütünleşme sürecidir. Ekonomik ve Parasal Birlik, üye devletlerin para politikalarının yönetiminin Avrupa Merkez Bankasına devredildiği, geniş çaplı ekonomik koordinasyonun gerekli olduğu karmaşık bir yapıdır. Kurulan bu sistem ile Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olan devletlerin ekonomileri birbirleri ile bağımlı hale getirilerek, ülkeler arası ortak hareket zemini oluşturulmuştur.

Ortak para politikasının yönetimine ilişkin oluşturulan kurumsal yapılanmanın merkezinde Avrupa Merkez Bankaları Sistemi bulunmaktadır. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, Birlik içerisindeki tüm üye devletlerin merkez bankaları ile Avrupa Merkez Bankasından müteşekkildir. Avrupa Merkez Bankası ortak para politikası kapsamında fiyat istikrarını sağlamakla yükümlüdür. Para politikasının yönetimine ilişkin olarak Avrupa Merkez Bankasının elinde farklı araçlar mevcuttur. Bunlardan en önemlileri açık piyasa işlemleri, merkez bankası imkanları ve zorunlu karşılıklardır. Bu araçların kullanımına ilişkin kararlar Avrupa Merkez Bankası Yönetim Konseyi tarafından alınırken, uygulamada üye devletlerin merkez bankaları işlemleri gerçekleştirmektedirler. Ulusal merkez bankaları para politikasının yönetimini Avrupa Merkez Bankasına devretmekle beraber, para politikasının yürütülmesi ve piyasanın sorunsuz işleyişinin sağlanmasına ilişkin yükümlülükleri devam etmektedir.

Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında oluşturulan yapı sadece ortak para politikasına geçiş yapmış ülkelere yönelik değildir. Euroya geçiş yapmamış Avrupa Birliği ülkelerine yönelik de Döviz Kuru Mekanizması 2 (DKM 2) tasarlanmıştır. DKM 2 sayesinde, ortak para politikasına geçiş sürecindeki ülkeler Euro Alanına giriş yapmadan önce, Euro ile bağlantılı bir mekanizmaya dahil olmaktadırlar. Bu şekilde ilgili ülkeler Maastricht Kriterlerini ihlal etmeden, sabit döviz kuru altında en az iki yılı tamamlayarak Euro Alanına katılma hakkını elde etmektedirler.

Ekonomik ve Parasal Birlikte ülkelerin para politikalarının tek elden yürütülmesi, ülkeler arası ekonomi politikalarının koordinasyonun ve maliye politikalarının önemini artırmıştır. Ortak para politikalarının uygulanması sürecinde üye devletlerden birinde yaşanacak olan ekonomik sıkıntılar Euro Alanının tamamına tesir edecektir. Bu nedenle, Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında ekonomi politikalarının koordinasyonuna ilişkin farklı organlar mevcuttur. Bu organlardan en üst düzeyde olanı Avrupa Birliğine üye devletlerin hükümet başkanlarını bir araya getiren Avrupa Konseyidir. Avrupa Konseyi Birliğin ekonomi politikalarına ilişkin hedefleri tanımlamaktadır.

Ekonomi politikalarının koordinasyonundan sorumlu ikinci organ ise üye devletlerin ilgili bakanlarından müteşekkil Ekonomik ve Mali İşler Konseyidir. Konsey bakan düzeyinde üye ülkeler arası koordinasyonu sağlamanın yanı sıra, ekonomi politikalarına ilişkin kılavuzlar hazırlayarak uygulamaya koymaktadır. Eurogrup ise sadece Euro kullanan ülkelerin ilgili bakanlarından müteşekkil, Euro Alanı genelinin ekonomik koordinasyonunu sağlamaya yönelik bir organdır.

Ekonomik ve Parasal Birlikte maliye politikalarının yönetimi ile ilgili olarak sadece koordinasyona yönelik düzenlemeler mevcut değildir. Aynı zamanda, ülkelerin mali disiplini kaybederek Avrupa genelinde ekonomik dalgalanmalara neden olmalarını engellemek amacıyla, maliye politikalarına yönelik kuralları ve yaptırımları tanımlayan İstikrar ve Büyüme Paktı oluşturulmuştur.

Teknik yapısı ayrıntılı olarak düzenlenmiş olan Ekonomik ve Parasal Birlik kapsamında 1 Ocak 1999 tarihinde Avrupa Merkez Bankası yönetiminde ortak para politikasına geçiş yapılmıştır.

Ekonomik ve Parasal Birliğin ilk on yıllık dönemi incelendiğinde olumlu ve olumsuz gelişmelerin beraber değerlendirilmesi ve bu kapsamda üyelik analizlerinin yapılması büyük önem taşımaktadır. Euro Alanı, küresel ekonomik krizin etkilerinin görülmeye başlandığı 2008 yılına kadar fiyat istikrarı, işsizlik, kamu mali dengeleri vb. önemli göstergelerde kısmen başarılı olmuştur. 1999-2007 arasını kapsayan bu dönemde enflasyon hedeflenen yüzde 2 seviyelerinde tutulabilmiş, işsizlik yüzde 1

seviyesinde azaltılmış ve bütçe açığı ile borç stokuna ilişkin Maastricht Kriterleri Euro Alanı ülkelerinin çoğunluğu tarafından yerine getirilebilmiştir.

Ancak yaşanan küresel ekonomik kriz neticesinde Euro Alanı ekonomik olarak sarsılmış, Euroya geçiş yapmış olan ülkelerin işsizlik oranı ortalama yüzde 2 düzeylerinde yükselmiş, bütçe açıkları ve borç stokları büyük oranda artmıştır. Yaşanan olumsuz gelişmelere rağmen Euro Alanı ülkelerinin ortak hareket etmekte geç kalmaları, üye devletlerin önceliği ulusal ekonomilerine vermeleri, kriz esnasında belirli bir kurtarma mekanizması olmaması ve Yunanistan, İrlanda gibi bazı üye devletlerin borçlarını geri ödeyememe riski ile karşı karşıya kalmaları Euronun geleceğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

Diğer bir husus ise, küresel ekonomik kriz sürecinde Euro Alanı ülkeleri arasında en fazla sorunu yaşayan ülkelerin, reel yakınsama anlamında 1999 yılında diğer üye devletlerden geride bulunan Yunanistan, İspanya ve Portekiz olmasıdır. Bu ülkeler ortak para politikası altında, bu on yıllık süreçte enflasyonu kontrol altında tutmakta zorlanmış, cari dengedeki bozulmanın önüne geçememiş ve yoğun sermaye girişinin etkisiyle konut piyasasında hızlı fiyat artışları ile karşı karşıya kalmışlardır. Euro Alanı dışında yer alan Birleşik Krallık, Polonya ve benzeri ülkeler ise küresel ekonomik kriz esnasında para birimlerinin Dolar ve Euro karşısında değer kaybetmesi ile beraber rekabet gücünde artış yaşamış ve toparlanma sürecinde daha başarılı olmuşlardır. Euro Alanı içerisinde sorun yaşayan ülkeler ise aynı imkandan yoksun kalmışlardır.

Euro Alanı ülkelerinin ortak para politikası kapsamında geçirmiş oldukları bu süreç, henüz Euroya geçiş yapmamış olan ülkeler açısından büyük önem arz etmektedir. Türkiye'nin de Avrupa Birliğine dahil olması ile beraber, Ekonomik ve Parasal Birlik üyeliğine ne zaman ve hangi koşullar altında geçileceği önemli bir gündem maddesi haline gelecektir. Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olma tercihi tamamen siyasi otoritenin vermesi gereken, siyasi ve ekonomik büyük etkileri olacak bir karardır. Türkiye'de siyasi otoritenin Avrupa Birliği üyeliğini hedef olarak belirlemesi ve Gümrük Birliğine bu kapsamda dahil olunması çerçevesinde düşünüldüğünde, Avrupa Birliği üyeliği sonrasında bu siyasi ve ekonomik tercihlerin

devamı olarak Ekonomik ve Parasal Birliğe üye olma yönünde siyasi bir tercih ortaya konulacağı düşünülmektedir. Bu durumda Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olma sürecinin Türkiye menfaatine en uygun şekilde yönetilmesi ihtiyacı doğacaktır.

Mevcut durumda Türkiye ortak para politikasına dahil olmak için ön koşul olan Maastricht Kriterlerini yerine getirebilmiş değildir. Özellikle enflasyon ve uzun dönemli faiz seviyesine ilişkin kriterlerin kısa dönemde sağlanması zor görünmektedir. Ancak, Maastricht Kriterlerinin yerine getirilmesi durumunda Euroya geçiş yapılmadan evvel Türkiye ile Euro Alanı ülkeleri arasında reel yakınsama seviyesinin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. Yakınsamanın gerçekleştiği oranda Türkiye'nin Euro Alanına daha sorunsuz bir intibak yaşayacağı söylenebilecektir. Mevcut durumda reel yakınsama anlamında en önemli gösterge olan kişi başı gelir seviyesinde Türkiye Euro Alanının yüzde 42 seviyesinde bulunmaktadır. Tarafımızdan yapılan hesaplamalara göre farklı büyüme senaryoları çerçevesinde en erken olası AB üyeliği tarihi olan 2020 yılında bu oran en fazla yüzde 75,5 düzeyine çıkacaktır. Bu düzey Euroya reel yakınsama anlamında en geriden geçiş yapan ülkelerden olan Yunanistan'ın 1999 yılındaki seviyesidir. Bu kapsamda, AB üyeliği sonrasında Euroya geçişten önce, reel yakınsama seviyesinde Euro Alanı ile Türkiye arasındaki farkın daha az bir seviyeye indirilmesinde fayda olacaktır.

Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Euro Alanına katılmadan evvel Türkiye'nin hangi döviz kuru sistemini uygulayacağına karar vermesi gerekmektedir. Avrupa Birliği üyeliği sonrasında Türkiye'nin uygulamakta olduğu dalgalı kur rejiminin enflasyon hedeflemesi ile beraber sürdürülmesinde fayda olduğu düşünülmektedir. Bu şekilde üyelik ile beraber muhtemel bir ekonomik canlanma durumunda sabit döviz kuru altında Türk Lirasının aşırı değerlenmesi ve bu değerlenmeden kaynaklı sorunlardan korunma sağlanmış olacaktır. Euroya erken uyum sağlanması maksadıyla Türk Lirasının Euroya sabitlendiği bir sistemin uygulanmasının ise ilk aşamada zor olduğu düşünülmektedir. Bu tür bir tercih Türkiye açısından önemli miktarda rekabet gücü kaybına yol açabilecektir.

Ekonomik ve Parasal Birliğe katılım stratejisi çerçevesinde Euro alanına dahil olma kararı alındıktan sonra önemli diğer bir konu merkezi kur seviyesinin

belirlenmesi olacaktır. Euroya geçişte merkezi kurun denge değerinin üstünde belirlenmesi durumunda cari açığın hızlı şekilde artması, ihracatta azalma, rekabet gücü kaybı ve uzun dönemli büyüme rakamlarında azalma gibi sorunlarla karşı karşıya kalınabilmektedir. Bu nedenle Euroya dahil olmadan önce merkezi kurun hesaplanmasında denge değerinin aşırı değerli olmaması büyük önem taşımaktadır.

Türkiye Ekonomik ve Parasal Birliğe dahil olduktan sonra para politikasını Avrupa Merkez Bankasına devredeceğinden, maliye politikası büyük önem taşıyacaktır. Döviz kurunda devalüasyon yolu ile rekabet gücünde ayarlamaların yapılması ve faiz hadlerinde indirim yapılması gibi ekonomiyi canlandırıcı araçların ortadan kalkması ile beraber, vergi indirimleri benzeri maliye politikası araçları daha fazla önem kazanacaktır. Maliye politikasının uygulanmasında ise Türkiye bütçe açığı ve kamu borç stokuna ilişkin kısıtlarla karşı karşıya kalacaktır. Küresel ekonomik kriz süreci Euro Alanı içerisindeki bu kuralların ekonomik krizlerden korunmak için yeterli olmadığını göstermiştir. İrlanda ve İspanya benzeri ülkeler ilgili kriterleri başarılı şekilde yerine getirebilmelerine rağmen, küresel ekonomik krizden ağır şekilde etkilenmişlerdir. Bu kapsamda, ülkelerin Maastricht Kriterleri kapsamında Avrupa Komisyonu tarafından yapılan gözetim dışında, Türkiye'nin ekonomiden sorumlu kurumlarının oluşturacağı politikalar önem taşımaktadır. Başta Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı ve Hazine Müsteşarlığı olmak üzere maliye politikasının yönetiminden sorumlu kuruluşlar arasında koordinasyonun ve uyumun başarılı şekilde sağlanması büyük önem taşıyacaktır.

Ortak para politikasına geçiş ile beraber Devlet Planlama Teşkilatının sektörlere yönelik oluşturulacak stratejilere katkı vermesi büyük önem taşımaktadır. Para politikasının devre dışı kalması ile beraber her sektöre yönelik olarak ayrı stratejilerin tasarlanması ve uygulanması gerekmektedir. Bu stratejiler vasıtasıyla ilgili kurumların yönlendirilerek, sektörün uluslararası rekabet şartlarında rekabet gücünü koruması için kolaylaştırıcı ve düzenleyici adımlar atılabilir. Yine maliye politikasına ilişkin olarak yapılacak düzenlemelerin makro ekonomik etki analizlerinin yapılması ve bu düzenlemelerin mikro düzeyde farklı alanlara

etkilerinin araştırılması konusunda da Devlet Planlama Teşkilatının önemli görevler üstlenmesi gerekebilecektir.

Netice itibarıyla, Türkiye'nin Ekonomik ve Parasal Birlik üyeliği, Ankara Antlaşması ile başlayan uzun süreli Avrupa Birliğine üyelik sürecinin devamı niteliğindedir. Avrupa Birliği üyeliğinin gerçekleşmesi durumunda, Ekonomik ve Parasal Birliğe geçiş sürecinin ve sonrasının stratejik bir yaklaşımla ülke menfaatleri doğrultusunda programlanması gerekmektedir. Bu kapsamda ortak para politikasına katılım sürecinde dikkate alınması gereken önemli hususlar aşağıda özetlenmektedir.

1. Maastricht Kriterlerinin yerine getirilmesi, özellikle Türkiye'nin hedef düzeyden uzakta kaldığı enflasyon ve uzun dönem faiz kriterlerinin sağlanması önem taşımaktadır. Bu çerçevede nominal yakınsamanın sağlanması Euroya geçiş öncesinde ön şarttır.
2. Euro Alanı ülkelerinin ilk on yıllık deneyimi göz önüne alındığında, reel yakınsama seviyesinde daha geride olan ülkelerin yaşamış olduğu sorunlar mevcuttur. AB üyeliği sonrasında Türkiye'nin ekonomik olarak Euro Alanı ile yakınsama derecesinin analizinin yapılması ve Euroya geçiş için asgari seviyede bir yakınsama derecesinin belirlenmesi önem arz etmektedir.
3. Euro Alanı içerisindeki ülke örnekleri incelendiğinde, Euroya geçişte merkezi kur seviyesinin ülkenin rekabet gücünü koruyacak düzeyde hesaplanmasının önemi ortaya çıkmıştır. DKM 2'ye dahil olmadan evvel reel kur seviyesinin hesaplanarak, TL'den Euroya geçişte aşırı değerli bir kur seviyesinden kaçınılması Türkiye'nin rekabet edebilirliği açısından önem taşımaktadır.
4. DKM 2 içerisinde geçirilecek olan iki yıllık dönemde, kur seviyesine ilişkin sorunların yaşanması durumunda denge döviz kuru seviyesine göre merkezi kur seviyesi ayarlanabilir. Bu kapsamda DKM 2 içerisinde geçecek olan dönemde reel kur seviyesine ilişkin analizlerin yapılarak, gerek duyulduğunda merkezi kur seviyesinin yeniden ayarlanması önem arz etmektedir.

5. Diğer ülke örnekleri ve Türkiye'nin geçmiş tecrübeleri göz önüne alınarak, DKM 2'ye dahil olmadan önce AB'ye intibak sürecinde dalgalı ve sabit kur sistemleri arasında geçiş sürecini en iyi yönetebileceği sistemi tercih etmesi faydalı olacaktır.
6. Maastricht Kriterleri ve İstikrar ve Büyüme Paktı ile belirlenen maliye politikası çerçevesi, Euro Alanı ülkelerini küresel ekonomik krizden koruyamamıştır. Türkiye'nin üyelik sonrasında maliye politikalarının yürütüleceği temel çerçeveyi ve bu çerçevenin sınırlarını, ülkenin kendi iç dinamikleriyle uyumlu olarak belirlemesi önem arz etmektedir.
7. Euroya geçiş ile beraber ilgili ülkelerdeki siyasi, ekonomik, sosyal vb. iç gelişmeler ile döviz kuru ve faiz hadleri arasındaki bağlantı zayıflamaktadır. Üst düzeyde yüksek risk içeren kararların alınması genelde ilgili ülkedeki faiz haddini etkilerken, ortak para politikası altında bu etki daha az düzeyde olmaktadır. Bu kapsamda, üst düzey karar alıcıların konu hakkındaki farkındalıklarının artırılması faydalı olacaktır.
8. Küresel ekonomik kriz sürecinde ülke örneklerinde görüldüğü üzere, bütçe açığı ve borç stokuna ilişkin sorunların yaşanmaya başlanmasını müteakip, ilgili ülkeler döviz kurlarında ayarlamaya gidemedikleri ve para politikasında Avrupa Merkez Bankasına bağlı olduklarından, önlemlerini sadece maliye politikalarına ilişkin olarak alabilmektedirler. Bu da beraberinde önemli sosyal sorunların doğmasına neden olmaktadır. Bu kapsamda, üyelik sonrasında maliye politikasının, Ekonomik ve Parasal Birliğin yapısının esnek olmadığı ve üye devletlerin döviz kuru veya faiz haddinde ayarlama yapma imkanlarından yoksun olduğu göz önüne alınarak yönetilmesi önem arz etmektedir.
9. Üyelik sonrasında ortak para politikası çerçevesinde üye devletlerin Euro Alanı menfaatlerinden ziyade, ulusal menfaatlere odaklı yaklaşımları göz önüne alınarak, Türkiye'nin de uygulanacak olan politikalarda Euro Alanı eğilimlerinin ötesinde ulusal önceliklerini ön plana alması ve bu kapsamda gerektiğinde ortak görüşleri paylaştığı ülkelerle beraber hareket etmesi faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

KAYNAKÇA

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihçesi" 12.04.2009, < http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1>.

ANGELONI I., FLAD M., MONGELLI F., "Monetary Integration of the New EU Member States: What Sets the Pace of Euro Adoption?" *Journal of Common Market Studies*, Vol. 45, No. 2, pp. 367-409, June 2007.

ARDA A., "The Independence of the European System of Central Banks: A Commentary on Article 108 TEC" Smıt & Herzog On The Law Of The European Unıon, Matthew Bender, ed., LexisNexis, Amsterdam, 2006.

Avrupa Merkez Bankası, "The Three Stages to Economic and Monetary Union" 05.06.2009, < http://www. ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html>.

Avrupa Merkez Bankası, "Watchers conference: monetary policy and the role of the price stability definition", 04.03.2009 <http://www.ecb.int/press/key/date/2002/html/sp020610.en.html>

Avrupa Merkez Bankası, <http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.en.html>

AYUSO, J., F. DE CASTRO, O. GOMEZ AND C. MARTİNEZ-MONGAY, 'Country study: Spain in EMU: a vicious long-lasting cycle?', Economic and Financial Affairs DG, European Commission, *Occasional Papers, No. 14*, 2005.

BACKE P. & THIMANN C., "The Accedıng Countrıes' Strategıes Towards ERM 2 and The Adoptıon Of The Euro: An Analytıcal Revıew" European Central Bank, *Occasional Paper Series No.10*, 2004.

BALDWİN R. & WYPLOSZ C., "The Economics of European Integration" McGraw-Hill Education 2nd Edition, United Kingdom, 2006.

BALDWİN, R, V. DİNİNO, L. FONTAGNÉ, R. A. DE SANTİS AND D. TAGLİONİ, "Study on the Impact of the Euro on Trade and Foreign Direct Investment", Economic and Financial Affairs DG, European Commission, *European Economy – Economic Papers no:321*, 2008.

BALDWİN, R., "In or out: Does it matter? An evidence-based analysis of the euro's trade effects", *Centre for Economic Policy Research*, London, 2006.

BEGG I. & HODSON D. & MAHER I., "Economic policy coordination in EU", *National Institute Economic Review No.183*, 2003.

BEGG I., "EMU and Employment" *ESRC no.42/02*, South Bank University, London 2001.

BLANCHARD O., "Adjustment within the euro. The difficult case of Portugal" *Portuguese Economic Journal Volume 6 Issue 1*, Springer Berlin / Heidelberg 2006.

BORDO M., DUEKER M. & WHEELOCK D. "Aggregate prıce shocks and fınancıal ınstabılıty: An hıstorıcal analysıs" *Natıonal Bureau Of Economıc Research Working Paper No. 7652*, 2000.

BULGURLU H.B, "Dolar ve Euro'nun Dünya Ekonomisindeki Yeri ve Dolar-Euro İlişkileri" Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2003.

BULGURLU H.B, "The Jacques Delors Plan Path to European Monetary Union" DPT, Ankara, 1991.

CALVO G., "Capital Flows and Capital Market Crises" University of Maryland, Journal of Applied Economics, 1998.

CANZONERİ M., CUMBY R. AND DİBA B,"Should the European Central Bank and the Federal Reserve be Concerned about Fiscal Policy?" Federal Reserve Bank of Kansas City Proceedings p.333-389, 2002.

Council Decision No 2003/475/EC of 18 June 2003 on a revision of Decision No 2000/604/EC regarding the composition and Statute of the Economic Policy Committee.

DARVAS Z & SZAPARY G, "Euro Area Enlargement and Euro Adoption Strategies", Institute of Economics Hungarian Academy of Sciences, *Working Papers no: 0801*, 2008.

Deutsche Bundesbank 11.05.2009 <http://www.bundesbank.de/bankenaufsicht /bankenaufsicht _bafin.en.php>

Devlet Planlama Teşkilatı, "2003 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı" Ankara, 2003.

Devlet Planlama Teşkilatı, "2008 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı" Ankara, 2008.

Devlet Planlama Teşkilatı, "AB Sözlüğü", Ankara, Ekim 2004.

Devlet Planlama Teşkilatı, "Dokuzuncu Kalkınma Planı (2007-2013)" Ankara, 2006.

Devlet Planlama Teşkilatı, "Orta Vadeli Program (2010-2012)" Ankara, 2009.

Devlet Planlama Teşkilatı, "Türkiye – AB İlişkileri" 14.04.2008 < http://www.dpt.gov.tr/ DocObjects/Download/993/tarihce.doc>

Devlet Planlama Teşkilatı, "Uluslararası Ekonomik Göstergeler 2008", Ankara, 2008.

Dış Ticaret Müsteşarlığı, "Türkiye İhracatının Gelişimi" 14.06.2009 < http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detay&dil=TR&yayinid=1 128&icerikid=1234&from=home>

DİLEKLİ S. & ERASLAN T. "AB Üyesi ve Aday Ülkelerde Ekonomik Gelişmeler" DPT, Ankara, 2008.

DİLEKLİ S. & YEŞİLKAYA K., "Maastricht Kriterleri" DPT, Ankara, 2002.

EİJFFİNGER S. & DE HAAN J., "The Political Economy of Central-Bank Independence" Department of Economics, Princeton University, *Princeton Studies in International Economics No: 19*, 1996.

Elcano Royal Institute and European Parliament & European Commission "20 Years of Spain in the European Union" Madrid, 2006.

EU Business, 22 Haziran 2009, <http://www.eubusiness.com/Euro/060308175357.45p8eldk/>

European Commission Economic and Financial Affairs, 03.09.2009 <http://ec.Europa.eu/economy_finance/the_Euro/index_en.htm?cs_mid=2946> 2009.

European Commission, "Economic Forecast Spring 2009", Brussels, 2009.

European Commission, "Report of the High Level Financial Supervision in the EU" Chaired by Jacques de Larosiere, Brussels 2010.

European Commission, "Employment in Europe 2008" Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities, Brussels, 2008.

European Commıssıon "Report on Greek Government Defıcıt and Debt Statıstıcs" Brussels, 2010

European Commission, "Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" , Brussels, 2008.

European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "EMU@10 Successes and challenges after 10 years of Economic and Monetary Union" Brussels, 2008.

Eurostat - Credit to total residents granted by monetary financial institutions – Annual Data < http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/monetary_financial_statistics/data/database>

FOAD H., "Export-Oriented FDI, the Euro, and EU Enlargement" San Diego State University, Department of Economics, *Working Papers No 22*, 2007.

FRANKEL J., "Founding a Community: Germany and the Maastricht Treaty" 22.06.2009 <http://www.lehigh.edu/~incntr/publications/perspectives/v14/frankel.pdf>

GERALD J. "Managing an Economy Under EMU: The Case of Ireland" The Economic and Social Research Institute No: WP127, Dublin, 2004.

GOLDFAJN I. & VALDES R., "Balance of Payment Crises and Capital Flows: The Role of Liquidity", Documentos De Trabajo Del Banco Central, 1996.

GYÖRFFY D., "Adopting the Euro: A Path to Fiscal Sustainability" *Acta Oeconomica, Vol. 55*, 2005.

HALPERN L. & WYPLOSZ C., "Economıc Transformatıon And Real Exchange Rates In The 2000s: The Balassa-Samuelson Connectıon" United Nations Discussion Papers, 2001.

HEINEMANN F., "The Inflatıonary Impact Of Wage Indexatıon" Cesıfo Workıng Paper No. 867, 2003.

HM Treasury, "UK Membership of the Single Currency - An Assessment Of The Five Economic Tests" London, 1997.

HOCHREITER E. & TAVLAS G., "Two Roads to the Euro" Research Paper for Conference on Euro Adoption in the Accession Countries, International Monetary Fund, 2004.

HOJ J., GALASSO V., NİCOLETTİ G. & DANG T. "An Empırıcal Investıgaton of Polıtıcal Economy Factors Behınd Structural Reforms In OECD Countrıes" *OECD Economic Studies No. 42*, 2006.

HOLSCHER J., "Germany's Economic Performance. From Unification to Euroization" Palgrave McMillan, 2007.

HUNT J., "The Economics of German Reunification" McGill University and NBER, 2006.

ISSİNG O., "Inflation targeting: prospects and problems" *Panel discussion*, Federal Reserve Bank of St. Louis, St. Louis, 2003.

KAELBERER M., "Werner Report, EMS and EMU: Problems and Prospects of European Monetary Cooperation", Princeton University, 1993.

KARASOY A., "Para Kurulu Sisteminin Uygulanması", TCMB, 1996.

KAVA H.T., "ERM 2'de Gelecek Var mı? Türkiye Açısından Olası Senaryolar ve Politika Önerileri Nelerdir?" TCMB Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü, Ankara, 2005.

LANE P., "EMU at ten – the Irish Experience" Europe Economonitor, 19 Mayıs 2008 <http://www.rgemonitor.com/euro-monitor/252641/emu10_-_the_irish_experience>

LAVRAC V. , "ERM 2 Strategy For Accessıon Countrıes" *Institute for Economic Research Working Paper No.19*, 2003.

LİEN K., "Is Currency Intervention Possible?" 10.03.2008 <http://www.kathylien.com /site/japanese-yen/is-currency-intervention-possible>

LİNDBERG L.N., "The Political Dynamics of European Economic Integration", Stanford University Press, 1963.

MARCO BUTI & PAUL VAN DEN NOORD, "Discretionary Fiscal Policy and Elections" *OECD Economic Department Working Papers No. 351*, 2003.

MEMİŞOĞLU O. & ESEN A., "Ekonomik Ve Parasal Birlik Müzakerelerinin Açılamayışının Hazin Öyküsü" TEPAV, Dış Politika Etütleri, Ankara, 2007.

MONASTIRIOTIS V. "Greece Country Report" European Institute and Hellenic Observatory, London School of Economics and Political Science, 2009.

MOLLE W., "The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy", Ashgate Publishing, 2006.

MOURRE, G., "Did the pattern of aggregate employment growth change in the euro area in the late 1990s?", ECB Working Paper No.358, Germany, 2006.

National Bank of Slovakia "Strategy of the Slovak Republic for Adoption of the Euro", 2003.

NELSON R, BELKİN P, DEREK M, "Greece's Debt Crisis: Overview, Policy Responses, and Implications" Congressional Research Service, 2010.

OECD Economic Outlook, "Developments in individual OECD countries", Paris, 2005.

Office for Official Publications of the European Communities, "Consolıdated Versıon of The Treaty Establıshıng the European Communıty", Luxembourg, 1997.

Official Journal of the European Communities C 236, 2 August 1997.

Official Journal of the European Communities C 319, 29 December 2007.

Official Journal of the European Communities C 345, 13 November 1998.

Official Journal of the European Communities C 73, 25 March, 2006.

Official Journal of the European Communities L 78, 24 March 1990.

PETERS T., "EMU: Prospects and Retrospect", New York St. Martin's Press, 1982.

PETROULAS P., "The Effect Of The Euro On Foreign Direct İnvestment" Economic Research Department, Special Studies Division, Bank of Greece, 2006.

PİERONİ L. and POMPEİ F., "Evaluating innovation and labour market relationships: the case of Italy", Cambridge Journal of Economics 32(2):325-347, 2008.

POLANSKI Z, "Poland and the Euro Zone Enlargement: Monetary Policy, ERM 2 and Other Issues", DEFI research center, Faculty of Economics and Management, Universite de la Mediterranee Aix-Marseille II, France 2008.

POLAVİEJA J., "Flexibility or Polarization? Temporary Employment and Job Tasks in Spain" *Socio-Economic Review 3(2):233-258*, 2005.

Presidency Conclusions of the Brussels European Council of 22 and 23 March 2005.

Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank

Resolution of the European Council of 13 December 1997 on economic policy coordination in stage 3 of EMU and on Treaty Articles 109 and 109b of the EC Treaty (Luxembourg Resolution, OJ C 35, 2 February 1998, pp 1-4).

ROPER S., YOUTIE J., SHAPIRA P. & FERNANDEZ A. "Knowledge, Capabilities and Manufacturing Innovation: A US-Europe Comparison", *Aston Business School, Working Paper RP 703*, 2007.

ROSTOWSKİ J, When Should the Central Europeans Join EMU?, Center for Social and Economic Research, 2003.

ROUBİNİ N., PARİSİ-CAPONE E. & MEGATTİ C., "Growth Differentials in EMU: Facts and Considerations" Roubini Global Economics Service, Preliminary Version, <http://www.aei-ecsa.de/dokumente/tagung_eurozone _roubini.pdf> 2007.

RUSSO M., "The Challenge of Economic and Monetary Union: Lessons from Italy's Experience" National Bank of Poland, Warsaw, 2006.

SMAGHİ L.B. , "The Euro Area's Exchange Rate Policy and the Experience with International Monetary Coordination during the Crisis" Conference Speech, Brussels, 2009.

SOUSA J. & LOCHARD J., "Does the Single Currency Affect Foreign Direct Investment? A Gravity-like Approach" *Preliminary Version*, <http://www.fm-kp.si/Files /File/Konference/ EIIE%202006/deSousa.pdf > 2009.

TAYLOR C., "Foreign Direct İnvestment And The Euro: The First Five Years" *Cambridge Journal of Economics Volume:32 Issue:1 p.1-28*, 2008.

THORBECKE W, "The Effect of Exchange Rate Changes on China's Labor-Intensive Manufacturing Exports," *RIETI Discussion Papers Series 08-E038*, 2008.

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, "Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'nin Yapısı Unsurları ve Görevleri", 06.05.2009, http://www.tcmb.gov.tr /yeni/banka/emu/escb.pdf

WATT A., "The economic and financial crisis in Europe: addressing the causes and rhe repercussions" *European Economic and Employment Policy Brief*, 3, Brussels, 2008.

World Bank, "Credit Expansion in Emerging Europe: A Cause for Concern?", Regular Economic Report, Part II, 2007.

WYPLOSZ C, "Can the Satbility and Growth Pact be Made to Work?" <http://wallstreetpit. com/46877- eurozone-reform-not-yet-fiscal-discipline-but-a-good start> 2010.

YILMAZ D., "2009 Ocak Enflasyon Raporu Tanıtımı Basın toplantısı" TCMB, Ankara 2009.

YÜCEL M.H., "Optimal Para Alanı Teorisi Üzerine Bir Değerlendirme: Teori, Uygulama ve Politika", Pivolka, 2004.

ZECCHİNİ S. & VENTURA M. "Euro changeover and inflation in Italy: The empirical evidence" *Revıew Of The Economıc Condıtıons In Italy No 2 p:315-344*, Capitalia Gruppo Bancario, Roma, 2005.

EKLER

EK 1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK ÜYELİĞİNE İLİŞKİN ÜLKE STRATEJİLERİ

Bulgaristan	Bulunmamaktadır.
Çek Cumhuriyeti	2003 yılında hazırlanan Euroya geçiş stratejisi 2007 yılında güncellenmiştir. Stratejide öncelikli olarak Çek Cumhuriyetinin Maastricht Kriterlerini yerine getirme düzeyi analiz edilmektedir. DKM 2'de mümkün olan en kısa süre kalınması esas alınmıştır. Stratejinin ikinci kısmında Avrupa geneli ekonomik gelişmeler analiz edilmektedir. Üçüncü kısımda ise Çek Cumhuriyeti ekonomisinin Euroya geçmesi için gerekli şartlar tartışılmaktadır. Dış ticaret yapısı, istihdamın sektörel dağılımı, işsizlik oranları vb göstergelerde Çek Cumhuriyeti ile AB ülkeleri mukayese edilmektedir. Maastricht Kriterleri tek tek analiz edilmekte ve tahmini uyum yılları belirtilmektedir. Dış yatırımcılar açısından olumlu bir iş ortamı oluşturulması için gerekli düzenlemelerin yapılma ihtiyacına özel vurgu bulunmaktadır. Euroya dahil olmadan yaklaşık 3 yıl önce DKM 2'ye giriş yapılması öngörülmektedir. Raporun nihayetinde üyelik için belirlenmiş tarih hedefi verilmemektedir.
Estonya	Euroya geçiş planı hazırlanmıştır. Planın ilk bölümünde Euroya geçiş süreci, Maastricht Kriterleri, İstikrar ve Büyüme Paktı hakkında bilgi verilmektedir. Devamında gerekli olan yasal düzenlemeler, ve bu kapsamda Merkez Bankası ve kredi kuruluşlarının yaşayacağı değişim anlatılmaktadır. Sonraki bölümde özel sektör ve kamu yönetimine ilişkin hususlar sunulmaktadır. Son bölüm ise tüketicilerin bilinçlendirilmesi ve korunmasına ilişkin önlemler yer almaktadır.
Polonya	Maliye Bakanlığı tarafından yayınlanan raporda DKM 2'ye dahil olduktan sonra ekonomik anlamda sorunlar yaşanmaması için dört madde sıralanmıştır: Denge kur düzeyinin isabetli şekilde belirlenmesi DKM 2'de mümkün olan en kısa süre kalınması Euroya geçiş için gerekli resmi prosedürlerin tamamlanması Siyasi iktidarların desteğinin devamlı olması Bu kapsamda çeşitli düzeylerde komitelerin kurulması ve en kısa sürede Euroya geçişe yönelik stratejilerin hazırlanması raporda vurgulanmıştır. Ayrı olarak Polonya Merkez Bankası Euro'ya geçişin olası etkilerini analiz eden bir çalışma yapmış ancak geçiş tarihine ilişkin herhangi bir öngörüde bulunmamıştır.

EK 1. EKONOMİK VE PARASAL BİRLİK ÜYELİĞİNE İLİŞKİN ÜLKE STRATEJİLERİ (DEVAM)

Letonya	Euroya geçiş planı hazırlamıştır. Bu planda gerekli olan yasal düzenlemeler, finans ve özel sektörde yaşanacak olan değişim, tüketici haklarının korunması, gerekli bilgilendirme faaliyetleri başlıkları altında geçiş sürecine ilişkin analizler yapılmaktadır.
Litvanya	Euroya geçiş planı hazırlanmıştır. Taslak bir tarih çizelgesi oluşturulmuş ve bir senaryo oluşturulmuştur. Geçiş döneminde yapılacak olan düzenlemeler, kurumlara düşen sorumluluklar, özel sektör ve tüketicilerin bilgilendirilmesi vb. başlıklar altında yapılacaklar sıralanmıştır.
GKRY	Euroya geçiş planı hazırlanmıştır. Planda GKRY ekonomik durumu analiz edilmiş, geçiş sürecine ilişkin bir tarih çizelgesi oluşturulmuş, kurumsal yapılanma, bilgilendirme faaliyetleri, yasal düzenlemeler vb başlıklar altında yapılacaklar sıralanmıştır.
Macaristan	Bulunmamaktadır.
Malta	Euroya geçiş planı hazırlanmıştır. Bu planda öncelikli olarak önemli değişiklik tarihleri sıralanmış ve kritik süreçlerin tanımı yapılmıştır. Bir sonraki bölümde yapılacak kurumsal, yasal düzenlemeler ve bilgilendirme faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Son bölümde ise düzenlenecek eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri sıralanmıştır.
Romanya	Bulunmamaktadır.
Slovenya	Euroya geçişe yönelik olarak master plan hazırlamıştır. Bu planda geçiş sürecine ilişkin zaman çizelgesi verilmiş, yasal mevzuatta, bankacılık sisteminde, kamu ve özel sektörde yapılacak değişiklikler anlatılmıştır.
Slovakya	Slovakya Euroya geçişe yönelik olarak zamanlamayı ve uygulanacak ekonomi politikalarını içeren bir strateji hazırlamamıştır. Slovakya açısından 2009 yılı hedef geçiş yılı olarak belirlenmiş ve bu tarihe kadar para birimi değişiminin sağlanmasına yönelik hazırlıkları içeren bir strateji hazırlamışlardır. Bu stratejide gerekli kurumsal, yasal düzenlemeler, tüketicilerin bilgilendirilmesi vb. önlemler sıralanmıştır.

EK 2. İSPANYA VE PORTEKİZ İÇİN REEL KUR GELİŞİMİ

Reel Efektif Döviz Kuru Hesabı

Reel efektif döviz kuru hesaplamasında, seçilen bir ülkenin diğer ülkelere oranla fiyatlarındaki ve maliyetlerindeki değişiklikler ölçülerek rekabet gücüne olan yansımalarına ilişkin sonuçlar çıkartılmaktadır. Hesaplanan endeksteki artış rekabet gücü kaybı olarak yorumlanmaktadır.

Hesaplamalarda kullanılan veriler 1991 – 2009 yıllarını kapsayan 3 aylık veriler olup Eurostat internet sitesinden temin edilmiştir.

Eurostatın hesaplamada yapılan fiyat ve maliyet kıyaslamalarında seçtiği ülkeler 27 AB üyesi devlete ilave olarak ABD, Avustralya, Kanada, Japonya, Norveç, Yeni Zelanda, Meksika, İsviçre, Türkiye, Rusya, Çin, Brezilya, Hong Kong, Güney Kore olarak belirlenmiştir.

İncelenecek olan ülkelerin 1991-2009 yıllarına ait 41 ülkeye görece fiyat ve maliyet değişimlerini yansıtan reel efektif döviz kuru verilerini alınarak 1999=100 olacak şekilde reel efektif kur seviyesinin seyrine ilişkin tablolar elde edilmiştir.

İSPANYA VE PORTEKİZ İÇİN REEL KUR GELİŞİM ENDEKSİ (1999=100)

Yıllar	Çeyrekler	İspanya	Portekiz	Yıllar	Çeyrekler	İspanya	Portekiz
1990	ç01	108,9	84,9	**2000**	ç01	98,6	98,7
	ç02	112,7	85,8		ç02	97,8	98,1
	ç03	114,2	86,9		ç03	97,6	98,1
	ç04	113,6	89,6		ç04	97,1	97,7
1991	ç01	115,3	91,2	**2001**	ç01	99,7	99,8
	ç02	113,8	91,7		ç02	99,3	99,2
	ç03	113,5	94,8		ç03	100,3	100,0
	ç04	114,6	96,0		ç04	100,8	100,5
1992	ç01	116,1	98,5	**2002**	ç01	100,4	100,4
	ç02	117,1	102,1		ç02	101,6	101,4
	ç03	116,7	102,8		ç03	103,3	102,8
	ç04	109,3	103,5		ç04	103,8	103,3
1993	ç01	110,5	102,8	**2003**	ç01	105,9	105,1
	ç02	104,9	100,1		ç02	107,5	106,5
	ç03	98,9	95,4		ç03	107,5	106,4
	ç04	99,0	95,1		ç04	108,7	107,1
1994	ç01	97,4	95,5	**2004**	ç01	109,6	107,5
	ç02	99,0	96,0		ç02	109,5	107,0
	ç03	100,4	98,6		ç03	110,3	107,4
	ç04	100,5	99,2		ç04	111,8	108,4
1995	ç01	99,0	100,8	**2005**	ç01	112,1	108,5
	ç02	101,5	101,1		ç02	111,5	107,9
	ç03	103,2	101,1		ç03	111,3	107,7
	ç04	104,2	101,1		ç04	111,3	107,6
1996	ç01	105,2	101,3	**2006**	ç01	111,9	108,0
	ç02	104,1	101,0		ç02	113,4	109,0
	ç03	103,7	101,8		ç03	113,9	109,4
	ç04	103,0	102,2		ç04	114,3	109,7
1997	ç01	100,8	101,5	**2007**	ç01	114,9	110,1
	ç02	100,2	100,6		ç02	115,7	110,7
	ç03	98,9	98,8		ç03	116,2	110,8
	ç04	99,8	99,0		ç04	117,6	111,7
1998	ç01	99,0	98,4	**2008**	ç01	119,1	112,5
	ç02	99,7	99,2		ç02	120,8	113,5
	ç03	100,8	100,3		ç03	120,3	112,8
	ç04	101,8	101,9		ç04	119,4	111,6
1999	ç01	101,0	100,9	**2009**	ç01	119,4	114,6
	ç02	99,9	99,9		ç02	119,2	115,0
	ç03	99,8	99,8	Kaynak: Eurostat			
	ç04	99,4	99,5				

EK 3. EURO ALANI VE TÜRKİYE İÇİN NÜFUS VE GSYH PROJEKSİYONLARI

Yıllar	Nüfus (Bin Kişi)		GSYH (Milyon Euro)							
			Euro Alanı		Türkiye					
	Euro Alanı *	Türkiye **	% 0,8 Büyüme	%1,4 Büyüme	% 0,8 Büyüme	%1,4 Büyüme	% 0,8 Büyüme	%1,4 Büyüme	% 0,8 Büyüme	%1,4 Büyüme
2010	322.854	72.698	8.364.209	8.413.996	810.647	816.113	820.018	823.923	827.828	835.638
2011	324.356	73.497	8.431.123	8.531.792	841.451	852.839	861.019	869.239	877.498	894.132
2012	325.777	74.277	8.498.572	8.651.237	873.426	891.216	904.070	917.047	930.148	956.722
2013	327.111	75.065	8.566.560	8.772.355	906.617	931.321	949.274	967.485	985.956	1.023.692
2014	328.357	75.837	8.635.093	8.895.167	941.068	973.230	996.737	1.020.696	1.045.114	1.095.351
2015	329.516	76.598	8.704.174	9.019.700	976.829	1.017.026	1.046.574	1.076.835	1.107.821	1.172.025
2016	330.589	77.358	8.773.807	9.145.976	1.013.948	1.062.792	1.098.903	1.136.060	1.174.290	1.254.067
2017	331.578	78.101	8.843.998	9.274.019	1.052.478	1.110.618	1.153.848	1.198.544	1.244.747	1.341.852
2018	332.493	78.825	8.914.749	9.403.856	1.092.472	1.160.595	1.211.540	1.264.464	1.319.432	1.435.781
2019	333.333	79.546	8.986.067	9.535.510	1.133.986	1.212.822	1.272.118	1.334.009	1.398.598	1.536.286
2020	334.108	80.257	9.057.956	9.669.007	1.177.078	1.267.399	1.335.723	1.407.380	1.482.514	1.643.826

* Kaynak: Eurostat
** Kaynak: TÜİK

EK 4. EURO ALANI ÜLKELERİ 1999-2009 DÖNEMİ FİNANS HESABI (Milyon Euro)

Yıllar	Belçika	Almanya	İrlanda	Yunanistan	İspanya	Fransa	İtalya	Hollanda	Portekiz	Finlandiya
1999	:	-10.395	:	4.731	11.328	-36.900	-8.817	-4.959	8.328	-4.891
2000	:	34.186	:	8.907	19.476	-31.098	4.233	-13.096	11.765	-9.897
2001	:	-11.794	-319	6.933	21.702	-33.100	-3.421	1.230	12.264	-12.758
2002	:	-38.448	1.068	10.303	15.381	-20.603	8.512	6.180	9.390	-7.476
2003	:	-61.758	-1.371	9.885	17.825	9.710	17.319	-20.728	6.327	-7.626
2004	-8.006	-122.985	3.801	8.100	34.851	-7.837	9.025	-36.347	10.073	-8.318
2005	-7.304	-129.634	-487	12.611	60.817	-1.589	20.901	-30.307	14.004	-2.781
2006	-5.988	-175.473	4.770	20.453	85.625	25.958	25.404	-53.471	15.301	-6.383
2007	-5.829	-219.502	12.051	27.570	101.005	30.296	26.212	-25.109	14.423	98
2008	9.562	-197.330	16.132	29.914	101.976	26.630	49.612	-7.327	19.121	9.135
2009	-3.896	-129.649	-3.315	24.396	57.580	59.444	17.149	-36.995	15.423	11.011

Kaynak: Eurostat

DİZİN

DİZİN

A

ABGS, xv

Avrupa Birliği, iii, xv, 3, 4, 10, 13, 14, 16, 21, 22, 25, 26, 29, 30, 36, 40, 41, 43, 44, 46, 48, 51, 52, 54, 55, 57, 58, 61, 62, 63, 69, 70, 72, 74, 81, 88, 89, 96, 98, 102, 105, 109, 117, 119, 120, 122, 124, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 139, 140, 141, 142,143, 144, 145, 146, 149, 150, 151, 154, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 167, 168, 169, 170, 172, 177

Avrupa Konseyi, 10, 14, 19, 34, 44, 54, 57, 121, 131, 159, 168

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi, xv, 13, 20, 25, 26, 27, 28, 31, 33, 35, 37, 39, 40, 41, 55, 115, 135, 157, 167, 182

Avrupa Merkez Bankası, iii, xv, 3, 4, 13, 14, 18, 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 48, 51, 53, 55, 56, 57, 68, 78, 95, 107, 153, 157, 158, 159, 161, 162, 167, 168, 171, 173, 177

Avrupa Para Sistemi, 11, 12, 19, 20, 43, 45, 94, 103

B

Bütçe açığı, 59, 95, 98, 103, 112, 116, 117, 124, 160

D

Delors Raporu, 12, 13

Döviz Kuru, xv, 4, 9, 13, 20, 21, 40, 43, 45, 88, 90, 94, 100, 120, 124, 167, 187

Döviz Kuru Mekanizması 2, 4, 13, 21, 43, 45, 167

E

Ekonomik ve Mali İşler Konseyi, 20, 34, 35, 41, 48, 54, 55, 56, 59, 61, 64, 137, 159, 160, 168

Ekonomik ve Parasal Birlik, iii, 3, 14, 22, 53, 67, 81, 129, 134, 136, 167, 168, 169, 172

Ekonomik ve Parasal Politika, 134, 135, 136

Enflasyon, 68, 79, 92, 93, 96, 102, 108, 110, 117, 119, 122, 123, 124, 137, 138, 155, 182

Euro Alanı, iii, 3, 5, 25, 27, 29, 33, 35, 36, 37, 42, 43, 49, 53, 56, 62, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 78, 79, 80, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 97, 99, 104, 106, 112, 113, 114, 116, 117, 121, 124, 138, 142, 143, 144, 146, 147, 148, 149, 150, 157, 158,159, 160, 161, 162, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 189

Eurogrup, 34, 41, 48, 56, 159, 168

Eurosistem, 25, 26, 27, 28, 32, 33, 42, 43

G

Genel Devlet Borç Stoku, 140

Genel Devlet Borçlanma Gereği, 139, 140

GSYİH, xv

İ

İstikrar ve Büyüme Paktı, 54, 55, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 160, 168, 173, 185

K

Küresel Ekonomik Kriz, 77, 79, 81, 83

M

Maastricht Antlaşması, 14, 15, 16, 17, 18, 31, 54, 57, 120, 136

Maastricht Kriterleri, iii, 5, 16, 18, 19, 20, 43, 47, 48, 49, 59, 68, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 89, 92, 95, 96, 98, 102, 108, 109, 110, 111, 112, 116, 117, 119, 122, 136, 137, 143, 149, 150, 156, 161, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 178, 185

Maliye Politikası, 79, 159

O

Ortak Para Politikası, iii, 149, 153, 156, 157

P

Para Politikası, 35, 37

R

Reel Yakınsama, 46, 146

T

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası, xv, 37, 39, 40, 157, 158, 182

U

Uzun Dönem Faiz, 79, 83, 142

Ü

Ülkeler

Almanya, 10, 15, 20, 21, 50, 59, 62, 70, 71, 73, 80, 82, 104, 120, 141, 190

Birleşik Krallık, 10, 21, 67, 69, 71, 73, 82, 88, 103, 104, 105, 107, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 141, 169

İrlanda, 20, 21, 22, 67, 71, 72, 73, 78, 81, 82, 86, 87, 88, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 139, 142, 150, 169, 171, 190

İspanya, 20, 21, 67, 70, 71, 72, 73, 78, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 98, 100, 109, 139, 141, 142, 145, 150, 169, 171, 188, 190

İtalya, 10, 20, 21, 67, 70, 71, 72, 73, 80, 85, 86, 87, 88, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 141, 146, 190

Polonya, 27, 67, 71, 73, 82, 87, 88, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 131, 155, 163, 169, 185

Portekiz, 20, 21, 22, 67, 71, 72, 73, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 109, 139, 142, 146, 150, 153, 169, 188, 190

Yunanistan, 20, 21, 22, 67, 71, 73, 78, 80, 82, 84, 85, 86, 87, 88, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 130, 146, 148, 150, 169, 190